

Ο ΓΕΡΩΝ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Α΄.

Γεωργίου
Καζαντζή

Ο ΓΕΡΩΝ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ. ΡΗΤΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ
ΕΠΕΞΕΙΡΓΑΣΜΕΝΗΣ ΥΠΟ Ν. ΔΥΤΡΑ.

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΑΡ. 1.
1889

« Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης » πληροῖ τοὺς δύο πρώτους τόμους τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑστίας. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη θὰ περιλαμβάνη παντὸς μὲν εἴδους συγγράμματα δυνάμενα νὰ ὠφελήσωσι καὶ τέρψωσι τὸ πολὺ κοινόν, κατὰ προτίμησιν δ' ἐκεῖνα, ἅτινα συνδέονται πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὡς πρῶτον ἔργον ἐξελέχθη « Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης ». Καὶ δὲν εἶνε μὲν τοῦτο ἀνέχδοτον, ἀλλ' ἡ πρώτη ἐκδοσις, γενομένη τῷ 1851, καὶ σπανιωτάτη εἶνε τὴν σήμερον καὶ χάριστα ἐκδεδομένη, πλήρης δὲ τυπογραφικῶν σφαλμάτων. Ἐν τῇ ἀνά χειρας ἐκδόσει κατεβλήθη πᾶσα φροντίς ὅπως καθαρθῇ τὸ παλαιὸν κείμενον καὶ ἐγένετο ἡ κατὰ κεφάλαια διαίρεσις ὅπως ἐφαίνετο φυσικώτερον.

Τὸ μεγαλειότερον μέρος τοῦ διτόμου βιβλίου ἀποτελεῖ ἡ « Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς » ἥτοι τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, γραφέντα καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Τερτσέτη. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει αὐτῶν ὁ ἐκδότης ἐσημείουε τὰ ἐξῆς, ἅτινα ἀνάγκη νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ ἀναγνώστης τῆς παρούσης ἐκδόσεως : « Προϊδεάζεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ μακαρίτης Θ. Κολοκοτρώνης δὲν γρά-

φει, ἀλλὰ διηγεῖται καὶ συχνὰ διηγούμενος μι-
κρὰ χειρονομία ἢ ἄλλο νεῦμά του συνεπλήρωνε
τὸ νόημα». Καὶ κατωτέρω: «Αἱ σειραὶ τῶν στι-
γμῶν, αἵτινες ἀπαντῶνται κάποτε δηλοῦσιν ἔλ-
λειψιν τοῦ χειρογράφου, τὴν ὁποίαν ἤλπιζε νὰ
ἀναπληρώσῃ ὁ ἐχδότης ζῶντος τοῦ μακαρίτου·
ἀλλὰ προέλαβεν ὁ θάνατος καὶ οὕτως ἔμεινεν.—
Ἄφίνομεν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐννοήσῃ τὴν
λεπτὴν εἰρωνείαν τοῦ ἱστοροῦντος εἰς πολλὰς
περιστάσεις».

Τὸ δεῦτερον μέρος περιλαμβάνει ῥητὰ καὶ
ἀνέχδοτα τοῦ Κολοκοτρώνη· καὶ τὸ τελευταῖον
πλουσίαν συλλογὴν δημῶδων ἀσμάτων ἀναφε-
ρομένων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κολοκοτρω-
ναίων. Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνουσα πάντα
τὰ ἐκδεδομένα περὶ τῶν Κολοκοτρωναίων ἄσμα-
τα καὶ πλεῖστα ἀνέχδοτα ἐλήφθη ἐκ τῆς μεγάλης
ἀνεχδότου συλλογῆς δημῶδων ἀσμάτων τοῦ κ.
Ν. Γ. Πολίτου.

Ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου εἰκὼν, καίπερ μὴ πα-
ριστῶσα τὸν Κολοκοτρώνην ὡς ἡ πασίγνωστος
ἐκείνη ἢ ἀπεικονίζουσα αὐτὸν κατὰ κρόταφον
καὶ φέροντα τὴν ἀρχαϊκὴν περικεφαλαίαν του,
δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πιστοτάτη, διότι ἐλή-
φθη ἐξ ἀνεχδότου σχεδίασματος ἀλλοδαποῦ ζω-
γράφου ἰδόντος καὶ εἰκονίσαντος τὸν Στρατάρ-
χην τῆς Πελοποννήσου ἐν Ἰτροιζῆνι κατὰ Μάϊον
τοῦ 1827, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ σχεδίασματος
σημείωσις τοῦ καλλιτέχνου καὶ ἡ ἐπικυροῦσα
ὑπογραφή τοῦ εἰκονιζομένου. Τὸ σχεδίασμα εὐη-

ρεστήθη προθύμως να επεξεργασθῆ ὁ διακεκρι-
μένος ζωγράφος κ. Ν. Λύτρας.

Τοιοῦτο τὸ ἐθνικώτατον ἔργον, τὸ ὁποῖον πα-
ραδίδομεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ὡς πρῶτον
τῆς «Βιβλιοθήκης τῆς Ἑστίας», βέβαιοι ὅτι
ποιοῦμεν οὕτω τὴν ἀρίστην ἀρχήν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΗΣ «ἙΣΤΙΑΣ»

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ
(1770 — 1836)

Ἐνας ἀπὸ τὸ Ῥουπάκι πλησίον τοῦ χωρίου Τουρ-
κολέκα ἀφοῦ ἐχάλασε τὸ χωριό του, ἀνεχώρησε καὶ
ἦλθε εἰς τὸ Λιμποβίσι εἰς τὸν πρῶτον τοῦ χωρίου, ἐδῶ
καὶ τριακόσους χρόνους. Αὐτὸς ἐφάνη ἔξυπνος καὶ ὁ
Δημογέροντας τὸν ἔκαμε γαμβρὸν καὶ κληρονόμον τῆς
κάταστάσεώς του ὅλης. Ἐλέγετο Τζεργίνης. — μὲ
αὐτὸ τὸ ὄνυμα εὐρίσκονται μία ἐξήνταριὰ οἰκογένειαι
εἰς τὴν Μεσσηνίαν. — Αὐτὸς εἶχε κάμη ἓνα ὠραιό-
τατο παιδί καὶ τὸ εἶχε πιάσῃ ἓνας Μπουλούμπασης
Ἀρβανίτης καὶ τὸ ἀλυσόδεσε· ἐλέγετο Δημητράκης.
Οἱ Ἀρβανῖται ὁποῦ τὸν φύλαγαν ἐπηδοῦσαν εἰς τὰς
τρεῖς καὶ ὁ Μπουλούμπασης τοῦ εἶπε, ἂν πηδᾷ νὰ
τοῦ βγάλῃ τὰς ἀλύσους· ὁ Δημητράκης ἀπεκρίθηκε,
ὅτι πηδᾷ καὶ μὲ τὰς ἀλύσους, καὶ ἂν τοὺς περάσῃ νὰ
τὸν ἀφίγη ἐλεύθερον· ὁ Ἀρβανίτης τὸν ὑποσχέθη νὰ
τὸν ἐλευθερώσῃ, ἂν προσπεράσῃ τοὺς ἄλλους πηδῶντας,
ἀλλ' αὐτὸς τὸ ὑπεσχέθη ὡς ἀνέλπιστον. — Ἐπήδησε,
τοὺς ἐπέρασε καὶ τὸν ἀφηκαν ἐλεύθερον. Αὐτὸς ἐπαν-
δρεύθηκε, ἔκαμε τρία παιδιά, ὀνομαζόμενα Χρόνης,
Λάμπρος καὶ Δῆμος· αὐτοὶ ἦσαν νοικοκυρατοὶ μὲ τὰ
χωράφια τους, μὲ πεντακόσια πρόβατα καὶ ἐξήντα
ἀλογογέλαδα. Ἐπιάσθησαν μὲ τοὺς ἀντιζήλους των
καὶ ἐσκοτώθηκαν. Ἐπέρασαν εἰς τὴν Ῥούμελην, δώ-
δεκα χρόνους ἔκαμαν μὲ τοὺς κλέφτας, ἐπιστρέφουν

εις τὴν Πελοπόννησον μὲ 15 Ῥουμελιώτας· οἱ Τοῦρκοι τὸ μανθάνουν, τοὺς πολιορκοῦν, σκοτώνουν ἓνα, καὶ οἱ ἄλλοι ἐγλύτωσαν. Ὁ Δῆμος ἐπῆρε διὰ γυναῖκά του τὴν θυγατέρα τοῦ καπετὰν Χρόνη ἀπὸ Χρυσοβίται, μεγάλο σπίτι. Τότε ἦταν, ὅταν ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσεν τὸν Μωρέα. Καὶ ἐπὶ Βενετζάνων δὲν ἦτο παρὰ καπεταναῖοι· τὸ παιδί αὐτοῦ τοῦ Δήμου ὠνομάσθη Μπότσικας καὶ ἄφησε τ' ὄνομα τῆς φαμίλιας του, ὅπου εἶχαν, Τζεργιναῖοι· ὠνομάσθη τοιοῦτος, διότι ἦτο μικρὸς καὶ μαυροουδερὸς.

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μπότσικα ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς Μωριά. Οἱ Χρυσοβιτσιῶται, Λιμποβισιῶται, καὶ οἱ Ἀρκουροδεματίται ἐπῆγαν καὶ ἐπολέμησαν εἰς τοῦ Ντάρα τὸν Πύργο 6000 Τοῦρκους. Αὐτοὶ ἐχαλάσθησαν καὶ ἐγλύσωσε ὁ Μπότσικας· αὐτὸς εἶχε ἓνα παιδί Γιάννη, καὶ ἓνας Ἀρβανίτης εἶπε «βρὲ τί Μπιθεκούρας εἶναι αὐτός!» Δηλαδή πόσον ὁ κῶλός του εἶναι σὰν κοτρώνι, καὶ ἔτζι τοῦ ἔμεινε τὸ ὄνομα Κολοκοτρώνης. Ὁ Μπότσικας ἐσκοτώθη, ὁ Γιάννης ἐκρεμάσθη εἰς τὴν Ἀνδρουῖσαν· ὥστε ἀπὸ τὰ 1553 ὅπου ἐφάνηκαν εἰς τὰ μέρη μας οἱ Τοῦρκοι, ποτέ δὲν τοὺς ἀνεγνώρισαν, ἀλλ' ἦσαν εἰς αἰώνιον πόλεμον.

Α΄.

Ἐγεννήθηκα εἰς τὰ 1770, Ἀπριλίου 3, τὴν δευτέραν τῆς Λαμπρῆς. Ἡ ἀποστασία τῆς Πελοποννήσου ἔγεινε εἰς τὰ 1769. Ἐγεννήθηκα εἰς ἓνα βουνό, εἰς ἓνα δένδρο ἀποκάτω, εἰς τὴν παλαιὰν Μεσσηνίαν, ὀνομαζόμενον Ῥαμχούνι. Ὁ πατέρας μου ἦτον ἀρχηγὸς τῶν ἀρματωλῶν εἰς τὴν Κόρινθον. Κάθεται ἐκεῖ τέσσερους χρόνους· ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Κόρινθον διὰ τὴν Μάνην· ἔβγαιεν ἀπὸ τὴν Μάνην καὶ ἐκυνηγοῦσε τοὺς Τούρκους. Εἰς τοὺς 79 ἦλθεν ὁ Καπετάμπεης μὲ τὸν Μαυρογένην, καὶ ἐρχόμενος ἔρρηξεν εἰς τοὺς Μύλους καὶ Ἀνάπλι. Ἐστειλεν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον μπουγιουρτί (προσκυνοχάρτι), καὶ ἐπῆγαν καὶ ἐπροσκύνησαν τὸν Καπετάμπεη εἰς τοὺς Μύλους. Εἰς τὸν πατέρα μου ἔστειλε χωριστὸ μπουγιουρτί, νὰ ἐλθῆτε νὰ βγάλουμε τοὺς Ἀρβανίταις καὶ νὰ εὕρῃ ὁ ῥαχίς τὸ δίκιο του. Ὁ πατέρας μου ἐκίνησε μὲ χίλιους στρατιώτας, καὶ ἔπιασε τὰ Τρίκορφα, εἰς τὴν Τριπολιτσάν· δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸν Καπετάμπεη, διότι ἐφοβεῖτο. Ὁ Καπετάμπεης ἐσηκώθηκεν ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἐπῆρεν 6000 ταγκαλάκια, καὶ τοὺς κλέφταις 3000 καὶ ἐπῆγεν εἰς τὰ Δολιανὰ, Τριπολιτσα, καὶ ἔρρηξεν τὸ ὄρδι. Ὁ πατέρας μου σὰν ἦτον ἔστὰ Τρίκορφα, τοῦ ἔστειλεν ὁ Καπετάμπεης νὰ πάγῃ σὲ δαύτονε διὰ νὰ τὸν προσκυνήσῃ. Ὁ πατέρας μου ἀποκρίθηκε δὲν εἶναι κακίρος

νὰ ἔλθω νὰ προσκυνήσω· οἱ Ἀρβανίταις εἶναι εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἤμποροῦν νὰ πιάσουν τὸν ἄγριον τόπον, καὶ νὰ σκορπίσουν τότε μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον, *νάχουν τὸν τόπον*. Τότε τοῦ ἔστειλεν 20 *μπιρίσια* γιὰ τοὺς Καπεταναίους κ' ἕνα καπότο διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Τὸν καιρὸν ποῦ ἐζύγωσε τὸ στράτευμα τὸ Τούρκικο εἰς τὴν Τριπολιτσάν κ' ἐπολιορκούσε τοὺς Ἀρβανίταις, ἐχώρισαν 4000 Τούρκοι Ἀρβανίταις νὰ τὸν ἐβγάλουν ἀπὸ τὰ ταμπύρια, καὶ αὐτὸς ἀντισταθῆκε καὶ τοὺς ἐκυνηγοῦσε, καὶ ἐμβῆκαν πίσω. Ἦλθαν τὰ στρατεύματα τὰ Τούρκικα τοῦ Καπετάμπη ἕως τὸν ἅγιον Σώστην· πάλι βγαίνουν 6000 διὰ νὰ πᾶνε εἰς τὸν πατέρα μου, καὶ αὐτὸς πάλι τοὺς ἀντέκρουσε. Εἶδανε ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ βαστάξουν οἱ Ἀρβανίταις μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσά, διατὶ δὲν ἦτον τοτε τειχογυρισμένη· ἐσυνάχθησαν ὄλοι καὶ πᾶνε εἰς τὸν πατέρα μου, καὶ αὐτὸς τοὺς ἐστάθηκε μὲ ὄρμην, καὶ τοὺς ἐγύρισε κατὰ τὸν κάμπον· ἐνώθησαν καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι· ἐμβῆκαν εἰς τὰ χωράφια, εἰς τὸν κάμπον τοὺς ἐσκότωσαν ἢ καθάλα ὡς οἱ θεριστάδες· ἔπεσεν ἡ καθαλαρία μέσα καὶ τοὺς ἐβέρισαν· ἀπὸ τὴν μιὰν μεριὰν ἢ καθαλαριά, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ πατέρας μου. Ἀπὸ 12000, ἑπτακόσιοι ἐπέρασσαν εἰς τὸ Δαδί. Ὅταν τοὺς ἐπολέμησε ὁ πατέρας μου τοῦ ἔλεγαν. «Κολοκοτρώνη, δὲν κάμεις ἰσάφι! -Τὶ νισάφι νὰ σὰς κάμω ὅπου ἤλθετε κ' ἐχαλάσατε τὴν πατρίδα μου, μᾶς πήρατε σκλάβους καὶ μᾶς ἐκάματε τόσα κακά.» Τοῦ ἀπεκρίθησαν— «Ἐφέτο ἴδικό μας, τοῦ χρόνου ἴδικό σου.» Τὰ κεφάλια τῶν Ἀλβανῶν ἔφτιασαν πύργον εἰς τὴν Τριπολιτσά. Ἦσύχασεν ἡ Πελοπόννησος. Τοὺς 80 ἐκατέβη ὁ ἴδιος ὁ Καπετάμπης καὶ χάλασε τὸν πατέρα μου καὶ τὸν Παναγιώταρον Βενετσανάκη. Ἦλθεν ἡ ἀρμάδα εἰς τὸ Μαραθωνήσι· τὰ στρατεύματα στερῆς καὶ θα-

λάσσης. Ἡ Καστάνιτσα ἀποικία, ὅπου ἦτον ὁ Κολοκοτρῶνης κι' ὁ Παναγιώταρος, ἔξῃ ὥρας μακρὰν ἀπὸ τὸ Μαραθωνοῦσι. Ἐρχοντας ἡ ἀρμάδα, ὁ Παναγιώταρος, ὡς Μανιάτης, ἐπροσκάλεσε βοήθεια ἀπὸ τοὺς Μανιάταις, καὶ οἱ Μανιάταις ὑποσχέθησαν ὅτι πᾶνε βοήθεια· καὶ ὁ δραγουμάνος ὁ Μαυρογένης ὡς Ἕλλην καὶ τεχνίτης ἔκαμε τὸν Μιχάλη Τροπάκη Μπέη καὶ διὰ τὸ νὰ τὸν κάμῃ Μπέη ἀλικότισε τὴν βοήθεια καὶ ἐπῆρε τὸ κάστρο. Ἐπῆγε τὸ ἀσκέρι 14000, καὶ τοὺς ἐπολιόρησε. Μία ὥρα στράτα ἀλάργα ἔστησε τὸ ὄρδι. Ἐστειλεν ὁ Σερασκέρης Ἀλήμπεης ἕνα γράμμα διὰ τὸ νὰ προσκυνήσουν καὶ τὸ νὰ τοῦ δώσουν ἐνέχυρα ἕνα παιδί ὁ ἕνας καὶ ἕνα ὁ ἄλλος, καὶ τὸ νὰ τραβήξῃ χέρι ἀπὸ δαύτους· αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν: «Δὲν προσκυνοῦμεν, θέλομε πόλεμο καὶ ὅποιος μείνει νικημένος ἄς προσκυνήσῃ.» Αὐτὸς ἤλπιζε ἀπὸ τὴν Μάνην βοήθεια. Τοὺς πολιορκησαν τὰ τούρκικα στρατεύματα, ἔβγαλαν κανόνια καὶ βόμβαις, τοὺς πολεμοῦσαν ἡμέρα καὶ νύκτα· οὔτε οἱ βόμβαις τοὺς ἔκαναν φόβον οὔτε τὰ κανόνια, ὁμως ἐπολέμησαν δώδεκα ἡμέραις· καὶ δώδεκα νύκτες μὲ ἀνδρεία καὶ γενναϊότητα. Ὅταν εἶδαν ὅτι βοήθεια δὲν ἔρχεται, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς πύργους· οἱ πύργοι ἦτον δύο, καὶ ὁ ἕνας ἦτον τοῦ πατέρα τοῦ Παναγιώταρου, καὶ ὁ ἄλλος ἦτον τοῦ πατέρα μου καὶ τοῦ Παναγιώταρου· ὁ πατέρας τοῦ Παναγιώταρου ἦτον 80 ἐτῶν, ὡς καὶ ἡ μητέρα του, καὶ μὴν ἡμπορῶντας νὰ φύγουν εἰς τὸ γιουροῦσι μὲ τὰ ἄλλα γυναικόπαιδα, εἶπε τοῦ Παναγιώταρου καὶ τοῦ πατέρα μου, «βάλτε φωτιά ς' τοὺς ἄλλους πύργους, ἐγὼ μένω ἐδῶ.» ἔμεινε μ' ἕνα δοῦλο καὶ μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ μία δοῦλα μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσῃ, ἐλπίζοντας νὰ ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὰ παιδιὰ του ἔπειτα. Ὁ πόλεμός του ἦτον μὲ τὸν δοῦλον, ἡ τέχνη του μεγάλη· εἶχε φι-

τίλι νὰ γυρίση μαζί με τούς Τούρκους. Αὐτοὶ ποῦ ἐπο-
 λεμοῦσαν μέσα ἔπασαν εἰς τὸ ὄρδι τοῦ Σερασκέρι, με-
 τὰ σπαθία εἰς τὸ χέρι, μόνον τρεῖς ἐσκοτώθηκαν ἀν-
 δρες, καὶ μέρος γυναῖκες, καὶ ἔμειναν πολλὰ παιδιὰ
 σκλάβοι· καὶ ἔτσι ἔμειναν δύο ἀδελφία μου σκλάβοι,
 τὸ ἓνα τριῶν χρόνων, καὶ τὸ ἄλλο ἐνός· ἄλλα δύο
 ἐσκλαβώθηκαν, καὶ ἔπειτα ἐλευθερώθηκαν. Ὅταν ἔκα-
 μαν τὸ γιουροῦσι ἔπιασαν τὰ βουνὰ οἱ Τοῦρκοι διὰ
 νυκτός· ἐβασίλευσε τὸ φεγγάρι εἰς τὴν μέσην νύκτα,
 καὶ βασιλεύοντας τὸ φεγγάρι ἐβγήκαν· νύκτα μικρὴ
 καὶ δὲν ἔλαβαν καιρὸν νὰ φύγουν κατὰ τὴν Μάνη·
 ἐπῆγαν ἔς τούς λόγκους κ' ἐπῆρε ἡμέρα. Τὸν Παναγιώ-
 ταρον ζωντανὸν τὸν ἐπιασαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐσκότω-
 σαν οἱ Μπαρδουνιώταις. Ὁ πατέρας μου ἐσκοτώθηκε
 μετὰ δύο τοῦ ἀδελφία, Ἀποστόλη καὶ Γεώργη, ὁ ἓνας
 εἰς τὸν λόγκον, ὁ ἄλλος μοναχός του, διατὶ ἐλαβώ-
 θηκε· ἐγλύτωσεν ἓνας μπάρμπας μου, Ἀναγνώστης ὁ ἀπὸ
 τούς κλεισμένους τέσσαρους ἀδελφούς Κολοκοτρώνη.
 Ἐγὼ, ἡ μάννα μου, ἡ ἀδελφή μου ἐγλύτωσαν μετὰ
 παληκάρια τοῦ πατέρα μου. Εἰς τὸ γιουροῦσι ἐλα-
 βώθηκε μετὰ σπαθί ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης, καὶ
 μετὰ προδοσίᾳ ἐνός Τούρκου φίλου ἐσκοτώθηκε, δὲν
 ἐφάνη τὸ κεφάλι του· οἱ φονεῖς του τὸν ἐσκότωσαν
 καὶ τὸν ἐκρύψαν διὰ τὸ βίό του, ὅσα εἶχεν ἀπάνω του·
 σὲ τρία χρόνια τὸν ζήτησαν, τὸν Κολοκοτρώνη Κων-
 σταντῆ· ἀπὸ τὸ μικρὸ δάκτυλον τὸν γνόρισαν ὅπου
 εἶχε γυρισμένο ἀπὸ μία σπαθιά τουρκικὴ· τὸν εἶχαν
 κρύψει εἰς μίαν τροῦπα τῆς Ἄρνης καὶ Κοτζατίνας,
 τὸν ἔθαψαν ἔπειτα εἰς τὴν Μηλιά. Ἦτον μελαψότε-
 ρος, μονοκόκκαλος, δυνατός, ὀγλήγορος, μετὰ ἓνα καθάρι-
 οῦ δὲν τὸν ἔπιασαν· 33 χρόνων, μέτριος, μαυρομμά-
 της, λιγνός· οἱ Ἀρβανῖται τὸν εἶχαν τόσο τρομάξη

ποῦ ἔκαμναν ὄρκον: νὰ μὴ γλυτώσω ἀπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ σπαθί· 700 μπουλουκτζιδαὶς ἐσχότωσε πρὶν.

Ὁ Παναγιώταρος ἦτον γίγαντας, νέος, μαῦρα μαλλιά, τοῖ ἀνθρώπος, ἄσπρος, 37—38 χρόνων. Εἰς τὴν Ἀνδρουσαν ἐσχοτώθη ὁ γέρο Γιάννης Κολοκοτρώνης, ἔπειτα τὸν ἐκδίχησε ὁ υἱὸς του. Ὁ γέρο Γιάννης Κολοκοτρώνης, τοῦ ἔκοψαν χέρι καὶ πόδια καὶ τὸν ἐκρέμασαν. Ὁ γέρων πατέρας τοῦ Παναγιώταρου ἐπολέμαε ἀπὸ τὸν πύργον καὶ ἐμαρτύρησε τὸ φυτίλι ἃ δούλος ποῦ ἐπροσκύνησε, καὶ τὸν γέροντα τὸν ἐπίασαν ζωντανόν. Ὁ Καπετάμπεης ἐρώταε: διατι δὲν προσκυνάει. — Τώρα προσκυνῶ, προσκυνημένο κεφάλι δὲν κόβεται. — τοῦ ἔκοψαν χέρι καὶ πόδια, τὸν κατράμισαν.

Ἐμείναμεν εἰς τὴν Μάνην ἡμεῖς εἰς τὴν Μηλιά, μὲ τὸν θεϊόν μου τὸν Ἀναγνώστη· ἐξαγόρασα τὰ σκλαβωμένα παιδιὰ, τὸ ἓνα ἀπὸ τὴν Ὑδραν, τὸν Γιάννη καὶ τὸν Χρηστό, καὶ ἐκάτσαμεν τρία χρόνια εἰς τὴν Μάνη. Εἶχαμεν ἐλλείψεις, ἦλθαν οἱ ἄλλοι οἱ μπαρμπάδες μας ἀπὸ τὴν μάνναν μου, λεγόμενοι Κοτσακαῖοι καὶ μᾶς ἐπῆραν εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν. Ἐπήγαμεν ἀγνώριστοι, μᾶς ἔμαθαν ἔπειτα καὶ ἐφοβούμεθα τοὺς Τούρκους. Ὁ μπαρμπας μου ὁ Ἀναγνώστης ἦλθεν ἔπειτα εἰς τοῦ Λεονταριοῦ τὴν ἐπαρχίαν, εἰς τὴν ἄκραν τῆς Μάνης, Σαμπάζικα. Ἐκαμε συμπεθεριὸ μὲ ἓνα ντόπιον προεστὸν, τοῦ τουφεκιοῦ ἀνδρα, τὸν ἔλεγον Γεωργάκη Μεταξάν. Ἐδωκε τὴν θυγατέρα του, ἔφτιασε σπίτι. Μανθάνοντας ὅτι ὁ θεὸς μου ἔκαμεν ἀποικίαν εἰς τὸ Ἄκοβον, ἐφύγαμε καὶ ἐπήγαμε ἐκεῖ. Σὰν ἐκαθόμαστε ἐκεῖ, ἄλλα μπουλούκια κλέφταις μ' ἔβαλαν ἀρματωλὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λεονταριοῦ κατὰ τῶν κλεφτῶν, καὶ ἐμπόδιζα τὸ βιλαέτι μὲ χατίρι. Δεκαπέντε χρόνων ἤμουν τότε—

Ἐγείνα εἴκοσι χρονῶν, ὑπανδρεύθηκα καὶ ἐπῆρα ἐνὸς πρώτου προεστοῦ τοῦ Λεονταριοῦ, τὸν ὁποῖον τὸν χάλασε ἕνας Πασσας εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐκτίσα σπίτια, ἐπῆρα προικιὸ ἐλιαῖς, ἀμπέλι, ἔγείνα νοικοκύρης, ἐφύλαγα καὶ τὸ βιλαέτι· ἐστεκόμαστε πάντοτε μὲ τὸ τουφέκι· μᾶς ἐφθόνησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἤθελαν νὰ μᾶς σκοτώσουν, δὲν ἤμποροῦσαν ὁμως, διότι ὁ τόπος ἦτον σὲ ἄκρη· καὶ ἐπολεμοῦσαν νὰ μᾶς χαλάσουν μὲ κάθε τέχνη· ἔστελναν μία καὶ δύο φοραῖς ἑκατὸν καὶ διακόσους στρατιώτας διὰ νὰ μᾶς κτυπήσουν· δὲν μᾶς εἶχαν εἰς τὸ χέρι καὶ δὲν μᾶς πείραζαν. Εἶδαν ὅτι δὲν εἶχαν διαφορὰ μὲ τὴν τέχνη, βγῆκαν φανερά· ἐπήραμε χαμπέρι, ἐφύγαμε. Οἱ Τοῦρκοι ἀφάνισαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ μας, καὶ ἔδωσαν διαταγὴν: ὅπου ἀκουσθοῦμε νὰ μᾶς χαλάσουν. Ἐμείνα μὲ δώδεκα Κολοκοτρωναίους, μικρότεροι εἰς τὴν ἡλικίαν, ἐπήγαμεν εἰς τὴν Μάννην, ἀφήκαμεν ταῖς φαμίλιαις μας καὶ ἔπειτα ἐγυρήσαμε, ἐσηκωθήκαμε φανερά, ἐσυνάξαμε στρατιώτας, πότε ἐξῆντα, πότε ὀλιγωτέρους: Ἐμείναμε δύο χρόνους κλέφταις· ἔπειτα εἶδαν πῶς δὲν ἐμποροῦν νὰ μᾶς κάμουν τίποτε καὶ μᾶς ἔβαλαν πάλαι ἀρματωλούς. Εἶχα τὸ Λεοντάρι καὶ τὴν Καρύταινα, ἕκαμα τέσσερους πέντε χρόνους ἀρματωλός. Ὁ Ἀναγνώστης Κολοκοτρώνης δίδεται εἰς τὴν μέθην διὰ νὰ ἀληθμονήσῃ τὰ συμβάντα. Τὸν μεγαλύτερον τοῦ πατρός μου ἀδελφὸν τὸν ἐσκότωσαν εἰς τὸ Λεοντάρι ἔπειτα, καὶ τοῦ ἐπῆραν τὸ κεφάλι (χέρι κομμένο εἰς τὴν νεότητά του). Ἀπὸ σαράντα χρόνων ἀρχίνισε, καὶ ἀπόθανε εἰς τὰ πενήντα δύο. Ἄφησε παιδιὰ τρία ἀρσενικά, Γιαννάκη, Δημητράκη, Γεωργάκη· ἄφησε καὶ ἐπτὰ θυγατέρες. Ἐνας ἀπόθανε ἀπὸ τὸν θάνατόν του, ἀπὸ ἕξι ἀδελφία τοῦ πατρός μου.

Ὅταν εἴμεθα ἀρματωλοί, τὰ πικιδιά μας ἦταν εἰς

τὴν Μάνην, εἰς τὴν Καστανιά τὴν μεγάλην· εἰς τὴν Μάνην ἐπηγαίναμε εἰς ταῖς σημαντικαῖς ἡμέραις ὅταν εἴμεθα ἀρματωλοί. Εἰς τὴν Μάνην πάντοτε ἐπηγαίναμεν βοήθεια εἰς τὸν Μπέη Κουμουντουράκη, εἰς ταῖς χρείαις τους καὶ ἐβοηθούσαμε τὸ μέρος τους. Ὁ Καπετάνιος Κωνσταντῆς Δουράκης, φίλος τοῦ πατρός μου καὶ οἱ Κιτριναραῖοι ἀνοίγουν πολέμους. Ἡμεῖς μεντάτι. Εἴχαμεν κλεισμένον μίαν φοράν τὸν Νικόλαον Κιτρινιαῖον, τὸν πολιορκήσαμεν, καὶ σὰν ἐτρώγονταν ἀδελφοζάδελφα ἔρρηχναν τουφέκια εἰς τὸν ἀέρα. Οἱ Μανιάταις τὸν στενοχώρησαν καὶ ὠμίλησε νὰ παραδοθῆ, καὶ ἐζήτησε ἐμέ. Δὲν ἦτον νὰ παραδοθῆ, ἀλλὰ νὰ μὲ σκοτώσῃ μὲ ἀπιστιά· ἐβγήκε ἔξω εἰς τοῦ πύργου τὴν πόρτα, καὶ εἶχε βάλῃ τοὺς ἀνθρώπους μέσα, νὰ παραδοθῆ. Οἱ ἀνθρώποι του μὲ ἀδειασαν ἔξῃ τουφέκια· ἐγὼ ἤμουν κοφτὰ καὶ δὲν μ' ἐπῆραν, ἔπεσα ἀποκάτω ἀπὸ τὸν θόλον τῆς πόρτας τοῦ πύργου, οἱ ὀικοί μου ἐνόμισαν ὅτι μὲ σκότωσαν καὶ ἤθελαν νὰ σκοτώσουν τοὺς συγγενεῖς τοῦ Κιτρινιαῖου... ἄλλοι λέγουν, «Ὁχι, νὰ πάρωμε τὸν Θεόδωρον». Ἦλθεν ὁ ἀδελφός τοῦ Κιτρινιαῖου, καὶ τὸν ἔπῃρα εἰς τὸν ὦμον, κ' ἐπροφυλάχθηκα, καὶ τὴν νύκτα ἔβαλα φωτιά εἰς τὸν πύργον καὶ ἐπαραδόθηκα· ὁ ἀδελφός του ἦτον μὲ ἡμᾶς. Τότε τὰ ἀδελφιά τους μὲ εἶπαν : νὰ κάμω ὅτι θέλω εἰς ἐκείνους διὰ τὴν ἀπιστιά. Ἐγὼ εἶπα, ὅτι ἐὰν ὁ Θεὸς μ' ἐφύλαξε, τοὺς χαρίζω τὴν ζωὴν. Ὁ Ζαχαρίας ἐβοηθούσε τοὺς ἄλλους· ἐπολεμούσαμε καὶ ἔπειτα ἐσμίγαμεν ἔξω. Ἐγὼ ὑπεστήριζον τὸν Μπέην. Ὁ Μούρτζινος ἀντιφέρετο μὲ τὸν Μπέην καὶ τὸν καπετάνιο τὸν φίλον μου. Ἐνα ἢ δύο μῆνες τὸ καλοκαίρι ἔπρεπε νὰ βοηθῆσω τοὺς ὀικούς μου.

Εἰς τοὺς ἔξῃ χρόνους ἐπάνου, ἔβγαλα τὰ παιδιὰ μου εἰς ἓνα χωριὸ Γιάνιτσα πλησίον τῆς Καλαμάτας,

διατί μου ἤρχετο καλλίτερα διὰ τὴν ζωοτροφίαν. Ἡ Μάνη ἐφθόνησε τὸν Μπέη· ἦλθε καὶ ὁ Σερεμέτ μπέης, διὰ νὰ βάλλουν τὸν Ἀντωνόμπεη Γληγοράκη. Ἦλθε ὁ Μπέης ὁ Κουμουντουράκης εἰς τὴν Καλαμάκα μὲ ἐξήντα ἀνθρώπους, ἐγὼ εἶχα δεκαοκτώ. Μὲ ἐμπόδιζαν νὰ βοηθήσω τὸν Κουμουντουράκη, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ τὸν βοηθήσω ἐξ αἰτίας τῆς φιλίας· 3000 Τοῦρκοι καὶ Μανιάται πηγαίνουν κατὰ τοῦ Κουμουντουράκη. Βλέπω μακρὰν μπαϊράκια εἰς ταῖς Καπετανίαις (ψυχικό)· συμβούλευσα νὰ μὴν πάμε μέσα εἰς τὴν Μάνη, ἠθέλαμε νὰ πιάσωμε τὸ κάστρο τοῦ Κουμουντουράκη τέσσαρες ὥραις μακριὰ ἀπ' τὴν Καλαμάκα. Οἱ Καπετανάκιδες καὶ ἄλλοι Μανιάταις μᾶς πολέμησαν, ἐλαβώθηκα . . . τὸ ἄλογον . . . λάφυρα . . . πιάνωμεν ἓνα πύργον . . . ὁ Κουμουντουράκης. Ἐπιάσαμε τὸν πύργον, ἔπειτα διὰ νυκτὸς ἀνέβημεν εἰς τὸ Κάστρο. Οἱ πατσαούραις (τῆς λαβωματιᾶς) ἦτον μέσα. Ὁ Παναγιώτης Μούρτζινος καὶ ὁ Χριστέας, φίλοι πατρικοί, τοὺς γράφω ἓνα γράμμα: μὲ κάθε συμβιβασμὸ νὰ ἔβγω, νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Μάνην νὰ γιατρευθῶ. Οἱ Μούρτζινοι λέγουν εἰς τὸν Σερεμέτ μπεη, νὰ ἐβγάλουν τοὺς κλέφταις διὰ νὰ ἀδυνατίσῃ ὁ Κουμουντουράκης, καὶ ἔτσι ἐγέλασαν τὸν Σερεμέτ μπεη νὰ ἔβγω ἐγὼ ἀπὸ μέσα, καὶ μοῦ εἶπαν νὰ ἔβγω μὲ ὄλους μου τοὺς ἀνθρώπους· ἀνέβαλα διὰ νὰ ἔβγουν καὶ οἱ ἀνθρώποι μου. Οἱ ἀνθρώποι μου μένοντες ὀπίσω, ὁ Πετρούνης ἔγεινε μεσίτης νὰ προσκυνήσῃ ὁ Κουμουντουράκης καὶ δὲν παθαίνει τίποτες, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα: «ὅταν ἔλθῃ ὁ Πετρούνης νὰ μὴ τὸν ἀκούσετε, ἀλλέως θὰ σᾶς φάγῃ μὲ ἀπιστιά.» Ὁ Κουμουντουράκης δὲν ἠθέλησε. Ἐκαμε τραττάτο, ἐβγήκαν οἱ δικοί μας. Ὁ Κουμουντουράκης ἐπαραδόθη καὶ τὸν πῆρε ἡ ἀρμάδα σκλάβον· ἐγιατρεύθηκα

ἐγώ, ἐπῆγα εἰς τὸ ἀρματωλίκι μου. Μοῦ ἔπασαν οἱ προεστοὶ καὶ ὁ κύρ Γιάννης (Δελιγιάννης), καὶ μοῦ λέγουν : «δὲν εἶναι καλὸν νὰ κινδυνεύῃς εἰς τὴν Μάρτην, καὶ νὰ φέρῃς τὴν φαμίλιαν σου εἰς τὴν Καρύταινα.» Τὰ ἔβγαλα τὰ παιδιὰ μου εἰς τὴν Καρύταινα, καὶ ἐκατοίκησα εἰς ἓνα χωριὸν Στεμνίτσα.

Ἐβγῆκε φερμάνι νὰ μᾶς σκοτώσουν καὶ τοὺς δύο, Πετμεζᾶ κι' ἐμέ, 1802.—ἓνας βόϊβοδας τῆς Πάτρας ἐνήργησε αὐτὸ — τὸ φερμάνι ἔλεγε : "Ἡ τοὺς δύο ἡμᾶς ἦ τὰ κεφάλια τῶν Κοτζαπασίδων. Ὁ βεζὶρης τῆς Τριπολιτσᾶς κράζει τὸν πατέρα τοῦ Ζαίμη καὶ τὸν κύρ Γιάννη. Ὁ Ζαίμης ἐπῆγε, ὁ κύρ Γιάννης ἐφοβεῖτο· ὁ Πασιάς τοὺς ἔκαμεν ὄρκον ὅτι δὲν εἶναι τίποτες δι' αὐτούς· ἐγὼ ἐσυντρόφευσα τὸν Δελιγιάννην ἕως εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ, καὶ ὅταν ἀνεχώρησε μὲ εἶπε ὁ Δελιγιάννης τοῦ εἶπα : «δὲν τὸ πιστεύω, διὰ ἡμᾶς εἶναι τὸ φερμάνι.» μοῦ ἀποκρίθηκε : «μὴν φοβεῖσθε.» Ἐκραξε μόνον τοὺς δύο ὁ Πασιάς, τοὺς διάβασε τὸ φερμάνι. «Νὰ μᾶς δώσης μουχλέτι (διορία), γιὰ τὸ τοῦτοι εἶναι ἄγριοι ἄνθρωποι.» Ὁ Γ. Ζαίμης, Ἀσημάκης, τὸν εἶχε τὸν Πετμεζᾶ εἰς τὰ χέρια του, διατὶ ἐπῆγαινε καθημερινῶς εἰς τὰ Καλάβρυτα· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐπῆγαινα εἰς τὴν Καρύταινα, εἰς τὸ Χασαμπᾶ. Εἶπαν οἱ δύο προεστοὶ, νὰ βάλουν τὸν ἄγριον εἰς τὸ χέρι, καὶ ἔπειτα τὸν ἡμερον εὐκολα. Ὁ Δελιγιάννης ὀρκώνει δύο προεστοὺς νὰ μὲ σκοτώσουν· ἦτον δύσκολο, διότι ἡμουν πολλὰ προφυλακτικός· ἐσυνακούσθησαν μὲ τὸν Βελεμβίτζα τὸν ὄρκωσαν πρῶτα· αὐτὸς ἀπεκρίθηκε : «δὲν τὸν βλέπω τὸν σκοτομόν τους, θὰ χαλάσωμε τὸ βιλαέτι,» αὐτοὶ δὲν ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν γνώμην τους. — Εἶχαν φέρει ἓναν Μπουλούμπαση μὲ Ἀρβανίταις εἰς τὴν Καρύταιναν· ὑπωπτεύθηκα· ἐπῆγα νὰ χαιρετήσω ἓναν προεστὸν εἰς τὴν Στεμνίτσα, τοῦ

λέγω : « τί τὸν θέλετε τὸν Ἀρβανίτη Μπουλούμπαση ; δὲν θέλει γένη ἡ γνώμη σας. » Εἰς τὴν Στεμνίτσαν πᾶνε Ἀλβανοί Ὑπάγω καὶ ἐγὼ μὲ πενήντα. Ἀνταμώθηκα μὲ τὸν Μπουλούμπαση, τοῦ εἶπα : « θὰ μᾶς βάλουν νὰ τσακίσουμε τὰ στουρνάρια, τὰ ἡμερα δὲν θὰ διώξουν τὰ ἄγρια· ὅλα φεύγουν ὁ σπουργίτης πάντοτε μένει. »

Τῆς τύχης ἡ περίστασις ἐκείνη ἔφερε ὁ γέρο Κόλιας νᾶρχεται μὲ τὸν υἱὸν του (τὸν Κολιόπουλον). Ἦρχετο εἰς τὰ ἑπιστρόφια ἡ νύμφη του, ἐγεῖναμε διακόσιοι· εἰς τὰ Μαγούλια ἀνταμώνονται οἱ ἄνθρωποι μας. Ὁ προεστὸς Ἀναγνώστης Μπακάλης ἀπὸ τὸ Γαρζενίκο, ἐγέλασε τὸν Τοῦρκο . . . καὶ μὲ ἔδωσεν εἰδήσιν· γράφω εἰς τοὺς προεστοὺς νὰ μὲ στείλουν εἰδήσιν ἂν μὲ ἐπιβουλεύονται· πέρνω ἀπὸ τὸν Δημήτρη φυσέκια, στουρνάρια· μὲ γράφουν ψεύματα. Μὲ τὰ ἑσπερώματα, μὲ διακόσους νομάτους ὁ Μπουλούμπασης μᾶς πλάκωσε εἰς τὴν Κερπενή· μόνον σαράντα εἴμεθα, ἔτραβήχθηκα ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔξω· κλείομαι εἰς ἓνα μοναστήρι εἰς τὴν Κερνιτζα (ἀναλήφθηκα, μ' ἔχασαν)· ἔπιασα τὸν ἄγριον τόπον· ἐσκότωσαν τότε τὸν Πετιμεζᾶ εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ ἔστειλαν τὸ κεφάλι του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ. Εἰς τὰ Μαγούλιανα ἐσκοτώσαμεν τοὺς Τοῦρκους (ἔκαϊα τὰ χωριά). Οἱ προεστοὶ βάζουν τὸν Κόλια, διὰ νὰ προσέσῃ νὰ συμβιβασθοῦμε, νὰ ἡσυχάσουμε. Μᾶς ἔδωσαν τὸ ἄρματωλίκι. Περάσσοντας τρεῖς τέσσαρους μῆνες ὁ Δελιγιάννης ἤθελε νὰ μᾶς χαλάσῃ, πλὴν δὲν ἠμπόρουνε.

Τὸν Σεπτέμβριον μῆνα ἐπῆρα τὸ ἄρματωλίκι. Ὁ Δελιγιάννης ἤυρε τρόπον. — Εἶχε φίλον εἰς τοῦ Λάλα τὸν Χασάναγα Φιδᾶ, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ μᾶς σκοτώσῃ (μὲ τὴν ἀπιστίαν, ὅτι εἴμεθα ἄρματωλοί). Ταῖς φανελοῖς μας ταῖς εἶχαμε εἰς τοῦ Παλούμπα, καὶ ὁ Γερο-

κόλιος ἐξάνοιξε τὴν προδοσίαν, ὅτι ἤρχοντο οἱ Λαλαῖται· ἔστειλε μᾶς εἶπε ὅτι θὰ ἔλθουν οἱ Λαλαῖται. Λαμβάνοντας καὶ τὴν εἶδησιν, ἤμουν εἰς ἓνα χωριό, λεγόμενον Τουρκοκερπενή, ἐσυλλογούμενην τί τρόπον νὰ φανερωθῇ τούτη ἡ μυστικὴ κίνησις διὰ νὰ μᾶς βαρύνουν· ἔμεινα ὅλην τὴν νύκτα συλλογισμένος. Οἱ Τοῦρκοι ἤλθαν κι' ἔπιασαν δύο δρόμους, 200 καὶ 200, νὰ βαρύνουν μὲ χωσιά. Εἶχον κι' ἓνα προδότην, καὶ ἤρχετο καὶ μᾶς εὗρισκε, ἂν κινᾶμε ἢ ἀνκοιμώμασθε· τὸ πρῶτ' ἤθελα νὰ στείλω καταπατητάδες. Τὸ πρῶτ' μᾶς ἔκλεισαν εἰς τὸ χωριό. Ἐγὼ εἶχα δώση τὰ σκουτιά μου εἰς ἓνα ψυχογιόν. Χαράζοντας τὴν αὐγὴν, βλέπω τοὺς Τοῦρκους. Ἐπιάσαμε τὸ τουφέκι. Κινῶντας νὰ πιάσω τὴν ῥάχην, πέρνουν τὸν ψυχογιόν μου ὀκτὼ βόλια· ὁ ἀδελφός μου Γιάννης λαβώνεται· κλειόμεθα σὲ τρία σπίτια· εἴμεθα 38. Ἐκλείσθηκα εἰς χαμώγειο. Ἐρχονται οἱ ἄλλοι 200, μᾶς ἀπόκλεισαν· πολεμοῦμε ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐσκοτώσαμεν καὶ ἡμεῖς· τὸ βράδυ κάνομε γιουρούσι καὶ ἐφύγαμε.—Τὸν Μάρτην 7 μᾶς βάρεσαν ἔς τὰ 1804.

Εἰς τὰ 1805 πηγαίνω εἰς τὴν Ζάκυνθον· ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κάμνει πρόσκλησιν διὰ νὰ γραφθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ στρατεύματα.

Κάμνομεν ὅλοι μία ἀναφορά, Σουλιῶται, Ρουμελιῶται καὶ Πελοποννήσιοι, εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ζητοῦμεν βοήθειαν διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὸν τόπον μᾶς· ὁ Ἀναγνώσταρς ἐνήργησε νὰ γίνῃ ἡ ἀναφορά· οἱ Σουλιῶται, Ρουμελιῶται ἦτον ἔστην Πάργαν. Ὁ Ἀναγνώσταρς ἤλθεν εἰς . . . καὶ ἐγράφησαν 5000 στρατιῶται Πελοποννήσιοι εἰς τὰ ἄρματα· ἤλθε ἡ ἀπάντησις, τότε ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὰ 1805 τὸν Αὐγούστο. Ὁμιλῶ μὲ τὸν Ἀρχηγὸν τῶν Ῥωσικῶν στρατευμάτων καὶ μὲ λέγει, ὅτι ὁ Αὐτο-

κράτωρ τὸν διέταξε νὰ παραδεχθῆ εἰς τὴν δούλευσιν ὅσους θέλουν νὰ ἔμβουν καὶ νὰ ὑπάγουν νὰ κτυπήσουν τὸν Ναπολέοντα. Τοῦ ἀποκρίνομαι « Ὅσον διὰ τὸ μέρος μου δὲν ἐμβαίνω εἰς τὴν δούλευσιν. Τί ἔχω νὰ καμῶ μὲ τὸν Ναπολέοντα ; Ἄν θέλετε ὅμως στρατιώτας διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα μας σὲ ὑπόσχομαι καὶ πέντε καὶ δέκα χιλιάδας στρατιώτας· μία φορὰ ἐβαπτισθήκαμεν μὲ τὸ λάδι, βαπτιζόμεθα καὶ μίαν μὲ τὸ αἷμα καὶ ἄλλη μίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας. » Μένω δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν Ζάκυνθον, δὲν συμφωνῶ, ἀφίνω 28 ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου καὶ τὸν Νικήτα ἀνεψιό μου καὶ τοῦ Γιάννη Κολοκοτρώνη αὐτοῦ. Τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ στρατεύματα γράφονται καὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Νεάπολι. Οἱ Τούρκοι βλέπουν αὐτὰ τὰ κινήματα καὶ γράφουν ἀναφοράς εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ τοῦ ἐξηγοῦν τὰς ὑποψίας των. Ὁ Σουλτάνος λαμβάνει τὴν ἰδέαν νὰ κόψῃ τὸν λαόν. Ὁ πατριάρχης κάμνει παρατηρήσεις καὶ λέγει « τί πταίει ὁ λαός ; νὰ σκοτώσωμεν τοὺς πρωταιτίους, τοὺς κακοὺς » καὶ τὸν ἀντισκόβει. Ἡ ἀναφορά τῶν Τούρκων συμφωνεῖ μὲ τὰς πληροφορίας τοῦ Καμπινέτου τῆς Γαλλίας, ὅτι νὰ χαλάσουν τοὺς καπεταναίους τοὺς λεγομένους κλέφτας καὶ τοὺς καπεταναίους τῶν καραβιῶν, διατὶ μία ἡμέρα ἤμποροῦν νὰ κάμουν ἐπανάστασιν. Τότε κάμνει ἕνα φερμάνι ὁ Σουλτάνος νὰ σκοτώσουν τοὺς κλέφτας. Ἀφοριστικὸ ἔρχεται τοῦ Πατριάρχου διὰ νὰ σηκωθῆ ὅλος ὁ λαός, καὶ ἔτσι ἐκινήθηκεν ὅλη ἡ Πελοπόννησος, Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι, κατὰ τῶν Κολοκοτρωναίων. Τὸν Αὐγουστον ὑπῆγα εἰς Ζάκυνθον· τὸν Σεπτέμβρι ἐβγήκα ἔξω, καὶ Ἰαννουάριον 1806 ἦλθε τὸ διάταγμα καὶ μ.α. ἐκυνήγησαν. Ὁ Πετιμεζάς, ὁ Γιαννιάς καὶ ὁ Ζα-

χαριᾶς ἦτον χαϊμένοι προτήτερα, καὶ εὐρέθηκα μὲ μόνον ἑκατὸν πενήντα.

Ἐπήγαμεν εἰς τὸ Μοναστήρι Βελανιδιά, πλησίον τῆς Καλαμάτας, καὶ ἀπεκεῖ ἔστειλα ἓνα γράμμα τοῦ Ἡγουμένου διὰ νὰ μοῦ στείλουν ζωτροφίας· τὸ γράμμα τὸ ἔπασαν οἱ Τοῦρκοι· καὶ ὁ Ντελῆ Ἀχμέτης ἦλθε καὶ μᾶς ἐπολιόρησε μὲ 1000. Ἐτραβήξαμεν τὰ σπαθιά καὶ τοὺς ἐχαλάσαμεν· τοὺς ἐπήραμε κυνηγῶντας ἕως εἰς τὴν Καλαμάτα, ἐπήραμε τὰς σημαίας τους καὶ ἐσκοτώσαμεν πολλούς.

Αὐτὸς ὁ Ντελῆ Ἀχμέτης ἦτον περίφημος εἰς τὴν Ῥούμελη· ἑκατατρέχθη ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ κ' ἐκατέφυγε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Πασᾶς τοῦ τόπου τὸν ἔδωκε 500 χάρτζια (μισθοὺς) διὰ νὰ κυνηγᾷ τοὺς κλέφτας· ἐγὼ σὰν τὸ ἔμαθα εἶχα 80, καὶ ἐπήγα ἐπίτηδες διὰ νὰ δοκιμάσω τὴν δύναμίν του εἰς τὸν Ἄκοβο (Σαμπάζικα), καὶ ἐφοβήθηκε νὰ πολεμήσῃ μὲ ἡμᾶς. Ἐπήγαμε εἰς τὴν Βλαχοκερασιά καὶ τὴν ἐχαλάσαμε, ὡς ἰδιοκτησία τοῦ Χασεκῆ, ὁποῦ ἔκαψε τὰ σπίτια μας. Ἄλλη μία φορὰ ἐπήγαμεν εἰς τοῦ Τζεφερεμίνη καὶ μᾶς ἔμαθαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀνδρούσας καὶ ἐκίνησαν μία ἑκατοστὴ διὰ νὰ μᾶς κτυπήσουν, καὶ ἐβγήκαμεν, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν καὶ ἐτρόμαξαν νὰ γλυτώσουν· τὸ ἴδιον ἐστάθη καὶ εἰς τοῦ Μήλα τὸ Παληόκαστρο, ἀνάμεσα Μήλα καὶ Μπούγα (τῆς Μεσσηνίας). Ὅλ' ἡμέρα ἐπολεμήσαμεν καὶ τὸ βράδυ τοὺς ἐφύγαμε. Ἄλλη μία φορὰ ἐφάνηκαν εἰς τοῦ Μαρμαριά (Βρουστοχωριά). Ἦλθαν μᾶς πλάκωσαν ἀπὸ ὄλαις ταῖς κοντιναῖς ἐπαρχίαις ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, μᾶς ἐκλείσαν εἰς ἓνα βουνό, ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὸ βράδυ τοὺς ἐφύγαμεν. Εἰς τὸν Ἄκοβο, ὅπου δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσουν, ἦτον ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ντελῆ Ἀχμέτη, καὶ ἀφοῦ ἐγύρισεν εἰς τὸν

μπάρμπα του τὸν ἔφτυσε γιατί δὲν ἐπολέμησε, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπεκρίθη: «Νὰ σὲ κάμῃ ὁ Θεὸς κιαμέτι νὰ πολεμήσετε μὲ αὐτούς καὶ τότε βλέπεις.» Ἀφότου τὸν ἐχαλάσαμεν ἐπῆγεν ὁ Ντελῆ Ἀχμέτης εἰς τὴν Καλαμάταν καὶ ἐκάθησε τρεῖς μῆνας. Ἐκεῖ φοβοῦμενος μήπως πάγωμε καὶ τοὺς χαλάσωμε, ἐγραφοφορισθήκαμεν μετ' αὐτόν, καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν ὁ Ντελῆ Ἀχμέτης εἰς τὸν Πασᾶ καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι δὲν εἰμποροῦμεν νὰ τοὺς κάμωμε τίποτες, ἀλλὰ νὰ τοὺς δώσετε τὸ ἀρματωλίκι διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ὁ κόσμος, καὶ ἔτσι ἀπέρασε ἐκεῖνος ὁ χρόνος.

Ἐμάθαμε ὅτι ἦλθε τὸ συνοδικὸ καὶ τὸ φερμάνι ἐμάζωξα ὅλους ἕως 150 καὶ τοὺς εἶπα νὰ ἀναχωρήσωμεν νὰ πάμεν εἰς τὴν Ζάκυνθον· αὐτοὶ ἀφοῦ ἤκουσαν ὅτι οἱ Ῥούσσοι εἶχαν πάρει ὄλους τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Νεάπολι, μὲ ἀπεκρίθησαν ὄλοι μὲ ἓνα στόμα: ὅτι «ἡμεῖς δὲν πηγαίνομεν εἰς τὴν Φραγκιὰ καὶ θέλομεν ἀποθάνωμεν ἐπάνω εἰς τὴν πατρίδα μας.» Ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης μὲ εἶπε ὅτι «θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ ὄρνεα τοῦ τόπου μας.» Τοὺς ἔδωκα ἄλλη μία γνώμη, νὰ χωρισθοῦμε εἰς μπουλούκια ἀπὸ πέντε ἀπὸ ἕξ, νὰ κρυφθοῦμεν καὶ ἔτσι ν' ἀπεράσῃ ὁ Γεννάρης, ὁ Φλεβάρης καὶ ὁ Μάρτης, ὅσον νὰ λυώσουν τὰ χιόνια, καὶ τότε συναζόμεθα καὶ περπατοῦμε καθὼς καὶ προτῆτερα· καὶ αὐτὸ τὸ πρόβαλα, διότι εἰς τρεῖς μῆνες ἤθελον σκορπισθοῦν τὰ ὄρδια καὶ ἐγλυτώνωμεν ἀπ' ἐκεῖνον τὸν κίνδυνον· αὐτοὶ μ' ἀπεκρίθησαν ὅτι: «δὲν πάμε νὰ ἐξοδεύσωμε τὰ λίγα γρόσια ὁποῦ ἔχομε, διατὶ οἱ καπεταναῖοι ἐσεῖς πέρνετε ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας.» καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα ὅτι: «κάμετε τοῦτο καὶ ὅταν τὸν Μάρτη σμίξωμεν τοὺς ἀποζημιώνω εἰς ὅσα ἐξόδευσαν.» Αὐτοὶ δὲν ἄκουσαν καὶ ἔτσι ἐκηρυχθήκαμεν μὲ τὴν σημαῖαν ἀνοικτὴν εἰς ὅλας

τὰς δυνάμεις τοῦ Μωρέως. — Ἡ σημαία εἶχε ἓνα Χ, εἶχε καὶ ἄστρο καὶ φεγγάρι. — Τοὺς Κοντσαμπασιδες τοῦ Μωρέως τοὺς εἶχαν ἐνέχυρον εἰς τὴν Τριπολιτσα· τοὺς φίλους μας ὅπου εἶχαμεν εἰς τὴν Μάνη, καθὼς Κουμουντουράκιδες, Μούρτζινους καὶ λοιποὺς, τοὺς εἶχεν ὁ Ἀντωνόμπης ἐξορίσῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ δὲν εἶχαμε πλέον καταφύγιον εἰς τὴν Μάνη. Καὶ τὰ βουνὰ ἦσαν γεμάτα χιόνια καὶ δὲν εἰμπορούσαμε νὰ πάμε, ἀμὴ 30 ἐχωρίσθησαν κατὰ τὰ Πηγὰδια καὶ οἱ ἄλλοι ἀνοίξαμεν μπαϊράκι καὶ ἐτραβήξαμεν κατὰ τὸν Ἅγιον Πέτρο. Ἐστείλαμεν εἰς τὰ Βέρβενα νὰ μας στείλῃ ψωμί καὶ ζωοτροφίας, καὶ αὐτοὶ μας ἀποκρίθησαν: «Ἐχομε βόλια καὶ μπαροῦτι,» καὶ ἐπήγαμε καὶ τοὺς χαλάσαμε. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπεράσαμεν πίσω εἰς τὰ Σαμπάζικα· τότε ἐπρόσταξε ὁ Πασσάς ὄλαις ταῖς ἐπαρχίαις διὰ νὰ ἔβγουν Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι νὰ μας βαρέσουν.

Ἀπὸ Σαμπάζικα ἐκατεβήκαμεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Βελανιδιάς, καὶ ἐστείλαμεν εἰς τὴν Καλαμάτα νὰ μας στείλῃ ψωμί καὶ φουσέκια, καὶ οἱ Καλαματιανοὶ ἐφοβοῦντο νὰ μας στείλουν· ἡμεῖς ἐκινήσαμεν τότε νὰ πάγωμεν μέσα εἰς τὴν Καλαμάτα διὰ νὰ κτυπήσωμεν τοὺς Τούρκους· τότε οἱ προεστοὶ μας ἔφερον οἱ ἴδιοι ζαερέ καὶ μπαρουτόβολο καὶ στουρνάρια εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλία πλησίον τῆς Βελανιδιάς· ἀπὸ ἐκεῖ ἐτραβήξαμε τὴν ἡμέραν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Πήδημα, σύνορο Καλαμάτας, καὶ τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Τζεφερεμίνι. Μία ὥρα μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶμαστε ἡμεῖς, εἰς τὴν Σκάλα ἦλθε ὁ Κεχαγιάμπης μὲ 2000 Τούρκους, μὲ τὰ παλούκια. Τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ἄλιτοῦρι, καὶ ἐκεῖ μας ἐπλάκωσαν Ἀνδρουσανοί, Λεονταρίταις καὶ λοιποὶ ἕως 700· ἦλθαν τὴν αὐγὴν, ἀρχίσαμε τὸν πόλεμο, ἡμεῖς ἐβγήκαμε ἀπὸ τὸ χωριό,

τούς πήραμε κυνηγώντας ἕως μίαν ὥραν μακριά, τοὺς ἐπήραμε τέσσαρα ἄτια, πολλοὶ ἐπνήγηκαν εἰς τὸ ποτάμι καὶ ἄλλους ἐσκοτώσαμε, καὶ ἐπήραμεν πολλὰς ζωτροφίας καὶ πολεμοφόδια.

Ἦκουσαν τὸν πόλεμον τὰ στρατεύματα ὁποῦ ἦταν εἰς τὴν Σκάλα καὶ ἦλθαν εἰς βοήθειαν τῶν ἐδικῶν τῶν. Ἡμεῖς ἐπισωγυρίσαμεν καὶ ἐκλεισθήκαμεν εἰς τὸ χωριὸν Ἀλιτοῦρι, καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ βράδυ ἐτραβήξαμε τὰ σπαθιά καὶ ἐπήγαμε κατὰ τῆς Ἀρκαδίας τὰ χωριά· ἐπήγαμεν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ χωριά, καὶ εὐρήκαμε 300 Τούρκους μέσα καὶ δὲν εἰμπορέσαμε νὰ πάρωμε ψωμί. Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἐπήγαν εἰς τὸ Ἀλιτοῦρι βλέποντες τὸν τορὸν μας ἐγύρισαν καὶ ἦλθαν ἀπὸ κοντὰ γυρεύοντάς μας. Ὁ Κεχαγιας ἀρχιστὴν νὰ παλοσκώνη τοὺς Χριστιανούς (γιατὰ κηδές), διὰ νὰ δώσῃ φόβον εἰς τὸν κόσμον. Ἦλθαν οἱ Τούρκοι ἐπάνω μας, ἡμεῖς ἐφκειάσαμε ταμπότρια γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσωμε. Οἱ Τούρκοι ἦταν ἐντόπιοι καὶ μᾶς ἐστειλαν νὰ φύγωμεν, διότι μᾶς ἐφοβοῦντο ἀκόμη. Ἐφθάσαμε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὰ Κοντοβούνια διὰ ψῶμι καὶ ἔπειτα ἐπήγαμεν εἰς ἓνα βουνὸ νὰ λημερτάσωμεν· ἐστειλάμεν εἰς τοὺς φίλους μας διὰ νὰ εὐρῶν κατκίκα νὰ ἐμβούμε νὰ φύγωμε, καὶ μᾶς ἀπεκρίθησαν ὅτι τὰ κατκίκα ἀπὸ τὸν Πύργον ἕως τὸ Νεόκαστρον τὰ ἔχουν ἐμποδισμένα ὄλα, διὰ νὰ μὴν περάσωμεν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐγυρίσαμε τότε εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου· μᾶς ἐπήραν ἀπὸ κοντὰ οἱ Τούρκοι, ἐπέρναμε ψωμί ἀρπακτά. Εἰς τοῦ Ψάρι μᾶς ἐφθασαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Οἱ συντρόφοι μου ἀρχισαν νὰ φεύγουν· ἀποστάνε, ἐπεὶδὴ καὶ ὄλαις ταῖς ἡμέραις ἐπολεμούσανε καὶ τὴν νύκτα ἐπεριπατούσανε· καὶ μᾶς ἐφυγαν ἕως 40, καὶ ἀπὸ 100 ἐμείναμε 60. Τὴν ἄλλην ἡμέραν

ἐπήγαμεν εἰς τὸ Λεοντάρι ἀποπάνου, καὶ μᾶς εὐρήκαν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐφύγαμεν διὰ τὰ Σαμπάζικα, εὐρήκαμεν ἐκεῖ μία τετρακουσαριὰ Τούρκους, ἐνῶ ἐνομιζαμε ὅτι δὲν θὰ εὕρωμε.

Ἐπολεμήσαμε καὶ ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐσώσαμε τὰ φουσέκια, τὸ ψωμί ὀλίγο. Τὸ βράδυ τοὺς εἶπα ὅτι δὲν ἤμπορούσαμε νὰ ζοῦμε ὅλοι μαζί, ἀλλὰ νὰ διαμοιρασθοῦμε· καὶ ἔτσι ἐχωρισθήκαμε λέγοντες ὁ ἓνας τὸν ἄλλον: «Καλὴ ἀντάμωσι εἰς τὸν κόσμον τὸν ἄλλον». Ἐκράτησα μόνον 19 συγγενεῖς μου, καὶ ἓνα καπετὰν Γιωργό ὁποῦ δὲν εἶχε ποῦ καὶ ὑπάγη. Εἰς δεκαπέντε ἡμέραις δὲν ἔμεινε κανένας ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ ἐχώρισαν ἀπὸ ἐμένα· ἀπὸ τοὺς 19 δύο μου πρῶτα ἐξαδέλφια μὴν ἤμπορῶντας πλέον νὰ βραταξοῦν τὴν πείναν καὶ τοὺς κόπους (ἀπυστασίλα) ἐκρύφθησαν, καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας τοὺς εὐρήκανε καὶ τοὺς ἐσκάτωσαν καὶ ἐμείναμε 17. Μὴν ἤξεύροντας, ἐπήγαμεν κ' ἐλημεριάσαμεν ἀνάμεσά εἰς τρεῖς παγακιαῖς. Ἡ τύχη μᾶς ἔκαμε καὶ δὲν μᾶς εἶδαν, παρὰ τὸ βράδυ καὶ ἐξανασάναμεν ὀλίγο. Μᾶς εὐρήκαν, ἐσταθήκαμεν ὑποχρεωμένοι νὰ περάσωμε ἀνάμεσὸν τῶν πολεμῶντας καὶ νὰ γλυτώσωμεν κί' ἀπ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Τὴν νύκτα ἐτραβήξαμε κατὰ τὸν κάμπον τοῦ Λεονταρίου, ἀκούσαμε πολλὰς μπαταριαῖς καὶ ἔπεφταν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ δὲν ἤξεύραμε τί ἦτον. Ἡ μπαταριά ἦτο σημεῖον ὅτι ἐδόθην ὑπάγουν οἱ κλέφται. Τὴν νύκτα ἐπήγαμεν εἰς τὸ Ἄνεμοδούρι διὰ ψωμί· εὐρήκαμε μόνον ταῖς γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες ἦταν εἰς τὰ Δασίλα, καὶ ἐφύλαξαν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ σκυλιὰ ἀπὸ ἀλίκτησαν ἐδῶσαν ὑποψίαν, ἦλθαν οἱ Τούρκοι καὶ μᾶς πολιόρησαν. Ὅταν ἐζύγωσαν οἱ Τούρκοι, ἄρχισαν τὰ σκυλιὰ νὰ γαυγίζου, ἐκατάλαβα καὶ ἐγὼ ὅτι ἦλθεν Τούρκοι· τότε ἐπῆρα ταῖς φαμίλιας μαζί ἕως ὅτου

όπου ἦρα ἀνοικτὸν τὸν δρόμον, ταῖς ἀφήκαμε καὶ ἐπήραμε τὴν δημοσίᾳ τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἐπήγαμε εἰς τὸ Βαλτέτσι ἀπεπάνω νὰ λημεριάσωμε. Οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μᾶς ἐγνώρισαν καὶ εὐθὺς ἔδωκαν παντοῦ τὴν εἰδήσιν ὅτι: «ἐδῶθε πάγει ὁ Κολοκοτρῶνης», καὶ μᾶς ἐπήραν κυνηγῶντας. Τὸ δειλινὸ ἐφύγαμε καὶ ἔστρεψα κατὰ τὴν Καρύταινα, καὶ διὰ νὰ μὴν γνωρίσουν τὸν τορὸ, ἀπὸ πέτρα εἰς πέτρα ἐπήγαμεν εἰς μίαν στάνη, καὶ μᾶς εἶπαν πῶς ἦτον γεμάτη Τούρκοι. Τότε ἀπεφάσισα νὰ γεινώμε εἰς τέσσερα μπουλούκια καὶ νὰ ὑπάγωμεν εἰς φίλους νὰ κρυφθοῦμε. Ὁ Ἀντώνιος ὁ Κολοκοτρῶνης μὲ ἄλλον ἕνα ἐκρύφθηκε εἰς τοὺς συγγενεῖς μας, τὸν Δημητράκη Κολοκοτρῶνη μὲ ἄλλους τρεῖς νὰ πάνε νὰ κρυφθοῦν εἰς τὴν Βυτίνα, ὅπου εἶχαμε συγγενεῖς, καὶ τὸν ἀδελφόν μου Γιάννη μὲ ἄλλους τέσσερους νὰ ὑπάγῃ ἀποκάτω εἰς τὴν Δημητσάνα, ὅπου εἶν' ἕνα χωριό, διὰ νὰ τοὺς κρύψῃ ἕνας πιστὸς φίλος ὅπου εἶχαμε. Ὁ Ἀντώνης ἐγλύτωσε καὶ σώζεται ἕως τὴν σήμερον. Ὁ Δημητράκης ἐκάθησε δύο ἡμέραις εἰς τὴν Βυτίνα, ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ. Τοῦ Δημητράκη τοῦ ἔκοψαν τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι, τὸ παρρησίασαν ὡς δικό μου, ἐπειδὴ εἶχε γράμματα. Ὁ Γιάννης δὲν εὔρε τὸν φίλον του, ἐπήγε εἰς τοὺς Αἰμυαλοὺς, μοναστήρι, τοῦ ἔδωκε ἕνας καλόγερος φαγὶ καὶ ἔπειτα ἐπήγε, ἔδωσε εἰδήσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπήγαν, τὸν πολιόρκησαν εἰς τὸν ληνὸν καὶ τὸν σκότωσαν.

Ἐγὼ ἔμεινα μὲ ἄλλους τέσσερους, ἐπήγα εἰς ἐνὸς φίλου μου προεστοῦ εἰς τὸ Πυργάκι, ὀνομαζόμενον κῦρ Παρασκευᾶ, εὔρηκα τὸ παιδί του, ἐπειδὴ αὐτὸν τὸν εἶχαν εἰς τὴν Καρύταιναν, διὰ νὰ κρυφθῶ. «Ἐγὼ σὰς ἐφύλαγα τόσον καιρό, τώρα πρέπει νὰ μὲ φυλάξετε καὶ σεις.» Μὲ ἐπήγε εἰς μίαν τρύπα καὶ τὸν ἔστειλα ἕως τὴν Βυτίνα διὰ νὰ μάθῃ τί γίνεται. Ὁ

μήνας ἦτο Γενάρης. Εἴκοσι ἡμέραις ἐμείναμε ζωντανοὶ ἀφότου μᾶς κατέτρεξαν. Αὐτὸ τὸ παιδί ἔδωσε εἰδησι τοῦ πατρός του. Καὶ αὐτὸς ἐπῆγε εἰς τὴν Βυτίνα καὶ ἐπῆρε τοὺς Τούρκους διὰ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν τρύπα νὰ μᾶς πιάσουν, ἀλλὰ ἤλθε ἐμπροστὰ διὰ νὰ ἰδῇ ἂν εἴμεθα ἐκεῖ ἀκόμη· ἦτον ἀρματωμένος, τὸν ἠρώτησα: «Κάτι ἀρματωμένος, Ζαχαριά;» τοῦ εἶπα, καὶ ἔβαλα εὐθύς ὑποψία· τοῦ εἶπα: «Βρὲ νὰ μὴ μᾶς ἐπρόδωσες;» αὐτὸς μοῦ ἀπεκρίθη: «Δὲν γίνεται αὐτό.» Ἐν ᾧ ἐπῆγαινε αὐτὸς νὰ τοὺς μιλήσῃ, ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους τέσσερους ἐπῆρα τὸ βουνό, καὶ μᾶς ἐκυνήγησαν ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἡ τύχη μᾶς ἔκαμε καὶ δὲν ἦτο πολὺ χιόνι εἰς τὸ βουνό, καὶ ἠμπορούσαμε νὰ περπατοῦμε· μᾶς ἐκυνηγοῦσαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἕως τὸ Ζυγοβίσι.

Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐσκότωσαν τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔκαμαν χαραῖς οἱ Τούρκοι. Εὐθύς ἐκατάλαβα, ὅτι τοὺς ἐσκότωσαν, ἀφοῦ ἤκουσα ταῖς μπαταριαῖς, τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς των. Ἐτράβηξα λοιπὸν διὰ τὴν Λιοδώρα εἰς τὸν γέρο Κόλια καὶ Δημήτρην γαμβρόν μου· τοὺς εἶχαν ἐνέχυρον εἰς τὴν Καρύταινα καὶ δὲν εὔρηκα παρὰ μόνον τὸν ἀδελφόν του τὸν Γεωργάκη εἰς τὴν στάνη· ὠμίλησα τοῦ Γεωργάκη, μᾶς ἔφερε ψωμί, καὶ τὸν εἶπα νὰ ὑπάγῃ ἕως εἰς τὴν Ζάτουνα. Ἔμαθε ὅτι ἐσκότωσαν ὅλους τοὺς ἰδικούς μᾶς.

Οἱ Τούρκοι τοῦ ἔδωκαν μία διαταγὴν εἰς τοὺς Ψαράιους, Παλουμπάιους καὶ λοιπὰ χωριὰ ὅτι, ἂν σκοτώσετε τὸν Κολοκοτρώνη, νὰ εἶναι τὰ χωριά σας τόσους χρόνους ἀσύδοτα, καὶ ἂν δὲν τὸν σκοτώσετε, ἀπὸ ἑπτὰ χρόνους καὶ ἀπάνου θέλει τὸν περάσωμεν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί. Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ μ' ἐκυνηγοῦσαν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, ἐστογιάσθησαν ὅτι ἀλλοῦ βέβαια δὲν εἴμπορεῖ νὰ καταφύγῃ, εἰμὴ εἰς τοὺς Κολιαίους,

και δια τούτο ἔκαμαν αὐτὴν τὴν Διαταγὴν. Ὁ Γεωργάκης μὲ ἔσμιξε καὶ μ' ἐδιηγῆθηκε τὰ πάντα καὶ ἔτσι ἔφυγα, καὶ ἀκούσθηκα εἰς τὴν Λαγκάδα. Ἐπήγαμεν εἰς τοῦ Χρυσοβίτσι Καλύβια, ἐσφάξαμε ἕνα ἀρνί, ἐκεῖ μᾶς ἐπρόδωσαν· ἐπήγαμεν ἔπειτα εἰς τοὺς Ἀραχαμίτες, εὐρήκαμε τοὺς Τούρκους, ἐφύγαμε, ἐπήγαμε εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Καλτεζιάς, βροντοῦμε τὴν πόρταν καὶ μέσα ἦσαν 200 Τούρκοι. Μᾶς ἐκατάλαβαν μᾶς ἐπῆραν κυνηγῶντας, καὶ ἐφθάσαμεν κατὰ τὴν Καλαμάτα, τὴ Γιάννιτσα, ὅπου ἕνας σύντροφός μου ὀνομαζόμενος Μακρυγιάννης ἀπὸ τὴν πείναν τῶν τεσσαρῶν ἡμερῶν, ἀπόστασε καὶ δὲν εἰμποροῦσε πλέον νὰ περπατήσῃ. Εὐρήκαμεν παντοῦ Τούρκους καὶ δὲν εἶχαμε ποῦ νὰ σταθοῦμε νὰ πάρωμε καὶ τροφίμα.

Εἰς τὴν Γιάννιτσα ἦτον ὁ Ῥουμπῆς μὲ μιὰ τετρακοσσαριὰ Μπαρδουνιώτας· ἐμβῆκα μέσα εἰς ἕνα σπίτι καὶ εὐρίσκω Τούρκους· ἀγάλια ἀγάλια σηκωμένο τὸ τουφέκι ἐγύρισα ὀπίσω χωρὶς νὰ μ' ἐννοήσουν, διότι ἐκοιμοῦνταν, ἐπῆγα εἰς ἄλλα σπίτια, πλὴν εὐρήκα Τούρκους παντοῦ· εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωριοῦ, ἐπῆγα εἰς μιὰς κουμπάρας μου σπίτι καὶ μᾶς ἔδωσε τρεῖς ὀκάδες ψωμί, καὶ τῆς ἔδωκα ἕνα φλωρί βενέτικο. Ἐτραβήξαμε τότε εἰς τὴν Σέλιτσα. Τὸ ψωμί μᾶς ἔπιασε εἰς τὴν καρδιά καὶ δὲν ἤμπορούσαμε νὰ περπατήσωμε. Ἀπὸ τὴν Σέλιτσα ἐπήγαμεν εἰς τὴν Μεγάλην Καστανίτσα, ἔστου καπετὰν Κωνσταντῆ Δουράκη, ὁποῦ ἦτον ἐμπιστευμένος μου, ἐπειδὴ ἐκεῖ προτῆτερα εἶχα τὴν φαμίλιαν μου, καὶ τὸν εἶχα συμπέθερο. Εἶχα ἀρραβωνιάσῃ μία θυγατέρα μου μὲ ἕνα παιδί τοῦ Δουράκη. Ὁ Ἄντωνόμπης τῆς Μάνης μᾶς ἐκυνηγοῦσε καὶ ἐκεῖνος. Ἀπὸ τοὺς πέντε ὁποῦ εἴμεθα ἦτον οἱ δύο Μανιάταις, καὶ ἔφυγαν εἰς τὰ σπίτια τους, καὶ ἔμεινα ἐγὼ καὶ ἄλλοι δύο Ῥουμελιῶται. Ἐκά-

θησα κρυμμένος ένα μήνα εις τὸ σπίτι τοῦ Δουράκη. Ἦλθε ἕνας Νικήτας ἀπὸ τοῦ Τουρκολέκα καὶ μὲ ἤυρε μὲ μία εἰκοσιπενταριά, καὶ τοῦ εἶπα: «Νὰ εὐρούμε καίχι καὶ ν' ἀπεράσωμε εἰς τὴν Ζάκυνθο.» Αὐτὸς ἐνόμιζε ὅτι δὲν εἶναι πλέον φόβος διὰ νὰ ὑπάγη εἰς τὸ μεσόγειον τοῦ Μωρέως, καὶ ἐγύρισε ὀπίσω. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσχότωσαν ὅλους, μόνον ἕνας ἐπιάσθη ζωντανός, ὁ ὁποῖος ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσάν· τὸν ἐζήτησε ἐκεῖ ὁ Πασσᾶς ἃν ἐσκοτώθηκαν ὅλοι, καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπεκρίθη ὅτι ὅλοι ἐχάθηκαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεοδωράκη τὸν Κολοκοτρώνη. Τότε ὁ Πασσᾶς ἐθύμωσε καὶ ἔκοψε καμπόσους Τούρκους καὶ Ῥωμαίους ὁποῦ ἐβεβαίωναν ὅτι ὁ Θεοδωράκης ἦτον χαμένος.

Αὐτὴ ἡ φήμη τοῦ χαμοῦ μου ἔκαμε νὰ ἡσυχάσουν τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ τὸ ἔμαθεν ὁ Πασσᾶς ὅτι ἐγὼ ζῶ ἀκόμη καὶ εἶμαι εἰς τὴν Μάνη, ἔστειλε τὸν Παπαζογλου ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρο μὲ 50000 γρόσια εἰς τὸν Μπέη τῆς Μάνης. Ἀφοῦ ἦλθε ὁ Παπαζογλου εἰς τὴν Μάνη, ἔκραξε τὸν καπετὰν Κωνσταντῆ Δουράκη εἰς ταῖς Κυτριάς· ἐκεῖ τοῦ εἶπε ὁ Μπέης: «Σοῦ δίδω τόσας χιλιάδες διὰ νὰ δώσης τὸν Κολοκοτρώνη· ἔλαβα μία σφικτὴ διαταγὴ καὶ μοῦ λέγει, ὅτι ἂν δὲν πιάσω τὸν Κολοκοτρώνη θέλει γράψῃ εἰς τὸν καπετὰν Πασσᾶ νὰ σ' ἐβγάλῃ ἀπὸ τὸ μπειλίκι.» Ὁ Δουράκης σὰν εἶδε τὰ γρόσια ἔστερξε νὰ μὲ παραδώσῃ· οἱ Μανιάται λησμονοῦν ὅλα διὰ τὰ γρόσια. Προτῆτερα ὁ Δουράκης εἶχε τὴν εἰδησι τοῦ Μπέη, ὅτι ἐγὼ εὐρισκόμουν εἰς τὸ σπίτι τοῦ κρυμμένος, καὶ τοῦ εἶχε εἰπῆ ὅτι: «Κρύψε τον, διατὶ δὲν συμφέρει νὰ μὴ γλυτώσῃ κανένας ἀπὸ αὐτὴν τὴν φαμίλια.» Ἄλλ' ἀφοῦ εἶδαν τὰ γρόσια τ' ἀλησμόνησαν. Κανένας δὲν μὲ ἤξευρε παρὰ ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναστηρίου καὶ ὁ Δουράκης, καὶ ἐκαθόμουν εἰς τὸν πύργον ἀπάνου. Ἔστειλε καὶ

ἐπῆρε ὁ Δουράκης τὸ παιδί του τὸ μεγάλο καὶ τὸν ἠγούμενον καὶ τοὺς ἐπῆρε εἰς ταῖς Κυτριάς. Μάρτις ἦτον τότε. Τὸν Φεβρουάριον εἶχα πάγη ἐκεῖ. Τοῦ ἠγούμενου τοῦ ὑποσχέθηκαν νὰ τὸν κάμουν Δεσπότη καὶ ἄλλα ταξίματα διὰ νὰ μὲ παραδώσῃ ζωντανόν. Ὁ Μπέης μὲ ἔγραψε ἓνα γράμμα καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι νὰ ἔλθῃς νὰ μιλήσωμεν καὶ ἐγὼ θέλει γράψω εἰς τὸν Καπετάνπασα διὰ νὰ λάβῃς τὸ προσκυνοχάρτι καὶ νὰ ἔλθῃς μὲ τὸν συμπέθερόν σου τὸν Δουράκη, καὶ ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ μὲ πιάσῃ ζωντανόν.

Ὅταν ἐπροσκάλεσαν τὸν ἠγούμενον καὶ τὸ παιδί τοῦ Δουράκη ὑπωπτεύθηκα ὅτι κάτι τεχνεύονται διὰ ἐμένα, καὶ δὲν ἤξευρα τί ἔτρεχε. Ἔστειλα λοιπὸν ἓνα παιδί εἰς τὴν μικρὴν Καστάνιτσα, ἔξη ὥραις μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἤμουν, (ἐκεῖ ἦτον κλεισμένος ὁ πατέρας μου). Ἔστειλα εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Παναγιώταρου, Βασίλη Βενετσανάκου, καὶ ἦλθε διὰ νυκτὸς μὲ ἄλλους τρεῖς εἰς τὸ μοναστήρι ὅπου εὐρισκόμουν, τοῦ εἶπα τὰ διατρέχοντα καὶ ὅλας μου τὰς ὑποψίας, τοῦ ἐπρόβαλα νὰ ἀναχωρήσωμεν, μοῦ εἶπε, ὅτι : «Νὰ ὑπάγω ὀπίσω νὰ πωλήσω κάτι λάδι καὶ τὸ βράδυ ἔρχομαι.» Τὸ βράδυ δὲν ἦλθε· τὸ πρωὶ ἦλθε ὁ συμπέθερός μου μὲ τὸν ἠγούμενον. Ἐπῆγα νὰ τὸν χαιρετήσω τὸν ἠγούμενον· τὸν εἶπα : «Καλῶς ὤρισε», κ' ἐκεῖνος μοῦ εἶπε, νὰ μὴ μὲ εἶχε εὖρη· τὸν ἐρώτησα νὰ μοῦ εἰπῇ τίποτε ἄλλο, καὶ δὲν ἠθέλησε. Τὸ βράδυ ἦλθε ὁ συμπέθερός μου μὲ τὸν ἀδελφόν του, δύο συγγενεῖς του, καὶ μοῦ ἔδωκε καὶ τὸ γράμμα τοῦ Μπέη. Ὁ ἀδελφός του ὑπωπτεύθηκε, καὶ δὲν ἦτον μὲ τὴν γνώμην του. Ἐλαβα τὸ γράμμα τὸ ἐδιάβασα καὶ ἐκατάλαβα, ὅτι θέλουν νὰ μὲ πάρουν ζωντανόν· τοὺς εἶπα : «Πῶς θὰ ὑπάγωμεν τὴν ἡμέραν, ὅπου θὰ μᾶς ἰδοῦν ὅλος ὁ κόσμος ;» αὐτὸς μοῦ εἶπε, ὅτι : «Ἐνδύ-

νεσαι μανιάτικα και δὲν σὲ γνωρίζουν. • Ὁ ἀδελφός του μοῦ ἔκαμε νόημα νὰ ἦμαι προσεκτικός· τοὺς ἀπεκρίθηκα ὅτι: «Νὰ συλλογισθῶ ἕως τὸ βράδυ.»

Ἐκαμα τὸ μεσημέρι τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐδικός σας και ἄλλη φορὰ θέλει ἔλθω νὰ σας προσκυνήσω, και ἐγὼ εἶμαι ἐδικός σου και νὰ μὲ ἔχης τὴν ἔγνοιά μου. Τὸ γράμμα τὸ ἔδωκα εἰς τὸν Δουράκη· αὐτὸς τὸ ἐπῆρε τὸ γράμμα, τὸ ἀνοιξε, και εἶδε ὅτι δὲν ἠθελα νὰ ὑπάγω, και τότε ἀποφάσισε νὰ βάλῃ εἰς τὸ κρασί ἀφιόνι. Ἡ γυναῖκά του και ἡ ἀδελφή του τὸ εἶδαν, και τὸν ἐπῆραν ἀπὸ κοντὰ ἕως τὸν πύργον· ἕνας ἀνθρωπός μου ἤκουσε τὴν γυναῖκα τοῦ Δουράκη νὰ τοῦ λέγῃ τοῦ ἀνδρός της: «Τί εἶναι αὐτὸ ὅπου θὰ κάμης, δὲν ἐνθυμᾶσαι τὰ καλὰ τοῦ Θεοδωράκη;» και αὐτὸς τὴν ἔβριζε. Ἐπῆγε μέσα, μὲ ἐπρόσφερε τὸ κρασί, ἐγὼ, μὲ ἔδωσεν εἰδῆσιν ὁ ἀνθρωπός μου, και, ὅταν μοῦ ἔφερε τὸ κρασί, ἐγὼ ἐκλώτσησα τὸ κανάτι ὅπου εἶχε τὸ κρασί, και τὸ ἔχυσα, και τοῦ εἶπα: «Τί θέλω ἐγὼ τώρα κρασί!» και τοῦ εἶπα και ὅτι θὰ φύγω. Μὲ ἐπαρακίνησε νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ σπίτι του νὰ πιοῦμε πρῶτα κρασί και ἔπειτα νὰ φύγω. Αὐτὸς ἐπῆγε ὀμπρός, εἰδοποίησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἦναι ἔτοιμοι νὰ τραβήξουν ἀπάνω μας ἐνῶ ἐμεῖς ἐπίναμεν τὸ κρασί. Ὁ ἀδελφός του δὲν μᾶς ἀφῆκε νὰ πάμε, ἐμπόδισε τὰ σκυλιὰ νὰ φωνάξουν, και ἐφύγαμε. Ἀφοῦ τὸ ἔμαθε ὁ Δουράκης αὐτό, ἔκραξε τοὺς χωριανούς. και τοὺς ἐπρόσταξε νὰ βγοῦν μιὰ ἐκατοστὴ νὰ πιάσουν τοὺς δρόμους. Ἐγὼ ἤξευρα τὸν τόπον και ἔφυγα ἀπὸ ἄλλο μέρος, και ἐπῆγα εἰς τὴν Μικρὰν Καστάνιτσα διὰ νὰ εὔρω τὸν Βασίλη, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχα συμφωνήσῃ νὰ φύγομε.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτραβήξαμεν εἰς τὰ χωριὰ τοῦ Πασαβά, εἰς ἐνὸς ἀδελφοποιητοῦ μου τὸ σπίτι, ἐκεῖ μᾶς ἐβά-

σταξε δύο ημέρας· τὸν ἐστείλαμε καὶ ἐπῆγε νὰ εὕρη τοῦ Τζανετάκη τὴν μάνα, ἡ ὁποία ἦτον θυγατέρα τοῦ Παναγιώταρου. Τῆς εἶπαμεν, νὰ ὑπάγῃ ἡ ἴδια νὰ εὕρη κατὰ εἰς τὸ Μαραθωνῆσι, διὰ νὰ βαρκαρισθοῦμε διὰ τὸ Τζηρίγο. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐπῆγαμεν μαζὺ μετὰ τὴν Μαρία, μάνα τοῦ Τζανετάκη, καὶ ἐβαρκαρισθήκαμε, ἀνάμεσα Μαυροβούνι καὶ Μαραθωνῆσι· μόλις ἐκάμαμε πανιά, καὶ ἐφύσηξε ἓνας βοριάς, ὅπου δὲν μᾶς ἄφησε νὰ προχωρήσωμε· ἦτον ξημερώνοντα· τῶν Βαίων. Ἐπιάσαμε εἰς τὴν Συλήν, ἐκάμαμε πάλι πανιά, καὶ μᾶς ἐμπόδισε ὁ ἐναντίας ἀνεμος, καὶ ἀράξαμεν εἰς τὸ Ἐλαφονῆσι. Ἐπῆγαμε τέλος πάντων εἰς τὸ Τζηρίγο μετὰ μὴν μεγάλη φουρτοῦνα καὶ ἀράξαμε εἰς ἓνα χωριό, Ποταμὸ λεγόμενον. Ἐκεῖ εὕρήκαμεν ἓναν ἀπὸ τοὺς Γιατρακαίους καὶ μᾶς εἶπε, ὅτι δὲν κάμνει νὰ φανερωθῆτε μέσα εἰς τὴν χώραν ὡς Κολοκοτρώνη. Ἐπῆγαμεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Τζηρίγου, Ἀρβανιτάκη λεγόμενον· ἓνα παιδί μᾶς ἐγνώρισε ἀπὸ τὸν Πύργο· καὶ ἐκαθήσαμε ἐκεῖ τὴν μεγάλην πέμπτην ἐφθάσαμεν. Ὁ Πρύτανης μᾶς ἐμάλωσε, διατὶ εἴμεθα ἀρματωμένοι. Ἐπῆγα εἰς τὸν κομαντάντε τὸν Ρώσσο, τοῦ ἐδιηγῆθηκα μετὰ τὴν ἀλήθειαν ποιοὶ εἴμεθα, πῶς ἐκαταντήσαμεν, καὶ ἔτσι διέταξε νὰ μᾶς περιποιηθῶν καὶ νὰ μᾶς δώσουν ἀπ' ὅλα.

Μία φορὰ ἐπῆγα εἰς τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτον μεγάλο καὶ ἐχαλάσθη εἰς τὴν πρώτην Τουρκίᾳ· ὅταν ἐπέρασα, ἦτον μία μάνδρα χαλασμένη καὶ σκεπασμένη ἐκκλησιὰ μετὰ κλάδους δένδρων· τότε ἔταξα, ὅτι : « Παναγία μου βοήθησέ μας· νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν τύραννον, καὶ νὰ σὲ φκείσω καθὼς καὶ ἦσουν πρῶτα (1803). » Μετὰ ἐβοήθησε, καὶ εἰς τὸν δεῦτερον χρόνον τῆς ἐπαναστάσεώς μας ἐπλήρωσα τὸ τάμα μου καὶ

τὴν ἔφκειασα. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ὅπου ἐκάμναμε μᾶς βόνηθησε πολὺ εἰς τὴν ἐπανάστασι, διότι ἤξεύραμεν τὰ κατατόπια, τοὺς δρόμους, τὰς θέσεις, τοὺς ἀνθρώπους· ἐσυνειθιάσαμεν νὰ καταφρονοῦμεν τοὺς Τούρκους, νὰ ὑποφέρωμεν τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὴν κακοπάθειαν, τὴν λέρα, καὶ καθεξῆς.

Β΄.

Ζάκυνθος 1806. Ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸν Μαΐ. Μετὰ ἓνα μῆνα· διατριβῆς ἔμαθα ὅτι ἦρθε εἰς τὸ νησί ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥώσων Παπαδόπουλος, καὶ με ἐκραξε ἔς τοὺς Κορφοὺς γιὰ νὰ μοῦ προβάλλῃ νὰ ἔμβω εἰς τὴν δούλευσιν, καὶ τοῦ εἶπα, ὅτι: «Δὲν ἐμβαίνω εἰς τὴν δούλευσιν, διότι ἔχω σκοπὸν νὰ ὑπάγω πάλιν εἰς τὸν Μωρέα, γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ διὰ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν μου καὶ διὰ τὰς ζημίας ὅπου ἔλαβα, καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ κάμω ὄρκον καὶ ἔπειτα νὰ γίνω ἐπίορκος μετὰ τὸ νὰ φύγω κρυφίως.» Καὶ ἔτσι ἐπέστρεψα εἰς τὸ Κἄστρο, καὶ ἐκάθησα δέκα μῆνας χωρὶς δούλευσι· εἶχα δώση γράμμα εἰς τὴν φαμιλιά μου με ἓνα Μαγουλιανίτη Ῥόντικα, γιὰ νὰ μοῦ φέρῃ ὄσο βιὸ εἶχα εἰς διαφόρους ἀνθρώπους, καὶ ἐκεῖνος ἐπῆγε, τὸ ἐμαρτύρησε τοῦ Δελιγιάννη· ὁ Δελιγιάννης τοῦ Βόϊβοντα, καὶ ἔτσι ἐχάθησαν ὅλα μου τὰ πράγματα, 1807.

Ἔλα τὰ στρατεύματα, τὰ καπετανάτα, τὰ κλέφτικα τῆς Ῥούμελης εἶχαν καταφύγη εἰς τὴν Ἐπτάνησον ἀπὸ τὸν ἴδιον κατατρεγμὸν τὸν ἐδικόν μου. Ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας καὶ διατάχθησαν ὅλα τὰ στρατεύματα νὰ ἐβγαῖν εἰς τὴν Ῥούμελην διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἀγιὰ Μαύρα ὅπου

εὐρίσκοντο ὅλοι αὐτοί, νὰ πάρω μερικοὺς καὶ νὰ ἔβγω εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ῥωσσίας ἦσαν δύο τάγματα, ἓνα μανιάτικο ἐπὶ κεφαλῆς Πιερράκης Ζανέτμπης, ὁ υἱός, καὶ τὸ ἄλλο πελοποννησιακό, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Αὐτοὶ ἦσαν εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Παπαδόπουλος τοὺς ἐπρόσταξε νὰ φκειάσουν ἓνα πλοῖο πολεμικό. Ὅταν ἐτοιμαζόμενον διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἁγία Μαύρα μὲ ἔπεσαν ἐπάνω ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, οἱ Πετιμεζαῖοι, ὁ Γιαννάκης Κολοκοτρῶνης, ὁ Μέλιος, καὶ λοιποὶ ὀφικιαλέοι καὶ μὲ εἶπαν ὅτι: «Μὴν πηγαίνης, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἄδειαν νὰ ἔχωμε ἓνα πλοῖο καὶ ἂν θέλῃς ἐμβαίνεις εἰς αὐτό» καὶ ἔτσι εὐρηκαν ἓνα σαμπέκο Τούρκικο μὲ 10 κανόνια, τὸ ἀγοράσαμεν, καὶ ἐμβήκα καπεταῖοις εἰς αὐτό.

Ἐπῆρα διαβατήριο, ἐπῆγα εἰς τὴν καθέδρα τῆς Ῥεπούμπλικας, εἰς τοὺς Κορφοὺς, ἐκεῖ μὲ ἔδωσαν τὴν ἄδειαν διὰ νὰ κτυπῶ στεριάς καὶ θαλάσσης τοὺς Τούρκους, ὅθεν μὲ ἐβόλαε. Ἐπῆρα καὶ μιὰ ὀγδονηταρῖα στρατιώταις τῆς ξηρᾶς καὶ ἐπῆγα πλησίον τῆς Πάτρας, Ἀχαϊαῖς λεγόμενον, καὶ ἔκαψα τὰ σπίτια, ταῖς ἰδιοκτησίαις, τὰ μαγαζιά τοῦ Σαίταγα, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψα εἰς τὴν Ζάκυνθον. Οἱ Ζακύνθιοι ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ τροφᾶς φερμένας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἔκαμαν μίαν ἀναφορὰν εἰς τὴν Διοίκησιν, καὶ ἔλεγαν ὅτι νὰ μὴ κτυπήσουν πλέον τὸν Μωριά, διότι οἱ Τούρκοι δὲν ἐδέχοντο τοὺς πηγαίνοντας ἐκεῖ διὰ ἐμπόριο· ἔτσι ἡ Κυβέρνησις μ' ἐμπόδισε νὰ κτυπήσω τὴν ξηρὰ καὶ διετάχθηκα μόνον νὰ περιορισθῶ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἁγίας Μαύρας.

Εἰς τοὺς Κορφοὺς εὐρηκα τὸν Παπαδόπουλο καὶ τὸν Συνέβη, ὅστις ἐτοιμάζετο μαζὺ μὲ τὰ ἀγγλικά νὰ κτυπήσουν τὴν Κωνσταντινούπολι, τοῦ ἔδωκα μίαν

γνώμην· ὅτι εἰς τὴν Ἐπτάννησον εὐρίσκονται 1200 Ῥοῦσσοι καὶ 5000 Ἕλληνες εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ἐπταννήσου, καὶ εἶχαν καὶ δώδεκα κομμάτια ντελίνια τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης· ἦσαν σαράντα ντελίνια, φρεγάδες καὶ μπρίκια, τὰ ὅποια εἶχε βγάλη διὰ τὴν κτυπήσῃ τὸν Βοναπάρτη· καὶ μετ' αὐτοὺς 10000 νησιώτας, τὰς γίνωμε χιλιάδες 25, καὶ ἕξ καραβία, διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ τὰ ἄλλα διὰ τῆς Αἰγίνης, τὰ ἀποβιβάσθωμεν ἔξω, καὶ τοὺς ὑποσχόμεν εἰς δύο μῆνας τὴν ἐλευθερώσῃ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ στρατηγὸς Παπαδόπουλος ἐδέχθη τὴν πρότασίν μου, ἔγεινε συμβούλιον ἀπὸ τὸν Συνέβη Μοτζενίγο (γενικὸς διοικητὴς), Μπενάκη, καὶ ἀντιναύαρχον Λέλη, καὶ στρατηγὸν Ἀτρέμ. Ὁ Παπαδόπουλος τὸ ἀνάφερε εἰς τὸ συμβούλιον, καὶ ὁ Μπενάκης ἐναντιώθη, λέγων, ὅτι : «Τὴν Πατρίδα μου, ἐγὼ δὲν τὴν χαλάω ἄλλη μία φορὰ σὰν τὸν πατέρα μου.» Ὁ Μοτζενίγος εἶπε ὅτι : «Πρέπει νὰ ὑπάγουν νὰ κτυπήσουν μετὰ τὰ ἀγγλικά τὸ κεφάλι, ὅπου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ ἔπειτα, ὅταν κτυπήσωμεν τὸ κεφάλι, τὸ ἐπίλοιπον εἶναι ἐδικόν μας.» Ἔτσι ἐδέχθησαν τὴν γνώμην μου καὶ ἀπέρριψαν τὴν ἐδικήν μου.

Ὁ Συνέβης ἐπῆγε εἰς τὴν Τένεδο· τὰ ἀγγλικά ἐμβήκαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ βίζιτα περισσότερο παρὰ διὰ πόλεμον, καὶ ἔπειτα ἐβγήκαν τὰ Τούρκικα, ἀπαντήθησαν μετὰ τὰ Ῥωσικὰ εἰς τὴν Τένεδο, καὶ μετὰ ἓνα πόλεμον ἐχαλάσθη ὁ στόλος ὁ τούρκικος. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ὄστερλίτζι, ἡ Ῥωσσία παρέδωκε τὰ νησιά τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἔτσι διετάχθη ὁ μὲν Συνέβης νὰ ὑπάγῃ διὰ θαλάσσης, καὶ τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγουν διὰ ξηρᾶς. Τότε ἔπαυσε ὁ πόλεμος καὶ ὅσα καράβια πολεμικὰ ἦσαν εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ῥεπούμπλικας τότε ἐσήκωσαν

τὰ χαρτιά καὶ ἔτσι ἐπῆγα τὸν Αὐγουστο εἰς τὴν Ζάκυνθο. 27 Ἰουλίου 1807 ἦλθε ἡ διαταγὴ νὰ παραδώσουν τὰ φρούρια οἱ Ῥῶσσοι εἰς τοὺς Φραντσέζους.

Ἐπῆγα μὲ τὸν καπετὰν Ἀλεξανδρῆ εἰς τὸν Λεβάντε δέκα μῆνας ἐναντίον τῶν Τούρκων· ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος· μᾶς ἐπολιόρκησαν τρία καράβια Τούρκικα πολεμικά, δύο κορβέτα καὶ μία φεργάδα εἰς τὴν Σκιαθό· ἐδώκαμεν εἰδήσι μίας φεργάδας Ἀγγλικῆς, καὶ ἦλθε εἰς βοήθειάν μας. Τὰ δύο κορβέτα τὰ ἐβουλίᾶξε καὶ τὴν φεργάδα τὴν ἐπῆρε ζωντανήν· εἰμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες 1400, ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου, καθὼς Παπαμπλαχάβας, Λιόλιος, Λαζόπουλα, τοῦ Τζάρα οἱ καπεταναῖοι. Αὐτοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν Σκιαθό κατατρεγμένοι ἀπὸ τὸν Μουχτάρπασσα καὶ λοιποὺς Τούρκους τῆς ξηρᾶς. Μᾶς ἐπῆρε ὁ χειμῶνας, ἐπῆγαμεν εἰς τὴν Μάνη, ἀπὸ ἑκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο.

Γ΄.

Εἰς τὰ 1808, τὴν ἀνοιξί, ὁ Βελῆ πασᾶς ἐφοβέριζε τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη, ἡ τὸν πύργο νὰ τοῦ δώσῃ ἢ ὁ ἑδῖος νὰ ὑπάγῃ ἢ τὸ παιδί του ἐνέχυρο νὰ δώσῃ. Ἐρεθίζετο ὁ Βελῆ-πασᾶς ἀπὸ τὸν Δελιγιάννη· ὁ Δελιγιάννης μὴ θέλων νὰ ὑπάρχῃ ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἔλεγε εἰς τὸν Βελῆ πασᾶ, ὅτι πρέπει νὰ κρεμισθῇ ὁ πύργος διὰ νὰ τοῦ κρεμισθῇ τὴν δύναμιν· καὶ τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη: «Μὴν πηγαίνης, διότι ὁ Βελῆ πασᾶς ἔχει σκοπὸν νὰ σὲ σκοτώσῃ.» Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης λοιπὸν ἐτοιμάζετο νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸν Βελῆ πασᾶ. Ὁ πάππος τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη καὶ ὁ πάππος ὁ ἐδικός μου, Γιάννης Κολοκοτρῶνης, ἦσαν φίλοι καὶ ἀδελφοποιητοί. Ἐσκοτώθηκε ὁ παππούλης μου καὶ ὁ παππούλης τοῦ

Ἄλῃ Φαρμάκῃ καὶ ἔμεινε ἡ φιλία ἡ ἰδία εἰς τὸν πατέρα μου καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκῃ· ὡς φίλοι πατρικοὶ ἐλάβαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνταπόκρισι, δὲν τὸν εἶχα ἰδῆ προσωπικῶς· ἐπιστηριζόμενος λοιπὸν εἰς τὴν φιλίαν μὲ ἔγραψε ἓνα γράμμα, μου ἔλεγε: «Φίλε πατρικέ, ὁ Βελῆ πασᾶς ἐτοιμάζεται νὰ μὲ βαρέσῃ, καὶ ἂν ἦσαι φίλος νὰ ἔλθῃς νὰ μὲ βοηθήτῃς.» Καὶ ἐγὼ τοῦ ἀπεκρίθηκα, ὅτι: «Δὲν ἔρχομαι τώρα, διότι θὰ σὲ βλάψω, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ σκοπὸν νὰ ἔλθῃ ὁ Βελῆ πασᾶς, τόμου μάθῃ ὅτι ἦλθα ἐγὼ, θὰ ἔλθῃ τότε, ἀλλὰ νὰ κυτάξῃς μὲ κανένα μέσον νὰ μὴν κηρύξῃς τὸν πόλεμο, ἂν ὅμως καὶ κινήσῃ τὸ στράτευμα ἐναντίον σου τότε ἔρχομαι.» Ὁ Βελῆ πασᾶς, ἰσχυρογνώμων, ἐκίνησε μὲ τὸ στράτευμα. Τότε μὲ ἔγραψε, ὅτι τὰ στρατεύματα ἐκίνησαν, καὶ ἂν ἦσαι φίλος, τώρα φαίνεσαι. Λαμβάνοντας τὰ δευτέρου τοῦ γράμμα, ἐτοιμάσθηκα μὲ 100· οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ ἐμπόδιζαν, ἐγὼ ὅμως τοὺς εἶπα ὅτι δὲν εἰμπορῶ νὰ κάμω ἀλλέως, διότι ἔδωσα τὸν λόγον μου, καὶ ἔτσι μου ἐμπόδισαν οἱ Φραντσέζοι τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐπῆρα μόνον 16 καὶ ἐγὼ 17. Ἐβγῆκα κοντὰ εἰς τὴν Γλαρέντζα εἰς τὸ Κοτίχι καὶ διευθύνθηκα διὰ τὸ Μοναστηράκι.

Τὴν ἰδία ἡμέρα ὅπου ἔφθασα ἐγὼ εἰς τὸ Μοναστηράκι, ἔφθασαν καὶ 8000 τούρκικα ἐναντίον, καὶ ἐστάθηκα ὑποχρεωμένος νὰ περάσω ἀπὸ τὴν μέσην τὴν νύκτα. Ὁ Ἄλῃ Φαρμάκῃς εἶχε 400 καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τοὺς ἔφυγαν, καὶ ἔμειναν 90. Τὴν αὐγὴν ἀνοίχθη ὁ πόλεμος, ἄρχισαν νὰ κάμουν λαγούμι, καὶ εἰς τριάντα ἡμέρας ἐγένετο νύκτα ἡμέρα πόλεμος· εἶχαν καὶ τέσσερα κανόνια. Εἰς τὰς τριάντα ἡμέρας ἐπρότεινε συμβιβασμὸ καὶ ἐπρόβαλε εἰς τὸν Ἄλῃ Φαρμάκῃ νὰ παραδώσῃ τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ νὰ τοῦ χάρισῃ τὰ πταισιμάτα του, τὸν πύργον του, ὄλα· τοῦ ἀπεκρί-

θηκε ότι: «'Αν είναι τῆς τιμῆς καὶ τῆς παλῆκαριᾶς νὰ δώσω ἓνα φίλο μου ὅπου ἤλθε νὰ μὲ βοηθήσῃ ἀπὸ τὰ νησιά, καὶ ἐγὼ ἤμπορῶ νὰ τὸ κάμω». Ἀπεκρίθησαν ὅτι: «'Αληθινὰ εἶναι αὐτό, πλὴν νεντελί, μέγα πρᾶγμα μὲ ἓνα ῥωμαῖο, νὰ χαθῆ τόση Τουρκιὰ διὰ ἓναν ἄνθρωπο.» Ὁ Ἄλῃ-Φαρμάκης ἀπεκρίθη, ὅτι: «'Αν ἤμουν Πασῶς ἐγινόμεν καὶ ἐγὼ ἄπιστος, πλὴν δὲν τὸ κάμνω, κάμετε λαγοῦμι, καὶ ἂν ἤμπορέσετε ἀναποδογυρίστε μας, καὶ ὁ Θεὸς ἔχει.» καὶ πάλιν ἐπίσθη ὁ πόλεμος. Τὸ βράδυ ἔκαμε συμβούλιο, συνθεμένο ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀγάδες, μπουλουμπασίδες καὶ τοὺς εἶπε; τί τοῦ προβάλλουν οἱ Τοῦρκοι, νὰ παραδώσῃ τὸν Κολοκοτρῶνῃ; ὄλοι ἀπεκρίθησαν μ' ἓνα στόμα: «Χάσια, ὄλοι νὰ χαθοῦμε, μὰ αὐτὸ δὲν εἰμποροῦμε νὰ τὸ κάμωμε.» ἐγὼ τοὺς εἶπα, ὅτι: «Ἐρχεσθε νὰ μὲ δώσετε νὰ ξεμπερδεύσουμε; ἐγὼ τὸ ψωμί μου τὸ ἔφαγα.» Ὁ Ἄλῃ Φαρμάκης μοῦ εἶπε: «Δὲν εἶναι ἐδική σου δουλειὰ, εἶναι ἐδική μας.» ἀπεφάσισαν ὄλοι λοιπὸν νὰ ἀποθάνουν· εἰς ἐξήντα τέσσερες ἡμέρες ἔβαλαν φωτιά εἰς τὸ λαγοῦμι, καὶ τὸ λαγοῦμι εἶχε χίλιαις ὀκάδες μπαρούτι μέσα· ἐμεῖς ἐσκάψαμε δώδεκα βήματα ἐκτὸς τοῦ πύργου καὶ 3 1/2 πῆχες τοῦ βάθους καὶ ἐσκάψαμε μὲ σκοπὸ νὰ πιάσωμε τοὺς λαγουμτζίδες· τὸ λαγοῦμι εὐρέθηκε ξεθυμασμένο ἀπὸ τὸ κόψιμο τῆς γῆς ὅπου εἶχαμε κάμη, καὶ ἔτσι ἀφοῦ ἔτρεμε ἡ γῆ ἓνα τέταρτο, ἔπεσε τὸ χῶμα ἐπάνω του, καὶ ὁ πύργος δὲν ἔπαθε τίποτε. Οἱ Τοῦρκοι ἐλπίζοντες ὅτι θέλει ἀπογυρισθῆ ὁ πύργος καὶ διὰ νὰ μὴν τοὺς πλακώσουν οἱ πέτραις, ἀλλὰργεψαν· ἡμεῖς ἀφοῦ ἐτελειώσε τὸ λαγοῦμι, ἐρρήξαμε μία μπαταριά εἰς εἶδος χαρᾶς, ὅτι δὲν μᾶς ἔκαμαν τίποτε.

Τότε ἔπεσαν εἰς συμβιβασμό· 3734 κανονιαῖς μᾶς ἔρρηξαν εἰς τὸ διάστημα 65 ἡμερῶν, ἀφοῦ εἶδαν ὅτι

οὔτε τὰ κανόνιά τους δὲν μᾶς ἔκαμαν τίποτε, οὔτε τὸ λαγούμι, μᾶς ἐζήτησαν συμβιβασμόν, τοῦ ἐπρόβαλαν: τί ζητεῖ διὰ νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος; καὶ αὐτὸς τοὺς ἐζήτησε νὰ μὴ χαλάσουν τὸν πύργο, ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ὑπάγῃ ἀπείραγος μὲ ἐνέχυρα, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὁ Ἄλῃ Φαρμάκης νὰ μείνῃ εἰς τὸν πύργο, ἕως ὅτου νὰ λάβῃ γράμμα ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη, ὅτι ἐμβαρκαρίσθη, καὶ τότε ἐβγαίνω ἀπὸ τὸν πύργο, καὶ πηγαίνω εἰς τὸν Βελῆ πασᾶ διὰ νὰ τὸν προσκυνήσω.

Αὐτὸς ὁ συμβιβασμὸς ἐγένετο μὲ τοὺς ἀρχηγούς καὶ μὲ τὸ στράτευμα, καὶ ὄχι μὲ τὴν γνώμην τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἔστρεξαν ἔκαμαν ἔγγραφον καὶ ὑπογράφησαν ὁ Πασόμπης, ἀγάδες, μπουλουμπασίδες καὶ ἔκαμαν καὶ ὄρκον τὴν αὐριον ἀνεχώρησα μὲ ὄλους τοὺς ἐδικούς μου τοὺς Λαλέους, καὶ ἐπήραμε ἐνέχυρο τρεῖς ἀπὸ τοὺς καλῆτε-
ρους, μὲ συμφωνία ὅτι, ἂν μᾶς κτυπήσουν νὰ τοὺς σκοτώνωμεν ἡμεῖς αὐτούς. Ἔτσι ἐβγήκαμε, ἐπήγαμε εἰς τοῦ Λάλα, ἄφησα τὸ παιδί τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη εἰς τὰ σπίτια καὶ ἐπῆγα ἐγὼ εἰς τὸν Πύργο τῆς Γαστούνης· ἡ συνθήκη ἐπῆγε εἰς τὸν Βελῆ πασᾶ, αὐτὸς ἐθύμωσε καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ πιάσουν ὄλαις ταῖς σκάλαις καὶ νὰ μὲ πιάσουν. Τὸ μπουγιουρτί ἤλθεν εἰς τὸν Ἰβραὶμ ἀγᾶ, τὸν ἐξάδελφον τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη, ὁ ὁποῖος ἦτον βόιβοδας· διαβάζοντας τὸ μπουγιουρτί ὅπου ἔλεγε, ὅτι νὰ πιάσουν τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν ἐγέλασε τὸν Τάταρη, καὶ τοῦ εἶπε, ὅτι: «Ἡμεῖς δὲν γνωρίζομε τούρκικα, παρὰ νὰ πᾶς εἰς τὴν Γαστούνη, ὅπου εἶναι κατῆς καὶ βόιβοδας νὰ τὸ διαβάσουν, καὶ ὅ τι προστάζει μὲ τὸ μπουγιουρτί του ὁ Βεζύρης εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸ κάμωμε, Ἔτσι τὸν ἐγέλασε τὸν Τάταρη, καὶ εὐθὺς ἐσηκώ-

θηκα μαζί με τὰ ἐνέχυρα καὶ συντροφευμένος ἀπὸ τὸν Ἰβραῖμ ἀγὰ ἐπῆγα εἰς τὸ Πυργί καὶ ἐμβαρκαρισθήκαμε, καὶ ἀπόλυσα τὰ ἐνέχυρα, καὶ ἔστειλα γράμμα τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, ὅτι ἐμβαρκαρίσθηκα ὑγιῆς.

Τὸ Πυργί ἀπὸ τὸν Πύργο εἶναι δύο ὥρας καὶ ἕως τὴν Γαστούνη ἕξη. Μόλις εἶχαμεν μακρυνθῆ δύο μίλλια, καὶ τὰ Τούρκικα στρατεύματα ἀπὸ τὴν Γαστούνη εἶχαν ἔλθῃ νὰ πιάσουν τὸ Πυργί, ἀλλ' εἴμεθα μακρυσμένοι· ἀφοῦ ἐπῆγε εἰδήσις τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη ὅτι ἐμβαρκαρίσθηκα, ἐβγήκε καὶ αὐτὸς καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ καὶ ἐπροσκύνησε τὸν Βελῆ πασᾶ. Ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο, ὃ Ἀλῆ Φαρμάκης εὐρηκε τρόπον καὶ ἔφυγε καὶ ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Βελῆ πασᾶς μοῦ ἔγραψε νὰ ὑπάγω ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα. Ὁ Βελῆ Πασᾶς δὲν ἐσχότωσε τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη, διότι ἐπροσπαθοῦσε νὰ μὲ γελάσῃ καὶ ἐμὲ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ καὶ ἔτσι δὲν τὸν ἐπείραξε. Ἐκαμε τὸν συμβιβασμὸ ὃ Ἀλῆ Φαρμάκης, βιασμένος ἀπὸ τοὺς ἰδίους Τούρκους τοὺς ἐδικούς του, φοβούμενοι τὴν ζωὴν καὶ τὸ βίό τους. Μόλις ἐβγήκε ἀπὸ τὸν Πύργο, καὶ ἔβαλαν καὶ τὸν ἐχάλασαν.

Ὅλοι οἱ ἀγάδες, ὃ Πασόμιπτης, ὃ Βελῆ πασᾶς, μὲ ἔγραψαν διὰ νὰ ἔβγω εἰς τὸν Μωρέα, μὲ ἔγραψε καὶ ἐκεῖνος, πλὴν μὲ ἔβαλε τὴν βούλα ἀποπάνω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του, σημεῖον νὰ μὴν ἔλθω. Ἦλθαν λοιπὸν εἰς τὴν Ζάκυνθο ὃ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βελῆ πασᾶ, ὃ ὁποῖος μὲ ἐδάγκωσε εἰς τὸ αὐτί, καὶ ἐκατάλαβα· τοὺς εἶπα: «Πηγαίνετε κ' ἔρχομαι.»

Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἦρθε εἰς τὴν Ζάκυνθο. Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐπῆρε τὴν ἀδεια νὰ ἰδῆ τὰ χωριά του, ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ὃ Κολοκοτρώνης, καθὼς ἔλεγε, καὶ ἔτσι ἐπῆρε μιὰ πενήνταριὰ χιλιάδες γρόσια καὶ ἐστει-

λαμε καίτοι και ήλθεν εις την Ζάκυνθο. Έρχόμενος εις την Ζάκυνθο, άπεφασίσαμεν να υπάγωμε εις το Παρίσι δια να ευρωμε τον Βοναπάρτε, και επήγαμε εις τους Κορφούς, και ό τότε γενικός διοικητής Δονζελότ μας εμπόδισε λέγοντάς μας ότι: «Μείνετε εδώ και έγώ γράφω και θέλετε ξεη απόκρισιν· μόνον ήμεεις να κάμωμε το σχέδιο έως ότου να έλθη ή απόκρισις του Αυτοκράτορος». Το σχέδιο που εκάμαμε με τον Δονζελότ ήτον το ακόλουθο· να μας δώση 500 κανονιέρους με φουστανέλαις ένδυμένους, 5000 Έλληνες όπου εύρίσκοντο εις την γαλλικήν δούλευσι· και μας έδωσε γρόσια δια να στρατολογήσωμε εις την Τσαμουριά όπου ήσαν έχθροί του 'Αλη-πασά· επέρασαμεν εις την Τσαμουριά, και εκάμαμε 3000 μισθωτούς Τσαμίδες, και ήλθαμε εις την Πάργα, και τους εμβαρκάραμε δια την "Αγια Μαύρα. Η σύναξις έμελλε να γίνη εις την "Αγια Μαύρα και Ζάκυνθον· επέρασα με 600 εις την "Αγια Μαύρα.

Τόν αυτόν καιρόν, εις τα 9, ήλθανε οι "Αγγλοι εις την Ζάκυνθο, εκάμαν τεςβάρκο και επεριλάβαν την Ζάκυνθο, τους δε Φραντζέζους τους έστειλαν εις τους Κορφούς, τους δε Έλληνες έως τετρακόσους τους έβαλαν εις τα καράβια ως πριζονιέριδες (αιχμαλώτους). Έπηραν και την Κεφαλονιά, Θιάκι και Τσηρίγο, και εκάμαν το ίδιο. Έλαβε από τον άρχιστρατήγο των "Αγγλων, όπου ήτον εις το Παλέρμο, ό Γκενεράλ Όσβάλ διαταγή να λάβη εις δουλευσιν όλους τους Έλληνες, και επί κεφαλής ό Τζούρτζ, όστις ήτον τότε ταγματάρχης· ήμεεις αφού είδαμεν ότι ήλθαν "Αγγλοι εις τα νησιά, έγράψαμεν 'ς την Πάργα να μην έλθουν πλέον στρατεύματα, διατι το σχέδιο έχάλασε με την παρηρησιάν των "Αγγλων. Το σχέδιον ήτον ότι δια τα κάστρα της Μεσσηνίας, της

Πάτρας, τῆς Μονεμβασίας, ἅμα ἐβγοῦμε νὰ κήρυχθοῦν ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ ἦλθαν ὅλοι οἱ Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι οἱ σημαντικοὶ καὶ ὠμίλησαν εἰς τὴν Ζάκυνθο, νὰ κάμωμε μιὰ κυβέρνησι, συνθεμένη ἀπὸ 12 Τούρκους καὶ 12 Ἕλληνας νὰ κυβερνοῦν τὸν λαόν. Οἱ Τούρκοι ἐπίσης νὰ καταδικάζωνται καθὼς οἱ Ἕλληνες· τοὺς νόμους τοὺς εἶχαμε ἐγγράφους εἰς τοὺς Κορφοὺς ἀπὸ τὸν Δονζελότ. Ἡ σημαία μας ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὸ φεγγάρι καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ Σταυρὸ, καὶ τὸ σχέδιό μας ἦτον, ἅμα ἐπατούσαμε τὸν Μωρέα νὰ κάμωμε ἀναφορὰς εἰς τὸν Σουλτάνο καὶ νὰ τοῦ λέγωμεν, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἀποστατήσαμεν ἐναντίον σου, πλὴν ἐναντίον τοῦ τυράννου τοῦ Βελη πασα, καὶ ὁ Δονζελότ ἤκουετο μὲ τὸν Σεμπασιάνη πρέσβυν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὥστε νὰ ἐμποδίσουν τὸν Σουλτάνο διὰ κάθε κίνημα. Ὁ μυστικὸς μου σκοπός, ἀφοῦ ἐμβαίναμε καὶ ἐπιάναμε ὅλα τὰ φρούρια, τότε τὸ ἐκάμναμε ἐθνικώτερο καὶ ἐχαλούσαμε τοὺς Τούρκους, αἱ περιστάσεις ἤθελαν μὲ ὀδηγήσῃ τί ἔμελλα νὰ κάμω. Εἰς τὸ σχέδιόν μας ἦτον ὅτι ἂν μᾶς κάμῃ χρεῖά νὰ ἐβγάνωμε ἕως 15000 Ἐπτανησίους. Διὰ τρεῖς ἡμέραις καὶ νύκταις ἐγώ, ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης καὶ ὁ Δονζελότ μὲ ἓνα γραμματικὸ ἐκάμαμε τὸ σχέδιο αὐτό, καὶ προετοιμάσαμεν ὅσα ἔμελλαν νὰ γείνουν.

Εἰς τὸν πύργον εἶχα τὸν Νικῆτα, τὸν Νικολάκη Πετιμεζᾶ καὶ ἀδελφὸν τοῦ Μέλίου· 7 ὀργυιαὶς εἶχαν σκάψῃ τὸ λαγοῦμι βαθιά.

Ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εἶχε 40 χρόνους, μαυροδερδὸς καὶ κίτρινος καὶ διὰ αὐτὸ τὸν ἔλεγαν Φαρμάκη, κοντότερός μου, λιανός, πολλὰ φρόνιμος, πιστός, σιωπηλός, θυμῶδης· ἀπέθανε εἰς τοῦ Λάλα· ἀρρώστησε εἰς τὴν Ζάκυνθο ἀπὸ λυσεντερία· οἱ συγγενεῖς του ἔκαμαν νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἀδεια τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη διὰ νὰ

ἔλθῃ εἰς τοῦ Λάλα. Οἱ Ἄγγλοι ἔστειλαν ἓνα ἰατρόν, καὶ ἀφοῦ εἶδαν ὅτι ἀποθνήσκει τότε τοῦ ἔδωσαν τὴν ἄδεια νὰ ἐβγῇ ἕξω εἰς τὸ Μωρέα, διότι οἱ Ἄγγλοι ὄντες φίλοι μὲ τὸν Ἄλῃ πασσάλην ἤθελαν νὰ δώσουν τὴν ἄδεια νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Μωρέα, διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὸν Ἄλῃ Πασσάλην. Ἀφοῦ ἔμαθα ὅτι ἀπέθανε, ἐβγήκα εἰς τὸ Μωρέα καὶ ἐπῆγα εἰς τοῦ Λάλα διὰ νὰ πρηγορήσω τὴν φαμίλιάν του.

Ἐκαθήσαμε εἰς τὸ Τσιρίγο ἕως τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ· ἐπέρασε ἓνα καράβι Κεφαλονήτικο τοῦ καπετάν Ἀλεξάνδρη Ῥαυτόπουλου. Ἐμβήκαμε μέσα καὶ ἐκινήσαμε διὰ τὴν Ζάκυνθο. Ὁ καπετάνιος ἔμαθε ποίος εἶμαι καὶ μὰς περιποιήθη πολύ. Εἰς τὴν Ζάκυνθο μὲ εἶχαν διὰ χαμένον, ἐκεῖ μὲ ἐδέχθησαν ὅλοι οἱ ἔδικοί μας, ὅπου ἦσαν ἐκεῖ, Πετιμεζαῖοι, Ἀναγνωσταρᾶς, Μέλιος, Γιάννης Κολοκοτρώνης, Νικήτας, καὶ λοιποὶ ἦτον 1806. Διὰ νὰ γλυτώσω ἄλλαξα φορέματα καὶ δὲν εἶχα παρὰ δυστυχισμένα ἄρματα, ὥστε νὰ μὴν παρακινήθω ἀπὸ τὴν αἰσχροκέρδεια καὶ μὲ σκοτώσουν.

Ἐγεννήθηκα ἔς τὰ	1770.
Ὅταν ἐγλύτωσα ἀπὸ τὴν Καστάνιτσα ἡμουν	
χρόνων	10.
Διαμονὴ Μάνης, χρόνια	2.
Εἰς τὴν Ἀλωνίσθαινα χρόνια	3.
Εἰς τὰ Σαμπάζικα χρόνια	12.
Ἐποχὴ τῆς νεότητος, 5 χρόνια ἀνύπανδρος καὶ ἄλλους 7 χρόνους ὑπανδρευμένος· 27 χρόνους εἶχα ὅταν μὲ ἐπρωτοκουνήγησαν.	
Ἄρματωλὸς καὶ κλέφτης ἀλληλοδιαδόχως	
χρόνια	5.
Φερμάνι Βασιλικὸ διὰ ἐμένα καὶ τὸν Πετι-	

μεζα, 'ς τὰ 1802 1.

Τὸ δεύτερο φερμάνι τὸν Ἰανουάριον 1806,
καὶ τὸ Πατριαρχικὸ Συνοδικὸ 3.

36 χρόνων ἤμουν ὅταν ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο,
50 χρόνους εἶχα ὅταν ἐβγήκα εἰς τὴν ἐπανάστασι.

Οἱ κλέφταις καὶ ἀρματωλοὶ εἶχαν Α' Τάξιν. Ἡ
ἀξιότης του.

Β' Τάξιν.

Γ' Τάξιν.

Δ' Οἱ ψυχογυιοί.

Οἱ πρῶτοι ἀξιωματικοὶ ἐγίνοντο διὰ τὴν ἀνδρείαν
των ἢ διὰ τὴν φρόνησίν των· ὁ μισθὸς των ὅταν ἦ-
σαν ἀρματωλοί, τὸ μοίρασμα τῶν λαφύρων ὅταν ἦσαν
κλέπται· ἐδίδοντο καὶ βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύοντας.
"Ὅταν ἔσφαλλον ἦτον τὸ κόψιμον τῶν μαλλιῶν, τὸ
ξαρμάτωμα. Σέβας πρὸς τὰς γυναῖκας· ἐδίωχναν ὅ-
ποιος ἤθελε βιάσῃ καμμία γυναῖκα· παίγνιδια, ταμ-
πουράδες, πηδήματα, χορούς, τραγούδια ἠρωϊκά,
ταῖς ἀμάδες· τὰ τραγούδια τὰ ἔκαμναν οἱ χωριά-
τες, οἱ στραβοὶ μὲ ταῖς λύραις· τὰ τραγούδια ἦσαν
ὕμνοι, ἑφημερίδες στρατιωτικαῖς.

Τ' ἄρματα τους ἦσαν πιστόλαις, χαρπὶ (μελου-
δάρι), σπαθιά ζωστά, ζάβες 'ς τὰ ποδάρια, τὸν χει-
μῶνα ἔβαζαν θώρακας (τσαπράσια) κουμπιὰ μεγάλα
εἰς τὰ γελέκια.

Τὰ Καπετανάτα διεδίδονταν εἰς τοὺς υἱούς, εἰς
τὸν ἀξιώτερο καὶ ὄχι εἰς τὸν πρωτότοκο.

Ἡ σημαία μου ἦτον ἓνα Χ, καθὼς ἡ Ῥωσικὴ
σημαία.

Τὰ μοναστήρια τοὺς ἐβοηθοῦσαν· οἱ γεωργοὶ καὶ
οἱ ποιμένες ἐδιναν εἰδησι εἰς τοὺς κλέπτας, ζωτρο-
φίας καὶ πολεμοφόδις. "Ὅταν εἰς τὸν πόλεμο ἐλαβώ-

νετο κανέννας βαρέως και δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν πάρουν τὸν ἐφιλοῦσαν και ἔπειτα τοῦ ἔκοφταν τὸ κεφάλι· τὸ εἶχαν εἰς ἀτιμίαν ὁποῦ οἱ τοῦρκοι νὰ πάρουν τὸ κεφάλι του. Ἀπὸ 36 πρωτοξαδέλφια, μόνον 8 ἐγλύτωσαν, οἱ ἄλλοι ἐχάθησαν ὅλοι· δὲν εἶναι διάσιλο, ὁποῦ δὲν εἶναι θαμμένος Κολοκοτρώνης, χωριστὰ τὰ δευτεροξαδέλφια, θεῖοι και λοιποὶ φίλοι χαϊμένοι. Τὸ κλέφτης ἦτον καύχημα ἔλεγε: «εἶμαι κλέφτης», και ἡεὐχὴ τῶν πατέρων ἐνὸς παιδιοῦ ἦτον νὰ γείνη κλέφτης.—Τὸ κλέφτης ἐβγήκε ἀπὸ τὴν ἐξουσία.—Εἰς τοῦ πατρός μου τὸν καιρό, ἦτον ἱερὸ πρᾶγμα νὰ πειράξουν Ἕλληνα. Και ὅταν οἱ κλέπται ἤρχοντο εἰς συμπλοκὴ μὲ τοὺς Τούρκους ὅλοι οἱ γεωργοὶ ἄφιναν τὸ ζευγάρι, και ἐπάγαιναν νὰ βοηθήσουν τοὺς κλέπτας· εἰς τὰς ἡμέρας ἐπειράζοντο και Ἕλληνες ὁμοφρονοῦντες μὲ τοὺς Τούρκους· ὅταν ἦλθε ὁ Ἄνδρουττος πατέρας τοῦ Ὀδυσσέως, ἐγνωρίσθηκα εἰς τὴν Μάνη, και τὸν ἐσυντρόφευσα ἕως εἰς τὴν Κόρινθο. Εἰς τὸν κατατρογμὸ μας, διὰ δεκαπέντε ἡμέραις οὔτε ἐκοιμώμεθα οὔτε ἐτρώγαμε· ἐσώσαμε τὰ φουσέκια, καθημέρα πόλεμο.

Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο ἕως τὸν Ἰανουάριο ἔμεινα εἰς τὴν Ἁγία Μαύρα (1809). Οἱ Ἄγγλοι ἔβαλαν εἰς φύλαξι τὸν Γιακούπαγα, τὸ παιδί τοῦ Ἀλλῆ Φαρμάκη και ἄλλους. Μανθάνοντας ἡμεῖς αὐτὰ, ἐσκορπίσαμεν τὸ στράτευμα και ἐκρατήσαμεν μόνον 20. Ὁ μινίστρος ὁ Φορέστης και ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀγγλῶν Ὁσβάλ, ἐπροσκάλεσαν ὅλους τοὺς καπεταναίους διὰ νὰ τοὺς ἐρωτήσουν ἂν ἤμποροῦν νὰ φέρουν τὸν Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Ζάκυνθο. Οἱ Ἄγγλοι, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ μαζευμένοι εἰς Ἁγία Μαύρα, ἐφοβοῦντο, και αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίθησαν, ὅτι: «Ὅταν θέλετε, ἤμπορεῖτε νὰ τοῦ κάμετε ἓνα γράμμα και τὸ στέλνομε μὲ ἓνα

ἐπίτηδες καὶ μυστικὸν ἄνθρωπον καὶ ἐλπίζομε νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἔτσι μὲ ἔκαμε ἓνα γράμμα ὁ Ὅσβάλ καὶ ὁ Φορέστης καὶ τὸ ἔστειλαν μὲ ἓνα κουμπάρον μου Ζάκυνθινόν, λεγόμενον Πομόνη· ἐπέρασε τὴν Γλαρέντζα, ἐμβῆκε εἰς Τουρκικὴ σημαία, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀγία Μαύρα μυστικῶς· τὸ γράμμα μὲ ἐπροσκαλοῦσε, καὶ ἐνταύτῳ ἦτον μία ἐγκύκλιος εἰς ὅλας τὰς ἀρχὰς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ὅτι ζητήσωμεν νὰ μᾶς δώσουν, ὅπου καὶ ἂν μᾶς ἀπαντήσουν καράβια νὰ μᾶς ἀφήσουν διὰ ν' ἀπεράσωμεν εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Ἦτον δύσκολο τότε νὰ ταξιδεύῃ κανεὶς, διατὶ εἰς τὰ μισὰ νησιὰ ἦτον Γάλλοι καὶ εἰς τὰ ἄλλα Ἕλληνοὶ· ἐπήγαμε λοιπὸν εἰς τὸν γενεράλ Καμοῦς, Γάλλον, καὶ ἐπήραμε τὴν ἄδεια διὰ τὰ Μοθωκόρων, ἐναυλώσαμε μία βάρκα μὲ σημαία γαλλικὴ· μόλις ἐβγήκαμε εἰς τὴν θάλασσα, μᾶς ἐμπόδισε ἐνάντιος ἄνεμος, καὶ ἀράξαμε εἰς τὸ Θιάκι· ἐκεῖ ἐφύλαξαν βάρδιαις ἀγγλικαῖς· μᾶς ἐρώτησαν τί ἄνθρωποι εἴμεθα, καὶ τοὺς ἀπεκρίθημεν : ὁ Κολοκωτρώνης· τότε ἀρχισαν νὰ ῥίπτουν ἀπάνω μας· ἐγὼ ὠμίλησα ὅτι ἂν ἔχουν κανέναν ἀρχηγόν τους, νὰ ἔλθῃ νὰ τοῦ ὠμιλήσω· ἔτσι ὠμίλησαν ἐνὸς ἀξιωματικῶ Ἕλληνο ὅπου ἐδιοικοῦσε ἐκεῖ· ἦλθε εἰς τὸ παραθαλάσσιον (1810), καὶ ἐβγήκα καὶ ἐγὼ μὲ τὴν βάρκα, τοῦ ἐπαιρησιάσα τὸ γράμμα τοῦ στρατηγοῦ Ὅσβάλ. Ἀφοῦ τὸ εἶδε μὲ ἐρίλησε, μᾶς ἐπεριποιήθη, μᾶς ἔδωσε κονάκια καὶ ἐμείναμε εἰς τὸ Θιάκι· ὁ διοικητὴς τοῦ Θιακιοῦ μᾶς ἐπροσκάλεσε ἐκεῖ καὶ ἐμείναμε τέσσερας ἡμέρας. Ἐγὼ καὶ ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης ἐβάλαμεν ὑποψίαν διὰ τοὺς Ἕλληνοὺς, ὡς φίλους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἔτσι ἐσυμφωνήσαμε νὰ μὴν πάγωμε καὶ οἱ δύο εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἀλλὰ νὰ μείνῃ ὁ ἓνας μας εἰς ἓνα καράβι εἰς ταῖς Σκρόφαις, καὶ νὰ ὑπάγω ἐγὼ εἰς τὴν Ζάκυνθο, καὶ ἂν ἰδῶ τὰ πράγματα

στερεά, τότε τοῦ γράφω καὶ ἔρχεται· ἔτσι λοιπὸν ἀκολούθησε, ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο καὶ ἄφησα εἰς τὸ καράβι τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη μαζί με τὸν ἀνεψιόν μου Νικήτα.

Ἀφοῦ ἔφθασα εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἐπῆγα εἰς τὸν στρατηγὸν Ὀσβάλ, εἰς τὸν Φορέστη καὶ εἰς τὸν Τζούρτζ, καὶ με ἐζήτησαν διὰ τὰ πράγματα τῆς Ἀγίας Μαύρας, ἐπειδὴ εἶχα μείνη πέντε μῆνες· ἔλαβα τὴν ἄδεια καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Κάστρο καὶ ἔβγαλα ὄλους τοὺς εἰς φύλαξιν εὐρισκομένους Τούρκους ἐδικούς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη· εἶδα τὰ πράγματα ὅτι ἐπήγαιναν καλὰ καὶ ἔστειλα ἐπίτηδες καίτι εἰς ταῖς Σκρόφαις διὰ νὰ εὕρῃ τὸν Ἀλῆ Φαρμάκη, καὶ ἔτσι ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ζάκυνθο· ἐμβῆκα εἰς τὴν δούλευσιν με βαθμὸν καπετάνιου· περάσοντας δύο τρεῖς ἡμέραις ὁ γκενεράλης με ἔκραξε καὶ με ἐρώτησε, με τί τρόπο νὰ κάμωμε, νὰ τραβήξουμε ὄλους τοὺς Ἕλληνας ὅπου εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἀγία Μαύρα εἰς τὴν γαλλικὴν δούλευσι, καὶ ἔτσι νὰ πολεμήσωμε με μόνους τοὺς Γάλλους· τότε ἦλθε καὶ ὁ Λεπενιώτης, ἀδελφὸς τοῦ Κατσαντώνη, με 200 εἰς τὸν Κάλαμο καὶ Μεγανήσι κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασσ. — Τὸ Μεγανήσι ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων καὶ οἱ Γάλλοι ἔστειλαν στρατεύματα καὶ τὸν ἔδιωξαν εἰς τὸν Κάλαμο. — Ὁ Λεπενιώτης εἶπε ὅτι: «Ἐπιθυμῶ νὰ δουλεύσω τοὺς Ἄγγλους, ἀλλὰ δὲν δίδω εἰς ἄλλον πίστιν παρὰ εἰς τὸν Κολοκοτρώνη.» Τότε ὁ γκενεράλης μ' ἔδειξε τὸ γράμμα καὶ μ' ἔστειλε εἰς τὸν Κάλαμο καὶ μ' ἔδωκε ἕνα μπρίκι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου· ἐγὼ τοῦ εἶπα, ὅτι εἰς ἕνα μπρίκι φαίνεται, ἀλλὰ θέλω μία βάρκα κανονιέρα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν Κάλαμο, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ εἶπα νὰ με στείλῃ καὶ ἕνα πλοῖο πολεμικὸ διὰ κάθε ἐνδεχόμενον, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέραις μετὰ τὸ μπρίκι νὰ κι-

νήση ὁ στόλος μὲ τὰ στρατεύματα· τοῦτο ἦτον τὸ σχέδιόν μας.

Ἐπήγα εἰς τὸν Κάλαμο, ἀντάμωσα τὸν Λεπενιώτη μὲ ὄλους τοὺς 200 τοῦ Λεπενιώτη ἐπήρα τὰ καΐκια καὶ ἐκάμαμε τεσβάρκο εἰς τὸ Μεγανήσι, καὶ ἐδιώξαμε τοὺς Φραντζέζους, καὶ ἐκάμαμε στάσιν ἐκεῖ· εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐξημέρωσε τὸ ἱμπρίκι (Μάρτιον)· ἕκαμα λοιπὸν σινιάλο διὰ νὰ ἔλθῃ τὸ ἱμπρίκι· μέσα εἰς τὸ ἱμπρίκι ἦτο ὁ Μούρ, ὁ Λώβ (δοικητὴς τῆς Ἁγίας Ἐλένης)· μοῦ ἕκαμε σινιάλο νὰ ὑπάγω ἐγώ, καὶ ἔτσι ἐπήγα μὲ τέσσερους μόνον, καὶ οἱ ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὸ Μεγανήσι.— Ὅταν ἤμουν εἰς τὸ Μεγανήσι ἔστειλα καὶ ἦλθαν μερικοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα, καὶ τοὺς ὠδήγησα τί πρέπει νὰ κάμουν.— Ἐπήγαμε νὰ ἰδοῦμε, ποῦ θὰ σταθῇ ὁ στόλος· ἐφθάσαμε εἰς τοῦ Βαγινᾶ τὰ μαγαζιά, καὶ ἐβγήκα ἐγώ, ὁ Λώβις καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πετμεζᾶς. Οἱ Γάλλοι ἀφοῦ μας εἶδαν ἔστειλαν ἕνα τάγμα μὲ 4 κανόνια καὶ μας ἐκνονοβόλησαν, καὶ ἀντάμωσα εἰς ἕνα μέρος τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Γαλλικὴν δούλευσι καὶ τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε; ἰδοὺ ὁ στόλος ὁ Ἀγγλικὸς ἔρχεται.» Αὐτοὶ μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Εἴμεθα ὠρνωμένοι καὶ θὰ πολεμήσωμεν.» «Αἱ! τοὺς εἶπα, πολλὰ καλὰ σὰν εἶναι ἔτσι, τραβηχθῆτε εἰς τὰς θέσεις σας καὶ ἡμεῖς θὰ πολεμήσωμεν.»

Ὁ στόλος ἐφθασε καὶ ἐπήγαμε εἰς τὸ ντελίφι, διὰ νὰ εὐρωμε τὸν στρατηγὸν· ἐνῶ τοὺς ἀνέφερα ὅλα τὰ πρακτικὰ μου, ἕκαμναν σινιάλο νὰ κάμουν τεσβάρκο, δύο ὥραις πρὶν νὰ βραδιάσῃ· ἐγὼ σὰν τὸ ἔνοιωσα, εἶπα τοῦ Στρατηγοῦ: «Στρατηγέ, δὲν πρέπει νὰ κάμωμε τεσβάρκο, διότι εἴμεθα μαζευμένοι ἀπὸ διάφορα μέρη, καὶ τὰ στρατεύματά μας δὲν γνωρίζονται καὶ ἡμποροῦμε νὰ σκοτωθοῦμε ἀναμεταξύ μας, ἀλλὰ νὰ ἐβγοῦμε μὲ τὰ χαράματα καὶ ἐγὼ σὰς ὑπόσχομαι ἕως

τὸ μεσημέρι νὰ πάρωμε τὴν χώρα. » Καὶ τότε ὁ στρατηγὸς ἐδέχθη τὴν γνώμην μου καὶ διέταξε τὰ στρατεύματα νὰ ἔμβουν εἰς τὰ πλοῖα· τὰ στρατεύματα ἐσυνίσταντο ἀπὸ 4000, Ἕλληνας, Κόρσοι, Σικελιανοὶ καὶ Ἕλληνες. Οἱ Γάλλοι ἐτοιμάσθησαν εἰς τὸν πόλεμον· ἄρχισαν νὰ ἐβγαίνουν τὰ στρατεύματα, ἐβγήκα καὶ ἐγὼ καὶ οἱ Κόρσοι μ' ἔπιασαν καὶ με ὠδήγησαν εἰς τὸν Τζούρτζ ὡς αἰχμάλωτον τοῦ πολέμου. — Ἔτσι τραβήξαμεν ἔμπρός, ἐπήραμε τὴν χώρα· τοὺς πρόβαλα πάλιν τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἐδέχθησαν· ἐπήραμε τὴν πρώτη μπαταρία μὲ ἑννέα κανόνια· ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκάμαμεν οἱ 500 Ἕλληνες ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Τζούρτζ. Ἦλθε καὶ ὁ στρατηγὸς μὲ τὰ ἀγγλικά στρατεύματα καὶ ὁ Λῶβ μὲ τοὺς Κόρσοις, ἐπήγαν εἰς τὴν χώραν, ὁ στρατηγὸς ἐπρόσταξε τὸν Τζούρτζ νὰ πάγωμε νὰ πάρωμεν καὶ μίαν ἄλλην μπαταρία πολλὰ δυνατὴ, διότι εἶχε δώδεκα κανόνια, καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος βάλτον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ῥήχᾶ καὶ πέλαγος, καὶ ἔτσι δὲν ἦτον παρὰ μόνον ἕνα μέρος ὅπου εἴμπορούσαμεν νὰ προχωρήσωμεν. — Ἐστειλάμεν πεζοδρόμον οἱ ἀρβανίταις τὸν ἔδειραν—ἐβγήκα μὲ 10 ἀνθρώπους εἰς μία ῥάχη· μοῦ ῥήχνουν: «Τί κτυπάτε; Ἐγὼ εἶμαι.» Ἦλθαν δύο καπεταναῖοι Τζίζης, Χορμόβας· τοὺς εἶπα καὶ ἐτραβήχθησαν καὶ δὲν ἐβάρεσαν· μοῦ εἶπαν: «Θὰ πολεμήσωμεν.» Ἐπιάσθη ὁ πόλεμος καὶ τοὺς οἰώξαμε. Εἰς τοὺς ἀνεμομύλους ἐκαβαλλίκαμε τὰ κανόνια. — Οἱ Φραντζέζοι πᾶνε εἰς τὴν Γύρα, ποῦ ἔχουν τὴν μπαταρία τὴν δυνατὴν φικασμένην.

Ἔτσι ἐπροοδεύσαμεν· οἱ Ἕλληνες ἔμπρός, οἱ Σικελιανοὶ οἱ δεῦτεροι καὶ οἱ Ἕλληνοὶ ὑστερινοὶ πλησιάζοντες εἰς τὴν μπαταρία μᾶς ἄρχισαν μὲ τὰ μπαλαμιστράλια καὶ μὲ τὸ τουφέκι· τότε ὁ Τζούρτζ ἐλαβῶθη, ὁ ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ἕνας καπε-

τάνιος του δελινιού, και 35 "Ελληνες λαβωμένοι και σκοτωμένοι. 'Επήραμε με ρισάλτο την μπαταρία· εις αυτήν την περίστασιν οι Κόρσοι εσύμβαλαν πολύ· έπολιορκήσαμεν τὸ κάστρο, ὅπου ἦσαν τραβηγμένοι οι Φραντζέζοι. 'Από ὑποψία αὐτοὶ δὲν θέλουν τοὺς "Ελληνας εἰς τὸ κάστρο, και ἐκεῖνοι ἔρχονται και προσκυνῶν εἰς ἡμᾶς· τριάντα ἡμέραις δὲν τοὺς ἐκτυπήσαμεν, ἕως ὅτου ἐβάλαμε 10 κανόνια και 10 βόμβαις και εἰς ὀκτῶ ἡμέραις δὲν ἐβάσταξε· 400 βόμβαις, ἔπεφταν τὸ ἡμερόνυκτο. 'Ο μαζὸρ Κλάρκ ἀπέθανε· οι Φραντζέζοι ἐπροσκύνησαν. Τοὺς μὲν στρατιώτας τοὺς ἔστειλαν αἰχμαλώτους εἰς τὴν Μάλτα, τοὺς δὲ ὀφικιαλέους εἰς τὴν Νεάπολι· τοιαύτη ἦτον ἡ συνθήκη.

'Επιστρέψαμεν ἔπειτα εἰς τὴν Ζάκυνθο και ἐκεῖ ἐπροβιβάσθηκα μαγιόρος (ταγματάρχης). 1810 Ματου ἤλθαμεν εἰς τὴν Ζάκυνθο· ἕναν χρόνον ἐκαθήσαμεν εἰς τὴν Ζάκυνθο.—'Εμβήκαμεν εἰς μίαν φρεγάδα. με 50 "Ελληνας και με 50 "Αγγλους, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Τζούρτζ, και ἐπήγαμε εἰς τοὺς Παξούς, ἐκάμαμε τεσθάρκο, ἐβγήκαμε δύο κομπανίαις "Ελληνες και ἐπήγαν εἰς τὴν χώρα βοθημένοι ἀπὸ δυὸ φρεγάδες και ἐπροσκύνησαν "Ελληνες και Γάλλοι. Τοὺς Γάλλους τοὺς ἐκάμαμε πριζονιέριδες και τοὺς "Ελληνας τοὺς ἐβάλαμεν εἰς δούλευσιν. 'Ο 'Αλφ Πασσας ἔστειλε κ' ἐπολιορκησε τοὺς Φραντζέζους εἰς τὴν Πάργα, οι Παργιανοὶ μᾶς ἐπροσκάλεσαν και ἐπήγαμεν ἐκεῖ, ὁ λαὸς ἔπιασε τοὺς Φραντζέζους, ἔβαλε σημαία 'Αγγλική· ἐπήραμε τὴν Πάργα. "Επειτα ἀπὸ αὐτὸ ἐγυρίσαμε εἰς τὴν Ζάκυνθο· πηγαινάμενοι εἰς τὴν Ζάκυνθο, ὁ γκενεράλης ἐφθόνησε τὸν Τζούρτζ, και τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ τάγμα και ἔβαλε τὸν ἀδελφόν του· τότε ὁ Τζούρτζ ἐκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Λόνδρα, και

ἐπαρρησιάζομαι με ἑλληνικὰ ἐνδεδυμένος. Τότε ἐκάμαμε ὅσοι καπετανεῖοι "Ἕλληνες εὐρέθημεν εἰς Ζάκυνθον μίαν ἀναφορὰν, με τὴν ὁποίαν ἐζητούσαμεν βοήθεια ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησι διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα· αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ εὐρέθηκε εἰς τὰ ἀρχεῖα, ὅταν ἐγράψαμεν εἰς τὰ 1825 μίαν ἄλλην εἰς τὴν Ἄγγλιαν ζητοῦντες βοήθεια, καὶ δυνάμει αὐτῆς τῆς δευτέρας ἀναφορᾶς ὁ Βελιγκτῶν ἐπέηγε εἰς τὴν Πετροῦπολιν καὶ ἄρχισαν αἱ δυνάμεις νὰ ἀνακατεύωνται εἰς τὰ πράγματα μας. Ὁ Τζούρτζ, ἀφοῦ ἐπέηγε εἰς τὴν Ἄγγλιαν, ἐπαρρησιάζει τὴν ἀναφορὰν καὶ ἔλαβε τὴν ἀδείαν νὰ σχηματίσῃ ἕνα ῥεγυμέντο ἀπὸ Ἕλληνας ἀπὸ 1500 καὶ εἰς τὸ διάστημα πέντ' ἔξη μῆνας ὠργάνισεν 600 Ἕλληνας, ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεσε ὁ Ναπολέων, ἤλθε ἡ διαταγὴ καὶ διέλυσαν τὰ ξένα στρατεύματα καὶ τῶν Ἑλλήνων· τοὺς ἔδωκαν ἀπὸ 800 τάλληρα τοῦ καθὲ ἀξιωματικῷ, καὶ τοῦ καπετάνιου 1200, καὶ ἔτσι τοὺς διέλυσαν. Καὶ ἐγὼ ἔμεινα ἀκόμη δύο χρόνους εἰς τὸ στάτο-μαγιόρο, καὶ ἔπειτα με ἔβγαλαν καὶ ἐμένα.

Εἶδα τότε ὅτι, ὅτι κάμωμε, θὰ τὸ κάμωμε μονάχοι καὶ δὲν ἔχομε ἐλπίδα καμμία ἀπὸ τοὺς ξένους. Ὁ Τζούρτζ ἐπέηγε εἰς τὴν Νεάπολιν, ἔγεινε ἐκεῖ στρατηγός. Με ἐπροσκάλισε με δύο γράμματά του καὶ ἐπειδὴ ἤξευρα τὴν Ἑταιρίαν, δὲν ἐδέχθηκα ἀλλὰ ἐκύταζα πότε νὰ βγοῦμε διὰ τὴν πατρίδα μας.

Τὴν Ἑταιρίαν με τὴν εἶπε ὁ Πάγκαλος· ἔπειτα ἐπέρασε ὁ Ἀριστείδης, καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς με ἔφερε γράμμα ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν, καὶ τότε ἄρχισα νὰ κατηχῶ καὶ ἐγὼ διαφόρους εἰς τὴν Ζάκυνθο, Κεφαλονιά, καὶ διαφόρους καπετανεῖους Σπετσιώτικων καραβιῶν καὶ Ὑδραϊκῶν καὶ εἰς τὰ 20 με ἤλθαν γράμματα ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντη διὰ νὰ ἤμαι ἔτοιμος, καθὼς

καὶ ὅλοι οἱ ἐδικοί μας· 25 Μαρτίου ἦτον ἡ ἡμέρα τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἄγγλοι ἔμαθον ὅτι ἔλαβα κάτι γράμματα, καὶ ἦλθε ἡ ἀστυνομία διὰ νὰ με ἐξετάσῃ τὴν νύκτα, ἀλλ' ἐγὼ τὰ γράμματα τὰ εἶχα φυλάξῃ.

Εἰς τὰς 3 Ἰαννουαρίου . . . καὶ εἰς τὰς 6 Ἰαννουαρίου ἐβγῆκα εἰς τὴν Μάνη εἰς τοῦ καπετὰν Παναγιώτη τοῦ Μούρτζινου τὸ σπῆτι.—Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα, πρὶν νὰ ἐβγῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπῆγα εἰς τοὺς Κορφοὺς μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ζητήσω 4000 τάλληρα ἀπὸ μισθοῦ μου τοῦ Μέτλαντ, καὶ διὰ νὰ ἀνταμῶσω τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια· τὸν ἀντάμωσα· ἐκάθησα 80 ἡμέρας καὶ ἐπέστρεψα ὀπίσω εἰς τὴν Ζάκυνθο.—Ἐκεῖ ὠμιλήσαμε πολλὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ζωὴ μου ἡ περασιένη, καὶ ἀρχινᾷ τῆς ἐπαναστάσεως· ὁσάκις ἔμβαινα εἰς δούλευσιν, ἔμβαινα πάντοτε μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅτι ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον νὰ μὴν ἀπομακρύνωμαι, καὶ νὰ μὴν πολεμῶ παρὰ εἰς Τούρκικο τόπο, καὶ τὸ φόρεμα νὰ μὴν ἐβγάλω. Εἰς τὰ νησιά ἐγνωρίσθηκα μὲ τοὺς Βοτσαραίους καὶ ἔκαμα τὸν Μάρκο Βότσαρη ἀδελφοποιητὸν.

Εἰς τὸν καιρὸ τῆς νεότητος ὅπου ἤμποροῦσα νὰ μάθω κάτι τι, σχολεῖα, ἀκαδημαῖαι δὲν ὑπῆρχαν· μόλις ἦσαν μερικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμάθαιναν νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Οἱ παλαιοὶ κοντζαπασηδες ὅπου ἦσαν οἱ πρῶτιστοι τοῦ τόπου, μόλις ἤξευραν νὰ γράφουν τὸ ὄνομά τους· τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀρχιερέων δὲν ἤξευρε παρὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ πράξιν, κανένας ὅμως δὲν εἶχε μάθησι· τὸ ψαλτήρι, τὸ ἔκτωήχι, ὁ μνηαῖος, ἀλλαι προφητεῖαι, ἦσαν τὰ βιβλία ὅπου ἀνέγνωσα· δὲν εἶναι παρὰ ἀφοῦ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο ὅπου εὔρηκα τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν· τὰ βιβλία ὅπου ἐδι-

άβαζα συχνά ἦτον ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἱστορία τοῦ Ἄριστομένη καὶ Γοργῶ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ Ναπολέον ἔκαμε, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια τοῦ κόσμου. Προτῆτερα τὰ ἔθνη δὲν ἐγνωρίζοντο, τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐνόμιζαν ὡς θεοὺς τῆς γῆς, καὶ ὅτι καὶ ἂν ἔκαμναν, τὸ ἔλεγαν καλὰ καμωμένο. Διὰ αὐτὸ καὶ εἶναι δυσκολώτερο νὰ διοικήσῃς τῶρα λαόν. Εἰς τὸν καιρὸ μου, τὸ ἐμπόριο ἦτον πολλὰ μικρὸ, τὰ χρήματα ἦσαν σπάνια, τὸ τάληρο τὸ ἐπρόφθασα τρία γρόσια, καὶ ὅποιος εἶχε 1000 γρόσια ἦτον πρᾶγμα μεγάλο, καὶ ἔκαμνε κανεὶς δουλειαίς, ὅσαις τῶρα δὲν ἔκαμνε μὲ χίλια βενέτικα. Ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἦτον μικρὴ, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐπανάστασις μας ὅπου ἐσχέτισε ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Εὐρίσκοντο ἄνθρωποι ὅπου δὲν ἐγνωρίζαν ἄλλο χωρὶ μακρὰ μίαν ὥρα ἀπὸ τὸ ἐδικό τους. Τὴν Ζάκυνθο τὴν ἐνόμιζαν ὡς νομιζομεν τῶρα τὸ μακρύτερο μέρος τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀμερικὴ μας φαίνεται ὡς πῶς τοὺς ἐφαίνετο αὐτῶν ἡ Ζάκυνθος ἔλεγαν εἰς τὴν Φραγκιά.

Δ'.

Τέλος πάντων τὸ μυστήριον τῆς Ἑταιρίας ἄρχισε νὰ διαδίδεται εἰς κάθε λογῆς ἀνθρώπους καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς, καὶ ἐβιασθήκαμε νὰ κινήσωμε μίαν ὥραν ἀρχήτερα τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ντιόγος τὸ ἐμαρτύρησε εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Ἐτῆς λοιπὸν εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, καὶ εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἔφθασα εἰς τὴν Σκαρδαμουῖλα, εἰς τοῦ πατρικοῦ μου φίλου καπετὰν Παναγιώτη Μούρτζινου. Τὸ κίνημά μας ἔγεινε εἰς τὰς 22 Μαρτίου, εἰς

τὴν Καλαμάταν. Ἀπὸ τὰς 6 τοῦ Ἰανουαρίου ἕως εἰς τὰς 22 Μαρτίου, ἐπροσπάθησα, ἐνέργησα εἰς τὴν Μάνην νὰ ἐνώσωμεν διάφορα σπίτια μανιάτικα κατὰ τὴν συνήθειάν τους, καὶ τοὺς ἐνώσαμεν, τοὺς ἀδελφώσαμεν· ἔστειλα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μεσσηνίας, Μιστρώς, Καρύταινας, Φαναριοῦ, Λεονταριοῦ, Ἀρκαδίας, τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἦλθαν ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόμεον, καὶ τοὺς ἔλεγα, ὅτι τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νὰ εἶναι ἔτοιμοι, καὶ κάθε ἐπαρχία νὰ κινήθῃ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῶν τοπικῶν, καὶ νὰ τοὺς πολιορκήσουν εἰς τὰ διάφορα φρούρια, καθὼς οἱ Ἀρκαδιανοὶ νὰ πολιορκήσουν τὸ Νεόκαστρο, οἱ Μοθωναῖοι τὴν Μοθώνη, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀφοῦ ἐπροετοιμάσαμεν καὶ συναγροικήθημεν, ὁ Ζατμης μὲ τοὺς ἄλλους, ἀναγκασμένοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ ἢ νὰ μείνουν ἔτσι, ἐκτύπησαν τὸν Βόιθοδα τῶν Καλαβρύτων. Οἱ Τούρκοι μὲ ἔμαθαν ὅτι ἦλθα καὶ μὲ ἐνόμιζαν ὅτι ἦλθα μὲ 5 μὲ 6000· ἐγὼ ἤμουν μὲ τέσσερους. Ἦλθαν Ἀρκαδινοὶ καὶ Μιστριῶται Τούρκοι μὲ βασιλιάτικα σκουτιὰ ἐνδυμένοι, καὶ ἦλθαν νὰ ἰδοῦν μὲ πόσους ἤμουν, καὶ ἐγὼ ἔπαιζα ταῖς ἀμάδαις καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἔλεγαν, ὅτι : «Εὐρηκαμε ἓνα γέρο καὶ ἔπαιζε ταῖς ἀμάδαις.»—Ἐπῆγα εἰς τὸν Μούρτζινο ὡς φίλο μου πατρικόν. Ὁ Μαυρομιχάλης εἶχε τὸ ὄνομα Μπέης, ἀλλ' ὁ Μούρτζινος εἶχε τὴν δύναμιν εἰς τὴν Μάνην. Ἐρωτήθη τότε ὁ Μαυρομιχάλης διὰ τὸν ἐρχομόν μου, καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη, ὅτι ἐδυστύχησε εἰς τὴν Ζάκυνθο καὶ ἦλθε εἰς τὴν Μάνη διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν οἱ φίλοι του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Καὶ εἰς αὐτὸ ἐφέρθηκε πολλὰ καλὰ, ἀλλὰ δὲν ἦναι ἀληθινὸ ὅτι δὲν μὲ ἐπρόδοσε εἰς τοὺς Τούρκους· δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὸ κάμῃ καὶ ἂν ἤθελε, καί, ἐκτός τῆς φιλίας ὅπου εἶχαμεν μὲ τὸν

Μούρτζινον, εἶνε συνήθεια εἰς τὴν Μάνη νὰ ὑπερασπίζωνται ὄσους καταφεύγουν εἰς τὴν οἰκίαν των.

Εἰς τὰς 23 Μαρτίου ἐπιάσαμε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Καλαμάτα, τὸν Ἄρναούτογλην σημαντικὸν Τούρκον τῆς Τριπολιτσᾶς. Εἴμεθα 2000 Μανιάταις, ὁ Πετρόμπεης, ὁ Μούρτζινος, Κυβέλος· Δυτικὴ Σπάρτη. — 100 ἦτον οἱ Τούρκοι μεινεμένοι, ὡς 10000 ἡ φήμη τοὺς μεγάλη. — Ἡ Ἀνατολικὴ Σπάρτη ἐκινήθη τὴν ἴδιαν ὥρα. Ὁ Τζανετάκης μὲ τὴν Κακαβουλιὰ ἐκινήθη διὰ τὸν Μιστρά. Οἱ Τούρκοι τῆς Μπαρδούνιας καὶ Μιστρά ὑπάγουν, τραβιοῦνται εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ. Οἱ Τούρκοι εἶχαν βάλῃ ὑπόψια, ἐπροσκάλεσαν τοὺς προεστοὺς καὶ Δεσποτάδες, καὶ αὐτοὶ ἐπῆγαν— ἦτον ἔμβρα τοῦ Μαρτίου. — Δὲν τοὺς ἐσκότωσαν. Οἱ Σπαρτιάται ἀφοῦ ἐπῆραν λάφυρα, προχωροῦν καὶ πολιορκοῦν τὴν Μονοβασιά.— Εἰς τὴν Καλαμάτα ἐκάμαμε συνέλευσι, πόθεν νὰ πρωτοκινήσωμε τὰ στρατεύματα. Οἱ Καλαματιανοὶ ἐκατάφεραν τὸν Μπέη νὰ πάμε εἰς τὴν Κορώνη διὰ νὰ μὴν βάλουν σπαθὶ οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς Χριστιανούς· ἐγὼ δὲν ἐστρέχθηκα, εἶπα νὰ πάμε εἰς τὴν παλαιὰν Ἀρκαδίαν, εἰς τὸ κέντρο, διὰ νὰ βοηθοῦμε τοὺς ἄλλους· τότενες τοὺς εἶπα: «Ἐὰν μοῦ δώσετε βοήθεια ἀπὸ τοῦτο τὸ στράτευμα, καλῶς, εἰμὴ ἀναχωρῶ νὰ ὑπάγω εἰς τὸ κέντρο.» Εἶχα λάβῃ γράμμα ἀπὸ τὸν Κανέλο, μ' ἐπροσκαλοῦσε, ὅτι εἶχε 10000 ἄρματα, καὶ νὰ ἔμβω ἐπὶ κεφαλῆς. Τοῦ Μούρτζινου ἀρρώστησε τὸ παιδίτου, ὁ Διονύσιος, καὶ ἔτσι δὲν ἐκίνησαν ὅλοι οἱ Μανιάται· ἔλαβα 200. ἀπὸ αὐτὸν καὶ 70 ἀπὸ τὸν Μπέη μὲ τὸν καπετὰν Βοῖδῆ καὶ μὲ 30 ἐδικούς μου ἐγενήκαμε 300, καὶ ἔκοψα εὐθὺς δύο σημαίαις μὲ σταυρὸ καὶ ἐκίνησα. Οἱ Ἀνδρουσιανοὶ Τούρκοι, 360 ἄνδρες, μχνηθάνοντας ὅτι εἴμεθα ἀσκέρι φεύγουν, πάνε ἔστα κάστρα τῆς Μεσση-

νίας. Κινώντας εγώ, είχαν μίαν προθυμίαν οί "Ελληνες όπου όλοι μέ τās εικόνας έκαναν δέησι και εύχαριστήσεις.—Μου ήρχετο τότε νά κλαύσω ... από τήν προθυμίαν 'που έβλεπα.— Ίερεις έκαναν δέησι. Είς τόν ποταμόν τής Καλαμάτας άνασπασθήκαμε και έκινήσαμε.

Τās 24 τόν Μάρτι 1821 έφθάσαμε εις ένα χωριό τής Μεσσηνίας, Σκάλα λεγόμενον, που είναι καμμιά πενηνταριά οίκογένειαις. "Όσοι άνδρες ήτον, τούς έστειλα πεζοδρόμους, και τούς έλεγα: «Σύρτε 'ς τά κάστρα, πολιορκήσετε, και σας προφθάνω μέ 3000.» — στρατήγημα.— Τήν αύγήν έξημέρωσε εις ταίς 25 του Εύαγγελισμού· έμαθαν εις τό Λεοντάρι ότι έβγήκα μέ τόσαις χιλιάδες Μανιάταις, πέρνουν τά ζφα τών βαγιαδων και άνεχώρησαν δια τήν Τριπολιτσα. Κινώντας από τήν Σκάλα, έρρηξα καμμιά χιλιάδα τουφέκια, τρεις μπαταριαίς δια νά τ' άκούση ό κόσμος νά σηκωθῆ κατά τήν παραγγελίαν. Άκούοντες οί Γαργαντζαίοι τά τουφέκια, έσκοτώσαν τούς κεχαϊάδες —αύτοι ήθελαν νά φύγουν— και έγεινε αρχή του σκοτωμού. Έκίνησα νά έβγω εις τό Δερβέσι του Λεονταριου δια τήν παλαιά Άρκαδία· άπαντάω ένα μεζίλι από τούς "Ελληνας και μου λέγει, ότι οί Λεονταρίταις έφυγαν και έπήγαν ίσια τό Φραγκόβρυσσο και έπειτα έγύρισαν πίσω, και έκοψαν δύο τρεις "Ελληνες. Έβδομήντα καθαλλαραίοι ήτον· είπα: «Τρέξετε νά τούς κλείσετε και έφθασα όπισω εις τό Λεοντάρι.»

Τήν ίδια ήμέρα του Εύαγγελισμού συνάζονται οί Φαναρίταις, λέγουν εις τούς Τούρκους νά τραβηχθούν εις τήν Τριπολιτσα διατι δέν ήξεύρουν τί είναι· μαζώνονται Φαναρίταις και Μουντριζάνοι κι' άλλα μουρτατοχώρια, (όπου οί Τούρκοι πανδρεύονται μέ χριστιαναίς), αριθμός των 1700 τουφέκια. Έσυνάχθη-

κων ἀπέξω ἀπὸ τὴν Ἀνδρίτσαινα δύο ὥρας, ὅς μίαν βρῦσι Σουλτῖνα λεγομένη, εἶχαν 3000 ζῶα τῶν βαγιάδων μαζί τους. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν οἱ Ἀρκαδιανοὶ (τῆς θαλάσσης) συνάζονται ὀλίγοι, καὶ ὁ Πρωτοσύγγελος καὶ ἄλλοι περακινουῦν τοὺς Τούρκους νὰ τραβηθοῦν εἰς τὰ κάστρα, καὶ τοὺς ἔδωσαν ζῶα, τοὺς ξέβγαλαν ἴσια μὲ τὸ Νιόκαστρο καὶ ἐκεῖ τοὺς πολιορκήσαν, ἀφοῦ ἐσυναχθῆκαν καὶ ἀπὸ ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ἐπολιορκήσαν Ναβαρίνο, Μοθώνη καὶ Κορώνη. Ἐπῆγαν καὶ Μανιάταις. Οἱ Ἀνατολικοὶ εἰς τὴν Μονοβασιά. Οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Πατραῖοι καὶ οἱ Βοσστιτσάνοι πολιορκουῦν τὴν Πάτρα καὶ Καστέλι. Ἦτον ἀρχηγοὶ Ζαίμης, Σωτήρης Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Λόντος καὶ λοιποὶ. Ὁ Σισίννης μὲ τοὺς Γαστουγκίους καὶ οἱ Πυργιώτικες μὲ τὸν Βιλαέτη ἐβάρσαν τοὺς Γαστουγκίους Τούρκους· καὶ αὐτοὶ κλείονται εἰς τὸ Χλουμούτζι (Καστέλ-Τορνέζε)· μανθάνοντες τοῦτο οἱ Λαλαῖοι, ὑπάγουν, τοὺς πέρνουν ἀπὸ τὸ Χλουμούτζι μὲ ταῖς φαμέλαις τους, καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τοῦ Λάλα.

Τότε τὰ νησιὰ ἔκαμαν προκλαματσίοναις, νὰ μὴν ἔβγη κανεὶς ἀπὸ τὰ νησιὰ εἰς βοήθεια τῶν Ἑλλήνων. Ζακύνθιοι κρυφίως ἔφευγαν, χωριάτικες καὶ χωριάτικαις, καὶ ἔγειναν συμβοητοὶ τῶν κινδύνων, καὶ τὸ πρᾶγμα τους τὸ ἐδήμευσαν· τόσο καὶ οἱ Μεταξάδες μὲ ἄλλους πολλοὺς Κεφαλλονήτας κρυφίως ἐβγήκαν εἰς τὴν Γαστούνη καὶ τοὺς δήμευσαν τὸ πρᾶγμα τους. Ἡ Δυτικὴ Ρούμελη, (ἡ Τούρκικη), τότε εἶχε τὴν σκοτούρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, διατι οἱ Σουλιώτικες ἔπιασαν τὸ Σούλι, — Ἡ καταδρομὴ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μᾶς βοήθησε πολὺ· ἔπρεπε πρῶτα νὰ πάγη αὐτός· ἦτον μεγάλο θηρίο. — Ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, ὁ Ὀδυσσεύς, Γούρας, Διάκος καὶ Πανουριάς ἐκίνησαν ἐνταῦτῳ τὸ τουφέκι εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάς (Ἀπρίλιος).

Οί Σπέτσαις έπρωτοσηκώθηκε, ἔστειλαν εἰς τὴν τὴν Ὑδραν, καὶ οἱ Ὑδραῖοι δὲν ἤτον ἀκόμη σηκωμένοι· οἱ νοικοκυραῖοι δὲν ἤθελαν νὰ σηκωθοῦν, ὁ Κουλοδήμας καπετὰν Ἀντώνης καὶ ὁ Γκίκας τοῦ Θ. γαμβρὸς τοῦ Μιαούλη καὶ ὁ Πέτρος Μαρκεζίνης, ἐσυνώμοσαν μὲ τὸν λαὸν καὶ εἶπαν τῶν ἀρχόντων: «Ἡ σηκώνεσθε καὶ ἐσεῖς, ἢ θὰ βάλωμε φωτιά νὰ σᾶς κάψωμε, μόνον ὀρδινιάσθε τὰ καράβιά σας.» Τοὺς ὑποχρέωσαν, ἔδωσαν γρόσια καὶ ἐβγήκαν.

Τὰ Ψαρὰ ἐκίνησαν αὐτοθελήτως, καὶ ἡ Σάμος.

Ἐγὼ εἰς τὰς 25 ὁποῦ ἐκίνησα ἀπὸ τὴν Σκάλα, ἔβαινον εἰς τὸ Δερβένι τοῦ Λεονταρίου, ἀπάντησα ἓνα πεζοδρόμο σταλμένον ἀπὸ τὸν Βασίλη Μπούτουνζ Καριώτη, καὶ μοῦ ἔγραφε, ὅτι: «Οἱ Τούρκοι τῆς Καρύταινης καὶ ὁ Βόϊβοδας τοῦ Ἰμπλακίου Μουσταφᾶς Ριζιώτης ἐκλείσθησαν εἰς τὸ παληόκαστρο τῆς Καρύταινας· καὶ δύο προεστοὶ τῆς Καρύταινας, ὁ Σπήλιος Κουλάς καὶ ὁ Μιχαλῆς, δὲν ἤταν εἰς τὴν Ἐταιρία ἔμβασμένοι καὶ δὲν ἤξευραν τί ἐγίνετο, καὶ ἐπαρακίνησαν τοὺς Τούρκους νὰ μὴ φύγουν, ἀλλὰ νὰ μείνουν εἰς τὸ κάστρο· ὁ κάμπος τῆς Καρύταινας δὲν ἤθελσε νὰ πιάσῃ τὰ ἄρματα.» ἔτσι μ' ἔγραφε αὐτός.

Ἐγὼ δὲν ἔλειψα νὰ κάμω μία προσταγή, καὶ ἐπάτησα τὴν βουλλά μου: «Ὅποιο χωριὸν δὲν ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος τσεκούρι καὶ φωτιά.» Μικθάνοντας ὅτι ἐβγήκα εἰς τὸ Δερβένι, οἱ ἐβδομήντα καθαλλαραῖοι εὐθύς ἀναχώρησαν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶ· ἐγὼ ἐπῆγα εἰς ἓνα χωριὸν Τετέμπεη, ἀνάμεσα Λεοντᾶρι καὶ Καρύταινα. Οἱ Μανιάταις μοῦ εἶπαν: «Νὰ πάμε εἰς τὸ Λεοντᾶρι.» τοὺς εἶπα: «Νὰ πάρωμε χαλκώματα;» — Τὴν αὐγὴν ἐξημέρωσε, ἔστατς 26, ἔρρηξα 1000 τουφέκια· ἔκαμα νὰ πάγω εἰς τὴν Καρύταινα νὰ ἀκαρτερέσω τοὺς Φαναρίτας καὶ τοὺς

Καρυτινούς, και άκούοντες ταις μπαταρίαις ό κόσμος έκινήθησαν όλοι. Είς τόν δρόμον άπάντησα ένα γράμμα του Βασίλη Μπούτουνα, και μου έλεγε: ιδές τό γράμμα τών Φαναριτών που κάθονται είς τήν Σουλτίνα· τό έγγραφον είς τους Καρυτινούς Τούρκους, και έγγραφε τό γράμμα, ότι: αύριο περνάμε διά Τριπολιτσα· είμεθα τόσοι· έτοιμασθήτε να ένωθούμε· έβγήκε ό Κολοκοτρώνης με τόσαις χιλιάδες Μανιάταις.—

Ό Βασίλης είχε σκοτώσει τόν Τούρκο είς τό γεφύρι της Καρύταινας που είχε τό γράμμα. Βλέποντας τό γράμμα έκίνησα να πιάσω τόν τόπο, που ήθελαν να άπεράσουν οι Φαναρίταις. Βγαίνοντας άγνάντια είς τήν Καρύταινα οι Τούρκοι και βλέποντας τά μπαϊράκια, και μόν ξεχωρίζοντας τόν σταυρό, έλεγαν ότι είναι Τούρκοι, και πζμε μεντάτι. Έγώ έτράβηξα έναν τόπον στενόν· έλεγα, ότι θ' άπεράσουν τήν ίδια ήμέρα διά να τους κτυπήσω. Έμήνυσα χωριάτων που ήτον είς τό στενό εκείνο, να μου είπουν διά τους Τούρκους τους Φαναρίτας, και μου είπαν: «Δέν έχουν είδησιν· είς τήν βρύσιν κοιμούνται άπόψε και ταχύ θ' άπεράσουν.» Κ' έγγραψα έναν τεσκερέ ενός Άνδριτσάνου, Παναγιώτη Γιατροπούλου, να κινήση τά άρματα, να τους φέρνη άποπίσω και έγώ τους καρτερώ άπεμπροστά. Σάν είδα, ότι οι Τούρκοι δέν ήτον τήν ήμέρα εκείνη διά κίνημα, έπήρα τήν χώρα της Καρυταινης, και έκλεισα τους Τούρκους είς τό κάστρο (ήμέρα 26). Σ ταις 27 έσηκώθηκα χαραυγή, με τά χαράματα, και άφηκα τους Καρυτινούς καμιά δεκαπενταριά νομάτους, κ' έγώ έπιασα τό στενό· τήν ίδια νύκτα, που ήμουν είς τήν Καρύταινα, μου ήλθε είδησις από τόν Παναγιώτη Γιατρόπουλο, ότι: «Στείλε μας στρατεύμα, διότι ήμείς δέν έσυναχθήκαμε άκόμα.» —πχιλιθρωπιά.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ποῦ ἐκίνησα, ἤγουν 27, μὲ ἔφθασε ἓνας ντεσκερὲς τοῦ μακαρίτου τοῦ μπεϊζαντὲ Ἡλία, ὅτι ἔφθασε μὲ 200 Σπαρτιάτας εἰς τὸ Λεοντάρι, καὶ τοῦ ἔγραψα, ὅτι νὰ φθάσῃ γλήγορα, γιατί σήμερο ἔχομε τουφέκι. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου τοῦ ἔγραφα ἕως εἰς τὸ Λεοντάρι εἶναι 4 ὥραις τραβηκταῖς, καὶ κατὰ τύχη ἔντεσε παληάνθρωπος ὁ πεζὸς καὶ δὲν ἐπῆγε, ποῦ νὰ φθάσουν εἰς τὸν πόλεμον· καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸ στενό, εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον. Τὴν σύγῃ ἐξαγνάντησε τὸ στράτευμα τὸ Φαναρίτικο (οἱ Τοῦρκοι) μίαν ὥραν ἀλάργα, καὶ ὁ τόπος στενός, καὶ φορτώματα, καὶ ἐκρατοῦσε δύο ὥραις ὁ μᾶκρός τους, ἡ σειρά τους· καὶ βλέποντάς μας· εὐθύς ἐμβῆκαν τὸ τουφέκι ὀμπροστά διὰ νὰ πολεμήσουν, καὶ ἡμεῖς εἴχαμε ταμπούρια καὶ ἐπολεμήσαμε ἕξη ὥραις. Οἱ Σπαρτιάται ἔκαμαν τότε ἓναν πόλεμον, ποῦ ἐμιμήθησαν τὸν Λεωνίδα· 300 ἦτον οἱ πρῶτοι, 1700 οἱ Τοῦρκοι. Ἀπὸ ταῖς ἕξη ὥραις ἔσωσαν τὰ φουσέκια τους, ἐλαβώθηκε ὁ Βοιδῆς, ὁ Δουράκης, ἐσκοτώθηκαν πέντε, ἕξη. Εἰς τὸ μεσημέρι ἔσωσαν τὰ φουσέκια· μοῦ λένε τὸ στράτευμα, νὰ τοὺς ἀνοίξωμεν·—ὁμως τὰ Κολιόπουλα ἦτον ἑξήμισι ὥραις μακρὰ εἰς τὸ ποτάμι τοῦ Ρουφιά, εἰς χωριὸν Τζουκά· ἐφύλαγαν διὰ τοὺς Λαλαίους· ἀκούοντας τὸ τουφέκι ἐκίνησαν πλὴν δὲν ἔφθασαν (εἶχαν τετρακοσίους) εἰς τὴν ὥραν ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ μισὴν ὥραν. Οἱ Τοῦρκοι ἐσκοτώθηκαν 15, ἐπολεμοῦσαν μὲ καρδιά, διότι εἶχαν τὸ βιότους καὶ ταῖς γυναϊκῆς τους. Ἄν ἔφθαναν τὰ Κολιόπουλα, ὁ Γιωργάκης καὶ ὁ Δημήτρης, ἤθελε χαλασθοῦν οἱ Τοῦρκοι. Ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι τὴν θέσιν μας· ἀκούοντας τὴν μπαταρία τῶν Κολιαίων ἐβγήκαν ἀγνάντια νὰ ἰδοῦν. Βλέποντας ὅτι μας ἔρχεται μεντάτι τότενες οἱ Σπαρτιάταις ἐπῆραν τοὺς λαβωμένους καὶ ἔμεινε μὲ πολλὰ ὀλίγους. Ἀκούοντας τὴν μπκ-

ταρία, ἐφράξαμεν τὸν τόπον, νὰ μὴν περάσουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ γεφύρι, μὲ 20 ἀνθρώπους. Ἐκούναγα τὸ μπαϊράκι διὰ νὰ μὲ γνωρίσουν τὰ Κολιόπουλα· εἶχε πιασθῆ ὁ λαϊμός μου ἀπὸ ταῖς φωναῖς τῆς ἡμέρας. — Οἱ Τούρκοι ἔβαινον εἰς βοήθεια ἀπὸ τὸ κάστρο, διώχουν ἐκείνους ὅπου ἦτον ἔς τὴν χώρα. — Κυνηγοῦμε τοὺς Τούρκους μὲ τὰ γυναικόπαιδα, 500 ψυχαῖς ἐχάθησαν εἰς τὸ ποτάμι τῆς Καρύταινας, μὴν εἰμπορῶντας ν' ἀπεράσουν ἀπὸ τὸ γεφύρι, τὸ ὅποτον τὸ εἶχαμε πιασμένο. Οἱ Ἕλληνες ἔπαιρναν τὰ ζῶα, τὰ ἄτια ὅλα λαβωμένα. Δὲν τοὺς ἐχώραε τὸ Καστράκι, καὶ ἦτον ἀπέξω σὰν τὸ μελίτσι (ἡ πρώτη νίκη κατὰ Τουρκῶν — τῶν Καλαβρῦτων πρῶτα).

Ἡμεῖς τοὺς πολιορκήσαμεν. Μετὰ τὸ ἑσπέρας ἔφθασε καὶ ὁ Ἡλίας μπεϊζαντὲς ἀπὸ τὸ Λεοντάρι, ἔς ταῖς 28 ἦλθε καὶ ὁ Κανέλος μὲ 200 Καρυτινοὺς. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας ἐκίνησαν διὰ τὴν Ἀρκαδίαν μὲ 500 ἀνθρώπους. Σὰν οἱ Ἀρκαδιανοὶ ἦτον φευγάτοι, ἐγύρισαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Καρύταινα μὲ 1000. Σὲ δύο ἡμέραις ἐγινήκαμε 6000. Οἱ Τούρκοι ὅπου ἦτον κλεισμένοι, ἄφησαν τὰ ζῶά τοὺς ἔξω, τὰ πῆραν οἱ Ἕλληνες. Δὲν εἶχαν νερό, τροφάς. Τὸν Νικηταρᾶ, τὸν εἶχα σταλμένον μὲ 100 νομάτους εἰς τὸ Φραγκόδρυσσο, εἰς τὴν Τριπολιτσα, δυὸ ὥραις ἀπέξω. Ἐκείναις ταῖς δυὸ ἡμέραις ὅπου ἐσυναχθήμεν, ὁ Μουσταφάγας ἐνδύνει δυὸ Τούρκους βαγιατίκα, τοὺς δίδει 500 γρόσια, ἐπῆγαν εἰς τὴν Τριπολιτσα διὰ νὰ ἔλθῃ μεντάτι καὶ νὰ τοὺς πληρώσῃ ὅλους, ὅσοι ἔλθουν εἰς βοήθειάν τοὺς. Ἐξῶ ἔβαινον οἱ πεζοδρόμοι δυὸ ὥραις, τοὺς ἐκατάλαβαν ἄνθρωποι, πλὴν δὲν τοὺς ἔπιασαν. Δίδοντας τὸ γράμμα ὀρδινιάσθησαν 2000, καὶ ἦλθαν βοήθειαν τῶν Καρυτινῶν καὶ Φαναρίτων. Ἐγὼ σὰν ἔμαθα τοὺς πεζοδρόμους, ὑπω-

πτεύθηκα ότι θα έρθη μεντάτι· έκαμα εύθως συνέλευσιν εις τὸ στρατεύμα, έδωκα γνώμη νὰ πάη ὁ 'Αναγνώσταρας μὲ 2000 εἰς τοῦ Σάλεσι, μακρὰ ἀπ' τὴν Τριπολιτσά τέσσερες ὥραις καὶ τέσσερες ἀπὸ τὴν Καρύταινα, νὰ ἐμποδίση τὸ μεντάτι ἀν κινήση ἀπὸ Τριπολιτσά, ἀν δὲν εἰμπορέση νὰ τοὺς βαστάξῃ νὰ ἔλθῃ ὀπίσω,—νὰ πάρουν φόβον οἱ Τούρκοι, ὁποῦ νὰ μὴν προσπεράσουν κατὰ τὴν Καρύταινα· αὐτὸς μού ἀποκρίθηκε: «Δὲν κάνει νὰ χαλάσωμε τὸ ὄρδι ὁποῦ εἴμεθα συναγμένοι»· τοὺς εἶπα ἄλλη μία γνώμη: «Νὰ πάρω ἐγὼ 500...» μὲ ἀντέσκοψεν· ἔτσι ἔμεινεν τὸ πιάνο ἐκεῖνο. Τοὺς Τούρκους τόσο τοὺς ἐστενοχωρήσαμεν ὁποῦ δὲν εἰμποροῦσαν νὰ ἔβγουν ἓνα ἀχνάρι.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ξημερώνοντας, 'Απριλίου 1η, ἐβγήκε τὸ μεντάτι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἐβγαίνουν ἐκεῖ ὁποῦ ἔλεγα νὰ πάγῃ ὁ 'Αναγνώσταρας, καὶ βάνουν φωτιά ἀγνάντια. Βλέποντας ταῖς φωτιαῖς λέγομεν. «Τὸ μεντάτι εἶναι.» "Εστειλάθ διὰ νὰ ἔβγουν καταπατητάδες, αὐτοὶ ἐπήγαιναν καὶ ἀπόκρισι δὲν μᾶς ἤφερναν· ἐπέισμωσά καὶ τοὺς εἶπα: «Νὰ πιάσουν τρία καταράχια διὰ νὰ καρτερέσωμε τοὺς Τούρκους, νὰ πολεμήσωμε». Καὶ ἐγὼ ἐπῆρα ἓνα ἄλογο καὶ ἓνα μπαϊράκι εἰς τὸ χέρι, καὶ τὸ κιάλι, καὶ ἀν ἦναι Τούρκοι, νὰ κλείσω τὸ μπαϊράκι, ἀν δὲν ἦναι, νὰ τὸ ἀνοίξω. Μὲ ἀκολούθησαν καιδύο μὲ τὰ πόδια. "Ὅσο νὰ ἔβγω εἰς τὴν ῥάχη ἀπόστασε τὸ ἄλογο, τὸ ἔδεσα εἰς ἓνα κλαδί καὶ ἐγὼ ἐβγήκα εἰς τὴν ῥάχη· ἔβαλα τὸ κιάλι, εἶδα τοὺς Τούρκους ὁποῦ ἤρχοντο καὶ ἔκλεισα τὸ μπαϊράκι. Οἱ "Ελληνες ἀρχίζουν νὰ φεύγουν ἀφοῦ ἔκαμα τὸ σημεῖον· ἐγὼ, ἔκανε κρύο, ἀέρας, ἐπέρασε ἀπὸ ἓνα τσοπανάκι, μία καποτίτζα ἄσπρη—ἤμουν ἰδρωμένος—κ' ἐγύρισα πίσω νὰ πάγω εἰς τὸ στρατεύμα· οἱ ἀνθρώποι μρυ ἔφευγαν· ὁ Καβαδιάς

μου ἔπηρε τὸ ἄλογο· ἐγύρισα πίσω εἰς τὸ ὄρδι ἀποσταμένος, εὐρίσκω τὸν μακαρίτην τὸν Ἡλία ποῦ ἐπολέμαε· τὸ ἄλλο ὄρδι ἔπηρε τὰ βουνα. Τὰ Κολιόπουλα ἐπολεμοῦσαν τὸ ἀποκεῖθε μέρος τοῦ κάστρου· ἐβγήκα καὶ τὸν ἐσήκωσα τὸν μπεῖζαντέ ἀπὸ ἐκεῖ, διατὶ ἔμενε μοναχός του, καὶ ἐβγήκαμε ὅλοι σὲ μία ῥάχη, καὶ τοὺς λέγω : «Νὰ κρατήσωμε τούτη τὴν ῥάχη, διατὶ ἂν τοὺς βγάλουν καὶ τουτουνούς, νὰ τοὺς πέσωμε ἀπὸ κοντὰ ἴσια μὲ τὴν Τριπολιτσά » Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔπιασε τὸ γεφύρι μὲ 1000, ὁ Παπᾶ Φλέσας, ὁ Κανέλος ἐπῆραν τὴν ἀπάνου στρατά· ἐγὼ ἔμεινα μοναχός μου, οἱ Ἕλληνες ἐτσάκισαν, ἐκρύφθηκα εἰς κάτι κλαριά, ταῖς δύο πιστόλαις μου ἀσηκωμέναις· 12 Τοῦρκοι ἐκυνηγοῦσαν τὸ ἓνα μέρος τῶν Ἑλλήνων, 10 τοὺς ἄλλους, κατὰ τὸ γεφύρι τὸν Ἀναγνωσταρᾶ, καὶ ἄλλοι τὸν Παπᾶ Φλέσσα καὶ Κανέλο. Ἐνόμιζαν οἱ Ἕλληνες ὅτι τοὺς ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι.—Ἐπροσπέρασαν οἱ Τοῦρκοι, τοὺς εἶδα ἔπειτὰ κ' ἐγύρισαν ἀπὸ σιμά μου· ἡ καποτίτσα μ' ἐγλύτωσε, γιὰτὶ ἐφοροῦσα κόκκινο μεῖτάνι καὶ ἡ καποτίτσα τὸ σκέπαζε.

Εἰς τὰ βασιλεύματα τοῦ ἡλίου ἐβγήκα ἀγνάντια εἰς τοὺς ἐδικούς μας εἰς τὸ γεφύρι. Καθὼς μὲ εἶδαν ... «Ποῦ ἦσουν; — Ἐκεῖ ποῦ μ' ἀφήκατε, κρυμμένος.» — Προβάλλω νὰ τοὺς πάρουν καταπόδι ἕως εἰς τὴν Τριπολιτσά· οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουν. Τὰ Κολιόπουλα ἐτράβηξαν εἰς τὴν Ἡλιοδώρα, ὁ Παπᾶ Φλέσας καὶ μπεῖζαντές πάγει εἰς τὴν Δημιτσάνα· ὁ Κανέλος εἰς τὰ Λαγκαδία, πάγει ταῖς φραμιλιαῖς εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον.

Τὴν ὀμιλίαν ὅπου εἶπα μὲ ἀκούσαν ἐκεῖνοι ὅπου ἦτον εἰς τὸ γεφύρι· ἦτον μία ὥρα νύκτα περασμένη καὶ σκοτάδι καὶ τοὺς λέγω : — ἔκαμα τὸ σταυρό μου — «Ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν Πατρίδα ἐλάτε κοντὰ μου » Ἐκίνησα, μὲ ἀκολουθοῦν 200, καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς

καὶ ὁ Μπούρας ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους, καὶ εἶχα νὰ περάσω εἰς ἓνα μονοπάτι εἴκοσι χρόνους· ἴσα εἰς τὸ Μοναστήρι εἰς τὸν Ἅγιο Γιάννη ἀπάντησα τοὺς Στεμνισιώτας καὶ ἤφερναν ταῖς φαμιλιαῖς τους νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ Μοναστήρι Ἁγιάνη, τοὺς λέγω: «Ποῦ πάτε, Στεμνισιώταις; — Βιαζόμεθα.... — Ἐλάτε κοντά, ἐγὼ εἶμαι καλὸς νὰ ἀπκνήσω τοὺς Τούρκους.» Ἀνέβηκα εἰς τὴν Στεμνίτσα, μακρὰ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι μιὰ ὥρα. Ἐβχλα ντελάλι, ὅτι νὰ μὴν σεισθῆ ἀπὸ μέσα κανένας. Μὲ ἔμαθαν ὅτι ἡμουν εἰς τὴν Στεμνίτσα ὁ Φλέσας καὶ ὁ μπειζαντές καὶ ἤλθαν καὶ μὲ ἤθραν. Τὴν αὐγὴν ὁποῦ ἐξημέρωσε τοὺς εἶπα, ὅτι: «Νὰ πάμε νὰ πιάσωμε τὴν Λαγκάδα, οἱ Τούρκοι θ' ἀπεράσουν ἀπὸ ἐκεῖ, νὰ τοὺς βαρέσωμεν.» καὶ κοντά εἰς τὴν Λαγκάδα εἶναι ἓνα χωριὸ Χρυσοβίτσι, καὶ ἐτραβήξα μὲ τοὺς 300. Ὡς τὸν δρόμο ἐκρῦφθησαν οἱ Ἕλληνες, 100 τοὺς ἔφαγε τὸ φεγγάρι ὥστε νὰ πάμε ἔς τὸ Χρυσοβίτσι. Τότενες τὰ χωριά τὰ Βλαχοχώρια ἔλειπαν ἔς τὰ χειμαδιὰ καὶ δὲν ἦτον ἀνθρωποὶ· ἠύραμε ἓναν ἀνθρωπον, τὸν ἐρωτήσαμεν, ἂν οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Λαγκάδα, καὶ μὰς εἶπε, ὅτι: «Χθὲς ἐπέρασαν 17 νομάτοι; καὶ ἐπήγαιναν πέντ' ἑξηχιλιάδες πρόβατα καὶ δὲν εὐρέθηκε ἀνθρωπος νὰ τοὺς τουφεκίσῃ.» Ὁ Νικηταρὰς ποῦ ἦταν εἰς τὸ Φραγκόβρυσο ἐκτύπησε τοὺς πολλοὺς, ἐπήρε ζωντανά, ἐσκότωσε πέντ' ἑξῆ ἀνθρώπους, καὶ οἱ Τούρκοι ἐτραβήχθησαν ὅλοι εἰς τὴν Τριπολιτσά. — Τὴν αὐγὴν μὲ τὰ ξημερώματα μοῦ λέγουν: «Τί νὰ κάμουμε ἐδῶ; νὰ ἀναχωρήσωμε, νὰ πάμε εἰς τὸ Λεοντάρι, νὰ συνάξωμε στρατεύματα, νὰ ἰδοῦμε τί ἀπογίνεται ἐκεῖνος ὁ κόσμος,» καὶ χίλιας ἀφορμαῖς· ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Δὲν ἔρχομαι, κάθομαι εἰς τοῦτα τὰ βουνὰ ποῦ μὲ γνωρίζουν τὰ πουλιὰ καὶ μὲ τρῶν καλλίτερα, γειτονικά.»

δὲν εἶχα ἄνθρωπο ἐδικόν μου, ἢ ἐπαρχιώτη μου· ἕνα ἄλογο εἶχα.

Ὁ Ἀναγνωσταράς, μπειζαντές, Μπούρας πάνε εἰς τὸ Λεοντάρι· ἔμεινα μόνος μου μετὰ τὸ ἄλογό μου εἰς τὸ Χρυσοβίτσι· γορίζει ὁ Φλέσσας καὶ λέγει ἐνὸς παιδιοῦ : «Μεῖνε μαζί του μὴν τὸν φάνε τίποτες λύκοι.» Ἐκατσα ἕως ποῦ ἐσκαπέτισαν μετὰ τὰ μπαϊράκια τους, ἀπὲ ἐκατέβηκα κάτου· ἦτον μία ἐκκλησιὰ εἰς τὸν δρόμον, (ἡ Παναγία εἰς τὸ Χρυσοβίτσι), καὶ τὸ καθισιό μου ἦτον ὀκτὺ ἔκλαιγα τὴν Ἑλλάς : «Παναγία μου, βόηθησε καὶ τούτην τὴν φορὰ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν !» καὶ ἐπῆρα ἕναν δρόμο κατὰ τὴν Πιάνα. Εἰς τὸν δρόμον ἀπάντησα τὸν ἑξαδελφόν μου Ἀντώνιον τοῦ Ἀναστάση Κολοκοτρώνη μετὰ ἑπτὰ ἀνηψιδιά μου, ἐγινήκαμε ἐννιά καὶ τὸ ἄλογό μου δέκα· ἐγὼ ἤμουν καὶ χωρὶς τουφέκι. Εἰς τὴν Πιάνα δὲν ἦτον κανεὶς, μετὰ λέγει ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, οὐτε εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, —φευγάτοι· ἔρρηξα εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα, μετὰ ἐγνώρισαν, ἐκατέβηκαν καμμιὰ εἰκοσαριά, τοὺς ἔκαμα ὅλους πεζοδρόμους· ἔστειλα εἰς ὄλα τὰ χωριά νὰ κάμω ὄρδι. Σὲ τρεῖς ἡμέραις ἔμασα 300 καὶ ἔρρηξα τὸ ὄρδι μου εἰς τὴν Πιάνα, ἀγνάντια ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ τρεῖς ὥραις· τότενες τὰ χαρτσοχάρτια ἔμβαιναν εἰς τὴν Τριπολιτσὰ καὶ εἶπαν : «Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι μετὰ 300 εἰς τὴν Πιάνα.» Βγαίνουνε 4000 Τοῦρκοι καὶ μᾶς ἐξημέρωσαν ἐκεῖ. Βλέποντας, ἔλεγα, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶναι ὀλίγοι· τοὺς ἔβλεπα μετὰ τὸ κιάλι, τὸ κιάλι δὲν τὸ ἔδιδα εἰς κανέναν· τοὺς παρηγοροῦσα. Ἔδοσαν μία φωτιά, ἐτσακίσανε οἱ δικοί μας· ἔμεινα μόνος μου μετὰ τὸ ἄλογό μου ὀπίσω· ἐπῆρα τὸν δρόμο τῆς Ἀλωνίσταινας· εἰς τὸν δρόμον ηὔρα τὸν Νικολὸ τὸν Μπούκουρα ἀποσταμένον, καὶ τὸν ἔβαλα πισοκάπουλα. Ἡμεῖς τὴν μιὰ

μεριά, οι Τούρκοι από τήν ἄλλη ἐπήγαιναμε εἰς τήν Ἀλωνίσταινα. Οἱ Ἀλωνισθιωταῖς ἐτουφέκαγαν ἀπό τὸ ψάλωμα νὰ μὴν ἔμθουν οἱ Τούρκοι μέσα καὶ ἐχασομέραγαν. Ὄντας ἐπήγαινα μὲ τὸν Μπούκουρα ἔλεγα: «Ἐλάτε σκυλομουρτάταις!» — ὁ Μπούκουρας ἔλεγε: «Μὴν τοὺς πεισμώνης.» Ὁ Κανέλος Δεληγιάνης ἤρχετο μὲ 100 νομάτους, μὲ φορτώματα ἐμβήκαν οἱ Τούρκοι τοῦ ἐπῆραν τὰ φορτώματα.

Ἀπαντήθηκα μὲ τὸν Κανέλο ὅσους εἶχε ὁ Κανέλος κοντάτου ἐφοβήθησαν, ἐπῆγαν εἰς τὰ χωριά τους. Ἐμειναν μὲ τὸν Κανέλο ἔνδεκα νομάτοι. Οἱ Τούρκοι ἔκαψαν τὸ χωριὸ καὶ ἐγύρισαν ἴσως εἰς τὴν Τριπολιτσά. — Παίρνω τὸν Κανέλο διὰ νυκτός, τόπον σὲ τόπον καὶ ἐξημερώσαμεν εἰς ἓνα χωριὸ τοῦ κάμπου, εἰς τὴν ἄκρα τοῦ κάμπου τῆς Καρύταινας. Οἱ Καμπίταις κ' οἱ Βουνήσιοι ἐπέρασαν τὸ ἄλλο μέρος κατὰ τὸ Φανάρι, εἰς ἓνα βουνὸ Δραγουμάνο καὶ ἦτον τὴν μεγάλην Τετράδη. Ἀπὸ τὴν πεινὰ μας ἐψήσαμε ἓνα ἄρνι κ' ἐφάγαμε. Ἀπόλυκα πεζοδρόμους εἰς τὸ Λεοντάρι ποῦ ἦτον συναγμένοι καπετανεῖοι, τοὺς εἶπα: «Νὰ ζυγώσουν κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτσά, εἰς τὴν Μαρμαριά Παπα Φλέσας, Μούρτζινο, Ἀναγνωσταρὰς.» Ἐτοὶ ἤλθανε εἰς τὴν Μαρμαριά τὸ μὲν Μιστριώτικο στράτευμα καὶ ὁ Κυριακούλης καὶ ὁ Βρυσθένης καὶ τ' Ἀγιοπετρίτικα στρατεύματα ἦτον καὶ 2000 εἰς τὰ Βέρβена, καὶ παίρνει καμμιά χιλιάδα ἀνθρώπους ὁ Κυριακούλης καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Βλαχοκερασιά μπροστὰ ἀπὸ ἡμᾶς· τοῦ ἐγράψαμε νὰ ἔλθῃ νὰ κάμουμε ἓνα σῶμα, δὲν ἠθέλησε· εἶπε: «Καλὸ πόστο κρατῶ, κι' ἂν ἔλθουν οἱ Τούρκοι ἀπάνω μας, νὰ μᾶς ἐλθῆτε μεντάτι.» Ἀνήμερα τὴν Λαμπρὴ εἶχανε βάρδια, ὁ Κυριακούλης τοπικοὺς καὶ τοὺς ἐπρόδοσαν, καὶ ἐβγήκαν 2000 Τούρκοι μὲ τὰ χαράματα

τῆς αὐγῆς, καὶ τοὺς ἐπλάκωσαν καὶ ἐπολέμησαν ὀλίγην ὄραν καὶ ἐσκότωσαν καμμιά δεκαπενταριά ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ἐσκότωσαν τὸν περίφημον Ἀντώνιον Νικολόπουλο, τὸν Παναγῆ Βενετσιάνον, καὶ ὁ Κυριακούλης ἀναχώρησε μὲ τὸ λοιπὸ στράτευμα, καὶ πάγει ἔς τὸ Μιστρά· ἀκούοντας ἡμεῖς τὸν πόλεμον, ἐκινήσαμεν εἰς μεντάτι, ἦτον δυὸ ὄραις μακρὰ, καί, ὅσο νὰ πάμε ἡμεῖς, δὲν εὐρήκαμε οὔτε Ἑλληνας οὔτε Τούρκους· τὰ σπίτια καίμένα, τοὺς 15 κοφοκέφαλους· ἐγυρίσαμε ὀπίσω εἰς τὴν Μαρμαριά.

Ταῖς ἰδίαις ἡμέραις ἦλθε τὸ παιδί μου, ὁ μακαρίτης ὁ Πάνος μὲ τὸν Γενναῖο, μὲ 30 νομάτους καὶ μ' ἐγύρευαν. Τὸ ὄρδι τὸ ἄλλο ἦτον εἰς τὰ Βέρβена μὲ τὸν Βρυσθένη, Π. Γιατράκο, Ζαφειρόπουλο· ἐρχόμενος ὁ Πάνος καὶ ὁ Κανέλος Δεληγιάννης, τὸν ἔστειλα νὰ πάγη ἔς τὴν Καρύταινα· ὅποιος δὲν θγαίνει νὰ καίη τὸ σπίτι· νὰ κάμουν ὄρδι εἰς τὴν Ἀλωνίσθαινα καὶ εἰς τὸ Χρυσοβίτσι. Δὲν ἔλειψαν νὰ συνάζουν ἀπὸ τὰ χωριά ὡς 600, καὶ ὄλο ἐστέλνανε νὰ δυναμώνουν τὸν τόπο.—Τὰ Κολιόπουλα μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς, ἦσαν καὶ οἱ Μεταξάδες μὲ κανόνια καὶ ἐπολιορκῶσαν τοῦ Λάλα· ἐστείλαμεν διαταγαῖς εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ Μιστρά, καὶ ἐσυνάχθημεν εἰς τοῦ Μαρμαρά ἕως 1200, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πιάσουμε τὸ Βαλτέτσι ὅπου ἦτον ἀγνάντια ἀπὸ τὰ Βέρβена, ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ Ἀλωνίσθαινα (Καρυτινὰ ὄρδια). Ἐν τὸ Βαλτέτσι εὐρίσκοντο ὁ Μούρτζινος, Γιατράκος, Κυριακούλης, Ἡλίας Μπειζαντές, Νικηταράς, Ἀναγνωσταράς, ἐγὼ ἦμουν ἐπὶ κεφαλῆς. Σὰν ἐμαζώχθημεν, ἐγὼ ἐστέκομουν μὲ 200, 300 εἰς τὸ χωριὸ νὰ τοὺς δίδω βοήθειαν. Τὰ ταμπούρια ἦτον πλησίον διὰ νὰ δίδῃ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου βοήθεια· ἦτον ἀρχαῖς καὶ δὲν ἤξευραν νὰ πολεμήσουν.

Οί Τούρκοι μία τῶν ἡμερῶν (ἔβγα Ἀπριλίου), ἐβγαί-
 νουν εἰς τοῦ Ἀναπλιοῦ τὴν πόρταν 10,000. Ἔστο-
 χάσθημεν ὅτι θὰ πάνε εἰς τὰ Βέρβενα· ἀντίκρυζε ἡ
 πόρτα τοῦ Ἀναπλιοῦ· ἐπῆγα εἰς τὸ Καλογεροβούνη
 διὰ νὰ δώσω σημεῖο ποῦ νὰ τρέξωμε μεντάτι, ἂν πη-
 γαίνουν κατὰ τὰ Βέρβενα νὰ πάγω μεντάτι, καὶ ὅσοι
 ἦτον εἰς τὰ ὄρδια, εἰς τὸ Χρυσοβίτσι καὶ Πιάνα νὰ
 πιάσουν τὴν θέσι τοῦ Βαλτετσιοῦ· καὶ οἱ Τούρκοι δὲν
 ἐπῆγαν ἀπὸ τὰ Βέρβενα, ἀλλ' ἤλθαν εἰς τὸ Βαλτέτσι
 ὅσο ποῦ νὰ γυρίσω ἐπιάσθηκε ὁ πόλεμος εἰς τὸ Βαλ-
 τέτσι. Τὸ τούρκικο μέρος ἐκτυπήθη μὲ τὸν Γιατράκο,
 Κυριακούλη, Νικηταρᾶ· αὐτοὶ ὑποχώρησαν, ἐτραβι-
 οῦνταν, ἔφυγαν· ἐγὼ ἤλθα ἀπὸ πίσω, —ἐπῆγα καὶ
 ἐγὼ τὸν τορὸν ἐκείνων. Φθάνοντας μερικοὶ τοῦ Πέ-
 τροβα καὶ Σώρι— οἱ Τούρκοι ἀρχίζαν καὶ ἔκαιγαν τὸ
 χωριό.—Τοὺς φώναξα: «Σταθῆτε γεροί, γιατί θὰ μᾶς
 πνίξουν.» Ἔστάθημεν 30, λαβώνομεν ἓνα μπαίρα-
 χτάρι· ἐτσάκισαν οἱ Τούρκοι· ἔφθασεν ἀπὸ τὰ Βέρβενα
 Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι μεντάτι, τοὺς γυρίσαμεν, τοὺς
 κυνηγήσαμεν εἰς τὸν κάμπον, κάτω ἀπὸ τὴν Βιολέτ-
 ταν, μισὴ ὥρα μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσα. Οἱ Καλα-
 βρυτινοὶ ἦτον ἕως δύο χιλιάδες εἰς τὸ Λεβίδι, δὲν
 ἐπῆραν εἶδῃσι. Ἄν ἤθελε ἔλθουν εἰς βοήθειαν, ἤθελε
 πάμε μαζὶ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Τριπολιτσα·
 ἐγυρίσαμε ὀπίσω, πάσα ἓνας εἰς τὸ ὄρδι του. Τὴν
 ἄλλην ἡμέραν εὐρῆκαν ἀφορμὴ πῶς θὰ πάμε νὰ εὐρωμε
 στρατιώταις· φεύγει καὶ ὁ Μούρτζινος, μένω μὲ εἴ-
 κοσι ἀνθρώπους ἐδικούς μου. Ὅλοι ἐτράβηξαν εἰς τὸ
 Λεοντάρι, ἐγὼ μὲ τοὺς εἴκοσι ἐκείνους ἐπῆγα καὶ
 ἔμασα τοὺς Καρυτινοὺς εἰς δύο, καὶ ἦτον ὅλοι 1200·
 εἰς τὸ ἓνα ὁ ἀρχηγὸς ὁ Κολιόπουλος, εἰς τὸ ἄλλο ὁ
 Ἄνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος.

Σὲ δέκα ἡμέραις περάσοντας τοὺς ἔγραψα εἰς τὸ

Λεοντάρι, ὅτι «νά ἐλθῆτε νά πιάσουμε τὸ Βαλτέτσι.» Καί τότε ἐκίνησε ὁ Μπειζαντές, οἱ Πετροβαῖοι καὶ Μεσσηνιοὶ 1200, Παπατσώνης. Ἐπῆγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Βαλτέτσι, τοὺς λέγω : «Νά φτειάσετε τὰ ταμπούρια κλειστά· εἰς τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἦτον μία ἐκκλησιά, νά γένη ταμπούρι, καθὼς καὶ δύο καταράχια, ποῦ ἐδιαφέντευαν τὸ χῶριό, ὅπου ἂν ἔλθουν Τοῦρκοὶ νά κλεισθῆτε μέσα.» Μοῦ ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι : «Χανόμεθα.» — «Ἐσεῖς κλεισθῆτε καὶ ἐγὼ σᾶς ἔρχομαι μεντάτι, σᾶς παίρνω εἰς τὸν λαιμό μου.» Ἐκείνη τὴν ἴδια ὥρα, ὅπου ἡμεῖς ἐφτειάναμε αὐτό, ἦλθεν ὁ Κεχαϊᾶς μὲ 4000 εἰς τὴν Βοστίτσα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἔκαψε τὴν Βοστίτσα, ἐπέρασε εἰς τὰ Μαῦρα λιθάρια ἀτουφέκιστος, ἔκαψε τὴν Κόρινθο. Ὁ Φλέσας ἔκαψε τὰ σπίτια τοῦ Κιαμίλ μπέη· ἔκαψε τὸ Ἄργος ὁ Κεχαϊᾶς, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ Τουρνίκι, ἐμβῆκε εἰς τὴν Τριπολιτσα. Μπαίνοντας εἰς τὴν Τριπολιτσα, τοῦ ἰστόρησαν τὸν πόλεμον τὸν πρῶτον τοῦ Βαλτετσιοῦ — ποῦ ἐκυνηγήσαμεν τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἐπαινέματα τούρκικα· τοῦ εἶπαν οἱ παλαιοὶ Τοῦρκοι : «Ἦτον Ῥοῦσσοι, τοὺς κυνηγήσαμεν εἰς τὸν κάμπο τοῦ Σινάνου, ἐπροσκύνησαν.» Τὸ αὐτὸ σχέδιον ἤθελον νά κάμουν.

Ὁ Κεχαϊᾶς, καλὰ τερτιπλῆς καὶ πολεμικός, κάνει ἓνα σχέδιον καὶ στέλνει τὸν Ῥουμπῆ ἀπὸ τὰ Μπαρδούνια ἐπὶ κεφαλῆς μὲ 5000 νά πάγῃ ἔς τὸ Βαλτέτσι νά κυνηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας· καὶ στέλνει καὶ 1500 χωριστὰ διὰ νυκτὸς γιὰ νά πιάσουν τὰ ὄπισθεν τοῦ Βαλτετσιοῦ, ποῦ ἂν τσακισθοῦν οἱ Ἕλληνες, καθὼς τὴν πρώτην φοράν, νά τοὺς κτυπήσουν· καὶ ἀτὸς του παίρνει 2000 καθαλλαραίους εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ Βαλτετσιοῦ· τὸ ὁμοίως νά ἀκολουθήσῃ ὅταν τσακίσουν οἱ Ἕλληνες· καὶ 1000 βάνει εἰς τὸ Καλογεροβουῖνι διὰ νά ἀντισταθοῦν εἰς τὸ στρατεύμα τῶν Βερβενιῶν,

ἂν κινήσῃ μεντάτι. Τὸ ἓνα στρατεύμα, ὅπου ἤμουν, εἰς τὸ Χρυσοβίτσι εἶχε 800, καὶ τὸ μὲν στρατεύμα τῆς Πιάνας μὲ τὸν Δ. Κολιόπουλο μὲ 700· τὸν Κανέλο Δεληγιάννη τὸν εἶχαμεν ἔφορον μὲ ἄλλους τέσσερους γιὰ τὴν ἔβαλα ἔφορία νὰ οἰκονομοῦν τὰ στρατεύματα. Τὴν αὐγὴν ὅπου ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι διὰ τὸ Βαλτέτσι οἱ βάρδιαις ἦτον διὰ νυκτὸς ἀπερασμέναις εἰς ταῖς τοποθεσίαις. Ἐγὼ ἐκοιμούμουν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἐγευμάτιζα εἰς τὴν Πιάνα καὶ ἐδείπναγα εἰς τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ἐπεριφερόμουν ἔς τὰ τρία ὄρδια καὶ ἔντεσα ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα νὰ ἦμαι εἰς τὸ Χρυσοβίτσι. Εἰς τὴν Πάνω Χρέπα, ἀπάνω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσα, εἶχαμε βάρδιαις καὶ ἔδιδαν εἰδησι, πόθεν πάνε οἱ Τοῦρκοι. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, μᾶς ἔκαμαν σινιάλο, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πάνε εἰς τὸ Βαλτέτσι. — μᾶς ἔκαμαν φωτιαῖς ὅτι οἱ Τοῦρκοι πάνε εἰς τὸ Βαλτέτσι. Εὐθύς ἐκίνησα μὲ τοὺς 800 καὶ ἔκαμα διαταγὴ ν' ἀκολουθήσουν κ' οἱ ἄλλοι· ὅσο νὰ ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἐφθάσαμε καὶ ἡμεῖς.

Ἄνοιξε ὁ πόλεμος τοῦ Βαλτετσιοῦ. Τοὺς ἑδικούς μας τοὺς πολιορκήσαν οἱ 5000. Ἄνοιγοντας τὸ τουφέκι ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς ταῖς πλάταις τῶν Τουρκῶν, ῥήξαμε μιὰ μπαταριά νὰ ἐμφυχωθοῦν οἱ μέσα, καὶ οἱ μέσα ἐχάρηκαν καὶ ἔρρηξαν κ' ἐκεῖνοι, ἔρρηξαν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἔγεινε κρότος μεγάλος. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ἐμπροστιναῖς φύλαξες περίμεναν νὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες, καρτερῶντας δύο ὥραις καὶ ἀκούοντας φρικτὸν πόλεμον ὀπίσω, ἐπέεπασαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκλείσθησαν καὶ πολέμαν· ἦρθαν κ' ἐκεῖνοι εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἑλλήνων, ἔπιασαν ἓνα καταράχι δέκα μπαϊράκια καὶ ἐμπόδιζαν τὴν κοινωνίαν μας μὲ τοὺς μέσα. Ἡμεῖς οἱ 800 ἐδυναμώσαμεν τὸν τόπον γιὰ νὰ μὴ μᾶς πάρουν τὰ ὀπίσθια οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Κεχαϊῶς

ἐκαρτέρεσε καὶ αὐτός, δὲν εἶδε τίποτε, ἦλθε εἰς τὸ Βαλτέτσι μὲ δύο κανόνια. Πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες οἱ κλεισμένοι· ἔφθασε καὶ ὁ Κολιοπούλος, ἔκλεισε τὸν Ῥουμπῆ μὲ τοὺς 5000 καὶ δὲν εἶχε ἀνταπόκρισι μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους· τοὺς ἔβαλε (ὁ Ῥουμπῆς) τὸ κανόνι, πλὴν δὲν τοὺς ἔκανε ζημίαι· ὁ πόλεμος ἐστάθη σφοδρὸς ὅλην τὴν ἡμέραν. Οἱ Τούρκοι ἐπρόσμεναν μὲ τὰ ψηφώματα νὰ ἀδειάσουν τὸ Βαλτέτσι οἱ κλεισμένοι, καὶ ἡμεῖς ἀκαρτερούσαμεν νὰ φύγουν οἱ Τούρκοι. Τὸ βράδυ πέρνω μερικοὺς καὶ πάγω εἰς τὸ καταράχι ὅπου ἦτον οἱ σημαίαις τῶν Τουρκῶν· ἐπῆγα κοντά, τοὺς τουφέκισα, μὲ δίδουν τέσσερα τουφέκια· — οἱ Ἕλληνες ὀπίσω δὲν ἐκατάλαβαν — : «Ζωντανούς θὰ σᾶς πιάσω, ἐγὼ εἶμαι ὁ Κολοκοτρῶνης». — «Τὶ εἶσαι σύ;» — «Ὁ Κολοκοτρῶνης.» Ἀδειασαν τὸν τόπον· τότε ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἐδόσαμε φυσέκια, ψωμί, ὅ τι ἀναγκαῖα ἦτον εἰς ἐκείνους. Εἰς ταῖς δύο ὥραις τῆς νυκτὸς ἦλθαν 200 ἐδικοί μας καὶ ἔρρηξαν μία μπαταρία, ἐνομιζάμε ὅτι εἶναι Τούρκοι, καὶ ἦτον Ἕλληνες. Ἐξενυκτίσαμε καὶ τὰ δύο μέρη, ὁ ἓνας πῶς θὰ φύγη ὁ ἄλλος. Ἐξημερώσαμεν εἰς τὸν πόλεμον. Βάνω τὸ κιάλι καὶ τηράω, βλέπω τοὺς Τούρκους εἰς ἓνα μέρος, ὁ Ῥουμπῆς ἦτον ἀποκλεισμένος. Τὴν αὐγὴν ὁ Κερχιᾶς ἔβαλε τὸ κανόνι εἰς τὸ ταμποῦρι τοῦ Μπεϊζαντέ τοῦ Ἡλίου· τὸ κανόνι προσπέρναε τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἡλίου καὶ ἔπερνε τὸ ταμποῦρι τοῦ Ῥουμπῆ. Ἄν τὰ χαμήλωνε θὰ τὸν ἔπερνε.

Ὁ Ῥουμπῆς ἐστενοχωρήθη νὰ γυρίσῃ μὲ γιουρούσι, ἀνάμεσα τῶν δύο ταμπουριῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπείκασα ὅτι θέλει νὰ φύγη· τὸν ἐζυγώσαμεν κοντά· κάνει γιουρούσι ὁ Ῥουμπῆς — ἀπὸ τὴν τρομάρα τους ἀφίνουν τουφέκια· πέφτουν ἀνάμεσα τῶν δύο, τοῦ τκοτώνουν ὡς 300, ἡμεῖς ἀπὸ πίσω. Ἐπέσαμε ἀπὸ κοντά,

ἐπετάχθησαν καὶ οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες, τοὺς μά-
σαμεν μπλαστοί, τοὺς μονομεριάσαμεν, τοὺς ἀκολου-
θοῦσαμεν. Οἱ Ἕλληνες ἔπесαν εἰς τὰ λάφυρα καὶ εἰς
τοὺς σκοτωμένους καὶ δὲν ἀκολουθοῦσαν με προθυμία.
Ὁ Νικηταρᾶς ἔντεσε νὰ εἶναι εἰς τὰ Βέρβενα με 800,
ἔρχεται, δὲν ἔφθασε εἰς ὦρα, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν ἕως
ποῦ τοὺς ἐβγάλαμε εἰς τὸν κάμπον. Ἐκεῖνος ὁ πό-
λεμος ἐστάθη ἡ εὐτυχία τῆς Πατρίδος· ἂν ἐχαλιώμεθα
ἐκινδυνεύαμε νὰ κάμωμε ὄρδι πλέον.

Ὁ Μπειζαντὲς εἰς τὸ καταράχι, καὶ εἰς τὴν ἐκ-
κλησία ἀνθρωποι τοῦ Μπειζαντὲ — ὁ Μητροπέτροβας
εἰς τὸ ἄλλο καταράχι, ἄλλο ταμποῦρι εἶχαν οἱ Λεον-
ταρίταις. Ὁ Κολιόπουλος εἶχεν ἀποκλεισμένον τὸν
Ῥουμπῆ. — Ὅλοι ὁμοῦ ἐκυνηγήσαμεν τὸν ἐχθρόν.

Δώδεκα δεκατρεις Ματου ἦτον.

23 ὥραις ἐβάσταξε ὁ πόλεμος.

Ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἦτον Παρασκευὴ καὶ ἔβαλα λό-
γον, ὅτι: «Πρέπει νὰ νηστεύσωμεν ὅλοι διὰ δοξολο-
γίαν ἐκείνης τῆς ἡμέρας, καὶ νὰ δοξάζεται αἰῶνας
αἰῶνων ἕως οὐ στέκει τὸ ἔθνος, διατὶ ἦτον ἡ ἐλευθερία
τῆς Πατρίδος.»

Ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπατσώνης ἦσαν εἰς τὴν μάχην
τοῦ Βαλτετσιοῦ. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Βαλτετσιοῦ οἱ
Καρυτινοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις των, Χρυσοβίτσι
καὶ Πιάνα, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἐστάθηκαν εἰς τὸ Βαλ-
τέτσι.

Περάσοντας δέκα ἡμέραις ἡ Μπουμπολίνα, ὁ Τσώ-
κρης καὶ ὁ Σταΐκος μ' ἔγραψαν νὰ τοὺς στείλω βοή-
θεια καὶ ἕναν ἀρχηγό, καὶ τοὺς ἔστειλα τὸν Νικήτα
με πενήντα ἀπὸ τὸ ὄρδι τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ, πενήντα
ἀπὸ τὸ ὄρδι τοῦ Βαλτετσιοῦ καὶ πενήντα ἀπὸ τὸ ὄρδι
τῶν Βερβένων, καὶ ἔτσι ἐπῆγε εἰς τὰ Δολιανά, διὰ νὰ
πάρῃ καὶ τοὺς πενήντα ἀπὸ τὰ Βέρβενα. Ἐκοιμήθηκε

τὸ βράδυ ἐκεῖ (Κωνσταντῆς Ἀλεξανδρόπουλος ἦτον ἀρχηγὸς τῶν 50, Στεμνιτσιώτης). Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν συνέλευσι εἰς τὴν Τριπολιτσά. Οἱ Μιστριώταις καὶ Μπαρδουσιώταις ἐπρόβαλαν: ὡσὲν δὲν ἔκαμαν τίποτε εἰς τὸ Βαλτέτσι νὰ πᾶνε νὰ γκλιόσουν τὸ ὄρδι ὅπου εἶναι εἰς τὰ Βέρβενα, καὶ ἀπεκεῖ νὰ τραβήξουν διὰ τὸν Μιστρά. Ἔτσι ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι τὴν γνώμην αὐτὴν, καὶ ἐκίνησαν καὶ ἐπῆλξαν εἰς τὰ Δολιανὰ, διὰ νὰ περάσουν νὰ βρέσουν τὸ ὄρδι τὸ ἐδικόν μας εἰς τὰ Βέρβενα. Ὁ Νικήτας μὲν εἶχε ἔβγη ἓνα κάρτο μακρὸν ἀπὸ τὰ Δολιανὰ, καὶ τοῦ εἶπεν: «Τοῦρκοι ἔρχονται.» Καὶ αὐτὸς γυρίζει ὀπίσω καὶ πιάνει τὸ χωριό, καὶ τὸν ἔκλεισαν μέσα οἱ Τοῦρκοι· ἄλλοι ἔκλεισαν τὸν Νικήτα καὶ ἄλλοι ἐστράτευσαν διὰ τὰ Βέρβενα· τῶν Βερβένων τὸ ὄρδι τοὺς ἐκαρτέρειψε, καὶ μὲ πρώτη φωτιὰ ἐσκότωσαν ἓνα μπαρτοχάση καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· τὸ ὄρδι τῶν Βερβένων τοὺς ἐπῆρε ἀπὸ κοντὰ· ἀφοῦ ἐζύγωσαν κοντὰ εἰς τὰ Δολιανὰ ἐτάκισαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὅπου πολιορκοῦσαν τὸν Νικήτα, καὶ ἔτσι ἐβγήκε καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ τοὺς ἐκατέβασαν ἕως εἰς τὸν κάμπον κυνηγώντας. Ἐπῆραν δύο κανόνια, ἐβδομήντα σκοτωμένοι, καὶ ἔτσι ἐμούδιασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ δὲν ἐβγήκαν ἄλλη φορὰ διὰ ἐκστρατεῖαν (Μάιος).

Ὁ Νικήτας ἐτράβηξε εἰς τὸ Ἄργος, ἐχάλασε τὰ τζαμιά, τοὺς μινκρέδες καὶ μᾶς ἔστειλε μολύβι γιατί εἶχαμεν ἔλλειψι ἀπὸ μολύβι καὶ χαρτί, καὶ ἐπῆραμε τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Δημιτσάνας καὶ ἄλλων μοναστηρίων καὶ ἐδέναμε φουσέκια· μπαρούτι εἶχαμε, ἔκκρυψε ἡ Δημιτσάνα. Τοῦ μπαρουτιοῦ τὴν ὑπόθεσι τὴν εἶχαν πάρη ἀπάνου τους τὰ ἀδέλφια Σπηλιωτόπουλοι, καὶ διὰ νὰ δουλεύσουν τὴν μπαρούτι δὲν ἐπέρ-

ναμε πολλούς Δημιτσανίταις εἰς τὸ στρατόπεδο, τοὺς ἀφίναμε δι' αὐτὴν τὴν δούλευσιν.

Σὰν ἀκουσαν ὅπου ἐκάμαναμεν προόδους οἱ Σπετσιώταις καὶ οἱ Ὑδραῖοι μᾶς ἔστειλαν καὶ πολεμοφόδια καὶ πετσιὰ γιὰ τσαρούχια· μοῦ τὰ ἔστειλαν ἐμένα καὶ ἐγὼ ἔδιδα ὅπου ἦτον ἀνάγκη. Ἐγὼ ἐσηκώθηκα μία νύκτα μὲ τοὺς Καρυτινοὺς, μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Δολιανῶν, καὶ ἔπιασα τὰ Τρίκορφα ψηλά, καὶ τοὺς τζεπχανέδες τοὺς εἶχαμεν εἰς τὴν Ζαράχοβα ὅπου ἦτον ἕνας δυνατὸς πύργος, καὶ ταῖς ζωοτροφίαις καὶ λοιπά. Εἰς τὴν κορυφὴν τῶν Τρίκορφων ἔφκειασα ταμπούρια, καὶ ἦτον ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐζυγώσαμε τόσο κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ· μισὴ ὥρα ἦτον μακριά. Τοὺς φιλοτιμοῦσα νὰ κατέβουν ὀμπρός, καὶ τοὺς ἀνάφερα τὸ παράδειγμα τοῦ φιδιοῦ. Βλέποντας οἱ Τούρκοι τὴν αὐγὴ ὅτι ἐκάμαμε ταμπούρια κοντὰ τους, ἀγνάντια ἔς τὴν Τριπολιτσᾶ, ἐβγήκαν καὶ πολεμήσαμεν ἕως 2000, καὶ ἡμεῖς τοὺς ἀντικρούσαμεν καὶ τοὺς ἐκυνηγήσαμεν, καὶ ἔτσι ἀκολούθησε πέντε ἕξη ἡμέρας νὰ ἔχωμε πόλεμο κάθε ἡμέρα. Ἡμεῖς 1800 εἴμεθα. Ὁ τόπος μᾶς βοηθοῦσε πολὺ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ πέρνουν θάρρος, γιὰτὶ ἐκυνηγήσαμεν τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὸ Βαλτέτσι, καὶ εἰς τὰ Δολιανά, καὶ εἰς διαφόρους ἀκροβολισμούς. Ὅταν ὁ πόλεμος ἐβάσταε πολὺ μᾶς ἤρχετο μεντάτι ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι.

Εἶχα ἐκτελεστικὴ δύναμι εἰς τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ὅποιος ἔφρευγε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τὸν ἔπιαναν, τὸν ἔδεναν καὶ τὸν ἔστειλαν ὀπίσω, τοῦ ἔκκιγαν τὸ σπίτι. Ὁ Κανέλος Δεληγιάννης ἐφρόντιζε διὰ ταῖς ζωοτροφίαις καὶ ἐγὼ διὰ τὸν πόλεμο. Τόσον ἐνθουσιασμὸν ἄρχισαν νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅπου μόνον τῶν ἀλεθάν, ἐζύμωναν ἔφεναν τὸ ψωμί, καὶ τὰ ἔφερναν μὲ

τὰ ζῶά των εἰς τὸ στρατόπεδον. Εἶχαμε φούρνον ἐθνικὸν εἰς τὴν Πιάνα, Ἀλωνίσθαινα, Βυτίνα, Μαγούλιαν, Δημιτσάνα, Στεμνίτσα. Πρόβατα μᾶς ἔφεραν, πότε ἀπὸ τὰ 20, πότε ἀπὸ τὰ 30, ἀπὸ τὰ 40 ἀπὸ τὰ 50 τὸ ἕνα, καὶ τὰ ἔδιδαν μὲ εὐχαρίστησίν τους. Ὁ Κυριάκος Τσώλης ἐχάρισεν 120 τραγιά εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπὸ τὴν Ζαράχωβα. Εἶχαμε κόλια στελεμένα καὶ τὰ ἐμάζωναν. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐπῆραν παράδειγμα καὶ τὰ ἄλλα στρατόπεδα καὶ ἔκαμναν τὸ ἴδιον.

Μετὰ δέκα ἡμέραις ἔκαμα μία διαταγὴ καὶ ἐπαραινουσα τοῦ Βαλτετσιοῦ τὰ στρατεύματα νὰ ἔλθουν εἰς τὰ Τρίκορφα, καθὼς καὶ τὸ ἔκαμαν. Ἦλθαν καὶ ἔφκειασαν ταμπούρια ἀποπάνω ἀπὸ τὸν ἀπάνου μύλο τῆς Τριπολιτσᾶς. Ὁ Ἀναγνωσταράς, ὁ Ἡλίας, οἱ Μεσσήνιοι ὅλοι, οἱ Λεονταρίταις, οἱ Σαμπαζιώταις ἕως 1500· τότε ἐπαραινῆσαμε τοὺς Τσάκωνας καὶ Ἀγιοπετρίταις ὅπου ἦταν εἰς τὰ Βέρβενα καὶ ἐπίασαν τὴν θέσιν τὸ Στενό. Ἐκεῖ ἔφκειασαν γράναις καὶ ταμπούρια, ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Ζαφειρόπουλος. Ἐβγαίνουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔκαμναν ἀκροβολισμούς. Ὁ Γιατράκος ἦλθε μὲ τοὺς Μισθριώτας. Οἱ Καλαβρυτινοὶ ἦτον ἕως 1200 εἰς τὸ Λεβίδι, καὶ τοὺς ἔγραψα καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Πάνω Χρέπα· ἦτον ἐκεῖ ὁ Σωτῆρ Χαλαλάμπης, Ἀνδρέας Ζαίτης, Πετιμεζαῖοι, Σολιώτης, Λεχουρίτης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι τῶν Καλαβρυτινῶν. Εἰς τὴν Πάτραν διέλυσαν τὴν πολιορκίαν διατί τοὺς ἐχάλασαν ἕνα δύο φοραῖς οἱ Τοῦρκοι. Εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἐκάμναμεν ἡμεῖς αὐτὰ ἔγραψαν οἱ Λαλαῖοι τοῦ Γουσουχπασια διὰ νὰ τοὺς ὑπάγη μεντάτι· ἐπῆγε λοιπὸν ἐκεῖ· ἐπολέμησαν πολλοὶ εἰς τοῦ Λάλα, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολέμους ἐχάθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κολιόπουλου, ἐλαβῶθη ὁ Μεταξᾶς ὁ Ἀνδρέας. Οἱ Λαλαῖοι ἐσηκώθησαν μὲ ταῖς φαμελιαῖς των καὶ ἐπῆ-

γαν ανέγγιαγοι εἰς τὴν Πάτρα. Ἄδειασε τὸ μεσόγειο τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἡ Πάτρα ἐδυνάμωσε, καὶ τὰ Καλαβρυτινὰ στρατεύματα ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἤλθαν εἰς βοήθειάν μας ἔς τὴν Πάνω Χρέπα· ἐπῆγα εἰς αὐτούς, τοὺς παρακίνησα νὰ φκειάσουν ταμπουρία εἰς τὸ Περθῶρι, διὰ νὰ σφίξωμεν στενὰ τὴν Τριπολιτσά. Αὐτοὶ μοῦ ἔβγαλαν ἓνα ψεύτικο γράμμα, ὅτι τάχα ἤλθαν πολλοὶ Τοῦρκοι εἰς τὰ Μαῦρα λιθάρια, καὶ ἔτσι ἀνεχώρησαν, καὶ ἐπῆγαν ἔξῃ ὥραις μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης εἰς τοῦ Γκόζη, καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζατμης εἰς τὸ Παγκράτι. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν στενοχωρηθῆ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς ταῖς Καλτεζιαῖς, ἐπαρχία Μιστρά, ἔγινε Συνέλευσις ἀπὸ μέρος προϋχόντων τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ εὔρηκαν εὐλογον νὰ φέρωμεν τὸν Μαυρομιχάλην, ὁποῦ ἦτον εἰς τὴν Καλαμάταν. Ἐπῆγε ὁ Κανέλος ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Πονηρός, τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, τὸν ἐπῆγαν εἰς τὴν Στευνίτσα καὶ τὸν ἔκαμαν πρόεδρον τῆς Γερουσίας, καὶ ἔγραψην εἰς τὴν Ἰδραν, εἰς ταῖς Σπέτσαις, εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Εἰς τὴν Ρούμελη ἢ Δυτικὴ Ἑλλάς εἶχε ἀποστατήσῃ τὸν Μάιο, καὶ ἡμεῖς ἐκυττάζαμεν τὴν δουλειά μας. Κάθε ἡμέρα εἶχαμε ἀκροβολισμούς. Μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσά ἦσαν 14000 ἄρματα καὶ 8000 καθάλλαροι.

Τὸν Ἰούνιο μῆνα ἤλθε ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου, Ἀνδρέας Ζατμης, Σωτῆρ Χαραλάμπης, Πετρόμπεης, Ἀναγνώστης Δεληγιανναῖοι καὶ λοιποὶ, καὶ ἐγώ, καὶ ἐπῆγαμεν νὰ προὔπκντήσωμεν τὸν Ὑψηλάντη. Εἰς τὸ ὄρδι ἄφησα τὸν Πάνο υἱόν μου, Γιαννάκη Κολοκοτρώνη, Ἀναγνωσταρά, Γιατράκο, Μητροπέτροβα καὶ λοιπούς. Τὸν ἐκαρτερέσαμεν με

παράταξι, και ἔτυχαν και οἱ Σπετσιώταις προὔχοντες ἐκεῖ και ἐπήγαμεν ὅλοι, και τὸν ἐπήγαμεν εἰς τὰ Βέρβενα· ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης ἐγύρευε νὰ κάμη πράγματα ὅπου δὲν ἄρεζαν τῶν ἀρχόντων και ἔτσι ἐφιλονείκησαν. Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μαζί του τὸν Βάμβα, Ἀναγνωστόπουλο, Ἀντωνόπουλο, και μιὰ πενηνταριά μαθητὰς τῆς Εὐρώπης Ἑλλήνας. Ἐκεῖ ἤθελε νὰ κάμη ὡς Ἐπίτροπος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου, οἱ ἄρχοντες δὲν ἠθέλησαν και ἔτσι ἐδυσσαρεστήθη ὁ Ὑψηλάντης και ἀνεχώρησε διὰ τὴν Καλαμάτα. Ὁ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνὸς εἶχε σταλθῆ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μονοβασίας.

Εἰς τὰ Βέρβενα ἦσαν συναγμένοι ἕως 5000 στρατιώταις· αὐτοὶ ἐπῆραν ὅλοι τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσουν ὅλους τοὺς ἄρχοντας. Ἦλθαν και μὰς πολιόρκησαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Πετρόμπεη, ὅπου εἴμεθα ὅλοι συναγμένοι. Ἦκουσα τὸν θόρυβο και ἠθέλησα νὰ ἔβγω ἔξω, ὁ Κανέλος Δεληγιάννης μ' ἐμπόδιζε, τοὺς εἶπα : « Ἀφήσετε νὰ ἔβγω, μήπως γένη ἀρχὴ και πέση κανένα τουφέκι και τότε μὰς σκοτώσουν ὅλους. » Ἐγὼ στρατιώτας δὲν εἶχα τότες, ἐβγήκα ἔξω και ὠμίλησα : « Ἕλληνες, τί θέλετε ; ἐλάτε ἐδῶ. » και εὐθὺς ἔτρεξαν και μὲ σήκωσαν εἰς τὸν ἄερα. Μοῦ λέγουν ὅτι : « Θέλομε νὰ σκοτώσωμε τοὺς ἄρχοντας, διότι μὰς ἐδίωξαν τὸν Ὑψηλάντη. » Ἐγὼ τοὺς εἶπα : « Ἐλάτε νὰ σὰς εἰπῶ πρῶτον και ἐγὼ, ἔπειτα εἶμαι συμβοηθὸς σας νὰ τοὺς σκοτώσετε. » Τοὺς ἐτράβηξα τῖρο τουφέκι εἰς μία βρύσι ὅλους, και ἀνέβηκα ἐπάνω εἰς μία πέτρα γιὰ νὰ ἀκοῦν ὅλοι, και τοὺς εἶπα : « Διατί θέλομε τὸν χαϊμό μας μονάχοι μας ; Ἡμεῖς ἐσηκώσαμε τὰ ἄρματα διὰ τοὺς Τούρκους και ἔτσι ἀκουσθήκαμε εἰς τὴν Εὐρώπη, ὅτι σηκωθήκαμεν οἱ Ἕλληνες διὰ τοὺς τυράννους, και στέκεται ὅλη ἡ Εὐρώπη νὰ ἰδῆ τί

πράγμα είναι τούτο. Οί Τούρκοι ὅλοι εἶναι ἀκόμη ἀπειράγοι εἰς τὰ κάστρα καὶ εἰς ταῖς χώρας, καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ βουνά, καὶ ἂν σκοτώσωμεν τοὺς προεστοὺς θὰ εἰποῦν οἱ βασιλεῖς, ὅτι τοῦτοι δὲν ἐσηκώθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ σκοτωθοῦν συνατοί τους, καὶ εἶναι κακοὶ ἀνθρώποι, Καρβονάροι, καὶ τότε εἰμποροῦν οἱ Βασιλεῖς νὰ βοηθήσουν τὸν Τούρκο καὶ νὰ λάβωμε ζυγὸν βαρύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ὅπου εἴχαμε. Γράφομε καὶ ἔρχεται ὀπίσω ὁ Ὑψηλάντης καὶ μὴν ἐπῆρε ὁ νοῦς σας ἀέρα.» Τότε τοὺς ἠσύχασα.

Οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἔστειλαν τὸν Ἀναγνωσταρᾶ καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω τὸν Ὑψηλάντη, καὶ ἐπῆγε πᾶσα ἕνας εἰς τὴν θέσι του. Τότε ἐπροσκύνησε ἡ Μονοβασιὰ εἰς τὸν Κατακουζηνό· ἐπολιορκούσαν ἐκεῖ οἱ Μανιάται καὶ οἱ Τσάκωνοι διὰ ξηρᾶς, καὶ διὰ θαλάσσης Σπετσιώτικα καράβια. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπαραδόθη καὶ τὸ Νιόκαστρο· ἐπολιορκούσαν Μανιάταις, Ἀρκαδινοὶ καὶ Μεσσηνιοὶ διὰ ξηρᾶς, καὶ διὰ θαλάσσης Σπετσιώτικα καράβια.

Σὰν ἐπήγαμε εἰς τὰ Τρίκορφα, εἶπαμε τοῦ Πετρόμπεη, νὰ στείλῃ εἰς τὴν Μάνη νὰ φέρῃ βοήθεια, καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ Μανιάταις δὲν ἐβγαίνουν ἂν δὲν πληρωθοῦν. Τότε ἦλθαν 500 Μανιάταις καὶ τοὺς ἐπλήρωναν ὄλαι αἱ ἐπαρχίαι ὅπου ἐπολιορκούσαν τὴν Τριπολιτσᾶ, καὶ ἡ Καρύταινα ξεχωριστὰ ἐπλήρωνε 300 Μανιάταις τοῦ Μούρτζινου. Ἐφέραμεν ἕνα κανόνι ἀπὸ τὸν Μιστρᾶ καὶ ἐκανονιτζάραμε τὴν Τριπολιτσᾶ ἀπὸ μακρῶς.

Ἐκείναις ταῖς ὥραις ἐκάθοντο οἱ ἄρχοντές μας εἰς τὴν Ζαράκωβα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τώρα τί τοὺς ἐζήτησε ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἄρχοντες δὲν τὸν ἐδέχθησαν· τὸ στρατεύμα σὰν τὸ ἤκουσε αὐτό, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ζαράκωβα νὰ τοὺς σκοτώσῃ· μού ἔκκαμε μίαν

ἀναφορὰ καὶ μοῦ ἔλεγε, ὅτι: «Οἱ Ἄρχοντες δὲν θέ-
λουν νὰ ὑπογράψουν ἐκεῖνο ὁποῦ ζητῆ ὁ Ὑψηλάντης»,
καὶ μοῦ ζητοῦσαν τὴν γνώμην μου διὰ νὰ τοὺς σκο-
τώσουν· καὶ ἐγὼ τοὺς ἀπεκρίθηκα: «Μείνετε ἡσυχοὶ
καὶ ἐγὼ τελειῶνω καὶ τούτην τὴν δουλειά.» Ἐση-
κώθηκα λοιπὸν τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζαρά-
κωβα, ἠύρηκα τοὺς Ἄρχοντας τοὺς εἶπα: «Τί κά-
νετε; κάμετε ὃ τι κάμετε, ὑπογράψατε ὃ τι σᾶς ζητεῖ
ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὸς ὁ βρασμός.»
καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ αὐτό.

Τὴν ἡμέρα τοῦ ἀγίου Ἡλίας, ταῖς 20 Ἰουλίου, οἱ
Τοῦρκοὶ ἦλθαν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς Ἀγιο-
πετρίτας καὶ Τσακῶνους· ἐκείνη ἡ ἡμέρα ἦτον δυ-
στυχισμένη διὰ ἡμᾶς· ἐσκοτώθησαν δεκαπέντε Ἀ-
γιοπετρίταις καὶ δέκα Μιστριώταις. Καθημερινῶς εἶ-
χαμε πόλεμον ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἕως εἰς τὸ βράδυ,
καὶ τὸ βράδυ τοὺς ἐμβάζαμεν μέσα. Ἐσιμώσαμεν τόσο
κοντὰ, ὁποῦ ἐφέραμεν Κοσμίταις διὰ νὰ φτιάσουν λα-
γούμι εἰς τὴν μεγάλη τάπια τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἄρ-
χισαν οἱ ζωοτροφίαις νὰ ὀλιγοστεύουν ἔς τὴν Τριπο-
λιτσᾶ, καὶ ἔδιωχναν ταῖς ἑλληνικαῖς φαμιλιαῖς ἀπὸ
μέσα διὰ νὰ μὴν τρώγουν τὸν ζαερέ, καὶ ἔτσι εἶχα-
μεν κάθε ἡμέραν εἰδήσιν, τί ἔκαμναν καὶ δὲν ἔκαμναν
μέσα οἱ Τοῦρκοὶ· τοὺς ἔφεραν εἰς τὸ ὄρδι μου καὶ
τοὺς ἐξέταζα. Νερὸ τοὺς ἔλειψε, ἐρρήξαμε φλόμο εἰς
τὰ τριγυρινὰ νερά.

Οἱ Ἕλληνες ἐπῆγαιναν ἕως εἰς τὰ τεῖχη τῆς Τρι-
πολιτσᾶς. Μία ἡμέρα ἔμαθα ἀπὸ ἕναν Ἕλληνα, ὅτι
ὁ Κιαμίλπεης ἐτοιμάζεται μὲ μιὰ τριακοσαριά ἢ πεν-
τακοσαριά διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κόρινθο καὶ ἐμελλε
ν' ἀπεράσῃ ἀπὸ τὸ Μύτικα. Ἐγὼ σὰν τὸ ἄκουσα
αὐτὸ (μόλον ὅτι ἦτον ψεῦμα), ἐγνοιόσθηκα καὶ ἐπῆρα
δέκα καβαλλαραίους καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Μύτικα διὰ νὰ

ιδῶ τὸ στράτευμα, καὶ ἀντὶ 200 Τριπολιτσώταις ὁποῦ εἶχα διατάξῃ νὰ μένουν ἐκεῖ δὲν εὕρηκα παρὰ τριάντα· τοὺς ὠμίλησα μὲ τὰ χαράματα καὶ ἤλθαν· τοὺς ἐμάλλωσα διατὶ ἦτον τόσον ὀλίγοι, καὶ αὐτοὶ μοῦ εἶπαν, ὅτι, δὲν ἦτον ἄλλοι φερμένοι καὶ ἦτον εἴκοσι ἡμέραις ὁποῦ ἐφύλαγαν ἐκεῖ. Ὁ Νταγρὲς μὲ 200 ἀνθρώπους ἦτον εἰς τὰ Τσιπιανὰ καὶ εἰς ταῖς βράχαις· τότε τοὺς ἔρρηξαν μερικὰ τουφέκια· ἐκατέβηκαν καὶ αὐτοί, καὶ τοὺς ἐπῆρα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ χωριὸν Λουκά. Ἐπειτα ἐπῆρα τοὺς 200 τοῦ Νταγρὲ καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ Μύτικα ἀντίκρυ εἰς τὴν Καπνίστρα καὶ ἔφκειασαν ταμπούρια. Κυττάζω τὴν γῆν, καὶ ἦτον εὐκολο νὰ σκαφθῆ ἀπὸ τοῦ Μύτικα ἕως εἰς τὴν πέρα μεριᾶ τῆς Καπνίστρας, ὅπου ἄφηκα τοὺς στρατιώτας τοῦ Νταγρὲ· ἦτον μακριὰ ἓνα μίλι, καὶ τὸ μισὸ ἦτον γράνες ἀμπελιῶν· τοὺς λέγω: «Νὰ φτειάσωμε μίαν γράναν ἐδῶ.» Τότε ἔγραψα μίαν διαταγὴν εἰς τὰ Τριπολιτσώτικα χωριά· νὰ μαζωχθοῦν 70 ὡς 200 καὶ νὰ σκάψουν μίαν γράναν (χαντάκι), καὶ νὰ ῥήγνουν τὸ χῶμα κατὰ τὴν Τριπολιτσα, ἐπειδὴ δὲν ἤλπιζα ὅτι θὰ περάσουν τὴν ἄλλη μεριᾶ τῆς γράνας· καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας τὴν ἔφκειασαν, τὴν ἐπῆγαν ἕως τὰ ταμπούρια καὶ τὴν ἄφησαν 700 βήματα ἕως τὴν ρίζα τοῦ βουνοῦ, ὁποῦ εἶχαν τὰ ταμπούρια· τὸ ἄφημα αὐτὸ ἔγεινε πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Κεχαῖας εἰς τρεῖς τέσσαρες ἡμέραις μὲ 6000 στράτευμα ἐβγήκε καὶ ἐπῆγε κατὰ τὰ Δολιανὰ καὶ γυρίζει ἔπειτα καὶ πλακώνει τὸν Νταγρὲ, καὶ τὸ χαλᾶν αὐτὸ τὸ ὄρδι· τοῦ ἐσχότωσαν 27 καὶ 20 λαβωμένους. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶδαν τὴν γράναν, διατὶ ἦτον νύκτα, μόνον εἶδαν τὴν ἀκρὴν καὶ εἶπαν: «Οἱ Γκιουρίδες σύνθηρα κάμνουν, μοιράζουσι τὴν γῆν.» Ὁ Νταγρὲς ἐκλείσθη εἰς μίαν σπηλιὰ μὲ τέσσαρους.

Εὐθὺς σὰν ἤκουσα τὰ τουφέκια, ἐκατάλαβα ὅτι ἐκτύπησαν τὸν Νταγρέ καὶ ἐκίνησα· εἰδοποίησα ὅλα τὰ ὄρδια τὰ Καρυτινὰ νὰ τραβοῦν κοντά μου, καὶ ἐγὼ ἐβγήκα μὲ τὸν ἀϊουτάντε μου Φωτάκο εἰς τὸ Χωματοβούνι, καρσί (ἀντίκρυ) ἔς τὸ Μύτικα, καὶ μιὰ τρακοςαριά, οἱ ὀγληγορώτεροι, τοὺς ἔστειλα νὰ πιάσουν τὴν γράνα καὶ νὰ πᾶνε εἰς βοήθεια τοῦ Νταγρέ· ἐπέρασαν αὐτοὶ ἀπὸ κοντά, ἦλθαν ἄλλοι 200 τοὺς ἔστειλα καὶ αὐτούς, καὶ ἦλθαν Καρυτινοὶ 1000.

Οἱ Τοῦρκοι ὅπου εἶχαν μείνη ἔς τὴν Τριπολιτσα, ἐβγήκαν κ' ἐπολεμοῦσαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν. Οἱ στρατιώταις ὅπου εἶχα στείλῃ ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους ἀποπάνω, καὶ τοὺς ἐτσάκισαν, καὶ ἐγλύτωσαν τὸν Νταγρέ. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατεύματος εὐρίσκετο εἰς τοῦ Λουκᾶ τὸ χωριό, καὶ ἐφόρτωναν 600 φορτώματα ζωοτροφίας. Ὁ Κεχαϊᾶς ἔστειλε 300 καβαλλαραίους διὰ νὰ περάσουν τὴν γράνα· τοὺς ἐβάρεσαν οἱ ἐδικοὶ μας, καὶ ἔπειτα τοὺς ἀνοιξαν οἱ ἐδικοὶ μας καὶ ἐπέρασαν οἱ 300 Τοῦρκοι, ἐσκότωσαν 5, λαβωμένοι 10, 15 ἄλογα. Ἐγὼ ἐδυνάμωσα τοὺς Ἑλληνας. Τότε ξεκινᾷ ὁ Κεχαϊᾶς 1000. Οἱ Ἕλληνες ἐδιαμοιράσθησαν πλάτη μὲ πλάτη, καὶ ἡμεῖς ἐκτυπούσαμε τοὺς Τούρκους ὅπου ἦτον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος· τοὺς ἐκτύπησαν τοὺς 1000· ἐσκότωσαν μιὰ πενηνταριά ἀπ' αὐτούς, καὶ πολλοὶ λαβωμένοι, καὶ πολλὰ ἄλογα· ἔπειτα ἦλθε καὶ τὸ μεγάλο σῶμα τῶν Τουρκῶν μὲ τὰ φορτώματα ἕως ἐξακόσια μουλάρια καὶ ἄλογα μὲ τοὺς πεζοὺς καὶ καβαλλαραίους· τὰ φορτώματα τὰ εἶχαν εἰς τὴν ἄκρη.

Οἱ Ἕλληνες ὅπου εἶχα στείλῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Νταγρέ, τοὺς ἔφερναν πολεμῶντας ἀποπίσω κατὰ-

καμπα. Κάμνει γιουρούσι και ἡ περασμένη καθαλλα-
ριά και ἡ ἀπέραστη· σκοτώνουν 80 καθαλλακραίους,
και ὅλα τὰ φορτώματα μένουν εἰς τὴν ἐξουσία τῶν
Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἐδόθησαν εἰς τὰ λάφυρα, και
ἐγλύτωσαν οἱ Τοῦρκοι, διότι δὲν τοὺς ἐπῆραν κυνη-
γῶντας. Ἐπάσχισα μὲ τὸ σπαθί, μὲ ταῖς κολακειαῖς
διὰ νὰ τοὺς κινήσω, πλὴν δὲν ἄκουαν, και ἔτσι ἐγλύ-
τωσαν οἱ Τοῦρκοι. Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον Τοῦρκοι
ἦσαν 6000, οἱ περισσότεροὶ καθαλλακράϊοι, Ἕλληνες
ἦσαν 1000, ὅλοι Καρυτινοί· ἐλαβῶθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ
Κεχαϊάμπεη, Ἕλληνες δύο μόνον ἐσκοτώθησαν και
δύο τρεῖς λαβωμένοι· οἱ Τοῦρκοι ἑκατὸν εἴκοσι σκο-
τωμένοι και χωριστὰ οἱ λαβωμένοι. Οἱ Τοῦρκοι πλέον
δὲν ἐβγήκαν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Τριπολιτσᾶς, ἦτον ἡ
ὑστερή τους φορά· ἐπολεμοῦσαν ἀπὸ τὰ τεῖχη, ἀπελ-
πίσθησαν διὰ νὰ εὔρουν πλέον ζωοτροφίας· εἰς τὰς
δέκα, δεκαπέντε Αὐγούστου ἔγεινε αὐτὸς ὁ πόλεμος·
ἕνας μῆνας πρὶν νὰ παρθῇ ἡ Τριπολιτσά.

Ἐπῆγα μία νυκτιὰ και ἔπιασα τοῦ Μαντζαγρά.
Ἐκάμαμε χαντάκια και ἔκαμα και ἦλθε ὁ Δημητρά-
κης Δεληγιάννης μὲ τὸ σῶμά του και ἔπιασε αὐτὸ τὸ
χωριό, δέκα λεπτὰ μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Τὰ
τούρκικα ἄλογα ἄρχιζαν νὰ ἀποσταίνουν, διότι δὲν
εἶχον πλέον νὰ φάγουν· ἔστειλα τὸν Γενναῖον και ἐμά-
ζωξε Τσακωνίταις και Ἀγιοπετρίταις και τοὺς ἔσμιξε
μὲ τὸν Παναγιώτη Ζαφειρόπουλο και Γεωργάκη Τσα-
κωνακ' ἔπιασαν τὴν Βουλιμῆν, — δὲν φθάνει τὸ κανόνι
ἐκεῖ· — παρομοίως ἔστειλα τὸν Κεφάλα μὲ Μεσσηνίους
κατὰ τὸν Ἅγιο Σώστη και ἐταμπουρώθη, και ἔτσι
δὲν τοὺς ἀφίναμε μὲ τελειότητα νὰ σπαράξουν πλέον.

Οἱ Ἀρβανίταις ἄρχισαν νὰ ἔχουν ὀμιλίαις μὲ ἡμᾶς·
αὐτοὶ ἦτον 3000 και ἐκείνη ἦτον ἡ δύναμις τῆς τουρ-
κικῆς φρουρᾶς. Μὲ ἐπρόβαλαν νὰ τοὺς ἀφήσω ν' ἀπε-

ράσουν και τούς υπεσχέθηκα, τούς μὲν Τούρκους ἐντοπίους νὰ τούς ἀφήσωμε χωρὶς τὰ ἄρματα τους και τούς Ἀρβανίτας μὲ τὰ ἄρματα τους. Ὀμίλησα μὲ τούς ἄρχοντας, μὲ τὸν Μαυρομιχάλη πρῶτα και ἔπειτα ἔδωσα λόγον τιμῆς εἰς τούς Ἀρβανίταις διὰ νὰ ἀναχωρήσουν.

Κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα ὅταν πολιορκούσαμεν τὴν Τριπολιτσά ἐσήκωσα ἀπὸ τὰ Ντερβένια τὸν μακαρίτην Πάνο. Ὁ Πάνος, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Γενναῖος, ὁ Ἀποστόλης ἦτον εἰς τὰ Βασιλικά, ἐπαρχία τῆς Κορίνθου, διότι τούς εἶπαν ὅτι ἦλθαν Τούρκοι.

Τὸ στράτευμα 700, μὲ τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τὴν Ἀγία Εἰρήνη ἀγνάντευαν τὸν στόλο παῦ καίγει τὸ Γαλαξειδί. Ὅταν πολιορκούσαμε στενὰ τὴν Τριπολιτσά, ἔβγαιναν ἔξω οἱ πολιορκημένοι, ἔς τὸν πόλεμον τούς πιάναμε, μεταξὺ αὐτῶν ἐπιάσθη ὁ Χαντζῆ Χρήστος, ὁ Κότσος· οἱ Βούλγαροι ἦτον σείζιδες· ὡς 200 ἐπιάσαμεν, ἦτον χριστιανοί.

Ἐν ταύτῳ ἄρχισαν οἱ Ἀρβανίταις νὰ πραγματεύωνται. Ἦτον ἓνας γραμματικὸς μὲ τούς Ἀρβανίταις, γραμματικὸς τοῦ Βελλήμπεη και Ἀλμάσμπη. Αὐτὸς ἔκαμνε τὸν μεσίτην μὲ τούς Ἀρβανίταις νὰ τούς βγάλωμεν. Οἱ ἐπίλοιποι Τούρκοι μανθάνοντας τὸ τραττάτο, ἠθέλησαν νὰ πάρουν μέρος και αὐτοὶ ἔβγαίνανε εἰς ἓνα μέρος, ἐπήγαινε ὁ Πετρόμπης, ὁ Ἀναγνώστης Ντεληγιάννης, Κρεβατᾶς και ἄλλοι, και τούς ἐλέγαμε, νὰ ἀφήσουν τ' ἄρματα, και νὰ τούς μβαρκάρωμε ὅπου θέλουν· ἐκεῖνοι ἔλεγαν: «Ὁχι, μὲ τ' ἄρματα μας.» Στέλνομε ἔς τούς Ἀρβανίταις, διὰ νὰ ἐμπιστευθοῦν νὰ ἐβγοῦν, τὸν Κολιόπουλο ὡς ἐνεχυρον. Βλέποντες οἱ Ἕλληνες ὅτι θὰ πέσῃ ἡ Τριπολιτσά, ἐμαζώχθησαν 20000 (22 Σεπτεμβρίου). Καθὼς ἔδοκίμασαν οἱ Ἀρβανίταις νὰ φύγουν, ἐπήδησαν

οι Έλληνες μέσα από την τάπια του σεραγιού. Οι Άρβανίταις έβγῆκαν έξω, έπῆραν τὸν Κολιόπουλο, έτράβηξαν κατὰ τὸν Μύτικα ἔως 2500. Μπαίνοντας τ' άσκέρι, έβαλα τελάλι νὰ μῆ σκοτώσουμε τοὺς Άρβανίταις: έβγῆλαν ὡς 2000, καὶ μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσά έκοβαν.

Τὸ ἀλογόμου ἀπὸ τὰ τεῖχη ἔως τὰ σαράγια δὲν έπάτησε γῆ. Άρβανίταις κλεισμένοι εἰς τὸν πύργο δὲν πείθονται εἰς τὴν φωνή μου.

Έκει ποὺ έβγῆκα μὲ τοὺς Έλληνας, τὸ πραγματὸς οἱ Άρβανίταις τὸ εἶχαν στελμένο εἰς τὸ τσαντίρι μου ἀπὸ ἡμέρας ἔμπροστὰ τρεῖς. Πηγαίνάμενος ἐκεῖ, δοκίμασαν οἱ Έλληνες νὰ κτυπήσουν τοὺς Άρβανίταις, ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Έάν θέλετε νὰ βαρέσετε τοὺς Άρβανίταις, σκοτώστε ἑμένα πρῶτα, εἰ μῆ καὶ εἶμαι ζωντανὸς ὅποιος πρωτορήξῃ ἐκείνονε πρωτοσκοτῶνῶν πρῶτα.» Κ' έμβῆκα ἔμπροστὰ μὲ τοὺς σωματοφύλακάς μου, καὶ ἐμίλησα τῶν Άρβανίτων καὶ ἤρθαν ὁ Λιμάμπεις καὶ ὁ Βελήμπεις οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῶν Άρβανίτων καὶ τοὺς ἐζήτησα δύο ἐνέχυρα, καὶ τοὺς ἔδωσα τὸ πραγματὸς τους, δεκατρία φορτώματα.

Εἰς τὸ τραττάτο ἦτον οἱ πρώτιστοι τῶν Έλλήνων ἐγὼ ἔμεινα πιστὸς εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου.

Έπῆρα τὸν Κολιόπουλο ἀπὸ τοὺς Άρβανίταις καὶ τοὺς ἔδωσα τὸν Γιαννάκη Κολοκοτρῶνη, Χρηστάκη καὶ Βασίλη Ἄλωνισθιώτη.

Τὸν Κολιόπουλο τὸν ὠρδίνιασα μὲ 300 ἀνθρώπους νὰ τοὺς ξεβγάλη· ἔτσι τοὺς έπῆρε εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ εἰς τὴν Βοστίτσα, καὶ ὁ Κολιόπουλος ἐγύρισε ὀπίσω. Τὸ άσκέρι ὅπου ἦτον μέσα τὸ ἑλληνικὸ ἔκοβε καὶ ἐσκάτωνε ἀπὸ Παρασκευῆ ἔως Κυριακῆ, γυναῖκες, παιδιὰ καὶ ἄνδρες 32000· μία ὠρα ὀλόγυρα τῆς Τριπολιτσᾶς. Ένας Ὑδραῖος ἔσφαξε 90. Έλληνες ἐσκο-

τώθηκαν ἑκατόν· ἔτσι ἐπῆρε τέλος. Τελέλη, νὰ παύσῃ ὁ σφαγμός.

Τοῦ Σεχνετζίμπη ἡ φαμιλιὰ ἔμεινε μ' ἐμέ, 24 ἀνθρώποι· τὸν Κιαμίλμπη τὸν ἔπῆρε ὁ Γιατράκος — ὁ Κεχαϊᾶς ἔμεινε αἰχμάλωτος μὲ τὰ χαρέμια καὶ τὰ περίλαβε ὁ Πετρόμπης.

Μετὰ τὴν νίκη τοῦ Βαλτετσιοῦ τοῦ εἶχα γράψῃ ἓνα γράμμα καὶ τοῦ ἔλεγα, ὅτι: «Σ' ἐνόμισα τακτικὸν καὶ ἥλθες κλέφτικα νὰ πολεμήσῃς. Μανθάνω ὅτι κάνεις προσκυνοχάρτια εἰς τοὺς Ῥωμαίους, δὲν εἶναι τῶρα καιρὸς διὰ τοὺς Τούρκους, νὰ δίνῃς προσκυνοχάρτια, ἀλλὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων καιρὸς νὰ δύνουν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐλπίζω νὰ σοῦ δώσω ῥάγι, ἀν γλυτώσῃς, νὰ πᾶς εἰς τὸν τόπον σου. Βάστα ὅσο ἔμπορέσῃς καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸ σαράγι σου.» Καὶ ὁ Θεὸς τὸ ἤφερε καὶ ἐσμίξαμε εἰς τὸ σαράγι. «Ἡμουν σκλάβος εἰς τοὺς Ῥούσσους, ἔλεγε ὁ Κεχαϊᾶς, καλλίτερα νὰ χαθῶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλοῦ θὰ μὲ στείλῃ ὁ Σουλτάνος νὰ χαθῶ». — «Μὴν φοβάσαι, δὲν φονεύομε ὅσους ἐπροσκύνησαν.» Τοὺς ἐπαρὰδῶκαμεν εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Μαυρομιχαλέων.

Ὅταν ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτσά μὲ ἔδειξαν εἰς τὸ παζάρι τὸν πλάτανο ὁποῦ ἐκρέμαγαν τοὺς Ἕλληνας. Ἀναστέναξα καὶ εἶπα: «Ἄϊτε, πόσοι ἀπὸ τὸ σόγι μου καὶ ἀπὸ ἔθνος μου ἐκρεμάσθησαν ἐκεῖ», καὶ διέταξα καὶ τὸν ἔκοψαν· ἐπαρηγορήθηκα καὶ διὰ τὸν σκοτωμὸν τῶν Τούρκων.

Ὅταν ἐκίνησα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Βαλτέτσι, εἰς τὸν δρόμον ἐβγήκαν τρεῖς λαγοὶ καὶ τοὺς ἔπιασαν ζωντανούς οἱ Ἕλληνες· τότε τοὺς εἶπα, ὅτι: «Ἡ νίκη, παιδιὰ, εἶναι ἐδική μας.» Εἶχαν πρόληψι οἱ Ἕλληνες ὅταν ἔβλεπαν λαγούς καὶ ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ δὲν τοὺς ἐσκότωναν ἢ δὲν τοὺς ἔπιαναν ἢ

καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἐκρύωνε, ὅτι θὰ χάσουν τὸν πόλεμο.

Ἄπο βουνὸ εἰς βουνὸ εἶχα τουφέκια μὲ φωτιαῖς καὶ εἰς ὀλίγαις στιγμαῖς ἔδίδα εἰδήσιν εἰς τὰ μακρινὰ στρατεύματα.

Μία φορὰ εἰς τὰ Τρίκορφα ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος ἀπὸ τὸ Ζυγοβίσι, τὸν ὁποῖον εἶχα γραμματικὸν τότε, μὲ ἤβλεπε ὁποῦ ἀγωνιζόμενα εἰς τὰς 24 ὥρας. Εἰς τὰς 20 ἐπήγαινα εἰς τὴν τέντα μου καὶ ἔτρωγα ὀλίγο ψωμί· μου εἶπε: «Ἄϊτε Κολοκοτρῶνη παιδεύσου, παιδεύσου, καὶ ἡ πατρίς σου θέλει σὲ ἀνταμείψῃ»· ἐγὼ τοῦ ἀπεκρίθηκα ὅτι, «Ἐμένα ἡ πατρίς θὰ πρωτοεξορίσῃ,» καὶ ἡ τύχη τὸ ἤφερε καὶ ἀλήθευσα.

Εἶχαμε σχέδιο νὰ προβάλωμεν εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Τριπολιτσᾶς νὰ παραδοθοῦν, καὶ ἔτσι νὰ στείλωμεν ἀνθρώπους μέσα νὰ μαζευθοῦν ὅλα τὰ λάφυρα, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ διαμοιράσουν κατ' ἀναλογίαν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ νὰ βγάλουν διὰ τὸ ἔθνος· ἀλλὰ ποιοὺς ἤκουσε. Ἡ Καρύταινα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς ἕως τὴν πτώσιν τῆς ἔδωσε 48000 σφαχτὰ καὶ ἐράνους ἀπὸ τοὺς εὐκαταστάτους.

Ε΄.

Ἐπειτα ἀπὸ δέκα ἡμέρας ἐβγήκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ λάφυρα καὶ ἐπῆγαν εἰς ταῖς ἐπαρχίαις τοὺς σκλάβους, σκλάβαις. Σὲ δέκα ἡμέραις ὁποῦ ἐπέικασα ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσιγουρεύθησαν τὰ λάφυρά τους, ἐκαμαμε συνέλευσι, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πετρόμπεης καὶ ἄλλοι, ὁποῦ εἶχαμεν ἀρχὴν· τοὺς εἶπα, ὅτι: «Εἶναι καιρὸς νὰ ἐκστρατεύσωμε τώρα καὶ νὰ κινήσω διὰ

τὴν Πάτρα,» καὶ τὸ ἔκριναν εὖλογον. Τότε ἐκίνησα μόνον μὲ σαράντα σωματοφύλακας γιὰ τὴν Πάτρα. Ἔστειλα προσταγὴ εἰς τὴν ἐπαρχία τῆς Καρύταινας, νὰ μαζωθοῦν τὰ στρατεύματα διὰ τὴν Πάτρα· καὶ ὅταν ἔφθασα ἔς τὰ Μαγούλιανα, ἔξη ὥραις ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, ἐσυνάχθησαν 1700 στρατιώταις, καὶ ἔως νὰ κατεβῶ εἰς τὴν Γαστούνη ἐμάζωνα 10000. Ἀκούοντας ὅτι ἐκστράτευα διὰ τὴν Πάτρα οἱ ἄρχοντες, ὁ Α. Ζαΐμης, Σωτὴρ Χαλάμπης, Π. Πατρῶν, ποῦ πολιόρκιζαν τὴν Πάτρα, γράφουν ἕνα γράμμα τοῦ Ὑψηλάντη καὶ Πετρόμπεη καὶ ὅλης τῆς τότε Κυβερνήσεως (Γερουσίας): «Ἐμάθαμε ὅτι ὁ Κολοκοτρῶνης ἔρχεται εἰς τὴν Πάτρα· ὁ Κολοκοτρῶνης, νὰ μείνῃ, καὶ νὰ ἔλθῃ βοήθεια μιὰ τριακοσαριὰ νομάτσι ἢ μὲ τὸν Δεληγιάννη, ἢ μὲ ἕνα Μαυρομιχάλη, διατι σὲ ἔξη ἡμέραις πέρνομε τὴν Πάτρα.» — διατι ἔλεγαν τῶν μικρῶν: «Δὲν συμφέρει, ὅτι ἂν ἔλθῃ ὁ Κολοκοτρῶνης θὲ νὰ πάρῃ καὶ τῆς Πάτρας τὰ λάφυρα καθὼς καὶ τῆς Τριπολιτσᾶς.» Σκοπὸς τοὺς ἦτον νὰ μὴ πάρω τὴν Πάτρα καὶ δυναμωθῶ· ἂν μὲ ἄφιναν νὰ πάγω ἀμέσως, θὰ μοῦ ἔδιδαν ἀμέσως τὰ κλειδιά οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν φόβον τοὺς. (Ἀνάθεμα νὰ ἔχουν). Οἱ Λαλαῖοι ἦτον μέσα — πρῶν σχετικοὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη· εἶχον ταῖς φAMILIAIS τῶν εἰς τὸν Ἑπακτο.

Μοῦ γράφουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, νὰ γυρίσω ὀπίσω, διότι ἡ Πάτρα τελειώνει· «νὰ γυρίσης ὀπίσω νὰ πάμε εἰς τὸ Ναύπλιο.» Ἐγύρισα μὲ τὰ στρατεύματα ποῦ εἶχα συνάξῃ· πηγαίναμενος εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἐστείλαμε ἕνα γράμμα, νὰ ἰδοῦμε τί κάνουν εἰς τὸ Ἀνάπλι· μᾶς ἀποκρίνονται, ὅτι: «Εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ πάρωμε τ' Ἀνάπλι, διότι ἔχει πείνα.» Ἀρχηγοὶ εἰς τὴν πολιορκία, Τσώκρης, Σταΐκος, Σταματελόπουλος, Παπαῖ Ἀρσένης. Τὴν ἴδια ὥρα ὁποῦ ἔκαναν

τὸ γράμμα ἔφθασε ἓνα καράβι εἰς τὸ Ἄναπλι αὐστριακὸ φορτωμένο σιτάρι ἕως 10000 κοιλὰ. Τὴν ἴδια ὥρα μὰς στέλνανε ἓνα γράμμα : «Φθάσατε, ὅτι ἦλθε ἓνα καράβι μὲ προβιζιόνας, καὶ δὲν εἰμποροῦμε μόνοι μας.» Ἄμέσως ἐκινήθημεν διὰ τὸ Ἄργος, ὃ Ὑψηλάντης, ὃ Πετρόμπεης, ἢ τότε Γερουσία. Κάνουν μίαν ἀναφορὰ οἱ Τριπολιτσιώταις μοῦ γυρεύουν τὸν Πάνο, νὰ μείνῃ φρουρὰ διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως. Ταῦς ἀπεφάσισα καὶ τὸν ἄφηκα. Ἐκστρατεύσαμε καὶ ἐκατεβήκαμε εἰς τὸ Ἄργος, ἐπήραμε καὶ τὸν Κιαμίλμπεη καὶ ἓνα παιδί τοῦ Κιαμίλμπεη. Σὰν ἐκατεβήκαμε ἔς τὸ Ἄργος εὐρήκαμε τὴν πολιορκία πολὺ καλά.

Ἡ Μπουμπολίνα μὲ τὸν ἀδελφόν της ἐφύλαγε τὸν μπλόκο. Ἐκεῖ ποῦ ἐσυναχθήκημεν ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ὑδρα, Σπέτσαις, Πελοπόννησο, νὰ κάμωμε κυβέρνησι. Τοῖς ἰδίαις ὥραις ἀπεφασίσαμε νὰ κάμωμε βεσάλτο εἰς τ' Ἄναπλι. Ἐκείναις ταῖς ὥραις ἐκαβάλικα νὰ πάγω ἔς τοὺς Μύλους νὰ ἰδῶ τὰ καράβια· εἰς τὸν δρόμο μ' ἔρρηξε τ' ἄλογο καὶ ἤμουν ἄρρωστος. Ἐκαναν τὸ συμβούλιο νὰ γενῆ βεσάλτο. Τὸ στεριανὸ στράτευμα νὰ κτυπήσῃ τὸ Παλαμῆδι καὶ τῆς στεριάς τὴν πόρτα, καὶ τὰ καράβια νὰ κανονίζαρουν τὸ καστέλι καὶ τὰ Πέντε ἀδέλφια, καὶ 500 μικρὰ Κρανιδιώτικα νὰ κτυπήσουν μέσα ἀπὸ τὸ γιालό. Ἡ γνώμη μου δὲν ἦτον. Μοῦ εἶπαν : «Σὰν ἦσαι ἀνείμπορος, κάτσε.» — «Οἱ ἀδελφοί μου πᾶνε νὰ σκοτωθοῦν καὶ ἐγὼ νὰ κάτσω ;» Ἐμαζώχθηκαν τάσκέρια ἔς τὴν Ἄρεια. Ὁ Ἰωσαφὰτ ἔβαλε λόγο εἰς τάσκέρια : «Ὅποιοι σκοτωθῆ, λαβωθῆ ἢ Πατρίς θέλει τοὺς βραβεύσῃ.»

Εἴμασθε ὡς 4000· χωρίζουν ἔς τὸ Παλαμῆδι μὲ 1000 νὰ πάγω ἐγὼ, καὶ ὁ Νικήτας, καὶ Γιατράκος καὶ ἄλλοι, νὰ κτυπήσουν τοῦ γιालοῦ τὴν πόρτα. Ὁ Ταρέλας φιλέλλην εἶχεν ἕως 100.

Τοὺς εἶπα, νὰ κτυπήσουν τὰ καράβια πρῶτα ἕως ἔχουν καιρὸν καὶ ἂν δὲν ἔχουν καιρὸ νὰ μὴ δοκιμάσωμεν· αὐτοὶ ἀποκρίθησαν. Τὰ καράβια εἶναι ποῦ εἶναι, νὰ τοὺς κτυπήσωμεν πρῶτα ἡμεῖς· νὰ κτυπήσω νύκτα τὴν αὐγὴ εἰς τὸ Παλαμῆδι, διὰ νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὴν χώρα δύναμιν εἰς τὸ Παλαμῆδι καὶ τότε νὰ κτυπήσουν τῆς στεριάς τὴν πόρτα. Ἐμένα μὲ ἀπεφάσισαν μὲ 1000· τετρακόσιοι μὲ ἀκολούθησαν, οἱ ἄλλοι νομίζοντες νὰ ἐμβοῦν εἰς τὴν χώρα. Μ' ἐκείνους ποῦ ἐπῆγα ἐγὼ τὴν αὐγὴ, ἀνοιξα τουφέκι καὶ ἐβγάλαμε ταῖς σκάλαις ἀπὸ τὴν Πρόνοια, ἐκτύπησαν καὶ ἐπῆγαν ἴσια μὲ τὸ Λεῦκο. Τὰ καράβια ἀπὸ τὸν γιαιλὸ δὲν τοὺς ἔκανε ἀέρας, ἐφυσοῦσε ἀπὸ τὴν στεργιά, εἶχαν κατὰμπροστα τὸν ἀέρα, δὲν μπουκάριζαν. Οἱ Τούρκοι ἐδυνάμωσαν ἔστὰ μπετένια, οἱ Ἕλληνες ἐχώθησαν ἔστὰ τουρκομνήματα. Δυὸ ὥρας ἐβάσταξε ὁ πόλεμος. Βλέποντας ἐγὼ ὅτι τὰ καράβια δὲν ἔκαναν δουλειά, ἔστειλα τὸν Φωτάκο νὰ εἰπῇ νὰ ριτιράρουν μὲ μιᾶς· καὶ ἔτσι ριτιράρησαν ὅλοι μιὰ κοπανιά, καὶ ἐσκοτώθησαν ὀλίγοι, —καὶ ἐπαλληκαρεύσαμε τοὺς Τούρκους— Ἐγυρίσαμε ἔπισω εἰς τὸ Ἄργος ἀπρακτοί. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦτον καλοὶ τέτοια κάστρα νὰ πέρνουν μὲ ρεσάλτο, ἦτον μία τρέλλα. Ἐστείλαμε εἰς ταῖς ἐπαρχίαις νὰ κάμωμε συνέλευσι· ἦλθε ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Ζαίμης διὰ νὰ κάμουν συνέλευσι, νὰ κάμωμε κυβέρνησι.

Ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Καρατζᾶ ἦλθον εἰς τὴν Πάτρα, ἐστάθησαν ἐκεῖ μερικὸν καιρὸ, ἔπειτα ὁ Μαυροκορδάτος ἦλθε, καὶ πρωτοανταμώσαμεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀφοῦ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ Ἄργος, ἐμαζεύθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐπαρχίαις καὶ νησιᾶ τῆς Ἑλλάδος.

Ἵψηλάντης:—ἦτον ἓνας ἄνθρωπος σταθερός, τίμιος, ἀνδρείος, μικρόνους, κοῦφος, εὐκολοαπάτητος, μικρὸς εἰς τὸ ἀνάστημα, λιγνός, τὸ ὄνομά του ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὴν ἀρχήν, εἶχε τὴν φαντασία νὰ ἦναι ἀρχηγός (κεφαλή), πλὴν τὸ μυαλό του δὲν τοῦ ἔσωνε ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις ὅπου εὐρέθηκε. Ἄν ἤθελε ἔλθῃ ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἀδελφός του, ἠθέλαμεν κάμη δουλειά, διατὶ ἤθελα τὸν ὑποστηρίξῃ. Ἐγὼ δὲν ἐγύρευα παρὰ ἓναν ν' ἀκουμβήσω τὰς πλάταις μου, ἐγὼ δὲν ἔκαμνα καπούλι τοὺς ἄρχοντας, ἐκεῖνοι ἐμένα, καὶ ἔτσι κανένας τρίτος.—δὲν ἐγίνοντο διχόνοιας. Ἀναγνωσταρᾶς: ἦτον μὲ πολὺ νοῦ ἄνθρωπος, ἀλλὰ φθονερός, βαρυκίνητος, παχύς. Ὁ Κρεβατᾶς ἦτον ἄνθρωπος μὲ νοῦ καὶ πολλὰ ὠφέλιμος γιὰ τὴν πατρίδα.

Ἐσυμβουλευθήκαμε νὰ κάμωμε κυβέρνησι· ἐπιλονεϊκήσαμε κάμποσο, ποῦ νὰ γένη ἡ συνέλευσις. Τότε ἔκαμαν τὰ στρατεύματα ὅπου ἦταν ἐκεῖ μιὰ ἀναφορά, καὶ μοῦ ἐζήτηῦσαν νὰ τοὺς δώσω τὴν ἄδεια νὰ σκοτώσουν τοὺς προύχοντας. Κάποιος τοὺς εἶχε ἐρεθίσῃ λέγοντάς τους, ὅτι δὲν θέλουν νὰ κάμουν συνέλευσι, καὶ ἔτσι γελοῦν τὸν κόσμον. Ἐσηκώθηκα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆρα καὶ τοὺς εἶπα· «Τί κάμνετε αὐτοῦ; κάμμετε τὸν ὄρκον, διότι τοῦτο ἔχουν νὰ σᾶς κάμουν, καὶ ἔπειτα πηγαίνετε εἰς ἓνα μέρος διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν συνέλευσι». Τοὺς ἐπῆρα εἰς τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη· ἔκαμαν τὸν ὄρκον, καὶ ἔτσι ἔπαυσε αὐτὸς ὁ χόχλος τοῦ λαοῦ.—Ὁ λαὸς εἶχε πάντοτε σκοπὸ νὰ σκοτώσῃ τοὺς ἄρχοντας καὶ κάθε παραμικρὰ αἰτία ἐρεθίζοντο.

Ἐτσι οἱ πολιτικοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Πιάδα (Ἐπίδαυρον), καὶ ἀρχίνησαν νὰ κάμουν τοὺς νόμους, καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Π. Για-

τράκος ἐπῆρε τὸν Κιαμίλπεη καὶ εἴκοσι Ἱορμπαδες Λεονταρίταις καὶ Τριπολιτσώταις. Ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Ἀναγνωσταρῆς, ἦτον ὅλοι ἐκεῖ. καὶ ὁ Γιατράκος μὲ τοὺς Τούρκους ἐπῆγε εἰς τὰ Ἐξαμίλια, καὶ τὰλλα στρατεύματα ἐπῆγαν μέσα εἰς τὴν χώρα ἔστην Κόρινθο καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὸ κάστρο. Μιὰ ἡμέρα σηκώθηκα καὶ ἐπῆγα εἰς τὰ Ἐξαμίλια καὶ ἠύρηκα τὸν Κιαμίλπεη, διὰ νὰ γράψῃ ἓνα γράμμα εἰς τὸν ἐπίτροπόν του καὶ εἰς τὴν γυναῖκά του νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο· ἢ ἐκεῖνος δὲν ἔγραφε καθὼς ἔπρεπε, ἢ ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἤκουσαν, δὲν ἐπαράδωσαν τὸ κάστρο. Ἐγὼ τοῦ ἔκαμ χίλιους φόβους, πλὴν ἐστάθη ἀδύνατο. Ἐστὴν Κόρινθο ἐσκότωσε τὸ στρατεῦμα εἴκοσι Τούρκους. Ἦτον μερικοὶ Λαλαῖοι μέσα καὶ Ἀρβανίταις, καὶ ἔβαλα τὸν Καραχάλιο καὶ τοὺς ὠμίλησε μιὰ καὶ δυὸ διὰ νὰ παραδοθῶν, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ ἔλεγαν, σήμερον καὶ αὔριο, καὶ ἐπέρασαν εἴκοσι ἡμέραις, διατὶ ἐκχετέρευαν μεντάτι ἀπὸ τὸν Ὀμέρ Βριώνη ὅπου ἦτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐπῆγαιναν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς ἔλεγαν : «Μὴν παραδίδεσθε εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, διατὶ σᾶς ἔρχεται μεντάτι», καὶ ὁ σκοπὸς τοὺς ἦτον νὰ φύγωμεν ἡμεῖς. καὶ τότε νὰ μείνουν μονάχοι, νὰ πάρουν τὰ λάφυρα, καὶ ὁ φθόνος ἦτον ἀκόμη.

Μετὰ εἴκοσι ἡμέρας ἔστειλα τὸν Καραχάλιο καὶ ἐμίλησε τῶν Λαλαίων καὶ ἦλθαν δύο εἰς τὸ κονάκιμου, καὶ τοὺς ὠμίλησα νὰ ἐβγοῦν ἐκεῖνοι, καὶ ἄς μείνουν οἱ ἄλλοι Τούρκοι. Καὶ αὐτὸ ἦτον διὰ νὰ κάμω ἀρχήν, καὶ ἔτσι ἐπῆραν τὰ ἄρματα τοὺς δεκάξη, καὶ ἦλθαν εἰς τὸ σπίτι, καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ ὄρδιμου. Ἐστράταραμε καὶ ἔστειλαν, περάσοντας πέντ' ἔξη ἡμέραις ἓνα Λαλαῖο καὶ ἔκραξαν τὸν κεχαῖᾶ τοῦ Κιαμίλπεη καὶ τὸν κατῆ καὶ ἄλλους δύο ἀξιωματικούς Τούρκους,

δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματά τους· ἐβγήκαν καὶ ὠμίλησαμεν, τοὺς εἶπα νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο καὶ τὰ ἄρματα τους, καὶ νὰ πάρουν δυὸ φορειαῖς (σκουτιὰ), καὶ νὰ τοὺς βαρκάρουμε, νὰ τοὺς περάσωμε εἰς τὴν Ῥούμελη, ἄλλοι εἰς τὸ Γαλαξειδί καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν Σάλωνα· καὶ μ' ἀποκρίθησαν, ὅτι: «Νὰ πᾶμε ἀπάνω νὰ εἰποῦμε καὶ τῶν τῶν ἄλλων καὶ σὰς στέλνομε ἀπόκρισι.» Τὴν ἄλλην ἡμέραν μᾶς ὠμίλησαν πάλι νὰ κουβεντιάσωμε μὲ αὐτούς· ἐκινήσαμε νὰ πᾶμε, καὶ τὸ στράτευμα ἀπὸ τὴν ἀταξίαν του ἐκίνησε ὅλο σιμά· βλέποντας τὴν ἀταξίαν αὐτὴ ἐπέισμωσα καὶ δὲν ἠθέλησα κανένα κοντά μου· ἐκαθάλικά καὶ ἐπῆρα τὸν καπετὰν Ἀναγνώστη Πετιμεζᾶ μονάχον, καὶ ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα κοντὰ εἰς τὸ κάστρο εἰς κάτι τουρκομνήματα, καὶ εἶπα: «Οἱ ἀρχηγοὶ νὰ γίνουν τριάντα νομάτοι, νὰ ἔλθουν κοντά μου» καὶ ἔτσι τοὺς ἔστειλα.

Πηγαίνόμενος ἐκεῖ, ὁποῦ εἴμεθα οἱ δυὸ, ὠμίλησα διὰ νὰ καταιβοῦν ἀπὸ τὸ κάστρο νὰ τοὺς εἰπῶ, διατί οἱ Τοῦρκοι ἔστρεξαν καὶ τὴν συνθήκη ὁποῦ τοὺς εἶχα κάμη ταῖς περασμέναις ἡμέραις· ἐκατέβηκαν οἱ τέσσεροι καὶ ἐκάτσαμεν ἀντάμα. Τότε ἔστειλα εἰς τὸν κατὴ (σὰν τοὺς ἔβαλα εἰς τὸ χέρι τούτους) μὲ τοὺς τριάντα ἀνθρώπους μέσα εἰς τὸ κάστρο διὰ νὰ παραδώσουν τὰ ἄρματα τους ὅλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ τὰ βάλουν εἰς ἓνα σπίτι. Ὁ κατὴς ἔκαμε λόγον καὶ τοὺς ὠρκωσε εἰς τὴν πίστιν τους νὰ μὴν κρύψουν κανένα ἄρμα, ἀλλὰ νὰ τὰ δώσουν ὅλα· καὶ ἔτσι ἐξαματώθηκαν ὅλοι καὶ τὰ ἔβαλαν εἰς ἓνα σπίτι. Ἐστὴν συνέλευσιν, ἀφοῦ ἤκουσαν ὅτι ζητοῦν νὰ παραδοθῶν οἱ Τοῦρκοι, ἐστείλαμε νὰ ἐλθοῦν καὶ πέντ' ἕξ πολιτικοί, νὰ ἔλθουν νὰ παρασταθοῦν εἰς τὰ λάφυρα, καὶ νὰ βγάλουμε καὶ τοῦ ἔθνους. Αὐτοὶ ἦσαν ὁ Σωτῆρ Νο-

ταρξας, ο Κορίνθου και άλλοι. Ήτον και ο Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἀρκαδίας ἐκεῖ, ὅπου εἶχε ἔλθῃ ἐκεῖ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τῆν συνέλευσιν διὰ νὰ ὑπογράψουμε τοὺς νόμους, καὶ ἐγὼ δὲν ἤθελα, ἐξ αἰτίας ὅπου ἦτον ἓνα κεφάλαιο ὅπου ἔλεγε, ὅτι : τὸ Ἐκτελέστικὸ νὰ τελειώνη μία ὑπόθεσι, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἑξῆ ἡμέραις νὰ δίδουν τὴν εἶδησι εἰς τὸ βουλευτικὸ. ὅλοι τὸ ὑπέγραψαν, ἔξω ἀπὸ ἐγὼ. Τότε ἐπῆγαν πίσω, ἔκαμαν ἐξαίρεσι (παράρτημα) ἀπὸ τοῦτο τὸ κεφάλαιο καὶ ἔτσι ὑπόγραψα. Σὰν ἔβαλα τοὺς 30 ἀνθρώπους μέσα καὶ ἐξακμάτωσαν τοὺς Τούρκους, μοῦ ὠμίλησαν, ὅτι, τὰ ἔκαμαν ὅλα· τότε ἔδωκα εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς συνελεύσεως, καὶ ἐπῆρα 300 ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν πόρτα, καὶ ἐσταύρωσα μὲ μία σημαία ἑλληνικὴ τὴν πόρτα καὶ ἔπειτα τοὺς ἔμβασα μέσα καὶ ἔβαλα αὐτὴν τὴν σημαία ἀπάνου εἰς τὸ κάστρο. Τὰ στρατεύματα καὶ ἐγὼ ἐκατεβήκαμε εἰς τὴν χώρα, εἴμεθα 6000· οἱ Τούρκοι ἦσαν 300 : εἰς τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου.

Εἰς τὴν πῶσιν τῆς Κορίνθου ἦσαν Ὑψηλάντης, Μαυρομιχάλιδες, Πετμεζαῖοι, Γιαννάκης Κολοκοτρώνης, Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, ὁ υἱὸς μου ὁ Γενναῖος, Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρξας, Γιατράκος, Κεφάλας, Κολιόπουλος.

Τότε ἦλθε εἶδησις ὅτι ἡ ἀρμάδα τοῦ Καπετὰν πασᾶ μὲ 9000 ἐτράβαε διὰ τὴν Πάτρα. Ἀκούοντας αὐτὸ ἔλαβα διαταγὴ καὶ ἐκίνησα εὐθὺς διὰ τὴν Πάτρα, ἐπέρασα ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὴν Τριπολιτσά, καὶ εἰς τὴν Τριπολιτσά διέταξα ταῖς ἐπαρχίαις Τριπολιτσᾶς, Καρύταινας, Φαναριοῦ, Ἀρχαδίας, νὰ τραβήξουν διὰ ταῖς Πάτραις.

Εἰς τὴν Τριπολιτσά ὅπου ἔφθασα, ἐμάθαμε ὅτι ὁ Ἄλλῃ πασᾶς ἐχάθη, καὶ ἔλεγαν μερικοὶ Γερούσιασταί,

ὄτι: «Τώρα ὅπου ἐχάθη ὁ Ἄλλῃ πασας οἱ 80000 ὅπου τὸν ἐπολιορχοῦσαν θὰ πέσουν εἰς ἡμᾶς.» Ἐγὼ εἶπα: «Ἐχει ὁ Θεός.» Ἐνας Νικολὸς Τζανέτος ἀπὸ τὸ Φαναρί εἶπε: «Ἀξιωθήκαμεν καὶ ἐκάμαμε Γερουσία καὶ Βουλὴν, καθὼς λέγουν τὰ παλῆὰ χαρτιά, ἄς χαθοῦμεν τώρα.»—«Εὖγε σου Κύριε.» Διέταξα τὸν Γενναῖο νὰ πάρῃ τοὺς μισοὺς Τριπολιτωτάς, Φαναριώτας καὶ ἄλλους νὰ τραβήξῃ κοντά. Εἰς τὴν Βυτινα, ἔλαβα τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως ὅπου ἐπρωτοσυστήθηκε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβα τὸ δίπλωμα τοῦ στρατηγοῦ. Εἰς τὴν 1 Μαρτίου ἔφθασα εἰς τὴν Πάτρα, ἐπέρασα ἀπὸ Καρύταινα, Πύργο, Γαστούνη καὶ Πάτρα· ἐσύναξα 6000. Ἀρχηγοὶ Α. Ζαίμης, Κανέλλος Δεληγιάννης, Πετιμεζαῖοι, Σέκερης Τριπολιτσιώτης, Λόντος μὲ τοὺς Βοσπιτσάνους.

2 Μαρτίου διηγῆθηκα ὡς τὰ τώρα 1822.

Ἐναντίον τοῦ Ὁμέρ Βριώνη ἐπῆγε ὁ Νικηταρᾶς, καὶ ὁ Ἄχολος.

Ὁ Χάντζος καὶ ὁ Ἰβραήμης Λαλαῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι ὅπου ἐδόξαζαν τοὺς Λαλαίους.

Φθάνοντας εἰς τὴν Πάτραν ἐπήγαμε μὲ Καρυτινοὺς καὶ Πυργιώταις ἕως 4000 καὶ Καλαβρυτινοὺς, ὁ Ζαίμης, ὁ Λεχουρίτης ἕως 1000, καὶ ἀπὸ τὴν Πάτραν οἱ ντοπικοὶ ὡς 500, καὶ ἦτον οἱ Κουμανιωταῖοι ἐπὶ κεφαλῆς· ἦτον καὶ μὲ 300 Βοσπιτσάνους ὁ στρατηγὸς Λόντος ἔς τὰ Σελά κατὰ τὸ καστέλι τῆς Πάτρας. Ἐγὼ πηγαινάμενος δὲν ἤξευρα τὸν τόπον τῆς Πάτρας, 28 Φεβρουαρίου· καὶ ἐρχόμενοι ἡμεῖς οἱ Τοῦρκοι ἕως 5000, ἐβγήκαν νὰ λαφυραγωγῆσουν εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἔντεσε ἡ ἐμπροστινέλα τοῦ Γενναίου. Ἐφθασε καὶ ὁ Κολιόπουλος καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως ἔξω τῆς Πάτρας, καὶ ἀπὸ πίσω ἤρχομουν ἐγὼ καὶ ἐμαζωχθήκαμε ὅλοι εἰς τὸ Σαραβάλι, καὶ

εὐθύς ἔστειλα 100 νομάτους καὶ ἐπιάσαν τὸ μοναστήρι τοῦ Γεροκομειοῦ, τίρο κανονιοῦ ἀπὸ τὴν Πάτραν. Καὶ βλέποντας οἱ Τοῦρκοι ὅτι ἐπιάσθηκε τὸ μοναστήρι ἐβγήκαν εἰς πόλεμον, νομίζοντες ὅτι εἶναι καθὼς πρῶτα καὶ τὰ στρατεύματα κινήθηκαν τὰ ἐδικὰ μας καὶ ἔγεινε ὁ πόλεμος σφοδρὸς καὶ ἐπήραμε κεφάλια καμιά ὀγδονταριά.

Ἐμβήκαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν μισὴ χώρα (1 Μαρτίου 1822.) — Μοῦ ἐπαράγγειλαν νὰ μείνουν εἰς τὴν χώρα, τοὺς εἶπα νὰ τραβηχθοῦν εἰς τὰ πόστα τους. Τὸ μὲν Καλαβρυτινὸ στρατεῦμα, οἱ 100, ἔμειναν εἰς τὸ Γεροκομεῖο· ἔστου Σαίταγα τὸν ληνό, οἱ Τροπολιτσιώταις 400. Ὁ Κανέλος Δεληγιάννης μὲ 600 ἔπιασε τὸ Πουρναρόκαστρο ἀποκάτω. Τὸν Γενναῖον μὲ τοὺς Φαναρίτας 300 ἔστου Παληόπυργο, τοὺς Γαστουναίους τοὺς εἶχα ἔς τὴν Ὀβριά, τὸ μὲν δυνατώτερο λοιπὸ στρατεῦμα τὸ εἶχα εἰς τὸ Σαραβάλι νὰ δίδῃ μεντάτι. Τὸ Σαραβάλι μακρὰν ἀπὸ τὰ ταμπούρια μισὴ ὥρα, ἀπὸ τὴν Πάτρα τρία κάρτα. Εἶδαν οἱ Τοῦρκοι τὰ ὄρδια, καὶ ἀκούοντας ὅτι ἦλθε καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης, ἔστειλαν τοῦ Γιουσούφ πασᾶ, ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ καστέλι, ὅτι ἦλθαν πολλὰ στρατεύματα καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης. Πρὶν κάμωμεν τὸν πόλεμον εἶχε ἔλθῃ ὁ Μιαούλης καὶ ἔκαμε μεγάλη χαλάστρα εἰς τὰ καράβια, καὶ ἔφυγαν καὶ ἐπήγαν κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, καὶ τὰ ἐδικὰ μας ἔμειναν ἐκεῖ ἕως ὅπου ἐπήγαμεν καὶ ἡμεῖς κ' ἐκάμαμε τὸν πόλεμον. Ἀναχώρησαν τὰ καράβια, ὁ Γιουσούφ πασᾶς ἔστειλε εἰς τὸν Ἐπακτο καὶ εἰς τὸ καστέλι τῆς Πάτρας καὶ τοὺς ἐσήκωσε ὅλους τοὺς Τούρκους καὶ ἐκίνησε καὶ ἦλθε εἰς τὴν Πάτρα. Οἱ Τοῦρκοι ἐσυνάχθησαν ἕως 12000· 9000 Ἀνατολίταις καὶ 3000. Καὶ εἰς τὰς 9 Μαρτίου ὅλοι ἐκινήθησαν εἰς πόλεμον, καὶ ἐγὼ βλέποντας ἀπὸ τὸ

Σααράβλι ὅτι ἐκινήθηκε ἀσκέρι πολύ, ἐτεμπίχιασα ὄλα τὰ στρατεύματα νὰ κινηθοῦν· οἱ Καλαβρυτινοὶ ὁποῦ ἦταν εἰς τὸ Γεροκομεῖο, καὶ οἱ Τριπολιτσιώταις εἰς τὸ Σαίταγα.

Ἐκινήθηκαν νὰ πιάσουν τὸν πόλεμον ἔξω ταῖς βράχαις, καὶ ἀνοίγοντας τὸν πόλεμον ἔστειλα τὸν Γενναῖο μὲ τοὺς Φαναριώτας, καὶ οἱ Γαστουναῖοι ἔστειλαν, καὶ ἀπὸ τὸ ὄρδι τὸ δικό μου. "Ὅσο νὰ πάγη τὸ μεντάτι νὰ τοὺς κάμη βοήθειαι ἐτσακίσθησαν ἐκεῖνοι καὶ ὁ Γενναῖος μὲ 600 ἐκλείσθη εἰς τοῦ Σαίταγα τὸ ληνό, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦτον πολλοὶ καὶ τοὺς ἔκλεισαν καὶ ἐπροσπέρασαν οἱ Τοῦρκοι κυνηγῶντας. Ὁ μὲν Κολιόπουλος μὲ τὸ λοιπὸν στρατεύμα ἔπεσε κατὰ τὴν σταφίδα ποῦ ἦτον ληνοί, καὶ ἔπιασαν μὲ τοὺς Γαστουναίους, τοῦ Κανέλου τὸ στρατεύμα καὶ τῶν Πατραίων ἐκόλλησαν εἰς τὸ Πουρναρόκαστρο, ὁ δὲ Ζαίτης ἔντεσε ἐκεῖ μὲ τὰ στρατεύματα, καὶ τὸν ἐκυνήγησαν ἕως μισὴ ὥρα, καὶ ἐτράβηξε μὲ ὀλίγους κατὰ τὴν ποταμιὰ κατὰ τοὺς μύλους· καὶ ἐγὼ ἤμουν μοναχός μου, διατὶ τὸ στρατεύμα τὸ ἔστειλα ὄλο, καὶ ἔντεσε νὰ ἦναι καὶ ὁ δεσπότης Ἄρτης ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Καλαμογδάρτης ὁ Ἄνδρέας καὶ ὁ γραμματικὸς ὁ Μιχαλάκης.

Βλέποντας ὅτι τὰ στρατεύματα τὰ τούρκικα ἐκινήθησαν καὶ ἔπιασαν τὸ ληνό καὶ τὸ μοναστήρι λέγω : « Ἀφίνω τὰ μουλάρια μὲ τὸν τσεπχανέ ἐδῶ, ἂν τσακίσωμε τοὺς Τούρκους ἐλάτε, ἂν μᾶς τσακίσουν, φύγετε μὲ τὰ μουλάρια, καὶ ἐγὼ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθεια καὶ τὴν ἐδική σας πηγαίνω. » Καὶ ἐπῆγα μόνος μου χωρὶς νὰ ἔχω οὔτε ψυχογιὸν κοντά μου, καὶ ἐκίνησα· εἰς ἓνα κάρτο ἀπήντησα τὸν γέρο Ἄναγνώστη Λεχορίτην, τὸν ἔστειλε ὁ Ζαίτης.— « Τρέξε, ἀδελφέ, διατὶ τὴν ἐχάσαμε τὴν μπατάλια » καὶ ἔκαμα σύν-

τροφον τὸν γέρο Ἀναγνώστην εἰς τὸν δρόμον ποῦ ἐπήγαινα εἰς τὸν Παληόπυργον. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν Παληόπυργο βλέπω ἓνα μπαϊράκι μικρό· ἦτον ὁ Εὐαγγέλης ὁ Κουμανιώτης μὲ δεκαπέντε καὶ ἐκάθοντο καὶ ἔκανε σεῖρι· τοὺς ὠμίλησα καὶ τοὺς εἶπα: «Τί ἀνθρώποι εἶσασθε ἐσεῖς;» καὶ μοῦ ἀποκρίθησαν:— «Ἕλληνες.» ἐγὼ τοὺς εἶπα:— «Μὲ γνωρίζετε; εἶμαι ὁ Κολοκοτρῶνης, ἐλάτε ἐδῶ.» καὶ τότενες ἐφοροῦσα φορέματα κόκκινα καὶ φουστανέλλα κόκκινη, καὶ ἐκατέβηκαν καὶ τοὺς ἔβαλα ὀμπροστά, καὶ ἐπήγαινα ἴσια εἰς τὸ κέντρο τῶν Τούρκων, καὶ ζετρουπώνοντας Ἕλληνας, ποῦ μὲ ἄκουαν ποῦ ἐπήγαινα, καὶ τοὺς ἔκαμα καμμιὰ πενηνταριά, καὶ τοὺς ἔβαλα εἰς ἓνα πόστο εἰς τὸ κέντρον τῶν Τουρκῶν ἐμπρός· τοὺς εἶπα: «Μπήχτε τὸ μπαϊράκι ἐδῶ.» — «Χανόμεθα.» — «Σὰς στέλνω μεντάτι ἐγώ,» καὶ ἐγὼ ἐγύρισα καβαλλάρης κατὰ τὴν σταφίδα τοῦ Κόλ· καὶ τοὺς εἶπα νὰ πάρουν τὸ μπαϊράκι τους καὶ νὰ πάνε εἰς τὸ ἄλλο τὸ μπαϊράκι.

Ὁ Γενναῖος καὶ οἱ Καλαβρυτινοὶ ἦτον ἀποκλεισμένοι. Τηράω ὀμπρός ἀπὸ τὰ μπαϊράκια καὶ ἦτον ἓνα χορηγοκάμινο, καὶ στέλνω τὸν Παρασκευᾶ, τοῦ Κολιόπουλου τὸν ἀδελφό, μὲ εἴκοσι νομάτους νὰ τὸ πιάσουν ποῦ ἦταν κάμμιὰ ἐξηνταριά καβαλλαραῖοι Τούρκοι νὰ τοὺς ἐμποδίσουν· μοῦ λέγουν: «Χανόμεθα» — «Σύρτε καὶ ἐγὼ ἔχω τὴν ἔγνοιά σας.» — «Ὅσο ποῦ δυνάμωσαν τὸ κέντρον καλὰ, ἔντεσε ἐκεῖ καὶ ὁ Καραχάλιος καὶ ὁ ἀγιουτάντες μου Φωτάκος, διατὶ ἐπαρτήρησα τὸν πόλεμο καὶ ἀπὸ τὸ κέντρο δὲν ἤμπορούσαμε νὰ τοὺς τσακίσουμε τοὺς Τούρκους, ὅμως ἂν τοὺς χαλάσωμε θὰ τοὺς χαλάσωμε ἀπὸ τὰς πτέρυγας. Τότε ἐπῆρα τὸν Καραχάλιο καὶ τὸν Φωτάκο, καὶ ἐπῆγα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅπου οἱ Τούρκοι ἐκρατοῦσαν ἕως εἰς τὴν μάinna τοῦ νεροῦ (τοὺς δύο μόνον).

Ἐμπηξα τὴν φωνήν: «Ποῦ εἰστε, μωρὲ Ἕλληνες; κάτω, κάτω.» Ἀκούοντας τὴν φωνήν μου οἱ φευγάτοι κατέβαιναν, ἀποῦ ἐκατέβηκαν κάτω· βάνω τὸ κιάλι, δὲν εἶδα, καὶ ἐφώναζα (στρατήγημα): «Ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι.» Χουμοῦν οἱ Ἕλληνες, ἐτσάκισε τὸ πρῶτο τζογκάρι, ὅπου ἦτον οἱ Τοῦρκοι ποῦ εἶχαν ἀποκλεισμένον τὸν Γενναῖον εἰς τοὺς ληνοὺς.

Καβχλλάρης ἤμουν, ἡ τύχη ἦτον καλή, ὄχι τὸ ἄλογο, ζωντανοὺς νὰ τοὺς πιάσωμε. Ἐτσάκισε ἡ πτέρυγα τῶν Τουρκῶν ποῦ ἦτον εἰς τὴν μάννα τοῦ νεροῦ, τοὺς πήραμε μπλαστούς. Εἰς τοὺς Τριπολιτσώταις ὁ Σέκερης ἦτον κουμάντο. Τὸ κέντρο τὸ δικό μου ἐκτύπησε τὸ κέντρον τῶν Τουρκῶν, ἐσκότωσε ἓνα πῖμπασι· οἱ Κουμανιώταις τοὺς κτυποῦν, ἐπήραμε κεφάλια 250, τί ἔγειναν οἱ λαβωμένοι δὲν ἤξεύρω· καὶ ἐγυρῖσαμε ὀπίσω εἰς τὸ καρτέρι τους. Ἀπὸ τότε δὲν ἐξεμάκρυναν πίσω νὰ πολεμήσουν, ἔλεγαν ὅτι ἡ φευγούλα μας ἦτον στρατήγημα.

Τοὺς πήραμε ἀπὸ κοντά· ὀλημέρα ἐγίνοντο ἀκροβολισμοὶ μὲ ζημιά τῶν Τουρκῶν. Ὁ Καραχάλιος ἐλαβώθη εἰς τὴν κεφαλὴν, ἔδωσε τὸ μπαϊράκι: «Πηγαίνετε ὀμπρός, μοῦ ἤλθε σκοτοῦρα».

Ἡ τροφή ὄλου τοῦ στρατεύματος ἤρχετο ἀπὸ Γαστούνη· τόσον τακτικὴ ἦτον ἡ ζωοτροφία, 4000 σφαχτά, 80 κεφάλια γελάδια, ψωμί ἀπὸ τὴν Γαστούνη. Ἡ Γαστούνη ἦτον μελίσει ἄτρογο, καὶ μᾶς τὰ ἔστελνε ὄλα ὁ Σισίνης. Ὅσα ἐτρώγαμε τὴν ἐβδομάδα, μᾶς τὰ ἔμβαζαν ὀπίσω καὶ ἦτον πάντοτε οἱ 4000. Τότε εἶχα γραμμένο εἰς τὴν Ἀρκαδιὰ νὰ ἔλθουν. Οἱ Ἀρκαδιανοὶ βάνουν ἀρχηγὸ τὸν Μῆτρο Ἀναστασόπουλο, ἐκίνησαν 1200. Ἐκίνησε καὶ ὁ Πονηρός, καὶ ἤθελε νὰ πάρη τὰ ἄρματα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἤθελε νὰ τὰ πάρη ἐκεῖνος, καὶ ἀνακάτωνα τὸ στρατό.

Ἐν πρώτοις ἐρχάμενοι οἱ Ἀρκαδιανοὶ εἰς τὸ Σαραβάλι ποῦ εἶχα τὸ ὄρδι ἐγώ, μὲ εἶπε ὁ Πονηρὸς νὰ τὸν κάμω ἐπικεφαλῆς. «Δὲν ἔμπορῶ νὰ τὸ κάμω, νὰ ἐρωτήσω.» Ἐρώτησα καὶ δὲν τὸν ἐδέχθησαν. — «Τί νὰ σοῦ κάμω ;» Ἐπῆγαν οἱ Ἀρκαδιανοὶ μόνοι τους καὶ ἔκαμαν ἓνα πόλεμον καλόν, καὶ ἐπολέμησαν ἀνδρειωμένα, καὶ ἐσκότωσαν καμμιά δεκαριά Τούρκους, 1200 ἦτον Ἀρκαδιανοί. Ἦτον Παπατσωραῖοι, Γρίτζαλης, καὶ ἄλλοι. Εἰς δεκαπέντε ἡμέρας ἔφυγαν ὄλοι κρυφίως μπουλούκια μπουλούκια ἔμειναν οἱ καπεταναῖοι. — πιασα μερικούς, τοὺς ἐντρόπιασα.

Οἱ Ἀρκαδιανοὶ ἀνεχώρησαν, ἔμειναν μόνον οἱ καπεταναῖοι, καὶ τοὺς ἔδιωξα καὶ αὐτούς. Ἐλαβα μίαν διαταγὴν ἀπὸ τὸν Μίνιστρο τοῦ πολέμου διὰ νὰ περάσω εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ στρατεύματα, καὶ ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι δὲν ἔμπορῶ νὰ ἀφήσω 12000 Τούρκους εἰς τὴν Πάτρα, καὶ νὰ ὑπάγω ἐμπροστά· πρέπει πρῶτον νὰ σβύσουμε τὴν φωτιὰ ποῦ εἶναι μέσα, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃς καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ γειτόνου σου. Καὶ αὐτὸς μοῦ δευτεροαποκρίθηκε, ὅτι: «Τὸ γράμμα ὁποῦ μοῦ ἔστειλες δὲν τὸ ἔδειξα εἰς τὴν κυβέρνησιν, διότι ἤθελες κακοπέση, ὅμως τώρα ἄμα λάβῃς τὴν παροῦσα διαταγὴν νὰ ἐκστρατεύσης.» Καὶ ἐγὼ ἄφηκα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὰ στρατεύματα ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Κόρινθον διὰ τρεῖς ἡμέρας. Πηγαينάμενος, πέντε ὥρας μακρὰ, ἔστειλα εἰδήσεις τῆς κυβερνήσεως ὅτι πηγαίνω, καὶ ἀπόκρισι δὲν ἔλαβα. Ἐγὼ ἐκίνησα. Ἐνα τέταρτο μακρὰν ἔλαβα μίαν διαταγὴν καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι νὰ ἀφήσω τοὺς 80 ἀνθρώπους ὁποῦ εἶχα μαζί καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Κόρινθον μὲ πέντε ἀνθρώπους. Ἐγὼ ἐμβῆκα μέσα, μοῦ ἔδωκαν ἓνα κονάκι χωρὶς πάτωμα τὸ βράδυ μᾶς ἄφηκαν ἀπεριποίητους καὶ ἔτσι ἀνε-

χώρησα, και ἐπῆγα εἰς ἓνα χωριὸ τὴν νύκτα.

Σὰν μὲ ἀκουσαν ὁποῦ ἀνεχώρησα, τὸ Βουλευτικὸ μὲ τὸ Ἐκτελεστικὸ ἀρχησαν νὰ τρώγωνται και νὰ λένε ὅτι : «Ὁχι σεῖς φταῖτε», «Ὁχι σεῖς, και δὲν ἔπρεπε νὰ φερθοῦμε ἔτσι». Ἔστειλαν μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τὸν Κωλέττην, ἀπὸ τὸν Κορίνθου, τὸν Σωτῆρ Νοταραῖ καὶ μέρος Ὑδραίων. Ἐρχάμενοι ἐκεῖ τοὺς ἀπεκρίθηκα ὅτι : «Σὰν δὲν δέχεσθε ἓναν στρατηγὸν ὁποῦ ἔρχεται νὰ σὰς ὀμιλήσῃ, ἐγὼ ἀναχωρῶ και πηγαινῶ εἰς τὴν Τριπολιτσά, εἰς τὴν Γερουσίαν, και ὅτι ἔχω νὰ εἰπῶ, θέλει τὸ εἰπῶ εἰς αὐτήν.» — «Ὁχι, μὲ λέγουν, νὰ γυρίσῃς ὀπίσω, νὰ προβάλλῃς ὅτι θέλῃς διατὶ ἐστάθη ἓνα λάθος και ἦτον ἔλλειψις κονακιῶν.» Ἐγὼ ἀποκρίθηκα τοῦ Κωλέττη, ὁποῦ μοῦ ὀμιλοῦσε ὅτι : «Νὰ πᾶς νὰ γίνῃς Μινίστρος ἔς τὰ Γιάννινα και ὄχι ἐδῶ.» Μοῦ ἔπεσε ὁ δεσπότης ὁ Κορίνθου και οἱ λοιποὶ και ἐπῆγα μέσα, ἔκαμα τὰς προτάσεις μου και τὰς ἐδέχθηκε ἡ κυβέρνησις. Τοὺς ἐπαράστησα ὅτι ἂν περάσω εἰς τὴν Ρούμελη, οἱ Τοῦρκοι τῆς Πάτρας ὁποῦ ἦτον 12000 θέλει σκορπισθοῦν εἰς ὄλην τὴν Πελοπόννησον και θὰ τὴν χαλάσουν. Ἔτσι ἡ κυβέρνησις αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκην και μὲ ἔδωσε νέαν διαταγὴν διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὰς Πάτρας.

Ἐπέρασα ἀπὸ τὸ Ἄργος, Τριπολιτσά και ἐπῆγα εἰς τὴν Πάτρα ἀρχὰς Μαΐου. Εἰς τὴν Κόρινθο ἀντάμωσα τὸν Μάρκο Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος ἐπρόσμενε ἐκεῖ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς φαμιλιας του. Αὐτὸς μοῦ εἶπε νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα και νὰ μὲ κάμουν ἀρχηγὸν ὄλων τῶν στρατευμάτων, ἐγὼ τοῦ ἔκαμα τὰς ἰδίας παρατηρήσεις, ἐπρόβαλα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ὑπάγῃ ὁ Μαυροκορδάτος ὁποῦ ἦτον τότε πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, νὰ πάρῃ 1000 τακτικούς Φιλέλληνας και νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Ἔτσι ὁ Μαυροκορδάτος ἐπῆρε τοὺς τακτικούς καὶ Μάρκο Μπότσαρη καὶ ἀπέρασε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῆς Πάτρας ὅπου εὐρισκόμεον ἐκεῖ· ἀφοῦ ἀπέρασαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, μὲ ἔγραψαν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅτι ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ τοὺς στείλω βοήθεια, καὶ ἀπεφάσισα καὶ ἔστειλα τὸν υἱόν μου Γενναῖον μὲ 200 στρατιώτας διαλεκτούς· τότε ὁ Γιατράκος εἶχε ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ τὸν ἔστειλα καὶ ἐκείνον μὲ μιὰ σαρανταριά· τοῦ εἶχαν φύγη οἱ ἄλλοι — καὶ τὸν Κανέλο Δεληγιάννη μὲ 200. Ἐγὼ ἔμεινα ὀπίσω καὶ ἔφερα στρατιώτας διὰ νὰ ἀναπληρώσουν ὅσους εἶχα στείλῃ εἰς τὴν Ῥούμελην· 6000 εἶχα. Ἐβάλα ἀλώνια διὰ ταῖς σταφίδες, καὶ εἶπα τῶν Ἑλλήνων νὰ τρυγοῦν τὴν σταφίδα, νὰ πάρουν τοὺς κόπους τους, καὶ νὰ ἐβγάλωμε καὶ τὸ ἐθνικὸν δικαίωμα· καὶ ἤρρησαν οἱ Ἕλληνες νὰ τὸ βάλ्लουν εἰς πρᾶξιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐστενοχωρήθησαν πολὺ εἰς τὸ κάστρο καὶ ἀπὸ νερό, καὶ κατὰ τὸν τρόπο ὅπου τοὺς ἐστενοχώρησα εἰς ἓνα μῆνα ἤθελε παραδοθῶν.

Σκοτωμένοι Τοῦρκοι εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ πολέμους ἦτον 1000, καὶ ἄλλοι τόσοι λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοι. (Τὸν Κανέλο τὸν εἶχαν κρυφίως ἀφήσῃ στρατηγὸν τὸ Ἐκτελεστικόν. — 7 ἢ 8 Μαρτίου ἦτον ὁ πόλεμος ὁ μεγάλος τοῦ Σαραβαλιῦ). Ἐστειλα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὴν Καρύταινα διὰ νὰ κάμῃ νέα στρατολογία. Τότε τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἀφοῦ ἀκούσθη ὁ Δράμαλης εἰς τὰ Τρίκαλα τῆς Ῥούμελης, ἐσυνάχθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πάγῃ ὁ Κρεβατᾶς εἰς τὸ Μιστρά νὰ πάρῃ 1000 στρατιώτας καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Σωτῆρ Νοταρᾶς νὰ πάρῃ τοὺς Κορινθίους καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ἐκεῖνος διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· ὁ Ζαίμης, ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης μὲ τοὺς Κα-

λαβρυτινοὺς νὰ ὑπάγουν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν Ἀναγνώστην Δεληγιάννη μὲ 200 Καρυτινοὺς. Ἡ διαταγὴ λέγει ὅτι: «Ὅποιος παρακούσῃ καὶ δὲν κινήσῃ μὲ τοὺς ἄρχοντας νὰ ἦναι τὸ ἓνα τρίτο τῆς περιουσίας του ἐθνικό.» Ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἀρκαδίας μὲ 1000 Ἀρκαδιανούς καὶ Φαναρίτας νὰ περάσῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ὁ Σισσίνης μὲ ἄλλους 1000 Γαστουναίους καὶ Πυργιώτας.

Ἀφοῦ ἔλαβαν τὴν διαταγὴν οἱ ἄρχοντες, ἔστειλαν εἰς διαφόρους καπεταναίους ποῦ εὕρισκοντο μὲ ἐμὲ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πάτρας νὰ ἀναχωρήσουν καὶ νὰ ὑπάγουν μὲ αὐτούς. Οἱ καπετανεῖοι μὲ ἔδειξαν ταῖς διαταγαῖς τους, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα ὅτι: «Δὲν συμφέρει νὰ διαλύσωμεν τὴν πολιορκίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔβγουν καὶ θὰ χαλάσουν ταῖς ἐπαρχίαις· νὰ ποῦ κοντεύει νὰ πέσῃ ἡ Πάτρα.» Αὐτοὶ μὲ ἀποκρίθησαν ὅτι: «Δὲν ἠμποροῦμε νὰ μείνωμε, διατι ἡ διαταγὴ λέγει ὅτι, ἂν δὲν πάμε, θὰ μᾶς κυριεύσουν τὸ ἓνα τρίτο τῆς ἰδιοκτησίας μας.» Τότε ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Σὰν εἶναι ἔτσι, δόσετέ μου το διαγράφως, ὅτι ἐγὼ δὲν σὰς διαλύω, παρὰ φεύγετε σεῖς, καὶ πηγαίνετε ἔς τὸ καλό.» Καὶ ἔτσι μὲ τὸ ἕκαμαν διαγράφως. Αὐτὸ ἦτον εἰς τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου· τὰ στρατεύματα ἀνεχώρησαν καὶ ἔμεινα μὲ μόνον 600· οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν καὶ ἔκαψαν τὰ καρτέρια μας· ἐγὼ τοὺς ἐκτύπησα ὀλίγο· ἔπειτα τὸ μεσημέρι ἐκίνησα διὰ τὸ Γαστούνη. Ὁ σκοπὸς τους ἦτον νὰ μὴ πάρω τὴν Πάτρα καὶ νὰ μοῦ σηκώσουν τὴν δύναμι τὴν στρατιωτικὴν.

Εἰς τὴν Γαστούνη, ὅπου ἐπῆγα, ἐφοβήθηκε ὁ Σισσίνης καὶ ἐκλείσθηκε εἰς τὰ σπίτια του μὲ 300· τοῦ ἔστειλα ἓναν ἄνθρωπον καὶ ἦλθε· τοῦ εἶπα: «Σισσίνη, τοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς μου, νὰ μαζευθοῦμε ὅλο τὸ

στρατιωτικὸ εἰς τὴν Κόρινθο, ἂν ἦναι ἀλήθεια πῶς ἔρχεται ὁ Δράμαλης, νὰ τὸν καρτερέσωμε εἰς τὰ Δερβένια καὶ νὰ κυττάζωμε καὶ τὰ πράγματα τοῦ Ἐθνους». Ὁ Σισσίνης ἐσυμφώνησε μαζί καὶ μοῦ εἶπε ὅτι : «Εἶμαι ἕτοιμος, καὶ μὲ δευτέραν σου διαταγὴν ξεκινᾶω.» Ἐστειλα ἐγκύκλιον διαταγὴν εἰς ὄλαις ταῖς ἐπαρχίαις Ἀρκαδίας, Φανάρι, Λεοντάρι, Μεσσηνία, νὰ συνάξουν τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Τριπολιτσά. Ἐκίνησα διὰ τὴν Καρύταινα ἡμέρα καὶ νύκτα ἐπεριπάτησα καὶ ἔφθασα εἰς τὴν Δημητσάνα μαζώνοντας στρατιώτας· φθάνοντας εἰς τὴν Δημητσάνα ἔρχεται ἓνας ταχυδρόμος μὲ μία διαταγὴ τοῦ Μινίστρου τοῦ πολέμου καὶ μοῦ ἔγραφε : «Γενναϊότατε στρατηγέ Θ. Κολοκοτρώνη· λαμβάνοντας τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως νὰ κτυπήσης τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον τὴν συνειθισμένην, νὰ συνάξῃς τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Πάτρα. Ἡ Κυβέρνησις τῆς ἐκακοφάνη πολὺ διατὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Πάτρας, καὶ ὅσο διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν Δερβενίων ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα.»

Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸ, ὁ ἴδιος ταχυδρόμος ἔφερεν ἓνα γράμμα τοῦ κῦρ Ἀναγνώστη καὶ τοῦ ἔλεγε : «Φιλογενέστατε κῦρ Ἀναγνώστη, νὰ πάρῃς τὰ στρατεύματά σου καὶ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια, διατὶ ὁ Δράμαλης ἔφθασε εἰς τὰς Θήβας.» Καὶ ὁ κῦρ Ἀναγνώστης ἦτον εἰς τὰ Λαγκάδια μὲ τὸν δούλό του. Ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε τὸν Ῥήγα Παλαμῆδη εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια μὲ 1800 Κορινθίους καὶ Τριπολιτσώταις, (καὶ εἰς τὸ Ἄργος ἐμοίραζεν 8000 ταῖνια) καὶ 1000 Μανιάταις νεοφερμένοι. Ὁ Λουκόπουλος ἔδωσε 1000 μαχμουντιέδες καὶ τοὺς ἔδωσαν εἰς τοὺς Μανιάταις ὅπου δὲν ἐξεκινούσαν χωρὶς χρήματα. Μὲ 2000 ἔφθασα εἰς τὴν Τριπολιτσά· ἡ Γερουσία εὐρί-

σκετο εκεί· μέρος από τούς Γερουσιαστές φοβούμενοι τὸν ἐρχομὸν μου ἔφυγαν· ἀφοῦ ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἔβαλα ἄλλους ἀπὸ ταῖς ἴδιαις ἐπαρχίαις καὶ ἐδυναμῶσα τὴν Γερουσίαν.

Ἡ Γερουσία δὲν ἤξευρε παρὰ ἐκ φήμης τὸν ἐρχομὸν τοῦ Δράμαλη· ἔβγαλα πεζοὺς εἰς ὄλαις ταῖς ἐπαρχίαις νὰ ἐτοιμασθοῦν. Ἐμείνα τέσσερες ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτσά· ἤρχοντο ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ μὰς ἔλεγαν, ὅτι ὁ Δράμαλης ἔρχεται, καὶ εἰς ἐμένα ὁποῦ μὲ ἄκουαν εἰς τὴν Τριπολιτσά δὲν μοῦ ἔγραφεν τίποτε ἢ Κυβέρνησις, οὔτε ἔστειλε ταῖς 6000 ἴστὰ Δερβένια. Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶχα εἰδησιν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, δὲν ἔστελνα καὶ τὰ στρατεύματα, ἐνόμιζα ὅτι ἦτον ψεύματα ὄλα· ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν μου στέλνω δύο καβαλλαραίους νὰ πᾶν εἰς τὸν Ἀγιώργη καὶ τὸ ὅ τι μάθουν νὰ μοῦ στείλουν· νὰ πᾶνε ἴστην Κόρινθον, ἴστὰ Δερβένια ἕως εἰς τὰς Θήβας νὰ εὔρουν τὸν Ὑψηλάντη καὶ Νικήτα, καὶ νὰ μοῦ στείλουν καθαρὰ εἰδησι τί τρέχει. (Εἰς τὸν μῆνα Ἰανουάριον 1822 ἐβγήκε ὁ Νικήτας καὶ Π. Ζαφειρόπουλος.) Ὅσο νὰ νὰ πᾶν εἰς τὴν Κόρινθο, ἀπάντησαν τοὺς Τούρκους καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς, καὶ ἐγύρισαν πίσω.

Ὁ Ῥήγας ὁποῦ ἦτον εἰς τὸ Δερβένι, κινῶντας οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ἄφηκαν δύο τρεῖς σημαίας καὶ ἔφυγαν χωρὶς νὰ ρήξουν τουφέκι. Οἱ Τούρκοι ἐνόμιζαν ἀφοῦ εἶδον τὰς σημαίας ἀνοιχτάς, ὅτι ἦτον στρατεύμα καὶ ἄργησαν νὰ προχωρήσουν· ἀφοῦ εἶδαν ὅτι δὲν ἦτο στρατεύμα, οἱ καβαλλαραῖοι Τούρκοι ἐπῆραν ἀπὸ κοντὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλοι ἔφυγαν κατὰ τὴν Αἴγινα καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ Σοφικό. Οἱ Τούρκοι ἐσχότωσαν Ἕλληνας.... Ὁ Ῥήγας ἐπῆρε τὸ φύσημα εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔδωσε τὴν εἰδησι ὅτι ὁ

Δράμαλης έμβήκε εις τὸ Δερβένι μὲ 60000, ὡσάν νὰ τοὺς εἶχε μετρήσῃ· τὸν ἐρώτησαν: «Τί ἔγεινε τὸ στρατεύμα;» καὶ τοὺς ἀποκρίθηκε, ὅτι: «Ὅλοι ἐχάθησαν μόνον ἐγὼ ἐγλύτωσα.» Ἡ Κυβέρνησις εἶχε φρούραρχον εἰς τὴν Κόρινθον ἕνα καλόγηρον λεγόμενον Ἀχιλλέα, διδάσκαλον τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ βλέποντας τοὺς Τούρκους ἔφυγε μὲ τοὺς στρατιώτας, ἀφοῦ ἐσκότωσε τὸν Κιαμίλμπεη. Ὁ Δράμαλης ἔστειλε καὶ ἔπιασε τὸ κάστρο· τότε ἔστειλε σκράντα ἐννιά καθαλαραίους νὰ φέρουν τὰ συγχαρίκια εἰς τὸ Ἀνάπλι.

Τὸ Ἀνάπλι, πρὶν ἕνα μῆνα εἶχε κάμη συνθήκη μὲ τὴν Κυβέρνησι νὰ δώσουν οἱ Τούρκοι τὸ καστέλι καὶ δέκα Τούρκους ἀξιωματικούς ἐνέχυρον καὶ ἐδικούς μας τριάντα, καὶ νὰ τοὺς στέλνουν ζωοτροφίας ἕως ὅτου νὰ ἔλθουν τὰ ἑλληνικὰ καράβια νὰ τοὺς πάρουν καὶ νὰ βάλουν εἰς τάξιν τὰ λάφυρα. Ἡ Κυβέρνησις βλέποντας τοὺς Τούρκους ὅπου ἔφεραν τὰ συγχαρίκια ἔφυγαν καὶ ἐμβήκαν εἰς τὰ καράβια (τὸ Βουλευτικόν), καὶ τὸ στρατεύμα ὅπου ἦτον ἐκεῖ συναγμένον διελύθηκε. Οἱ δύο καθαλαραῖοι μὲ ἔδωσαν εἰδήσιν ὅτι ὁ Δράμαλης ἐμβήκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἦλθε ἐστὴν Κόρινθον· δὲν ἤξευραν ἀκόμη ὅτι τὸ κάστρο ἦτον εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐλπίσαμε νὰ τοῦ πᾶμε βοήθεια. Ὁ πεζὸς ἦλθε μιὰ ὥρα πρὶν νὰ βασιλεύσῃ ὁ ἥλιος. Λαμβάνοντας τὸ γράμμα ἐπῆγα εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ τοὺς εἶπα ὅτι, «Νὰ ἔλθουν ὅσοι εἰξεύρουν γράμματα.» Καὶ ἔτσι ἐγράψαμε ὅλη τὴν νύκτα καὶ ἐστείλαμεν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ προφθάσουν μίαν ὥραν ἀρχήτερα, διότι ὁ Δράμαλης ἐμβήκε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἶπα τῆς Γερουσίας, «Νὰ σταθῆς ἐδῶ καὶ νὰ μᾶς βοηθῆς ἀπὸ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, καὶ ἐγὼ πείρνω τὰ στρατεύματα καὶ πηγαίνω ἐμπρός, καὶ ἂν ἰδῶ ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω, τότε σὰς

στέλνω εἶδησι καὶ ἀναχωρεῖτε.» καὶ ἔτσι ἐβάσταξαν τὴν θέσι.

Τὴν κύβην ἔβαλα λόγο εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς εἶπα: «Ἕλληνες, Τούρκους μὴ φοβεῖσθε! ἡμεῖς ἐσκοτώσαμε τόσους ἐντόπιους, καὶ τούτους ἔτσι θὰ τοὺς κάμωμε. Δὲν εἶναι πολλοὶ οἱ Τούρκοι ὅσους τοὺς λέγουν. Νὰ υπάγωμε νὰ σκοτωθοῦμε μακρὰν ἀπὸ τὰ παιδιὰ μας καὶ ταῖς φαμελιαῖς μας· μὴν παίρνετε μαζί σας οὔτε μουλάρια, καππώταις, ὅλα μᾶς τὰ φέρνουν ἐκεῖνοι.»

Ἐδιώρισα τὸν Κολιόπουλο καὶ Ἀντώνη Κολοκοτρώνη μὲ 1700 νὰ τραβήξουν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ νὰ υπάγουν ἀντίκρυ νὰ ρήξουν δύο τρεῖς μπαταριαῖς, νὰ ἀκούσουν οἱ Ἕλληνες ὅπου ἦτον εἰς τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου καὶ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν· ἔλπιζα ὅτι τὸ κάστρο ἐβάσταγε ἀκόμη. Ἐβάσταξα μόνον 300 καὶ ἐκίνησα διὰ τὸ Ἄργος ὅπου ἤξευρα ὅτι ἦτον ἐκεῖ πέντ' ἑξή χιλιάδες στρατιώταις καὶ νὰ τοὺς πάρω καὶ νὰ υπάγω ἐμπρὸς εἰς τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Δερβένια. Ἐρχοντας εἰς τὸ Παρθένι ἀπάντησα τὸν Ῥήγα μὲ τὸν Κολιὸ τὸν Δαρειώτην. Τοὺς ἐρώτησα τί ἤξεύρουν καὶ αὐτοὶ μοῦ ἀπεκριθῆκαν ὅτι ἐμβῆκαν 60000 Τούρκοι μέσα, ὅτι μόνον αὐτὸς ἐγλύτωσε. Τὸν ἐμᾶλλωσα, καὶ τοῦ εἶπα: «Νὰ μὴ ματασιπῆς τέτοια λόγια εἰς τὴν Τριπολιτσά.» Αὐτὸς μόλις ἐπῆγε ἔστην Τριπολιτσά ἔδωσε τὴν εἶδησι καὶ ἔφυγε ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, μόνον ἡ Γερουσία ἔμεινε.

Οἱ στρατιώταις ὅπου εἶχ μαζί, ὡσὰν ἤκουσαν αὐτὰς τὰς εἰδήσεις, ἐδείλιασαν, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω ἄρχισα καὶ ἐτραγοῦδαγα. Παρακάτω ἀπάντησα τὸν Λυκοῦργον Κρεστενίτη μὲ δεκαπέντε καὶ τοὺς εἶπα· «ποῦ πηγαίνουν;» καὶ αὐτοὶ «πηγαίνουν εἰς τὸν Πύργον καὶ πάλιν ἔρχονται.» Οἱ Μανιάταις ἐγδυσαν τὸ Ἄργος καὶ ἔφυγαν. Τοὺς ἀπαντάω εἰς τὸν

εις τὸν δρόμο· τοὺς ἐρωτᾷ πού πηγαίνουν, καὶ αὐτοὶ
μοῦ ἔλεγον ὅτι: «Ἐχομεν ἄρρωστο, καὶ πάμε καὶ
γυρίζομε.» τοὺς ἔλεγα: «Τὸν ἄρρωστο τὸν πάει ἓνας
δύο, ὄχι τόσοι.» Εἰς τὸ Ταβούλι ἀπάντησα τὸν Ὑψη-
λάντη, τὸν Κρεβατᾶ, τὸν υἱόν μου Πᾶνο ὁποῦ ἦτον
μὲ τὴν Γερουσία, τὸν Μαυρομιχάλη· τοὺς ἐρωτᾷ:
«Ποῦ πάτε; τοὺς εἶδατε μὲ τὰ μάτια σας τοὺς Τούρ-
κους;» — «Ὅχι· μᾶς εἶπαν πῶς ἐμβῆκαν πενήντα κα-
βαλλαραῖοι εἰς τὸ Ναύπλιον.» — «Ἔσεῖς ποῦ πάτε;
ἔχομε κανένα κάστρο νὰ ἐμβοῦμε; ἔχομε καμμίαν
δύναμιν νὰ τρῆβηθοῦμε καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ Τούρκοι νὰ
σπλαθῶσουν τὸν κόσμον;» Καὶ ἔτσι τοὺς ἐκράτησα.

Ἐκραξά τότε τὸν Πέτρο Μπαρμπιτσιώτη καὶ τὸν
Θεοδωρῆ Ζαχαρόπουλο καὶ τὸν Ἀντώνη Κουμουστι-
ώτη, καὶ τοὺς λέγω: «Νὰ πάτε νὰ μοῦ πιάσετε τὸ
κάστρο τοῦ Ἄργους μὲ 100 ἀνθρώπους διαλεκτούς,
καὶ πιάνοντας τὸ κάστρο, νὰ κάμετε φηνό, ὅτι ἔπια-
σαν τὸ κάστρο.» Μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι: «Πάμε, μὰ
χανόμεθα.» Τοὺς εἶπα: «Πηγαίνετε κ' ἐγὼ σὰς
παίρνω εἰς τὸν λαιμό μου.» Καὶ ἔτσι ἐπῆγαν καὶ
ἔκαμαν τὸν φηνό. Εὐθύς στέλνω τὸν Πᾶνο μὲ 150
στρατιώτας νὰ ὑπάγῃ νὰ πιάσῃ τοὺς Μύλους καὶ νὰ
εἰδοποιήσῃ τὰ καράβια τῆς πεθερᾶς του νὰ πλησιά-
σουν κοντά, κ' ἂν τὸν εὕρῃ πόλεμος νὰ τὸν βοηθή-
σουν μὲ τὰ κανόνια. Τρεῖς ἡμέραις ἐκαθίσαμεν εἰς τὸν
Ἀχλαδόκαμπον, καὶ ἐγράψαμεν νὰ ἔλθουν στρατεύ-
ματα· ἦλθαν οἱ Ἀγιοπετρίται μὲ τὸν Ζαφειρόπουλον
καὶ Μιστριώταις κ' ἐγινήκαμε ὡς χίλιοι. Τότε εἶπα
τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Ὑψηλάντη νὰ πᾶν νὰ πιά-
σουν τοὺς Μύλους καὶ νὰ στείλουν βοήθεια εἰς τὸ Ἄρ-
γος, καὶ ἐγὼ νὰ τραβήξω κατὰ τὴν Κόρινθο, νὰ ἰδῶ
πόθεν πηγαίνουν οἱ Τούρκοι. Καὶ ἔγειναν δύο κολλῶ-

ναις, ἡ μίξ νὰ υπάγη κατὰ τὰ Βασιλικὰ καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τὸ Ἄργος.

Ἐπῆγαν εἰς τοὺς Μύλους· ὁ Πάνος, ὁ Μπειζαντέ Γεωργάκης, ἐπῆγαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐγὼ ἐτράβηξα διὰ νὰ υπάγω εἰς τὴν Κόρινθο· ἤρρηκα τὸν Κολιόπουλο εἰς τὸ Σκηνοχώρι· ὁ Ἀντώνης ἦτον εἰς τὸν Ἅγιο-Γεώργη· οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ κατατβαίνουν εἰς τὸ Ἄργος. Οἱ Τούρκοι μὴν εὐρίσκοντας ἐναντιότητα ἐξαπλώνονται. Ὁ Κολιόπουλος ἀπαντᾶται εἰς τὸ Χαρβάτι με τοὺς Τούρκους, ἐσκότωσαν 20. Ὁ Κολιόπουλος μονομαχεῖ μ' ἓναν καθάλλαρη καὶ τὸν φονεύει· τότε ἐγύρισε εἰς τὸ Σκηνοχώρι, ἐκατέβηκαν καὶ ἀπὸ τὸ κάστρο τοῦ Ἄργους μερικοί, καὶ ἐπολέμησαν με τοὺς Τούρκους ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κόρινθο καὶ ἐσκοτώθηκαν κάμμιὰ δεκαριά, Μανιάταις καὶ Πελοποννήσιοι.—Οἱ Κουμουτουραῖοι, ὁ Σισσίνης, ἔμειναν ὅσοι ἦτον με τὸν Μπέη· ὁ Ἀντώνης ἐκαρτέρησε εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο τοὺς Τούρκους ἐστὴν Κόρινθο καὶ ἐσκότωσε 17. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγαν 2000 καὶ τὸν ἐπολέμησαν καὶ τὸν ἐδιώξαν καὶ ἔκαψαν σπίτια.

Ἐγὼ, σὰν ἔστειλα τοὺς ἄλλους νὰ πᾶνε εἰς τοὺς Μύλους, ἐγὼ ἐτράβηξα κατὰ τὴν Κόρινθο καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Σκηνοχώρι, καὶ ἐπῆγα καὶ ἤρα τὸν Κολιόπουλο, καὶ μοῦ εἶπε τὸν ἀναχωρισμὸν τοῦ Ἀντώνη ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Καὶ ἐκίνησα νὰ πάγω ἐστὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ πηγαινάμενος εἰς τὸ Μαλανδρίνο, ἤρα δέκα καθάλλαραίους Τούρκους, καὶ βλέποντάς μας ἐκλείσθησαν εἰς ἓνα σπίτι· δὲν ἠθέλησαν νὰ παραδοθοῦν, τοὺς ἐκάψαμεν. Ἐνας στρατιώτης ἔπιασε τὸ τουφέκι ἐνός Τούρκου ἀπὸ τὴν θύραν, τοῦ τὸ πήρε. Τραβάω καὶ πάγω εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον· τὸ χωριὸ ἦτον γεμάτο ἀπὸ λάδι κτλ. Τὸ ἔ-

πισσα, ἀγνάντευσσα καὶ εἶδα, ὅτι ἀπὸ τὴν Κόρινθο ἐκίνησαν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα διὰ τὸ Ἄργος καὶ Ἀνάπλι· ὅταν ἐκατέβηκαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπῆγαν καὶ ἐπολιόρησαν τὸ παληόκαστρο τοῦ Ἄργους, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦτον δύο πασάδες. Οἱ πασάδες ἔλεγαν τῶν στρατιωτῶν, ὅτι: «Ἐδῶ εἶναι τὸ βίος τοῦ κόσμου· τὸ Ἀνάπλι τὸ ἔχομε, τᾶλλα τὰ πέρνομε ὅλα». Τὸ πολιούρησαν.

Ἦτον συναγμμένα στρατεύματα εἰς τοὺς Μύλους ἕως 5000. Ὁ Κολιόπουλος ἦτον κλειστός εἰς τὸ παληόκαστρο μὲ Φαναρίτας καὶ Καρυτινοὺς, μὲ τὸν Δημητράκη τὸν Δεληγιάννη. Μοῦ γράφουν ἕνα γράμμα· ὅτι νὰ φθάσω, διατὶ ἔκλεισαν τὸ κάστρο καὶ δὲν ἔχουν προβεζιό· τὴν ἄλλην ἡμέρα ἔκαμαν ἀρχηγὸ τοῦ στρατεύματος τὸν Ἀντωνάκη Μαυρομιχάλη, τοῦ στρατεύματος ποῦ εἶναι ἔς τοὺς Μύλους. Σὰν τὸν ἔκαμαν ἀρχηγόν, ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἕνα πόλεμο μὲ τοὺς Τοῦρκους, καὶ τὸν Κολιόπουλον δὲν τὸν ἐτεμπίασαν ποῦ ἦτον εἰς τὸ πλευρό τους, καὶ ὁ πόλεμος ἐπίσθη ἔστην ἄκρην τᾶμπέλια, καὶ ἐβγήκαν Τοῦρκοι 10000 καθάλλαροι καὶ ἐτσάκισαν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐχάθησαν 150 Ἕλληνες. Σὰν ἔχασαν τὴν μπατάλια, μοῦ στέλνουν ἕνα γράμμα καὶ μοῦ λένε· ἂν τρώγω ψωμί νὰ τὸ ἀφήσω, νὰ τοὺς βοηθήσω— ἤμουν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον— διατὶ ἡ πατρίς ἐχάθη.

Δὲν ἔλειψα εὐθύς νὰ κινήσω μὲ 100 στρατιώτας καὶ τὸν Ἀντώνη Κολοκοτρώνη τὸν ἀφίνω ἔς τὰ Δερβενάκια μὲ κάμμιὰ χιλιάδα. Πηγαίνάμενος εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους ἠῦρα ὅλους τοὺς στρατιώτας λυπημένους ἀπὸ τὸν πόλεμον τῆς ἄλλης ἡμέρας ποῦ ἐχάθησαν στρατιώταις· δὲν ἔλειψα νὰ τοὺς ὀμιλήσω καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω, ὅτι ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐσκά-

τωσαν 150, ήμεις χιλιάδες, και να έκδικηθοῦμε, και άλλα πολλά τούς είπα και έμφυχώθηκαν· τούς έμάλλωσα πολὺ με τήν άταξία του πολέμου ότι δέν ώμίλησαν και του Κολιόπουλου. Ο Μαυρομιχάλης, ό Κρεβατάς ήτον εις τούς Μύλους τούς Άφεντικούς (Μύλοι Άργίτικοι, Μύλοι Άφεντικοί διαφορά). Τήν άλλην ήμέρα έπλάκωσαν 1200 Άρκαδιανοί. Οι Τουρκοί έρρηχναν βόμβαις από το Άργος και έβαναν δύο κανόνια από μία ράχη και έπολιορκοῦσαν το παληόκαστρο. Οι κλεισμένοι δέν είχαν τίποτε μέσα και ήτον στενοχωρημένοι. Σταίς 20 του Ιουλίου, 'ς τήν ήμέραν του Άγίου Ηλία, έκραξα τα στρατεύματα εις τούς Μύλους τούς Άργίτικούς και τούς ώμίλησα δυό ώραις: «Νά πολεμήσωμε, να βγάλωμε τούς κλεισμένους, οι Τουρκοί είναι όλοι σαβούρα».

Άπεφάσισα να κτυπήσωμε το βράδυ από όλαις ταίς μεριαίς τούς Τούρκους, διατι δέν ήμποροῦσε να πάγη άνθρωπος να τούς ιδῆ άλλ' ότι έκαναν τα σιναλά. Τότενες διατάττω ταίς έπαρχίαις να κτυπήσουν τον έχθρο εις τήν θέσι καθειμά πού είχε. Τόσο και τον Κολιόπουλο και τούς Άρκαδιανούς τούς έβαλα εις το κέντρον να κτυπήσουν τούς Τούρκους όπου είχαν τα κανόνια. Και οι Άρκαδιανοί, καθως έπῆγα το βράδυ και εκτύπησα από όλαις ταίς μεριαίς, έπῆγαν και έχάλασαν με τα πόδια τα ταμπούρια. Άναχωροῦν παλιν δια νυκτός, διότι οι άλλοι Έλληνες δέν εκινήθησαν. Εκείνοι έμειναν ακόμη κλεισμένοι εις το παληόκαστρο. Τήν άλλην ήμέρα έστενοχωρήθηκα δια τούς μέσα, να μη βλαφθοῦν· έκαμα ένα στρατήγημα· να πάμε όλοι όλοτρόγυρα ν' άδειάσωμε από δύο τουφέκια, να κάμωμε φανό και εκείνοι να κάμουν τρόπον να έβγουν από το παληόκαστρο. Έτσι έζυγώσαμεν κοντά, εκείνοι έβγήκαν τότε άβλαβείς από το παληό-

καστρο και ἄφηκαν μέσα ἕνα ἄσκι τυρί, και ἐβγήκαν ὄλοι εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ἄργους ὑγιεῖς.

Τὴν αὐγὴν ἔμβαίνουν οἱ Τοῦρκοι ἐστὸ κάστρο και δὲν εὑρισκαν οὐδέν. Αὐτοὶ (οἱ δικοὶ μας) εἶπαν ὅτι ἀναχωρήσαμεν τὰ στρατεύματα τὴν αὐγὴν βγαίνουν κάμμιά δεκαριὰ χιλιάδες καθαλλαραῖοι και βγαίνουν εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους νὰ ἰδοῦν. Βλέποντας ἡμεῖς τὴν καθαλλαρία, ἐγὼ ἔκαμα τοὺς δικούς μου κολλῶνα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου και κατέβηκαν καμμιά εἰκοσαριὰ καθαλλαραῖοι και ἔκαμαν ἀκροβολισμούς εἰς τοὺς κάμπους, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν νὰ ἰδοῦν, ὄχι νὰ κάμουν πόλεμο. Ἐγύρισαν εἰς τὰ ἀμπέλια, ὅτι ἦτον προβαλμένα τὰ σταφύλια και ἐπήσαν. Δίδαξα τὰ στρατεύματα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς νὰ πιάσουν ἐκεῖ και νὰ ἀνάψῃ ἀπὸ καθέννας εἴκοσι φωτιαῖς, και τὸ τριπολιτσώτικο τὸ ἔβαλα ἀντίκρου εἰς ταῖς ῥάχαις νὰ κάμουν και αὐτοὶ τὸ ἴδιο. Ὁ Κολιόπουλος μὲ τὸ στρατεύμα του νὰ πιάσῃ τὸ Σκηνοχώρι ἀνάμεσα εἰς ταῖς δύο δημοσιαῖς ποῦ πᾶνε εἰς τὴν Τριπολιτσά.

Βλέποντας οἱ Τοῦρκοι ὅτι τόσαις φωτιαῖς ὀλοτρόγυρα, ἀπεφάσισαν ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ περάσουν διὰ Τριπολιτσά. Εἶχαν ἔλλειψι ἀπὸ τροφάς, διότι ὁ Τσώκρης εἶχε κάψῃ ἔμπροσθήτερα τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους. Ἐκαμαν συμβούλιο νὰ γυρίσουν πίσω ἔς τὴν Κόρθο, ν' ἀπεράσσουν ἐστὴν Βοστίτσα, νὰ πᾶνε ἐστὴν Γαστούνη διὰ τροφάς, διότι δὲν εἶχαν. Ἐγὼ ἔκαμα συνέλευσι μὲ ὄλους τοὺς ὀπλαρχηγούς εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀργίτικους τοὺς εἶπα: «Οἱ Τοῦρκοι θὰ νὰ γυρίσουν ὀπίσω κατὰ τὴν Κόρθο· τὸ βλέπουν, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἤμποροῦν νὰ περάσουν, μόνον σταθῆτε. ἐδῶ νὰ πάγω νὰ πιάσω τὸ Δερβενάκι, διατι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἀπεράσουν.» Ἀφίνω τὸν Γιατράκο τὸν Π. εἰς τὰ σώματα

όπου ἦτον εἰς τοὺς Μύλους, καὶ αὐτοὶ δὲν ἤθελαν, ἔλεγαν νὰ κάτσω ἐγώ, τοὺς ἔλεγα νὰ πάγουν αὐτοί. Ἀναχώρησα πὲρ βίας νὰ πιάσω τὸ Δερβενάκι, ἀπὸ ἐκεῖθε ἤμουν βέβαιος, ὅτι θὰ περάσουν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. «Ὁ Κολοκοτρῶνης, ἔλεγε ὁ Πετρόμπεης, πάγει κλέφτης εἰς τὰ βουνά.» Καὶ ἀνεχώρησα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο.

Σταῖς 26 τοῦ Ἰουλίου, ἡμέραν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εἶχε τὴν αὐγὴν ὁμιλήσῃ ἡ βάρδια τοῦ Ἀντώνη μὲ 300 νομάτους· οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν καὶ ἔρχονται εἰς δύο κολλώναις. Τῆς εὐθὺς ὀρδινάρησα ἐγὼ εἰς τὸν Ἅγιο Γεώργιο νὰ μαζώξουν ὄλαις ταῖς ζωοτροφίαις εἰς τέσσερα σπίτια οἱ Τσαουσάδες, ὅπου ἐὰν ἰδοῦν καὶ ἔρχονται εἰς δύο κολλώναις νὰ σὰς κάμω σινιάλι νὰ κάψετε ταῖς τροφαῖς καὶ νὰ μὴν τὰ λάβουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐγὼ ἐπῆρα τὸ λοιπὸ στράτευμα καὶ ἔπιασα τὸ Δερβενάκι. Ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης μὲ 500 στρατιώτας τοὺς εἶχα βάλῃ καὶ εἶχαν πιάσῃ τὸ Κινάρι, χωρὶὸ δυνατὸ εἰς τὸν δρόμον τῶν Κορινθίων. Οἱ Τοῦρκοι, ἡ μπροστέλα ἔφθασε εἰς τὸν Ἀντώνη καὶ καθὼς εἶδε τοὺς Ἕλληνας ἐμπρός, ὠμίλησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τοὺς ἀφήσουν τὸν δρόμο, διατὶ θὰ ἀπεράσουν ὀπίσω εἰς τὴν Ρούμελη, ἵστην πατριδα μας. Ἐγὼ ἔστειλα πεζὸ νὰ πάγῃ εἰς τὸ Σικνηοχώρι ποῦ ἦταν ὁ Κολιοπούλος, νὰ ἔλθῃ νὰ μὰς δώσῃ βοήθεια· ἀπὸ ἐκεῖ ἦτον ὄραις ἔξῃ, ἀπὸ τὸ Δερβενάκι ἕως τὸ Κινάρι ὄραις δυὸ ὅπου ἦτον ὁ Νικηταρᾶς, ἦταν καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγι Γεώργη, ὁ παπα Νίκας ἀπὸ τὴν Κόρινθο μὲ τὰ κορινθιακὰ στρατεύματα εἰς ἓνα χωριό, ἵστη Μάγκα. Ἐστειλα καὶ εἰς ἐκείνους νὰ ἔλθουν μεντάτι.

Ἐγὼ πηγαινάμενος εἰς τὸ Δερβενάκι ἐκλεξα 800 στρατιώτας εἰς τὸ γελέκι, καὶ τοὺς ἔκμα τέσσερες

κολλώναις, και τούς εκατέβασα κάτω από εκείνο τὸ πόστο ὅπου ἐκρατοῦσα εἰς τὴν βράχη, και ὁ Ἄντωνης ἐκρατοῦσε τὸ κεφάλι, ἦτον ὄμπροστά. Και οἱ Τοῦρκοι ἐβγαίνανε ἀπὸ τὸ κάστρο και οἱ ὄμπροστινοὶ ἐκαρτεροῦσαν νὰ συναχθοῦν ὅλοι. "Ὅσο νὰ συναχθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἔβαλα ταῖς σημαίαις και τὰ ζῶα και καππώταις, τὰ ἔβαλα ὅλα εἰς μία βράχη, διὰ νὰ νομίσουν ὅτι ἐκεῖ εἶναι πολλοὶ στρατιώταις και νὰ κάμουν κάτω νὰ μὴν ἔλθουν ἐπάνω μας και μᾶς χαλάσουν. Ἐγὼ ἐστεκόμουν μὲ δέκα ἀνθρώπους ἔστην κορφή· οἱ ψυχογοὶ μὲ τὰ μουλάρια ἀράδα. Τοῦ δὲ Νικητά ὁ πεζὸς τοῦ εἶπε, ὅτι ἐβγήκαν οἱ Τοῦρκοι, και ὄχι ὅτι ἔρχονται ν' ἀπεράσουν εἰς τὸ Δερβενάκι. Οἱ Κορίνθιοι ἐσχόρπισαν. Ὁ Κολιόπουλος ἔζη ὦραις ἀλάργα· ἐνύκτωσε ἔως νὰ πάγη ἐκεῖ ὁ πεζὸς. Σταῖς τρεῖς ἡ ὦρα συνάχθησαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, και οἱ πασάδες ἦτον ἔστην πίσω μεριά. Οἱ δὲ ἔζη χιλιάδες, ποῦ ἦταν εἰς τοὺς Μύλους, δὲν εἶχαν βάρδια διὰ νὰ ἰδοῦν ὅτι ἀδειασε τὸ Ἄργος νὰ ἔλθουν ἀπὸ κοντὰ. Οἱ τέσσερες κολλώναις τοὺς εἶχα τεμπίχι νὰ μὴ κάμουν ἀρχὴ τοῦ πολέμου, παρὰ ἀφοῦ ἀκούσουν τὰ δέκα τουφέκια, και ἔτσι ἐστέκονταν.

Οἱ Τοῦρκοι σὰν ἐσυνάχθησαν ὅλοι, διέταξε ὁ πασᾶς νὰ κινήση ἡ μπροστέλα· και ἔτσι οἱ Τοῦρκοι ἐξεκαβάλικαν διὰ τὸν τόπο, και ἐκίνησαν μὲ τὰ πόδια· και ὁ Ἄντωνης ἦτον ταμπουρωμένος. Ὁ Ἄντωνης ἐκτύπησε ἀφοῦ ἔφθασαν ἐκατὸν βήματα οἱ Τοῦρκοι, και ἐκράτησαν κάμμια δεκαριὰ Τούρκους· ἐκεῖνοι ἔδωσαν ταῖς πλάταις και ἔκαμαν κατὰ τὸν ἅγιον Σώστη, και ἐκεῖ εἶναι ρεύματα, και ἐπῆρε τὸ ἀσκέρι τὸ τούρκικο ταῖς βράχαις. Ὁ Ἄντωνάκος δὲν ἔπεσε κοντὰ εἰς ἐδαύτους, πέρνει ἕνα μπαϊράκι μὲ 30 νομάτους και πέφτει εἰς τὸν ἅγιον Σώστη ἐμπρός, οἱ Τοῦρκοι ἐγένηκαν τρεῖς

κολλώναις, μία ὀπίσω, οἱ πασάδες, μία ἔστην μέση, ἡ ἄλλη κατὰ τὸν Ἀντωνάκη, ἕως 10000 ἐκίνησαν κατὰ τὸν Ἀντωνάκη, οἱ 30 ἐσκότωσαν πολλούς, δύο μόνον ἐσκοτώθηκαν, ἀνέψια μου.

Οἱ Τδῦρκοι ὅσοι ἔμειναν ἐπέρασαν κατὰ τὴν Κουρτέσα καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν στάσι. Ἀκούοντας ὁ Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Φλέσσας ἔφθασαν εἰς τὸν ἅγιον Σώστη καὶ ἔπιασαν τὸν δυνατώτερον τόπον εἰς τὸν ἅγιον Σώστην. Τὸ μεσιανὸ στράτευμα ὅπου ἐσκότωναν οἱ Ἕλληνες ἔδωσε νὰ περάσῃ καὶ ἐκεῖνο, καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν Νικήτα, ἐκεῖ ἐσκότωσαν ἕως 1000· ἐπέρασε καὶ αὐτήνη ἡ κολλῶνα κατὰ τὴν Κουρτέσα καὶ ἔσμιξε μὲ τοὺς ἀλλουνοῦς· οἱ δὲ πασάδες ποῦ ἔμειναν ὀπίσω ἐνύκτωσε καὶ δὲν ἤμπόραγαν ν' ἀπεράσουν. Ὁμίλησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς εἶπαν: «Ποιὸς καπετάνιος ὀμπροστά;» Ἀποκρίθηκε ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι: «Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι.» Ἀποκρίθηκαν οἱ πασάδες: «Νὰ κάμωμε μπέσα νὰ ἀπεράσωμε καὶ τοῦ δίνομε ὅ τι ζητήσῃ» καὶ τότενες ἔστειλε ὁ Παπαῖ Δημήτρης ἕναν ἄνθρωπον νὰ τοῦ ὀμιλήσῃ λαμβανοντας τὴν εἰδήσι, καὶ ἐκίνησα νὰ ὑπάγω. Εἶχα ἔστην νοῦν μου νὰ τοὺς χασομερήσω ὥστε νὰ ἔλθῃ τὸ πρῶτ, νὰ τοὺς χάσωμε. Μέσα εἰς τὸ στράτευμα εἶχαμε καὶ μερικoὺς καβαλλαραίους, ὁ Φωτάκος καὶ ὁ Σπηλιωτόπουλος καὶ ὁ Βούλγαρης ὁ Κότσος, καὶ ὁ Κωστ. Ἀναστασόπουλος, καὶ ἄλλο ἕνα ἀνεψίδι μου. Ἐκεῖνοι ἐκίνησαν· οἱ πασάδες βλέποντας καβαλλαραίους δικούς μας, ἐνόμισαν ὅτι ἔχομεν καβαλλαρία πολλή· γυρίζουν πάνε ἔστην Τίρυνθον, ἀφίνουν ὅτι εἶχαν, ἐνύκτωσε, τὸ μπουχὸ τοὺς ἐβλέπαμε. Ἐξημέρωσε καὶ ὁ Κολιόπουλος μὲ 2000 μὲ τὸν Δημ. Δεληγιάννην καὶ μὲ τοὺς Φαναρίταις.—Οἱ ἐδικοί μας ἔπασαν ἔστα λάφυρα καὶ εἰς τοὺς λόγους.

Οι Τούρκοι ὅπου ἦτον εἰς τὴν Κουρτέσα ἐδοκίμασαν νὰ μάθουν τί ἔγειναν οἱ πασάδες, καὶ ἐκίνησαν 1000 νὰ ἔλθουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη. Τοὺς ἐκαρτέρεσαν οἱ δικοὶ μας, τοὺς ἔρρηξαν μίᾱ μπαταρία τουφέκια, τοὺς πεισοδρόμησαν. Οἱ πασάδες ἐπῆγαν, ἐστάθησαν εἰς τὴν Τίρυνθο, εἰς τὴν Γλυκειά, καὶ ὁ Νικητάς ἐτραβήχθη μετὰ τὸν Παπᾶ Φλέσσα ἔς τὸ Ἅγιονόρι, πρῶτα ἦταν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη. — Τὸ Δερβενάκι εἶναι πλευρὰ ἀπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος τὸ μνήμα. — Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἐξημέρωσε καὶ ὁ Κολιόπουλος καὶ ἐγενήκαμε ἡμεῖς 4000 εἰς τὸ Δερβενάκι. Ὁ Γιατράκος μετὰ τὸν Τσώκρη ἦλθαν εἰς τὸ Δερβενάκι, τοὺς λέγω: «Ποῦ εἶναι τὰλλα στρατεύματα;» — «Εἶναι εἰς τὸ Κουτσοπόδι καὶ ἔως εἰς τοῦ Χαρβάτη.» Τοὺς εἶπα: «Οἱ πασάδες ὅπου εἶναι εἰς τὴν Τίρυνθο ταχιά θὰ ἐκστρατεύσουν διὰ τὴν Κόρινθο, μόνον ἐσεῖς νὰ πάρετε τὰ στρατεύματά σας καὶ νὰ πάτε εἰς ἓνα χωριὸν εἰς τὸν δρόμον ποῦ πηγαίνει ἀπὸ τὸ Ἅγιονόρι εἰς τὴν Κόρινθο, καὶ νὰ σταθῆτε ἐκεῖ νὰ βάλετε καρπούλι, νὰ μὴν περάσουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ Ἅγιονόρι· ἂν ἔλθουν κατ' ἐμᾶς, νὰ ἐλθῆτε ἀπὸ πίσω καὶ ἡμεῖς τοὺς καρτεροῦμεν ἐμπρός· — ἐσεῖς ἔρχεσθαι ἀπὸ πίσω, σὰν προσπεράσουνε κατὰ ἡμᾶς — διὰ νὰ πιάσωμε τοὺς πασάδες ζωντανούς· ἂν κάμουν κατὰ σας, νὰ μᾶς κάμετε σεσιάλο νὰ ἔλθωμε κατὰ σας βοήθειά σας.»

Αὐτοὶ ἐκίνησαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ στρατεύμα, καὶ τὸ στρατεύμα ἔφυγε καὶ ἐπῆγε εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς (ὁ Γιατράκος ὡς φαίνεται τοὺς παρεκίνησε νὰ φύγουνε). Ὁ Γιατράκος, σὰν ἀνεχώρησε τὸ στρατεύμα, δὲν μοῦ τὸ ἐμήνυσε, ὅμως ἐγὼ ἤλπιζα ὅπως θὰ πάγῃ ἐκεῖ ὅπου τὸν διώριζα καὶ ἔμεινα ἀναπαυμένος, καὶ εἶχα βάρδιας νὰ ἰδῶ τὸ σεσιάλο ποῦ θὰ μοῦ κάμουν. Οἱ Τούρκοι ἐκίνησαν καὶ ἐτραβήξαν

ΐσια τοῦ Ἀγιονοριοῦ τὴν στρατά, οἱ πασάδες. Ἐπῆγαν ἐπάνω ἔστην ἑπροστοφυλακὴν τοῦ Νικήτα ἀρχινῶντας ἢ ἑμπροστοφυλακὴ τὸν πόλεμο, ἔβγαινεν ὁ Νικήτας νὰ τοὺς πάγη μεντάτι, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ βαστάξουν, ἀλλὰ ἐγύρισε ὅλο τὸ στρατεῦμα καὶ ἔπιασε τὸ χωριό. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν ἔστην ἀκρὴ ἔστο χωριό πολεμῶντάς τους. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν σκοπὸν νὰ πολεμήσουν τὸν Νικήτα, ἀλλὰ εἶχαν σκοπὸ κατὰ τὴν Κλένια νὰ ἀπεράσουν, καὶ καθὼς ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ πᾶνε κάτω, ἐκίνησε ὁ Νικήτας καὶ οἱ ντοπικοὶ καὶ αἱ γυναῖκες ἀκόμα· τότε μᾶς ἔδωσαν εἶδησι εἰς τὰ Δερβενάκια (δυσὸ ὥραις μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἀγιονόρι τὰ Δερβενάκια). Ἐστειλα τὸν Δημήτρη Κολιόπουλον νὰ πιάσῃ τὴν Κλένια, ὅταν ἀκουσα τὸν πόλεμο, μὲ 2000. Ὁ Νικήτας τοὺς ἔπεσε ἀπὸ κοντὰ καὶ, ὡς τὴν Κλένια ποὺ τοὺς ἐπῆγε, 500 ἐσκότωσε καὶ ἓνα πασα. Ἀπαράτησαν τὰ καμήλια τους, τὰ φορτώματά τους. Ὁ Κολιόπουλος δὲν ἔφθασε νὰ πιάσῃ τὴν Κλένια. Τὸ ἀσκέρι ποὺ ἦταν ἔστους Μύλους βλέποντας τοὺς Τοῦρκους ποὺ ἔφυγαν, ἐκίνησαν ἀπὸ κοντὰ, πλὴν δὲν ἔκαμαν πόλεμο. — Γιατράκος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθο ὅσοι ἔμειναν. Μανθάνοντας ἐγὼ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπέρασαν, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθο καὶ οἱ πασάδες, ἐπέικασα ὅτι θ' ἀπεράσουν τὰ Μαῦρα λιθάκια διὰ Βοστίτσα καὶ Πάτρα, διὰ Ζαερέδες· εὐθύς διέταξα ὅλα τὰ στρατεύματα νὰ μὲ ἀκολουθήσουν καὶ ἔπιασα τὰ Βασιλικά· τὸ στρατεῦμά μας ἔως 7000.

Τὸ βράδου ὁποῦ ἐνύκτωσε ἐτεμπίχισα τοὺς στρατιώτας νὰ κάμουν ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε φωτιαῖς, ποὺ εἴμεθα ἀντίκρου τῆς Κορίνθου, καὶ ἐφωτολόγησαν τὰ βουνα, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν ὅτι εἴμεθα τόσαις χιλιάδες στρατεύματα. Τὴν αὐγὴν οἱ Τοῦρκοι κινᾶν

15000 νὰ δοκιμάσουν τὸ πέρασμά τους· ἐπολεμήσαμεν, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν, ἐσκοτώθηκαν ὀλίγοι, τὸ βράδυ ἐγύρισαν πίσω εἰς τὴν Κόρινθο. Ὅποτεν ἔβγαιναν ἐκεῖ, τοὺς καρτεροῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἐπολεμοῦσαν μὲ ἀκροβολισμούς. Μία ἡμέρα κινᾶν 2000 ὄλοι διὰ νὰ ἀπεράσουν μὲ πόλεμο καὶ τοὺς ἀντιστάθηκαν οἱ Ἕλληνες πεισματωδῶς καὶ ἡ καθαλλαρία κάνει γιουρούσι καὶ ἐτσάκισε ἓνα ταμπόρι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς πλάκωσε κάτω ἔσταῖς ρίζαις, ἐσκοτώθηκαν τριάντα, μεταξύ αὐτῶν ὁ Ἄναγνώστης Πετιμεζᾶς καὶ τὸ παιδί του, ποῦ ἦτον κουμάντο καὶ ἓνας παπᾶς σημαντικὸς ἀπὸ τὸ Μιστρά. Ἐκατέβηκαν τᾶλλα ταμπούρια κ' ἐβοήθησαν τοὺς φευγάτους. Οἱ Τούρκοι ἐγύρισαν ἄπρακτοι κ' ἐκείνην τὴν ἡμέρα.

Ὁ Δράμαλης ἐδιάλεξε 400 Τούρκους, καὶ τοὺς ἄφησε μὲ τὸ ζαερέ τους ἕξη μῆνες μ' ἓνα κουμάντο εἰς τὸ Παλαμῆδι, καὶ οὔτε ἐμβαίνει οὔτε ἔβγαινε κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφασιν ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τοὺς ἔλθῃ μεντάτι, — ἐπρόσμεναν τὴν ἀρμάδα — ἔβγαιναν μόνον κ' ἔκαναν ἀκροβολισμούς. — Μπροστήτερα οἱ Κορίνθιοι μὲ εἶχαν εἰπῆ νὰ τοὺς στείλω ἓνα κουμάντο, καὶ στρατολόγησε τοὺς Κορινθίους καὶ ἐβασάνιζε τοὺς Τούρκους. Μοῦ ἦλθε μία διαταγὴ ἀπὸ τὴν Γερουσία νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτσά καὶ εἰς τὸ μέρος τὸ Βασιλικὸν ἄφησα τὸν Γενναῖο καὶ Ἄπ. Κολοκοτρῶνη (εἶχα καὶ ὄρδι ἔς τὴν Κλένια.)

¶

Ἄπὸ τὴν Κόρινθο ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτσά διὰ νὰ ὑποστηρίξω τὴν Γερουσία. Οἱ ἄρχοντες ἐφθάνησαν διὰ

τὰ κατορθώματα ὅπου ἔκαμα εἰς τὸν Δράμαλη, ἐφθόνησαν καὶ τὴν Γερουσία ὅπου μὲ ὑποστήριξε. Ὅταν ἐτσάκισα τὸν Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια, τὸ στρατεύμα μὲ ὑπόγραψε Ἀρχιστράτηγο καὶ ἔλαβα καὶ τὸ δίπλωμα ἀπὸ τὴν Γερουσία. Τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸ δὲν εἶχε κάμμειαν δύναμιν, οὔτε ἐνέργησε τίποτε εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. (Ὁ Κανακάρης ἔλεγε: «Τὰ ἀρχεῖα ἄς γλυτώσωμε καὶ τὸ ἔθνος ἄς πάγη!» — παραξενιά!).

Οἱ ἄρχοντες ἐνέργησαν διὰ νὰ γίνῃ συνέλευσις μὲ σκοπὸν νὰ γκρεμίσουν τὴν Γερουσία, (ἡ ὁποία εἶχε κάμῃ τὰς μεγαλητέρας ἐκδουλεύσεις) καὶ τὴν ἐδικήν μου Ἀρχιστρατηγίαν, καὶ ἔτσι ἐκήρυξαν τὴν συνέλευσιν. Ἐγὼ εὐρισκόμενος εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἔμαθα ὅτι ἐπέρασαν 200 φορτώματα ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἡμουν ἄρρωστος καὶ ἐστενοχωρούμην· ἔπειτα ἀπὸ πέντ' ἕξ ἡμέρας ἐκίνησαν μιὰ δεκαριά χιλιάδες μὲ 400 φορτώματα καὶ ἔπιασαν τὴν θέσιν τοῦ ἁγίου Σώστη, καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπρόσμεναν νὰ ἐπιστρέψουν ὀπίσω. Εἰς τὰ Δερβενάκια εἶχα ἀφημένον τὸν Νικήτα, Πᾶνο, τὸν Κεφάλα, τὸν Γενναῖον, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τοὺς Φαναρίτας. Τότε σὰν ἤκουσα δυὸ φοραῖς νὰ βάζουν ζωοτροφίας, ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔγραψα ἓνα γράμμα τῶν πασάδων καὶ τῶν μπέιδων εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅτι «Ἄν θελήσουν ν' ἀδειάσουν τ' Ἀνάπλι, καὶ τοὺς βαρκάρω, νὰ πάγουν ὅπου θέλουν τώρα ὅπου ἔχουν ζαερέ, εἴτε μὴ καὶ σταθοῦν εἰς τὸ πείσμα ἀκόμη, θέλει πάρουν τὰ παιδιὰ τους καὶ ταῖς φαμιλιαῖς τους εἰς τὸν λαιμόν τους, διατὶ πλέον ἐγὼ τραττάτα δὲν κάμνω, καὶ μὴν καρτερεῖτε πλέον ζαερέδες ἀπὸ τὴν Κόρινθον, διατὶ πηγαίνω ἄτός μου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ δὲν

θ' ἀφήσω νὰ σὰς περάσουν ζωοτροφίας, καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε, ἄς ἔχετε τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαιμὸν σας.»

Ἀπὸ τοὺς Μύλους ἐπῆγα εἰς τὰ Δερβενάκια· εἶχα ὄρδι καὶ εἰς τὴν Κλένια καὶ ὄρδι εἶχα εἰς τὸ Στεφάνι, μία ὥρα ἀλάργα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστη· εἰς τὸ Στεφάνι ἦτον ὁ Χατζῆ Χρῆστος καὶ εἰς τὴν Κλένια ὁ Ζαφειρόπουλος, καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιατράκου μὲ 300 Μιστριώταις καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς Κρανιδιώτας εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη, — εἰς τοὺς Τριπολιτσιώταις Ἀλέξης Κολιὸς ἀρχηγός. Εἰς τὸν Ἅγιον Σώστη εἶχα φέρη μαστόρους καὶ ἔφτειανα ἔναν πύργου καὶ ταμπουρία διὰ νὰ μὴ μεταπεράσουν ζαερέ. Ὁ Γενναῖος, ὁ Πᾶνος μὲ τὰ καρυτινὰ στρατεύματα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, καὶ ἐγὼ ἤμουνα εἰς ταῖς πλάταις των.

Ὅταν ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἀνάπλι καὶ τοὺς ἔφεραν ζαερέ καὶ ἐπέστρεψαν, ἐπῆραν μαζί τους καὶ Ἀναπλιώτας καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς στείλουν πίσω μὲ ζαερέδες. Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἤξευραν τὸν τόπο, καὶ ἐκίνησαν 10000 διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστη, καὶ στέλνουν 500 διὰ νὰ πᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τὰ φορτώματα ἤρχοντο ἀπάνω εἰς τὸν Ἅγιο Σώστη· καὶ ἄρχισε ὁ πόλεμος, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ἦτον ἀπὸ ταῖς πλάταις τοὺς ἔπεσαν ἀπὸ πίσω, καὶ ἔτσι τὰ στρατεύματα ἐτσάκισαν τὰ ἐδικὰ μας καὶ ἐσκοτώθη ὁ παπᾶ Ἀρσένιος. Ὁ Νικήτας ἐκλείσθη μέσα εἰς τὸν πύργου. Ὁ Χατζῆ Χρῆστος προφθάνει βοήθεια καὶ τοὺς βαρεῖ ἀπὸ ταῖς πλάταις. Τότε ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Νικήτας βγαίνει ἀπὸ τὸν πύργου, (ὁ πύργος τοὺς ἐγλύτωσε)· ἐπλάκωσαν καὶ τὰ ἐδικὰ μας στρατεύματα, καὶ ἔτσι τοὺς ἐπῆγαν κυνηγῶντας ἕως δύο ὥρας· ἐσκοτώθηκαν μιὰ σαρανταριά καὶ ἐμποδί-

σθηκαν νὰ πάγουν ζωοτροφίαις, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐμπόρεσαν πλέον νὰ ὑπάγουν οἱ Τούρκοι βοήθεια εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι εἶχαμε ὅλα τὰ πόστα πιασμένα, καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης ὅπου ἦσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ ἐπήγαιναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν εἰς ἓνα μῆνα διάστημα περισσότερο ἀπὸ 3000 ἄλογα. Οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐστενοχωρήθηκαν· ἦλθεν ὁ φθινόπωρος· εἰς τὰς 26 Νοεμβρίου ἀπέθανε ὁ Δράμαλης· ἔμειναν οἱ ἄλλοι πασάδες καὶ ὅλο ἀδυνατίζαν. Ὁ θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τοὺς ἐπερικύκλωσε, καὶ ἔμειναν πολλὰ ὀλίγοι Τούρκοι. Ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα ὅλον τὸν Δεκέμβριον ἕως τὰς 27.

Εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχα ἀφήκῃ τὸν Νικόλα, ἀνεψιὸν μου ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ κάστρου. Μία ἡμέρα εὐγῆκαν οἱ Τούρκοι, ἐπολέμησαν καὶ ἐσκοτώθη ὁ Νικόλας καὶ ἔμεινε ὁ Σταΐκος ἀρχηγός. Πρὶν μερικὸν καιρὸ, ἦλθε καὶ ἡ ἀρμάδα ἡ Τούρκικη, ἦλθε ἕως τὸ Ἄστρο, τὰ ἐδικά μας τὴν ἐφοβέρισαν μὲ τὰ μπουρλότα καὶ τὴν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ ταῖς Σπέτσαις κυνηγώντας. Εἰς τὰς 27 τοῦ Δεκεμβρίου ἐβγῆκαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐμίλησαν τοῦ Σταΐκου, νὰ στείλῃ ἔς τὸν Κολοκοτρώνη νὰ κάμουν τραττάτα, καὶ ὁ Σταΐκος μοῦ ἔστειλε αὐτὴν τὴν εἰδησίην μὲ τὸν ἀδελφὸν του. Τοὺς ἔγραψα ἐγὼ ἓνα γράμμα, ὅτι: «Σεῖς ζητεῖτε τραττάτο, καὶ ἡ θέλησίς μου εἶναι νὰ παραδώσετε ὅλα τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀφήσετε καὶ τὸ βίος σας καὶ νὰ σὰς μπαρκάρω εἰς τὰ ἑλληνικὰ καράβια καὶ νὰ σὰς στείλω ὅπου θέλετε, ἀφοῦ μὰς δώκετε τὰ ἐνέχυρα· ὅταν σὰς ἔγραφα ἀπὸ τοὺς Μύλους, σὰς ἔλεγα, ὅτι νὰ φύγετε καὶ νὰ πάρετε καὶ τὸ πρᾶγμά σας, τώρα ὅμως ὅπου ἐπεινάσατε καὶ ἐστενοχωρηθήκατε, νὰ φύγετε ἔτσι· τέτοια εἶναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἂν δὲν ἀκούσετε καὶ τώρα, οἱ Τούρκοι τῆς Κορίνθου ἔλειψαν ὅλοι καὶ εἰς

δέκα ἡμέραις τὰ στρατεύματα θὰ γυρίσουν καὶ θὰ ἔλθουν νὰ σὰς πάρουν μὲ ῥεσάλτο καὶ θὰ σὰς περάσουν ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί.»

Ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀδυνατήσῃ οἱ Τοῦρκοι εἰς τ' Ἀνάπλι, εἶχα ἀφήκῃ πολλὰ ὀλίγους ἐκεῖ μὲ τὸν Σταίικο, καὶ ἐβάσταγα τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ μὴν ἔρθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Τὸ γράμμα τὸ ἐπήγαν τοῦ Σταίικου, ὁ Σταίικος ἔκραξε τοὺς Τοῦρκους καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ γράμμα εἰς τὰς 29 τὸ ἑσπέρας· τὸ γράμμα ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν, ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔκραξαν τὸν Τεζτάραγα καὶ ἄλλους σημαντικούς νὰ καταιβοῦν ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι διὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἄφηκαν ἐννιά ἀνθρώπους εἰς Μπεζεϊράν τάπια καὶ κάμμιὰ δεκάριὰ Τζεταρτάσια καὶ δυὸ, τρεῖς Ἀρβανίταις εἰς τὴν Γιουρτάπια». Ἄφηκαν τόσους ὀλίγους εἰς τὸ Παλαμῆδι, διατὶ δὲν εἶχαν φόβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὅπου ἦτον ἀπέξω διατὶ ἦτον ὀλίγοι. Δύο Ἀρβανίταις κρεμοῦνται ἀπὸ τὴν τάπια καὶ πᾶνε εἰς τὸ Σταίικο καὶ τοῦ λένε, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα καὶ πᾶμε νὰ πάρωμε τὸ κάστρο καὶ ἂν δὲν σὰς λέμε ἀλήθεια βαστάτε τὸν ἕνα ἐδῶ καὶ σκοτώστε μας ἔπειτα, ἂν εὐγῆ ψεῦμα. Ὁ Σταίικος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπήδησε μέσα. Οἱ Τοῦρκοι ὅπου ἦσαν εἰς ταῖς ἄλλαις τάπιας, ἐκατέβηκαν, εἰς τὴν χώραν, καὶ μερικοὶ ὅπου ἦσαν εἰς τὴν Τζοτάρ...

Ἐμβῆκαν τὰ μεσάνυχτα ξημερώνοντας τοῦ ἁγίου Ἀνδρέως. Ἐρρηξε κανόνια καὶ ἐκατάλαβα ὅτι ἐπῆραν τὸ Παλαμῆδι. Ἐκαβάλλικα εὐθύς, ἐπήγαινα ἔστὸν δρόμο, ἀπάντησα τὸν πεζοδρόμο ὅπου ἔστειλε ὁ Σταίικος διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὴν εἶδσιν. Εἰς τὸ ὄρδι εἶχα ἀφήκῃ τὸν Πᾶνο, τὸν Γεννατο κτλ. Τὸν πεζοδρόμο τὸν ἔστειλα εἰς τὸ στρατόμαχον διὰ νὰ δώσῃ τὴν

εἶδῃσιν καὶ τῶν ἄλλων. "Ὅσο νὰ πάγω εἰς τὸ Παλαμῆδι, ὁ Στατικός εἶχέ το παστρέψη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. "Ἀνέβηκα εἰς τὸ Παλαμῆδι, ῥήχοντάς οἱ ἐδικοί μας πενήντα κανόνια. "Ἄμα ἐπῆγα, ἐπρόσταξα καὶ ἐγύρισαν τὰ κανόνια κατὰ τὴν χώρα καὶ τὸν "Ἴτε Καλέ. "Ἔστειλα εἰς τὴν χώραν καὶ εἶπαν τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν νὰ ἔλθουν νὰ ὀμιλήσωμε· ἦλθαν εἰς τὸ Παλαμῆδι οἱ μπεΐδες καὶ ἓνας Ἀρβανίτης ἀρχηγὸς τῶν Ἀρβανιτῶν· τοὺς εἶπα: «Τί κάμνετε τώρα; νὰ μοῦ παραδώσετε ὅλα τὰ κάστρα καὶ τὰ ἄρματα σας, καὶ νὰ σας γλυτώσω τὴν ζωὴν καὶ τὰ παιδιὰ σας, νὰ πάρετε δυὸ μόνον ἀλλαξάις καὶ νὰ σας βαρκάρω εἰς καράβια ἑλληνικά, καὶ νὰ πάτε ὅπου θέλετε· ὅταν μοῦ δώσετε τὰ κλειδιὰ ὅλων τῶν κάστρων καὶ βάλω ἀνθρώπους μου, τότε σας δίδω στρατιώτας καὶ σας συντροφεύουν καὶ σας βαρκάρουν ἀπὸ τὰ Πέντε Ἀδέλφια».

Ὁ Ἀρβανίτης λέγει: «Τὰ ἄρματα μας δὲν τὰ δίδομε καὶ θὰ πολεμήσωμε, θὰ κάψωμε τὴν χώρα, καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμε πέτρα εἰς τὴν ἄλλην πέτρα.» Τοῦ ἀπεκρίθηκα: «Βρὲ Ἀρβανίτη, τίνος τὰ λὲς αὐτά; ἄς πολεμήσωμε καὶ μιὰ φορὰ καθάλλα καὶ τότε βλέπετε! τὴν χώρα ἂν τὴν κάψετε, οἱ προγόνοι μας τὴν ἔφκειασαν, καὶ πάλι τὴν φκειάνουμε· ἐσεῖς ὅμως θὰ σας περάσωμε ὅλους ἀπὸ τὸ σπαθί.» Οἱ μπεΐδες μὲ εἶπαν: «Μὴν τὸν ἀκοῦς αὐτόν, διότι εἶναι ἐργένης, ἄς ἐρωτήσῃ καὶ ἡμᾶς ὅπου εἴμεθα φαμελίταις· ἐμεῖς πᾶμε κάτω, κάμνομε τὸ τραπτάτο, τὸ ὑπογράφομε καὶ σας τὸ στέλνομε μὲ τὰ κλειδιὰ, καὶ νὰ μας δώκῃς τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ μέρος σας καὶ τὸν ὄρκον σου.» Ἔτσι ἐκατέβηκαν κάτω, ἔκαμαν συνέλευσι, ὑπόγραψαν τὴν συνθήκη, καὶ τὴν ἔστειλαν μὲ τὰ κλειδιὰ. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ ἄλλος ἓνας πασᾶς δὲν ὑπόγραψαν,

διατι έφοβούντο από τόν Σουλτάνο, και εκείνους μέ σαρανταπέντε ψυχάς τούς έβάσταξα αιχμαλώτους του πολέμου.

Μετα του άγιου Ανδρέως τρεις τέσσερες ήμέραις έστειλα στρατεύματα έπιασα τόν 'Ιτε Καλέ, τά Πέντε 'Αδέλφια, του γιαιου, της ξηρας την τάπια και έστειλα ανθρώπους κ' έμάζωναν τά πράγματα τά τούρκικα εις τά τζαμιά. Έγραψα να έρθουν από την 'Υδρα και Σπέτσαις και έστειλαν καράβια. Το κάστρο τό είχαν κλεισμένο δια να μη γενούν κατα- χρήσεις. Εις τά φρούρια έστειλα από όλα τά σώ- ματα τούς έμβαρκάρισα τούς Τούρκους δια την Σμύρνην και έστειλε και ή Γερουσία δια να παρευ- ρεθούν εις την πτώσιν και εις τά λάφυρα. Τά καρά- βια τά έκαμα παζάρι 110000 γρόσια· όσο πραγμα- ξμεινε τό έβαλαν εις τά τζαμιά, τό λοιπόν τό άρπα- ξαν οι Έλληνες. Χρήματα μετρητά δέν εύρέθησαν, διότι τά είχαν έξοδεμένα δια ζωοτροφίας εις την πο- λιορκίαν· άσημικά και σκουτικά ήσαν πολλά· τούς έδοσα άσημικά και σκουτικά δια τόν ναυλόν τους των καραβιων. Εις τρεις ήμέραις εκατέβηκα από τό Παλαμήδι εις του 'Αγα πασα τά σπίτια. Τά λάφυρα τά έβαλαν εις δημοπρασία, και κάθε έπαρχία και τά νησιά επήραν τό άνάλογόν τους. Έτσι εγλύτωση και απ' αύτην την έγνοιαν του 'Αναπλιου.

Τόν ιδιον καιρό οι μεινεμένοι Τούρκοι έως 3000 εις την Κόρινθον έμαθαν την πτώσιν του 'Αναπλιου και εκίνησαν να υπάγουν εις την Πάτρα και άφηκαν εις τό κάστρο της Κορίνθου 400. Οι Καλαβρυτινοι έτρώγοντο μεταξύ των. 'Ο Ζαίμης, Σωτήρ Χαραλάμ- πης και Πετιμεζαίοι, αύτοι έτοιμάζοντο να κτυπη- θούν, έμαθαν τούς Τούρκους, αφίνουν ταις διχόνοι- αις των και κτυπούν τούς Τούρκους, τούς χαλούν και

τούς έπολιόρησαν εἰς τὴν Ἀκράτα. Τὸ στράτευμα ὁποῦ εἶχα ἀφήσῃ εἰς τὸ Δεοβενάκι τὸν Πᾶνο, Γενναῖο, ἔμαθαν ὅτι ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Κόρινθον, καὶ ἦλθαν καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὸ Ἀνάπλι. Μανθάνοντες ἔμεῖς, ὅτι τοὺς Τούρκους τοὺς έπολιόρησαν εἰς τὴν Ἀκράτα, ετοίμασα τὸν Νικήτα, τὸν Γενναῖο, τὸν Πᾶνο, διὰ νὰ τοὺς στείλω εἰς βοήθειαν. Ἐκεῖνοι (οἱ ἄρχοντες) μᾶς γράφουν νὰ τοὺς στείλωμεν πολεμοφόδια, καὶ νὰ μὴ στείλω στράτευμα, — καὶ ἡ ὑπόθεσις των ἦτον διὰ τὰ λάφυρα. Εἰς τὴν Ἀκράτα τοὺς έπολιόρησαν δυὸ μῆνας. Οἱ Τούρκοι στενοχωρημένοι ἔκαμνον συμφωνίας χωρὶς νὰ ταῖς ἐκτελοῦν. Τὰ καράβια τὰ τούρκικα ἔφθασαν μὲ μεντάτι, τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Πάτρην, ὥστε ἀπὸ 32000 τοῦ Δράμαλη μὲ 7 πασάδες ἐγλύτωσαν 4000 ὁποῦ ἔμειναν εἰς τὴν Ἀθήνα καὶ Εὐβοία καὶ 2000 ὁποῦ ἐγλύτωσαν εἰς τὴν Ἀκράτα. Ἐρωτοῦσα τὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἄλλους σημαντικούς Τούρκους, καὶ μοῦ εἶπαν 28000 ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον 20000 ἄλογα τῆς σέλλας καὶ 30000 ἀλογομουλάρια φορτηγὰ καὶ 500 καμήλια. Ὅλα αὐτὰ ἔμειναν εἰς τὴν Πελοπόννησον, θησαυρούς καὶ ἄρματα ὠραῖα τὰ ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες. Αὐτὸ τὸ στράτευμα ἦτον ὄλο πλούσιο, διότι τὰ εἶχαν πάρῃ ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁποῦ τὸν έπολιοροῦσε.

Ἀνάπλι. Οἱ Τούρκοι τοῦ Ἄργους ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Οἱ Ἄργίται μᾶζι μὲ τὸν Τσώκρη, καὶ ὁ Κακάννης, ὁ Νέζος, ὁ Σταΐκος καὶ οἱ Κρανιδιώται ἐπὶ κεφαλῆς Ἀρσένης, Ἀναγ. Λέκας καὶ λοιποί, καὶ ἀπὸ τὸ Καστρί ὁ Γιάννη Μῆτσος καὶ ὁ Σταμάτης έπολιόρησαν τ' Ἀνάπλι. έπολιορκεῖτο ἀκόμη ἕως ὁποῦ ἔπεσεν ἡ Τριπολιτσά. Μᾶς ὠφέλησε τὸ Ἄργος πολὺ ἀπὸ τὸ μολύβι, ἀπὸ τὰ τζαμιὰ. — Ἡ Κόρινθος

έπολιορκείτο από τούς Καλαβρυτινούς, 'Αναγ. Πετιμεζάς, Γ. Χελιώτης και Νικολάκης Σολιώτης. Τά 1822 εἰς τὸν Ἰανουάριον μῆνα ἐπῆγε ὁ Ἄναγνωσταρς και ἐπολιόρκησε τὴν Μεθώνη, τὴν Κορώνη με Λεονταρίταις, με Σπαρτιάταις, με Ἄνδρουσάνους, με Καρυτινούς· οἱ Καρυτινοὶ πάντοτες ξεχειμαζαν ἐκεῖ και ἦτον κάμμιὰ διακοσαριά. Ἦτον λαδιά. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἐπρόσταξε ἡ Κυβέρνησις τοῦ Νικηταρᾶ και ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάς και εἰς τὸν Ὀδυσσεά και με τὸν Π. Ζαφειρόπουλον με τούς Ἀγιοπετρίταις.—Πόλεμος τοῦ Νικηταρᾶ με τὸν Ζαφειρόπουλο.

Πάντοτε ἐπροσπαθοῦσα και ἐπὶ Ῥώσσων και ἐπὶ Γάλλων (καθὼς και ἐπὶ Ἀγγλων) διὰ νὰ ἀποστατήσω τὸν Μωρέα, ὄχι διότι περιωριζόμενὴ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀλλὰ τότε ὁ κόσμος δὲν εἶχεν εἰδῆσιν· τὸ πρᾶγμα δὲν ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ γενικόν, διότι δὲν ἦτον προετοιμασμένον· τὰ μέσα τὰ ἔβλεπα ὀλίγα, ἀλλ' ὁ σκοπός μου ἦτον, μίαν φορὰν νὰ ἐλευθερώναμεν τὴν Πελοπόννησον ἐκάμναμεν μίαν βάσιν, ἓνα quartier, και ἔπειτα προωδεύαμεν και ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Ἐπειτα ἡ Πελοπόννησος ἦτον ὡς νησί και ἦτον εὐκόλον νὰ ὑπερασπισθῆ αὐτὸ τὸ μέρος. Ἡ ἐποχὴ τοῦ 1821 με τὴν ἐποχὴν τῶν 1805, 1806 και 1807 ἦτον πολλὰ μεγάλη ἡ διαφορά. Ὅταν ἐκατέφευγα τὴν πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ζάκυνθον, 1806, ἦλθε ἓνας ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν νὰ με ζητήσῃ ἀπὸ τούς Ῥώσσωσ και ἔδιδαν 50000 γρόσια. Ὁ Ῥώσσωσ Διοικητὴς με εἶπε νὰ κρυφθῶ και ἔκαμα κρυμμένος ἓνα μῆνα· τοῦ Τούρκου τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἔφυγε ὁ Κολοκοτρώνης και δὲν εὐρισκόμην εἰς τὴν Ζάκυνθον, και ἔτσι ἀνεχώρησεν. Μίαν φορὰν με ἐζήτησε ὁ Ἄλῃ πασας διὰ τοῦ Μάνθου και με

ἔκαμε μυριάς καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' ἐγὼ δὲν τὸ ἐδέχθηκα.

Ζ'.

Αἱ ἐπαρχίαις ἐτοιμάζον τοὺς Πληρεξουσίους διὰ τὴν Β' Συνέλευσιν· τοὺς ἔγραφα νὰ ἔλθουν νὰ γίνῃ ἡ Συνέλευσις εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὸ κόμμα τῶν ἀρχόντων δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, πρῶτο, διότι ἦτον φρούριο, καὶ δεύτερο, διότι τὸ εἶχα ἐγώ. Ἄφησα τὸν Κολιόπουλο φρούραρχο καὶ ἐπέρασα εἰς τὴν Τριπολιτσαίαν, ἀντάμωσα τὴν Γερουσίαν καὶ τὸν Μαυρομιχάλην, ἐκάμαμε συμφωνίαν διὰ νὰ βαστάξωμε εἰς τὴν Συνέλευσιν τὴν Γερουσίαν καὶ νὰ μείνῃ ἡ Ἀρχιστρατηγία· ὠρκωθήκαμε διὰ νὰ βαστάξωμε τὴν σειράν. Τέλος πάντων ἀποφασίσθη εἰς τὸ Ἄστρος νὰ γίνῃ ἡ Συνέλευσις. Ἐσυνάχθησαν μέρος. Ἐκεῖ ἔγραψαν εἰς τὸν Μαυρομιχάλην τάζοντές του νὰ τὸν κάμουν πρόεδρον φθάσει νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ. Ὁ Μαυρομιχάλης ἀλησμόνησε τοὺς ὄρκους μας καὶ ἐπῆγε, τόσον καὶ ὁ Παπαῖ Φλέσας καὶ λοιποὶ ἐσηκώθηκα καὶ ἐγὼ καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄστρος· ἐκεῖ εἴμεθα χωρισμένοι φανερὰ δύο κόμματα, τὸ ἓνα ἐλέγετο τῶν Προεστῶν καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Κολοκοτρώνη. Τῶν προεστῶν ἦτον οἱ περισσότεροι, ἦτον 150 Πληρεξουσίοι καὶ 6000 στρατιώταις (Ἀπρίλ. 1823). Ἐγὼ εἶχα τὸν Ὀδυσσεά, τὸν Μούρτζινο καὶ ἄλλους σαράντα Πληρεξουσίους μὲ 800.

Αὐτοὶ ἔφεραν στρατιώτας γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν γνώμην τους μετὰ τὴν δύναμιν καὶ ἐγὼ μὲ τὴν δύναμιν ἐγύρευα νὰ τοὺς ἀνατρέψω τὴν γνώμην. Ἐμεῖς ἐκαθήμεθα εἰς τὰ Μελεγιτικά κονάκι καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὰ Ἀγιαννήτικα, μία τουφεκιὰ μακρυά. Ἐκεῖνοι ἔκαμναν σινεδριάσιν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐπηγαίναμε. Αὐτοὶ ἤθελαν

καὶ ἐψήφισαν νὰ γίνουν 50 Στρατηγοὶ καὶ 150 Βουλευταί. Αὐτὴ ἡ πολυαρχία δὲν μὲ ἀρεζε ἐμένα διατι ὁ πολὺς ἀριθμὸς ἤθελε μὰς χάση καθὼς καὶ μὰς ἔχασε· ἐψήφισαν τόσους Στρατηγοὺς διατι ἐνόμισαν νὰ γκρεμίσουν μὲ τοῦτο τὴν ἐπιρροὴν τὴν ἐδικήν μου· ἐψήφισαν νὰ ἐκποιήσουν τὴν γῆν, μὲ σκοπὸν νὰ βγάλουν ὅ τι εἶχαν ἐξοδεύση ὅσα ἤθελαν, καὶ νὰ ἀποζημιωθοῦν εἰς γῆν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸν λαὸν γυμνὸν καὶ ἀπὸ τὴν τὴν ἐλπίδα τῆς γῆς. Τότε ὁ λαὸς ἐγύρισε μὲ τὴν γνώμην τὴν ἐδικήν μου· αὐτοὶ σὰν εἶδαν τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ὁποῦ ἔκαμεν ἡ ἐκποίησις, ἐβιάσθησαν νὰ τὸ σβύσουν αὐτὸ τὸ ἄρθρον. Αὐτοὶ ἄρχησαν νὰ κολακεύουν τοὺς φίλους μου καὶ τοὺς ἔπαιρναν ἕναν ἕναν μὲ τὸ μέρος των.

Μὲ ἐπροσκάλεσαν νὰ ὑπάγω· ἐπῆγα εἰς ἕνα περιβόλι ὁποῦ ἔκαμαν τὴν Συνέλευσιν καὶ ἄρχισα νὰ τοὺς εἰπῶ : « Σεβαστὴ Συνέλευσις, δὲν εἶναι καλὰ αὐτὰ τὰ ψηφίσματα ὁποῦ ἐκάματε, νὰ εἶναι τόσο πολλοὶ Βουλευταὶ καὶ τόσο πολλοὶ Στρατηγοί, διατι θὰ μὰς φέρουν τόσα ἔξοδα καὶ τόσαις ζημίαις, διότι τὸ ἔθνος μὰς εἶναι πτωχὸ καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ πληρώσῃ τόσους πολιτικούς καὶ πολεμικούς ἀνωφελεῖς. » Ὁ Ζαῦνης ἐσηκώθηκε τότε καὶ λέγει : « Κολοκοτρώνη ! Κολοκοτρώνη ! εἰς τὸ χέρι σου στέκεται νὰ χαθῆ ἡ Ἑλλάς, ἢ νὰ ἐλευθερωθῆ ἂν ἐνωθῆς μαζί μας. » Τὸν ἐρώτησα τρεῖς φοραὶς « Ἐγὼ κῦρ Ἀνδρέα ; » μὲ ἀπεκρίθηκε, « Ἐσὺ ! » Ἔτσι ἐπῆγα καὶ ἐγὼ καὶ ὑπόγραψα, λέγοντας : « Ἄς ὑψεσθε διὰ ἐκεῖνα ὁποῦ θὰ ἀκολουθήσουν κακὰ εἰς τὴν Πατρίδα μὰς διὰ τὴν πολυαρχίαν. »

[Εἶχαν ψηφίσῃ πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὸν Μαυρομιχάλη, μέλη, τὸν Ἀνδρέα Ζαῦνη, Σωτῆρη Χαράλαμπη, Ἀνδρέα Μεταξά, καὶ Ἀρχιγραμματέα τὸν Μαυροκορδάτο· εἶχαν ψήφισμα νὰ μὴ βάλλουν ἄλλον

εις τὴν δούλευσιν κανέναν ἀπὸ τοὺς νεοφερμένους ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ παρὰ μόνον τοὺς αὐτόχθονας. Ὁ Παπᾶ Φλέσας, Μινίστρος τῶν Ἑσωτερικῶν, Βάρβογλης Μινίστρος τοῦ Δικαίου, Περραιβός, Ἀναγνωσταράς Μινίστροι τοῦ Πολέμου, τὸν Αἰνιᾶν Μινίστρο τῆς Ἀστυνομίας, Περούκα Μινίστρο τῆς Οἰκονομίας. Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἶχε καὶ τὰ χρέη τοῦ ἐξωτερικοῦ· τότε ἐπροβάλαμε τὸν Γ. Κουντουριώτη Πρόεδρον καὶ τὸ ἐδέχθη, Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ τὸν Ὀρλάνδο, ἀντιπρόεδρο τὸν Βρυσηένης καὶ ἐτελείωσε ἡ Συνέλευσις, ἀφοῦ ὑπόγραψα ἐγὼ καὶ οἱ ἐδικοί μου.

Ἐπήγαμε εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἐκεῖ ἔκαμαν διαταγὴν Βουλευτικὴν καὶ Ἐκτελεστικὴν καὶ ἐδιώρισαν τὸν Πᾶνο φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐβγήκε ὁ Κολιόπουλος. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἔβαζον ὅλους ἐδικούς τους καὶ ἐκατάτρεχαν τοὺς δικούς μας. Ἐπῆρα τὸν Νέγρη. Ἐβγαίνομε εἰς τὴν Σιλήμνα καὶ κάνομε νόμους· αὐτοὶ ἔμειναν μονάχοι εἰς τὴν Τριπολιτσά. Ὁ σκοπός μας ἦτον, νὰ στείλωμεν ἀνθρώπους εἰς τὰς ἐπικρῆσας νὰ οἰκονομοῦν τοὺς στρατιώτας καὶ ἐμεῖς νὰ κινήσωμεν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμε τὴν Κυβέρνησι· αὐτοὶ εἶδον τὴν ἀδυναμίαν τους, ἔκαμαν συμβούλιον, ἔκραξαν τὸν κῦρ Ἀναγνώστη Δεληγιαννη ὡς μεσίτη, διὰ νὰ δεχθῶ τὰς προτάσεις των· ὁ Ὑψηλάντης ἦτον μὲ ἡμᾶς· ἡ γνώμη τους ἦτον νὰ μὲ βάλουν Ἀντιπρόεδρο τοῦ ἐκτελεστικοῦ διὰ νὰ ἔβγῶ ἀπὸ τὰ ἄρματα, νὰ μὲ ἀδυνατίσουν· ἔστειλαν πρέσβεις, μὲ εὗρηκαν εἰς τὴν Πιάνα· ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς δυσκολίας ἔρχονται, ἐπέστρεψα εἰς τὴν Τριπολιτσά.¹⁾

¹ Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται πληρέστερον ἐν τοῖς ἔπομένοις παραγράφοις. Σ. τ. Ε.

1823. Ἀπρίλιος, στοχάζομαι, Ἄστρος.

Εἰς τὴν Συνέλευσιν ἔγεινεν Πρόεδρος ὁ Μαυρομιχάλης τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὁ Ζαῦτης ἔστὸ Ἐκτελεστικό, ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς· ὁ Ἀρχιγραμματεὺς καὶ Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν ὁ Μαυροκορδάτος. Εἰς τὸ Βουλευτικὸν Ὁρλάνδος, καὶ Ἀντιπρόεδρος ὁ Βρυσηνῆς καὶ 70 Βουλευτικοί. Ἐκάμαμεν τον ὄρκον εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἐκινήσαμεν διὰ τὴν Τριπολιτσάν. Μινίστρος τῆς Δικαιοσύνης ὁ Μπαρμπογλούς· Μινίστρος Ἐσωτερικῶν ὁ Παπαὶ Φλέσας· τῆς Ἀστυνομίας ὁ Γ. Αἰνιάν· Μινίστρος τοῦ Πολέμου ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Περραιβός, ὁ ἕνας διὰ τὴν Ρούμελην καὶ ὁ ἄλλος διὰ τὴν Πελοπόννησον.

Πηγαίνοντες εἰς τὴν Τριπολιτσά ἀρχίνησαν τῆς βαδίουργίας, ὅτι ἤθελαν νὰ βάλουν ἀπὸ τὸ μέρος τους εἰς ὅλα τὰ ὑπουργήματα, πολιτικὰ καὶ στρατιωτικά, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τους. Ἐκάμαμεν τὴν συνέλευσιν διὰ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκεῖνοι τὸ καταμέρισαν εἰς τὴν συγγένειαν καὶ εἰς τὰ κόμματα. Ἐπῆγα ὁ ἴδιος μία βολὰ καὶ τοὺς εἶπα: «Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ κάνουνε οἱ Μινίστροι, ὅτι σᾶς προβάλλουν κάνετε. Ἡ συνέλευσις σᾶς ὤρκωσε νὰ τηρᾶτε τοῦ ἔθνους τὴν ὑπόθεσι καὶ νὰ βάλλετε εἰς τὰ ὑπουργήματα ἀπὸ ὅλους νὰ δουλεύουν τὴν Πατρίδα καὶ νὰ πορεύωνται καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ ἐγὼ βλέπω τοὺς ὑπουργοὺς νὰ κάνουνε κατὰ μέρος, καὶ ἔτσι διαιροῦνται καὶ οἱ πολιτικοί, διαιροῦνται καὶ τὰ ἄρματα.»

Μοῦ ἀπεκρίθησαν: «Καὶ ἀφτοῦνο τὸ διορθώνομε». Μὲ λόγῳ, καὶ μὲ ἔργον ἦτον ἡ γνώμη των νὰ βάλουν ἀπὸ τοὺς ἐδικούς των, καὶ ἐγὼ νὰ ἀδυνατίσω. Βλέποντας ἐγὼ τὸ πρᾶγμα ὅσον ἐπῆγαινε τόσο χειρότερα, ὠμίλησα καὶ κάμαμε συνέλευσι.

Στὴν συνέλευσιν ἔγεινε ψήφισμα ὅτι νὰ μὴ βάλουν ἄλλους ξένους, εἰμὴ τὸν Μαυροκορδάτον διὰ τὰ ἐξωτερικά. Ἀρχίνησαν καὶ ἔβαλαν φιλικῶς, καὶ ἐκεῖνα ποῦ ὑπογράψαμεν τὰ ἀλησμόνησαν. Τότενες σὰν ἔκαμα συνέλευσι, εἶπαμε : «Τί εἶναι τοῦτο ποῦ γίνεται, πατριώταις ; Ἄλλα ὑπογράψαμε καὶ ἄλλα βλέπομεν νὰ κάνουν. Ἡμεῖς εἶπαμεν ὅτι πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἀξίους, καὶ ἐκεῖνοι νὰ ὁμιλοῦν ὅλοι συμφώνως, καὶ ἔτσι νὰ τοὺς διορίζουν, καὶ αὐτοὶ τὸ ἐναντίον.» Τότε ἐκίνησα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς ἓνα χωριὸ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ μία ὥρα, καὶ εἶχαμε καὶ τὸν Νέγρη (τὸ χωριὸ Σιλλίμνα) ὁ Ὑψηλάντης ἦτον. Οἱ βουλευταὶ πλείοτεροι ἦλθαν. Ἀποφασίσσαμεν καὶ ἐκάμαμε ἓνα νόμο νὰ μὴν ἀκούομεν τὰς διαταγὰς, καὶ ὅσοι εἴμεθα στρατιωτικοὶ νὰ πάμε κατὰ τοὺς Τούρκους· ὅσοι πολιτικοὶ νὰ μᾶς προβλέπουν ἀπὸ τροφᾶς νὰ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα μας, καὶ ἐκεῖνοι ἄς κάθωνται. Βλέποντας τὴν πανουργίαν ὅπου εἶχαν διὰ νὰ μὲ ἐξοντώσουν ἐκεῖνοι μὲ ἐδυνάμωσαν.

Τότε ἄρχισαν καινούριο σχέδιο, καὶ βάνουν μεσίτας, καὶ τὸν Ἀναγνώστη τὸν Δεληγιάννη, ποῦ ἐκράταε τὸν μέσον ὄρο, νὰ ἰδῆ ποῖος νικάει καὶ στέλνει τὸν διδάσκαλον τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Γιάννην Ῥάγκον νὰ ἔλθουν νὰ μοῦ εἰποῦν νὰ γυρίσω ὀπίσω, νὰ μὴ χαλάσῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἔμβα καὶ σὺ Ἀντιπρόεδρος. Παρακινῶντας ὁ Ἀναγνώστης ὁ Δεληγιάννης, καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐμφύλιος πόλεμος ἐγύρισα νὰ ἰδῶ τί θὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ τούτην τὴν Κυβέρνησι. Ἔτσι ἐπῆγα εἰς τὸ Ἐκτελεστικό. Τὴν πρώτην ἡμέρα ποῦ ἐπῆγα ἐχαιρέτησα τὸν Μαυρομιχάλη καὶ λοιποὺς καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Πετρόμπεης ὅτι : «Ὡς πότε θὰ χορεύῃς, Κολοκοτρῶνη ;» Καὶ τοῦ εἶπα : «Ὅσο τρα-

γουδάτε σεις χορεύω ἐγώ· παῦτε τὰ τραγούδια καὶ παύω τὸν χορόν.»

Ἀκολουθοῦσαμεν τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ἀρχιγραμματέας μας βάνει τὸν Περραιβὸν καὶ τὸν Αἰνιάν νὰ κάμουν μίαν ἐταιρίαν διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ Εὐβοϊαν, ὅτι νὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ κάμουν ἄλλο Γκυβέρνο. Κάνουν ἓνα μῆνα Συνέλευσιν μυστικῶς· κάνουν δεκατέσσερα κεφάλαια, τὰ ὅποια δὲν τὰ ἐνθυμοῦμαι, καὶ ὑπογραφήκανε πολλοί, καὶ οἱ δύο Μινίστροι, ὁ ἓνας τῆς Ἀστυνομίας, καὶ ὁ Περραιβός, καὶ ἄλλοι ὅπου ἔκαναν τὸ μυστικοσυμβούλιον· νὰ τὸ ὑπογράψωμεν καὶ ἡμεῖς. Τότες τὸ ἐπῆρε ὁ Μαυροκορδάτος νὰ τὸ διαβάσῃ, ὡς Ἀρχιγραμματέας. Ἀρχίνησε καὶ ἐδιάβασε τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἀργά· τὸ δεύτερον κεφάλαιον, ποῦ εἶχε τὴν δύναμι, τὸ ἐδιάβασε ὀγλήγορα, διὰ νὰ μὴ καταλάβωμε τίποτε· τοῦ λέγω ἐγώ: «Γιὰ διάβασε αὐτὸ τὸ κεφάλαιον νὰ μᾶς τὸ ἐξηγήσῃς καλὰ, νὰ ἰδοῦμε τί εἶναι.» Τὸ ἐκατάλαβα ὅτι ἐμούδιασε, —τὸ ἐδιάβασε τσάτρα πάτρα,— διάβασε καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον —τὸ ἐδιάβασε, τὸ ἐτελείωσε. Τελειώνοντας τὰ κεφάλαια, ἔγραφαν ὅτι ὅλα τὰ κεφάλαια νὰ ἀλλάξουν, ἂν ἀνάγκη, ὄχι ποτὲ τὸ δεύτερον, νὰ μὴ ἐγγιχθῇ (εἶχαν καὶ τσεκούρι μέσα). Ἐγὼ ἐμβῆκα σὲ ὑποψία· ἀκαρτερῶ νὰ ὁμιλήσουν ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ συντρόφοι μου· δὲν ὠμίλησε κανεὶς. Τότε ἐπετάχθηκα ἐγὼ καὶ λέγω: «Κύριε Αἰνιάν, σὺ εἶσαι Μινίστρος· αὐτὰ τὰ γράμματα—ξεύρω ποῦ μαζώνεστε τριάντα ἡμέραις—διατί δὲν εἰδοποιούσατε τὴν Κυβέρνησιν; καὶ τὰ φέρετε τώρα νὰ ὑπογραφτοῦμε· δὲν εἶσαι ἀξίος τῆς Ἀστυνομίας· κόπιασε στὸ καλόν.»—καὶ τὰ γράμματα ἐκεῖνα τὰ ἐκρατήσαμε.—Τὸ ἴδιον ἔκαμα καὶ τοῦ Περραιβοῦ. Δὲν ἐπέρασε καὶ ἐκεῖ ἡ ραδιουργία τους. Μετὰ ἡμέραις κάνουνε ἄλλο σχέδιον, ὅτι ἦτανε γέν-

νημα τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Ζαΐμη. Τὸ Ἐκτελεστικὸ εἶναι εὐλογο νὰ βγῆ εἰς τὰ Δερβένια, νὰ βρῆ στρατεύματα καὶ νὰ τὰ βαστάξῃ.—τὸ ἔφτειασαν μόνοι τους· πρῶτα τὸ ἐστόλιζαν καὶ ὕστερα τὸ ἔβγαναν ἔξω ἓνα ἓνα πρόβλημα.—Παράστησαν τὴν ἀνάγκη τοῦ νὰ ὑπάγῃ τὸ Ἐκτελεστικὸ ἔς τὰ Δερβένια, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Νὰ στοχαστῶ ἄς μείνῃ διὰ αὖριον αὐτὴ ἡ σκέψις. Ἐρώτησα καὶ τὸν Ἀναγνώστη τὸν Δεληγιάννη, καὶ τὸν Παπαῖ Φλέσα, καὶ ἄλλους τοῦ κόμματός μου, καὶ πρῶτα δὲν τὸ εὗρηκαν εὐλογο. Γυρίζω ἐγὼ καὶ τοὺς λέγω: «Δὲν ἐβγήκα μὲ τὰ ἄρματα εἰς τὴν Ρούμελην, δὲν ἐβγήκα οὔτε πολιτικός· μῶλον τοῦτο ἄς πᾶμε.» Ἔτσι ἀποφασίσαμε τὴν δευτέραν ἡμέρα διὰ τὸν πηγαϊμόν μας. Ὅσο ποῦ ἔστερξα τὸν πηγαϊμόν μου, ἄρχισαν ἄλλο σχέδιο, ὅτι νὰ πάγῃ ὁ Ἄνδρέας ὁ Ζαΐμης διευθυντῆς εἰς Βοστίτσα καὶ Καλάβρυτα καὶ Πάτρα, διὰ νὰ πολιορκήσῃ τοὺς Τούρκους μὲ ἄρματα, καὶ νὰ πάρῃ καὶ τὸν Ἄνδρέα Μεταξᾶ· ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης φοβούμενος μὴ πάγῃ εἰς τὴν ἐπαρχία του, εἶπε: «Νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ», καὶ ἐμείναμε οἱ τρεῖς, καὶ ἦτο πλήρες τὸ Ἐκτελεστικὸ. Ἀποφάσισε νὰ ὑπάγῃ καὶ ὁ Χαραλάμπης, καὶ ἔπειτα νὰ γυρίσῃ ὅπου εἴμεθα ἡμεῖς.—Λογαριάζαμε νὰ πᾶμε ἔς τὰ Δερβένια, ἔτσι ἀνεχώρησαν διὰ τὰ Καλάβρυτα.

Ἐκεῖναις ταῖς ὥραις ποῦ ὀρδινιαζόμεθα ἡμεῖς νὰ πᾶμε ἔς τὰ Δερβένια μὲ τὸν ἀρχιγραμματέα, τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου ἦτον ἀγοραστῆς ἓνας Κορθινὸς καλόγηρος μὲ ἄλλους συντρόφους, καὶ οἱ Νοταράδες τοὺς κακοφάνηκε ὅτι ἔβγαλε περισσότερο καὶ τὴν πῆρε· καὶ πηγαϊνάμενος ἔστην Κόρινθο νὰ συνάξῃ τὰς προσόδους τὸν ἐσκότωσαν καὶ ἔδιωξαν καὶ τοὺς συντρόφους του· ἦλθε εἰδήσις εἰς τὴν Κυβέρνησι Μοῦ εἶπε ὁ

Πρόεδρος και οι άλλοι οι συντρόφοι μου διὰ νὰ πάγω με δύναμι διὰ νὰ παιδεύσω τοὺς φονεῖς και νὰ συστήσω τοὺς ἀγοραστὰς και εἶχαν και ἑπτὰ χιλιάδας γρόσια ἔρανον εἰς τὴν ἐπαρχίαν, και νὰ τὰ συνάξω και αὐτά· και ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Δὲν πάγω μοναχὸς μου, διατί, ἂν καλὸ κάμω, κακὸ θὰ εἰποῦνε· δόμου τε και τὸν Μεταξᾶ, ποῦ εἶναι μέλος τῆς Κυβερνήσεως, νὰ ἦναι αὐτόπτης και εἰς τὸ καλὸ και εἰς τὸ κακὸ, νὰ δώσῃ τῆς Κυβερνήσεως λόγον τῶν πράξεών μου.»—Φεύγοντας ἐγὼ δὲν ἔμεινε πλήρης ἡ Κυβέρνησις, ὅμως πάμε οἱ δύο· και ὁ Πρόεδρος και ὁ Ἀρχιγραμματεὺς συναζοῦν τὰ πρακτικὰ και τὰ ἀρχεῖα και ἔρχονται εἰς τὴν Κόρινθο και τραβάμε διὰ τὰ Δερβένια. Ἔτσι ἀποφάσισα νὰ κινήσω με τὸν Μεταξᾶ, και ἐκίνησα με 400 στρατιώτας. Ἀναχωρῶντας ἐγὼ με τὸν Μεταξᾶ διὰ τὴν Κόρινθο, ἐγύρισε και ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης εἰς τὴν Τριπολιτσά.

Ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις τὸ Βουλευτικὸ και τὰ δύο ἄτομα, ὁ Πρόεδρος και ὁ Σωτὴρ Χαραλάμπης, και ὁ Ἀρχιγραμματεὺς, ποῦ ἔμεινε ἐκεῖ με τὸ Βουλευτικὸ (τὸν Πρόεδρον ποῦ εἶχε τὸ Βουλευτικὸ, ὁ Ὀρλάνδος, ἀνεχώρησε· ἔμεινε ὁ Βρυσηθῆνης Ἀντιπρόεδρος) ἔκαμαν συνέλευσι και ἀποφάσισαν νὰ στείλουν πρέσβυν τὸν Δεληγιάννην και ἄλλους, νὰ στείλουν εἰς τὴν Πορτογαλίαν νὰ ζητήσουν Βασιλέα· ὁ Δεληγιάννης τοὺς ἀπεκρίθηκεν ὅτι: «Ἄν δὲν βρωτῆσω τὸν ἀδελφόν μου τὸν Κανέλλο και τὸν Κολοκοτρώνη, δὲν ἔμπορῶ νὰ σας δώσω λόγον, διατί εἶμαι φαμελίτης.»

Ὁρδινιάστηκε τὸ Ἐκτελεστικὸ νὰ ἔλθῃ ἔστην Κόρινθο, νὰ πάμε ἔστὰ Δερβένια και ἐσυντροφεύθηκε ὁ κῦρ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης νὰ ἐλθῇ διὰ ἡμᾶς, διὰ τὴν ὁμιλίαν ποῦ τοῦ ἐκάμαμεν· και ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς εἶπεν ὅτι: «Δὲν εἶμαι ἔτοιμος. . . . ἔρχομαι και

ἐγώ· ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτον νὰ μᾶς συνεβγάλη. Ἐκίνησαν καὶ ἦλθαν καὶ μὲ ἡῦραν ἔστο Κλημεντοκαίσαρι μὲ τὸν Μεφαῶ, καὶ εἶχα καὶ τοὺς ἀγοραστὰς βαλμένους εἰς τάξιν, καὶ τὸν ἔρανον μαζωμένον. Ἐξετάζοντας ποῖος ἐσκότωσε τὸν καλόγερον ὑπογράφτηκαν ὄλοι ἡμεῖς καὶ ὁ Σωτῆρ Νοταρᾶς· ἐκράτησε τὸ γράμμα ἡ Κυβέρνησις νὰ θεωρήσῃ τοῦτο τὸ φονικὸ· οἱ ἐνοικιαστικὲ ἐκουβάλασαν τροφὰς διὰ τὰ Δερβένια, ἔφθασε καὶ ὁ Πετρόμπης, καὶ ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπης καὶ Δεληγιάννης· ἔφθασαν τὴν Παρασκευὴν· τοὺς ἐρωτήσαμεν ποῦ εἶναι ὁ Ἀρχιγραμματεὺς. — «Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς δὲν εἶχε φορτηγὸ, καὶ ἔμεινε νὰ ἔλθῃ τὴν Δευτέρᾳ μουτουλάκ εἶναι ἐδῶ» — μὲ αὐτὸν τὸν λόγον ἐμείναμε ἡσυχοί. Ἐρχάμενη Δευτέρᾳ τὸ βράδυ καὶ δὲν ἦλθε, ἐγὼ ἔλαβα ὑποψία. Τὴν Τρίτην ἕως τὸ γεῦμα δὲν ἦλθε καὶ τότες ἔβαλα ἓνα ξύλο καὶ ἐτήραγα κατὰ τὴν Τριπολιτσά — ποῦ ἡ Κόρινθος, ποῦ ἡ Τροπολιτσά. — Μὲ ἐρώταγαν: «Τί τηρᾶς;» «Τηρᾶω ἔστην Τριπολιτσά.» «Ἄμ' τι βλέπεις;» «Βλέπω τὸν Μαυροκορδάτο, τὸν Δεσπότη Ἄρτης καὶ Σπετσιώταις καὶ Ὑδραῖους καὶ πλέκουν ἓνα γαϊτάνι ἔστοῦ Ἀναπλιοῦ τὴν πόρτα, μὰ τὸ τί γαϊτάνι εἶναι δὲν τὸ ἤξεύρω». Αὐτοῖνοι ἐγελάγανε· τρεῖς ἡμέραις κοντὰ κοντὰ ἔκανα τούτη τὴν τέχνη· ὁ Μαυροκορδάτος ἔμεινε γιὰ νὰ γείνη Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ὄχι νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ χρέος του.

Ὄντας ἡμεθεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσά ἀποφασίσαμε τὸν Παν. Γιατράκο νὰ πολιορκήσῃ τὴν Πάτρα μὲ Μιστριώταις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις ταῖς εἶχαμε νὰ ἔλθουν εἰς τὸ Δερβένι, καὶ ἔφθασε εἰς τὴν Τριπολιτσά μὲ ἀλαῖ πασαλίτικο, μὲ δέκα ζυγίαις ταβούλια καὶ μὲ ἄλλα μασκαραλίκια τοῦ Γιατράκου. — Τὴν ἴδια ὥραν ἦλθαν εἰς τὴν Τριπολιτσά τετρακόσιοι Ἄρ-

καδινοί με τόν Γρίτζαλη, Μητρο 'Αναστασόπουλο, Παπατσώρη, να έλθουν εις τὰ Δερβένια. Εις τὸ παζάρι ἐπιάσθησαν οἱ 'Αρκαδιοὶ καὶ οἱ Μιστριώταις, ἐπάνω εἰς τὸ κρασί, καὶ σκοτώνονται δεκαπέντε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἄλλο. Τῆς εὐθὺς τὸ Βουλευτικὸ ἔστειλε ταχυδρόμο καβαλλάρη καὶ μᾶς τὸ εἶπαν. 'Εκράταγαν τὴν μισὴν χώραν οἱ 'Αρκαδιοί, τὴν ἄλλην Μιστριώταις, καὶ τὸ τουφέκι ἐδόουλε. 'Ακουοντας ἡμεῖς αὐτὸ, με ἀποφασίζουσι νὰ πάγω 'ςτὴν Τριπολιτσὰ τὸ γληγορώτερον νὰ παύσω τὴν φωτιάν· τοὺς εἶπα : « Δὲν πάγω » — με φορτώθηκαν διὰ νὰ πάγω· ἀπεφάσισα. Τοὺς ἄφησα μὴ ἐντελεῖς.

'Ἐκίνησα με τὰ ἡλιοβασιλεύματα, ὀλονυκτις καὶ με βίαν ἔφθασα εἰς ἓνα χωριό, τρεῖς ὥραις μακρὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἔστειλα ἓνα γράμμα : « Σακίμ, ὅποιος ῥήξῃ τουφέκι εἶναι ἐχθρὸς μου, καὶ ἄς με καρτερῇ » Πηγαίνοντας ἡ διαταγή μου ἐσχόλασε τὸ τουφέκι· μετὰ δύο ἡμέραις ἐπῆγα καὶ ἐγώ. Πηγαίνόμενος ἐκεῖ ἔκραξα τοὺς 'Αρκαδιοὺς· τὴν ἄλλην ἡμέραν τοὺς ἔστειλα, πάνε 'ςτὸ Δερβένι. Τὴν ἄλλην ἡμέραν πάγει καὶ ὁ Γιατράκος 'ςτὴν Πάτρα.

'Ἐμεινα ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ἔστειλα ταχυδρόμο καὶ ἔδοσα εἰδῆσιν τῆς Κυβερνήσεως τὰ ὅσα ἔκαμα. Μία ἡμέρα βλέπω καὶ ἔρχεται ὁ Μαυροκορδάτος νὰ με χαιρετήσῃ, ὅταν ἔπαυσαν τὰ δεινὰ τῆς πόλεως. Τοῦ εἶπα : « Γιατί κῦρ 'Αρχιγραμματέα, δὲν ἤλθες κοντὰ εἰς τὴν Κυβέρνησι ; » Μοῦ ἀποκρίθηκε προφάσεις ποῦ δὲν εἶχαν τὸν τόπον τους, καὶ μοῦ βγάνει ἓνα γράμμα προσκλητικόν, ποῦ τὸν προσκάλεε διὰ Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ· μοῦ ἔβγαλε καὶ μία κόπια τῆς ἀπαντήσεώς του ποῦ δὲν ἤθελε γιατί εἶναι 'Αρχιγραμματέας τοῦ 'Εκτελεστικοῦ. 'Ἐγὼ τοῦ εἶπα : « Ἐκαμες ὡς πατριώτης, καὶ στέκεσαι καὶ εἰς τὸν λόγον σου, γιατί

ἂν ἔμβαινες εἰς τὸ Βουλευτικόν, τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔχάλαγε, γιατί ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἶσαι ἡ εὐγενία σου, καὶ ἀποκριθῆκες πολὺ καλὰ.» Ἐγὼ ἐξέγνοιασα καὶ ἡ δουλειὰ ἐδούλευε εἰς τὸ Βουλευτικόν.

Μία τῶν ἡμερῶν τὸ Βουλευτικὸν ἔκλεξε τὸν Ἄρτης καὶ ἄλλους νὰ μοῦ ὁμιλήσουν διὰ νὰ δώκω γράμμα νὰ τοὺς δεχθῆ ὁ μακαρίτης ὁ Πάνος, ποῦ ἦτον εἰς τὸ Ναύπλιον φρούραρχος, διὰ νὰ κάτση τὸ Βουλευτικὸν εἰς τ' Ἀνάπλι. Ἐγὼ ἐπῆρα τὸν Ἀναγνώστη Δεληγιάννη καὶ τὸν Παπᾶ Φλέσα διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν χωριστὰ εἰς μίαν κάμαραν τοῦ Βουλευτικοῦ. Σὰν ἐπήγαμε, ἄρχισε ὁ Ἄρτης τὴν ὁμιλίαν νὰ τοὺς δώσω τὸ γράμμα: «Τὰ ἀσκέρια τουφεκίζονται κτλ.» Ἀποκριθῆκα: «Δὲν εἶναι κατὸς νὰ πάπε 'ς τ' Ἀνάπλι· τὸ Ἐκτελεστικὸν πάει 'ς τὰ Ντερβένια, καὶ νὰ πάη τὸ Βουλευτικὸν 'ς τ' Ἀνάπλι δὲν φθάνει νὰ παρακινήταις ἐπαρχίαις. Ὅταν γυρίση καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, συναζόμεθα καὶ πάμε 'ς τ' Ἀνάπλι.» Ὁ Ἄρτης ὠμίλησε μὲ θυμὸν καὶ ἐβάρεσε τὸ χέρι του εἰς τὸ μηρί του· λέγει: «Ἔτσι τὸ θέλει τὸ Ἔθνος», μὲ πεισματώδη ὁμιλία. καὶ ἐγὼ ἐσηκώθηκα διὰ νὰ τοῦ ἀποκριθῶ καθὼς ἔπρεπε, ὅμως μὲ ἐμπόδισεν ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Παπᾶ Φλέσας, καὶ ἔτσι ἀνεχώρησε καὶ ἔπαυσε αὐτοῦνο τὸ ζήτημα.

Σὲ δύο ἡμέραις ἀκούμε ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος κάθεται ἐπὶ θρόνου πρόεδρος· ἀκούοντας ἡμεῖς ὅτι ἔκατσε πρόεδρος, μᾶς ἐφάνη παράξενο, γιατί οὔτε τὰ ἀρχεῖα ἔδωσε, καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν θὰ ἐχάλαγε· λέγει ὁ Δεληγιάννης: «Ἄσε νὰ τὸν ῥήξωμε πολιτικῶς.» Τοῦ εἶπα «Καλὰ πολιτικῶς δὲν ῥήχνηται, μόνε ἐγὼ, ἐγὼ ἔχω τὸν τρόπον, θέλει βία τὸ ῥήξιμό του.» Κάθεται τρᾶς ἡμέραις κοντὰ κοντὰ Πρόεδρος. Ἐπάνω

σὲ θούταις ταῖς τρεῖς ἡμέραις ἡ γνώμη τοῦ Βουλευτικού ἦτον νὰ τὸν κάμουν Πρόεδρον καὶ νὰ τὸν στείλουν μὲ τὸν Α. Δεληγιάννην εἰς τὴν Πορτογαλίαν διὰ βασιλέα καὶ μᾶς προσκάλεσαν νὰ κάμωμε συνέλεψιν εἰς τοῦ Πανούτσου Νοταρᾶ τὸ σπίτι. Ἐκάλεσαν καὶ μένα· μέρος Βουλευτικού συνάχθη, ὁ Δεσπότης Ἄρτης, ὁ Παπαῖ Φλέσας, Δεληγιάννης, ἐμαζώχθησαν ἕως τριάντα ὅλοι· ἐγὼ κάτι ἐχασομέρησα καὶ ἐπῆγα ὄλο στερνά. Ὁμιλοῦσαν μέσα· ἐπῆγα καὶ ἐγὼ σὰν μὲ προσκάλεσαν. Μπαίνοντας μέσα ἐπροσηκώθησαν καὶ μοῦ εἶπαν νὰ κάτσω ἔστην ἀπάνω μεριὰν ὡς Ἄντιπρόεδρος· τοὺς εἶπα: «Κάθομαι ἐδῶ,» καὶ ἔκατσα ἔστην πόρτα. Παύουν τὴν ὀμιλίαν καὶ κάμουν σιωπὴν ἕως δέκα λεπτά· τοὺς εἶπα: «Ἄν ἔχετε καμμία μυστικὴ δουλειὰ καὶ σὰς ἀντίσκοψα, νὰ πάγω νὰ σεργιανήσω ἐγὼ.» Μοῦ ἀπεκρίθησαν «Ὅχι, ἔχομεν ὀμιλίαν νὰ εἰποῦμεν, καὶ σὰν ἔντεσες ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸ Ἄντιπρόεδρος, νὰ εἰπῆς τὴν γνώμην σου.» Ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα: «Τὶ ἀνάγκη ἡ γνώμη μου νὰ τὴν δώσω; εἰς μερικὰ ἐρωτᾶτε τὸ Ἐκτελεστικόν, εἰς ἄλλα ὄχι, τί πᾶει νὰ εἰπῆ αὐτό;» Ἐπετάχθηκε ὁ Ἄρτης: «Σὲ ποιὸ δὲν σ' ἐρωτήσαμε;» — «Δὲν μ' ἐρωτήσατε δταν ἐβάλετε καὶ Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικού.» — «Ἐνα μῆνα προτῆτερα ὁ Ἄρτης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἦτον εἰς τὰ μαχαίρια. — «Τὸ Βουλευτικόν, λέγει ὁ Ἄρτης, ἦτον χηρευάμενο.» Ἐγὼ εἶπα: — «Ἐχάθησαν τόσοι πατριῶται νὰ βάλετε, μόνε νὰ βάλετε τὸν Ἀρχιγραμματέα;» Με ἀπεκρίθηκε: «Δὲν εἶναι κανένας προκομμένος σὰν τὸν Μαυροκορδάτον.» Καὶ ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Μοῦ φαίνεται καὶ κουβεντιάσαμε. καὶ μοῦ λεγες τόσα γιὰ τὸν Μαυροκορδάτο... πῶς εἰς ἕνα μῆνα ἔγεινε καλός;» Ἀπεκρίθηκε: «Ὁ καλὸς εἶναι καὶ κακός.» — «Σὰν τὸν ἐκλεξες γιὰ καλόν, πέρ-

τον εις τὴν Ἄρταν, ὄχι ἐδῶ εις Ἑλλάδα, καὶ μὴ μού βροντᾶς τὸ πόδι, γιατί βροντῶ τὸ σπαθὶ καὶ σοῦ κόβω τὸ κεφάλι.»—Εἰς τὸν θυμὸν μου λέγω τέτοια.—Ἀκούοντας ὁ Δεσπότης σηκώνεται νὰ φύγη : «Σὰν δὲν μᾶς θέλετε τοὺς ξένους...» καὶ φόρεσε τὰ πασουμάκια του.—«Προφάσεις εἶναι αὐταῖς διὰ τοὺς ξένους, αὐτὰ εἶναι τῆς φαντασίας σου λόγια»· καὶ ἔτσι ἐδιαλύθηκε ἡ ὁμιλία.

Τὴν ἴδιαν ὥραν ἐπῆγα εἰς τὸ σπίτι μου, καὶ ἐβγήκε καὶ ὁ Δεληγιάννης, καὶ ὁ Δεληγιάννης ἔβαλε ἀστυνομία ἔστο σπίτι μου νὰ μὴ κράξω τὸν Μαυροκορδάτο. Ἔστειλα νὰ ἔλθῃ ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὸ κονάκι μου ἦτον τὸ βράδυ βράδυ. Μπαίνοντας ὁ Μαυροκορδάτος, ἦλθε καὶ ὁ Ἄνα γνώστης· ἐκάτσαμε οἱ τρεῖς, καὶ ἐκλείσαμε τὴν πόρτα καὶ ἀρχήνησα νὰ εἰπῶ τοῦ Μαυροκορδάτου : «Διατὶ νὰ κάμῃς αὐτό ;» Αὐτὸς ἀρχήνησε νὰ μού ἀπολογηθῇ μὲ τὰ γέλοια τὰ συνειθισμένα, καὶ μού λέγει ὅτι : «Εἶναι συμφερότερον διὰ τὸ ἔθνος τὸ Βουλευτικὸ παρὰ τὸ Ἐκτελεστικόν.» «Σοῦ λέγω τοῦτο, κύριε Μαυροκορδάτε, ὅτι ἐσυναναστράφημεν σαράντα ἡμέρας εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ δὲν ἤμπορῶ ... σοῦ λέγω, μὴ καθίσης Πρόεδρος, διότι ἔρχομαι καὶ σὲ διώχνω μὲ τὰ λεμόνια, μὲ τὴν βελάδα ποῦ ἦλθες.»—Καὶ ἐβγήκα εἰς σουλάτσο· ὁ κύρ Ἄνα γνόστης, ποῦ ἔμεινε ὀπίσω, τοῦ εἶπε : «Ἐντεσα ἐγὼ καὶ ἐγλύτωσης, εἰμή, θὰ σὲ ἐσχότωνε.»—καὶ ἔρρηξε τὸ φαρμάκι του καὶ αὐτός. Τὴν ἴδια νύκτα ἐπῆρε τὰ πλυμένα του ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἐπέρασε ἔστο Κρανίδι καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἰδραν.

Ὅταν ἦτον εἰς τάξιν τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐδόθη ἡ ἀδεια νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ δάνειον. Ἐκάμαμεν τὴν πράξιν διὰ τὸ δάνειον πρὶν νὰ διαιρεθούμεν τὸ Βουλευτικὸ μὲ τὸ Ἐκτελεστικόν· ἔμεινα με-

ρικᾶς ἡμέραις εἰς τὴν Τροπολιτσά καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Μεσσηνίαν διὰ νὰ συναζῶ τὸν ἔρανον ὅπου εἶχαμεν ῥήξῃ διὰ νὰ βαστάζωμεν τὰ στρατεύματα εἰς τὰ Δερβένια. Εἰς τὴν Δημητσάναν ἦτον συναγμένοι διὰ τοὺς προσόδους, καὶ ἐκεῖ ἐπιᾶσθησαν τοῦ Κολιόπουλου οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀνθρώπους τῶν Δεληγιανναίων· ἐκεῖ ἔρρηξεν ἓνας στρατιώτης τοῦ Κολιόπουλου καὶ ἐλάβωσε τὸν Ἀνάστο Δεληγιάννη· ὁ Κανέλος, ὅπου ἦτον διωρισμένος διὰ τὰ Δερβένια, ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν Καρύταιναν. Εἰς τὴν Καλαμάταν ἀρρώστησα ἐγώ, ἀρρώστησε καὶ ὁ Κανέλος, καὶ ἐγύρισα εἰς τὴν Τριπολιτσά. Ἀπὸ τότε ἄρχισαν ἀναφανδὸν νὰ ἐχθρεύονται οἱ Δελιγιανναῖοι μὲ τὸν Κολιόπουλον· ἐγὼ δὲν ἤθελα τὸ κακὸ οὔτε τοῦ ἑνός, οὔτε τοῦ ἄλλου· ὁ ἓνας ἦτο συγγενής μου, καὶ ὁ ἄλλος συμπέθερός μου.

Τὸ Ἐκτελεστικόν, συνθεμένον ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην, Σωτῆρ Χαραλάμπην καὶ Μεταξᾶν ἔμεινε τρεῖς μῆνας εἰς τὴν Σαλαμίνα, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ἐκεῖ ἐσμιζόμεν· ἤμουν ἀκόμη ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ· ἓνα μέρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ Ἄργος· ὁ Πάνος ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ πάρῃ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βουλευτικοῦ· ὁ Θεοδωρῆς Ζαχαρόπουλος, ὁ ὁποῖος ἦτον φρούραρχος τοῦ Βουλευτικοῦ τοῦ κόμματός των, ὑπερασπίσθη καὶ δὲν τὰ ἔδωκε τὰ ἀρχεῖα· ἀπ' ἐκεῖ τὸ Βουλευτικὸ ἀνεχώρησε διὰ τὸ Κρανίδι. Ἐκεῖ ἔρρηξαν τὸ Ἐκτελεστικόν, ὅπου ἦτον ἐκλεγμένον ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, καὶ ἐδιώρισαν τὸν Κουντουριώτην, Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, Ἰωάννην Κωλέττην, Π. Μπότασην καὶ Α. Σπηλιωτάκη· ἔπειτα ἐμβῆκαν εἰς τὰ καράβια· καὶ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ παραδώσῃ ὁ Πάνος τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου· αὐτὸς ἀπεκρίθηκεν: ὅτι

«Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἔθνους τοῦ ἐμπιστεύθηκε καὶ εἰς τὸ Ἔθνος μόνον χρεωστει νὰ τὸ δώσῃ.» Καὶ ἔτσι ἄρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Αὐτοὶ ἦταν ἓνα μέρος τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ἐνόμιζαν ὅτι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κλημνίσουν τὸ Ἐκτελεστικόν· τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔλεγεν, ὅτι αὐτοὶ παρέλαβαν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸ Ἔθνος, καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα ἓνα μέρος βουλευτῶν νὰ κάμῃ ἄλλην Κυβέρνησιν· —τὸ ἄλλο μέρος τῶν βουλευτῶν ἦτον εἰς τὴν Τριπολιτσα· τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦτον τότε ἀπὸ τὸν Μαυρομιχάλην, Πρόεδρον, τὸν Σωτῆρ Χαραλάμπην, Ἀνδρέαν Ζαήμην καὶ Ἀνδρέαν Μεταξάν. Ἐγώ, ὅταν ἤμουν εἰς τὸ Ναύπλιον, πρὶν νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχα δώσει τὴν παραίτησίν μου ὡς Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, διότι ἐπρόβλεπα αὐτὰ τὰ πράγματα· ἡ παραίτησίς μου ἔλεγεν ὅτι, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀντιπροέδρου ἄς βάλουν ἄλλους πατριώτας, μόνον τὸν Κολοκοτρώνην δὲν ἤμποροῦν νὰ μὴ βγάλουν.

Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἐπολιορκεῖτο καὶ δευτέραν φοράν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους καὶ Σταΐκον. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἐζητοῦσαν νὰ ἐλθῇ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ παραδοθῶν. Ἔτσι ἐπῆγα καὶ ἔκαμα συνθήκην, ν' ἀφήσουν ὅλα τοὺς τὰ πράγματα καὶ νὰ πάρουν τὰ ἄρματα τοὺς καὶ νὰ τοὺς μπαρκάρω νὰ τοὺς στείλω εἰς τὴν Σαλονίκην. Ἔτσι ἐδέχθησαν. Τοὺς ἐμπαρκάρησα εἰς τὸ Καλαμάκι εἰς δύο Σκλαβούνικα καὶ ἓνα Κεφαλλονήτικο. Οἱ Κορινθιοὶ μὲ ἐζήτησαν νὰ βάλουν φρούραρχον τὸν Χελιώτην· τὸν ἔβαλαν προσωρινῶς, ἕως ὅτου νὰ διατάξῃ ἡ Κυβέρνησις. Τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εὐρήκαμεν εἰς τὴν Κόρινθον τὰ διεμοίρασα εἰς ὅλους τοὺς Κορινθίους· 1823, μῆνα Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον.

Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταιναν νὰ

συμβιάσω τὸν Κολιόπουλον μὲ τοὺς Δεληγιανναίους ὅπου ἦτον εἰς πόλεμον· ὁ Δημητράκης Δεληγιάννης ἐμάζωξε στρατιώτας καὶ ἐπῆγε νὰ χαλάσῃ τὸ χωριὸ τοῦ Παλούμπα, ὅπου εὕρισκοντο τὰ σπίτια τοῦ Κολιόπουλου· ἐσκοτώθη καὶ ἓνας γαμβρὸς τοῦ Κολιόπουλου. "Ὅταν ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταιναν ἔγραψα νὰ ἔλθῃ ὁ Μεταξᾶς διὰ νὰ εἰρηνεύσουν ὅπου ἐτρώγοντο· ἦλθεν. "Ἐτσι εὕρηκεν ἀφορμὴν τὸ Βουλευτικὸ ὅτι ἐπῆγεν ὁ Μεταξᾶς εἰς τὴν Καρύταιναν χωρὶς τὴν ἀδειαν τοῦ Βουλευτικοῦ, τὸν ἔκαμαν ἔκπτωτον, καὶ ἔτσι τὸ Ἐκτελεστικὸ δὲν ἦτον πλήρες, καὶ ἔκαμαν τὸ ἄλλο Ἐκτελεστικὸ.

Πρὶν νὰ γείνη αὐτὸ εἰς τὴν Καρύταινα, ὁ Ζαήμης, Λόντος καὶ ἄλλοι ἔκαμαν μίαν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὁ Σισίνης δὲν ἦτον μὲ τὴν γνώμην τους καὶ ἦτον ἐνάντιος· αὐτοὶ ἐμάζωσαν στρατιώτας καὶ ἐπῆγαν ἐναντίον τοῦ Σισίνη διὰ νὰ τὸν χαλάσουν καὶ νὰ ἐνώσουν τὴν Γαστούνην μὲ τὴν Ἀχαϊκὴ τους συμμαχίαν. "Ἐτσι ἄρχισε ὁ πόλεμος· μαθαίνοντας ἐγὼ αὐτὸ, ἐπῆγα εἰς βοήθειαν τοῦ Σισίνη. Οἱ Ἀνδρέιδες ἀμα μὲ ἤκουσαν ὅτι πηγαίνω ἐναντίον τους, ἀνεχώρησαν καὶ ἄφησαν τὴν Γαστούνην ἐλεύθερη. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν· εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἔλαβα γράμματα ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸ καὶ μὲ ἔλεγε νὰ προφθάσω, καὶ ἔτσι ἐπῆγα εἰς τὴν Τροπολιτσά. Ἐγὼ ὑπεστήριξα τὸ Ἐκτελεστικὸ αὐτὸ ὡς τὸ μόνον νόμιμον, ἔτσι τὸ ἐνόμιζα. "Ἀρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος· πολιορκοῦν τὸ Ναύπλιον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, στέλνουν καὶ στρατεύματα εἰς τὴν Τριπολιτσά· μᾶς πολιορκοῦν· κάμνωμεν ἓνα μῆνα πολιορκημένοι. Ὁ Λόντος, Νοταρᾶς, Ζαφειρόπουλος, Μπάρμπογλης, Γιατράκος, ἔκαμαν τὴν πολιορκίαν. "Ὅταν μᾶς ἐπολιορκήσαν μᾶς ἐπρόβαλαν νὰ τοὺς δώσωμεν τὸ Ἐκτελεστικὸ, —Πετρόμπεη, Σωτῆρ

Χαραλάμπη και Μεταξά—να τούς πᾶνε κάτω· ἡμεῖς τούς ἀπεκριθήκαμεν, ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται, πλήν, ἂν θέλετε, νὰ πάρωμεν και τὸ ἓνα Ἐκτελεστικὸ και τὸ ἄλλο, και τούς κρίνωμεν, και ὅποιος ἔχει ἄδικον ἐκεῖνος νὰ παιδευθῆ. Δὲν ἤκουσαν· ἀκολούθησαν διάφοροι ἀκροβολισμοί. Ὁ Κολιόπουλος ἦλθεν ὡς μεσίτης και ἐσυμφωνήσαμεν ὁ Πετρόμπεης νὰ μείνῃ ἀπειράγος και νὰ πάῃ εἰς τὴν Μάνην, και τὴν Τριπολιτσὰν νὰ τὴν ἀφήσωμεν εὐκαιρη, και νὰ μὴν ἔμβουν μέσα οὔτε τοῦ ἐνός οὔτε τοῦ ἄλλουνοῦ μέρους στρατιῶται. Ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ ἐπῆγα εἰς τὴν Καρύταινα, ὁ Σωτῆρ Χαραλάμπεης εἰς τὰ Καλάβρυτα· τὸ Ναύπλιον ἐπολιορχεῖτο ἀκόμη· ὁ Νικήτας ἦτον ἔς τοῦ Μπουγιάτι· ἀκούσθηκε μὲ τὸν Κουντουριώτη, ὁ Κουντουριώτης τοῦ ἐπρόβαλε νὰ γυρίσῃ μὲ τὸ μέρος του, αὐτὸς ἀποκρίθηκε: «Εἰσακουσθῆτε μὲ τὸν μπάρμπα μου, και ἂν ἐνωθῆ, ἐνωνομαι και ἐγώ.» Τοῦ ἔγραψα νὰ ὑπάγω νὰ ὀμιλήσωμεν· μὲ ἔγραψε νὰ ὑπάγω ἔς τὸ Τσιβέρι μὲ μόνον 50 ἀνθρώπους και νὰ περάσω ἀπὸ ἐδικούς του ἀνθρώπους· ἐγὼ ὑπωπτεύθηκα και δὲν ἐπῆγα.

Εἰς τὴν Καρύταινα ἐσύναξα στρατιώτας και τούς ἐκτύπησα εἰς διάφορα μέρη, ἔπιασα 300 ζωντανούς, χωρὶς νὰ χυθῆ αἷμα. Ἐμβῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτσὰ και τούς ἐπολιορχήσα· ὁ Γενναῖος ὁ Κολιόπουλος και ὁ Νικήτας ἐπῆγαν εἰς βοήθειαν τοῦ Πάνου εἰς τὸ Ναύπλιον και ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Τότε ἦλθε ὁ Ἄνδρέας Ζαήμης και ἐσμίξαμεν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ. Μὲ εἶπε νὰ γράψω τοῦ Πάνου νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο· ἐγὼ τούς ἀποκρίθηκα, ὅτι: «Δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ παραδώσω εἰς τούς τυχοδιώκτας, εἰς ἐσᾶς ἂν εἴσθε ἱκανοὶ νὰ τὸ βαστάξετε, σᾶς τὸ παραδίδω, και ἔχω και 300000 γρόσια ἔξοδα, εἰς μισθούς.» αὐτὸς μ' ἀπεκρίθηκεν ὅτι: «Εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ τὸ βα-

σταζόμεν και ἀποκρινόμεθα ὅλα τὰ ἔξοδα ὅπου ἔχετε καμωμένα.» Καὶ ἔτσι ἔγραψα τοῦ Πάνου καὶ τὸ παρῆδωσε τὸ φρούριον εἰς τοὺς Ἀνδρέιδες, ὄχι εἰς τὴν Κυβέρνησιν· τοὺς προεῖπα νὰ βάλλουν φρουρὰν εἰς τὸ Παλαμῆδι ἐδικούς τους καὶ ὄχι χαϊμένους· καὶ ἐκεῖ ἔβαλαν τὸν Φωτομάρα καὶ ἔπειτα ὁ Γρίβας καὶ ἔγειναν ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἔγειναν.

Ὁ Πᾶνος ἦλθεν εἰς τὴν Καρύταιναν, ἔγεινεν ἀμνηστία διὰ τὸν Πᾶνο καὶ ἔτσι ἔλαβε διαταγὴν διὰ τὴν Πάτρα νὰ τὴν πολιορκήσῃ. Ἐκεῖ ἔσμιξεν ὁ Πᾶνος μὲ τὸν Ζαήμεν καὶ Λόντον· αὐτοὶ ἦσαν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸν Κουντουριώτην· ἐνώθησαν μὲ ἡμᾶς· ὁ Παπα Φλέσας ἐβγήκε διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὰς ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, Φαναρίου καὶ λοιπὰς. Τὰ δάνεια ἐδυνάμωσαν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κουντουριώτη, καὶ ἡ δύναμις τὴν ἔκαμε νόμιμη· ἔγραψα νὰ ἔλθῃ ὁ Πᾶνος καὶ ὁ Γενναῖος εἰς τὴν Καρύταιναν διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, τὸν Παπα Φλέσα τὸν ἐκυνήγησαν (ἐπολέμησαν εἰς τοὺς Κωνσταντίνους) αἱ ἐπαρχίαι καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον· ἔστειλαν δύναμιν τὸν Βάσον μὲ 800, ἀπαντήθηκαν οἱ στρατιῶται μὲ τὸν Πᾶνο καὶ ἐσκοτώθη.

Ὁ Ζαήμενς ἔφθασε διὰ νὰ ἐμβοῦμεν εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Οἱ Τριπολιτσιώταις ἐφοβήθησαν διὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ Πάνου καὶ ἀντιστάθησαν, τοὺς ἐφοβέρισε καὶ ὁ Κανέλος Δεληγιάννης· ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἐδυνάμωσεν, ἔστειλεν εἰς τὴν Ῥούμελην, ἔφερε τὸν Γκούρα, καὶ οἱ ἄλλοι καπετανατοὶ τῆς Ῥούμελης ἐμβῆκαν εἰς τὴν Κόρινθον, ἐκυνήγησαν τὸν Νοταρᾶν, ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κερπενή, χωρὶς τῶν Καλαβρύτων, ἔκλεισαν τὸν Ζαήμεν, ἦλθε καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τζαβέλας ἐναντίον τοῦ Ζαήμεν, τὸν ἐχάλασαν τὸν Ζαήμεν, καὶ ὁ Ζαήμενς, Λόντος καὶ Νικήτας κατέφυγαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ

Καραϊσκάκης και ο Τζαβέλας μ' ἔγραφαν διὰ νὰ μείνω νὰ ὁμιλήσωμεν και μὲ πέρνου ἀπάνω τους ἂν πάθω τίποτε. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἤμουν πλέον εἰς τὴν Καρύταιναν, διότι ἤλθεν ὁ Κολιόπουλος σταλμένος ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι και μοῦ εἶπεν ὅτι νὰ πᾶμεν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα.

Ἐπήγαμεν εἰς τὴν Τριπολιτσάν· ἐκεῖ ἦτον μία ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Σκούρτην, τὸν Γ. Μαυρομαμάτην και Κ. Ζαφειρόπουλον, και μὲ ἔκαμαν ὄρκους ὅτι νὰ πάγω κάτω νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα και ἀπὸ αὐτά. Ἐνεμπιστεύθηκα ἐγὼ, ἐπήγα εἰς τὸ Ναύπλιον· ἐκεῖ εἰς ἓνα ἄνθρωπον ἡμέραις βλέπω νὰ διώχνουν τοὺς ἀνθρώπους μου και νὰ μὲ ἀφίνουν μοναχόν, *in arresto*, ἕως ὅτου νὰ μαζώξουν και τοὺς ἄλλους· μᾶς ἐμβαρκόρησαν εἰς μίαν γολέταν, Γοργῶ, ἦτον και ὁ Σκούρτης και μᾶς ἐπήγαν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκαθήσαμεν δύο ἡμέραις και μᾶς ἐστεῖλαν ἔς τὸν Προφήτην ἅγιον Ἡλίαν, ἓνα μοναστήρι. Ἐκαθήσαμεν τέσσερους μῆνας. Εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὸ πιάσιμόν μας ἤλθεν ὁ Μπρατμης εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν Ὑδραν ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν λαὸν μία ἐταιρία διὰ νὰ μᾶς βγάλουν· ὁ Κουντουριώτης ἐτοιμάζετο διὰ τὴν Πάτρα, ἔπειτα σὰν ἤκουσε ὁ Μπρατμης ἤλθεν εἰς τὰ Μοθωκόρωνα, ἔκαμαν διαταγὰς διὰ νὰ γυρίσουν τὰ στρατεύματα διὰ τὸ Νεόκαστρον. Ἐπήγαν ὁ Κουντουριώτης εἰς Τριπολιτσάν και ἔστειλε τὸν Σκούρτην ἀρχιστράτηγον εἰς ὅλα τὰ στρατεύματα· εἶχε μαζί ἓνα ἡμισυ μιλλιοῦνι γρόσια. Τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα ἐκίνησαν και αὐτά, πηγαίνουν εἰς τὸ Νεόκαστρο· ἐκεῖ βάζουν φρουράρους τὸν Π. Γιατράκο και Γεωρ. Μαυρομιχάλη. Ὁ Ἰμπρατμης ἐπολιόρησε τὸ Νεόκαστρο, ἔπειτα ἐξεμβαρκόρησεν εἰς τὸ παλιὸ Ναυαρίνο, ἐκεῖ ἐκλείσθησαν 1000 Πελοποννήσιοι, στενοχωρημένοι ἀπὸ ζωοτρο-

φίας ἐπροσκύνησαν, καὶ ὁ Ἰμπρατῆς τοὺς ἀφησεν ἐλευθέρους. Ἦτον ἐκεῖ ὁ Τσώκρης καὶ ὁ Τζανέτος καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἰμπρατῆς ἐφέρθηκε μὲ γλυκὸ τρόπο εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν διὰ νὰ τραβήξῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ προσκυνήσουν. Ὁ λαὸς ἀρχησε νὰ λέγῃ ὅτι δὲν πολεμοῦμεν ἂν δὲν βγάλετε τοὺς ἀρχηγούς μας· τὰ ρουμελιώτικα καὶ σουλιώτικα στρατεύματα, μάλιστα ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τζαβέλας ἐπρόβαλαν διὰ νὰ μὲ βγάλουν· ἐκεῖ ἔκαμαν ὅλα τὰ στρατεύματα μίαν ἀναφορὰν καὶ ἐζητοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν μας· ἐπαρουσίασαν τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν Ἀναγνωσταρὰν ὁποῦ ἦτον Μινίστρος τοῦ πολέμου, καὶ αὐτὸς τὴν ἔσκισε λέγοντας: «Μὴν ἀνακατώνεσθε ἔς αὐταῖς ταῖς δουλείαις, ἀφήσετε αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν Κυβέρνησι.»

Γίνεται εἰς τὸ Κρεμῦδι πόλεμος καὶ νικῶνται οἱ ἐδικοί μας. Ὁ Καρατάσσος ἔκαμεν ἓνα καλὸν πόλεμον. Τότε ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ Ρουμελιῶται ἐσυνάχθησαν καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ βοηθήσουν τὴν Ρούμελην, καὶ μάλιστα τὸ Μεσολόγγι ὁποῦ ἀρχισε νὰ πολιορκηθῆται· τότε ἐπῆγαν εἰς τὸν Κουντουριώτην, ἐπῆραν τοὺς μισθοὺς των καὶ ἀνεχώρησαν ἄλλοι διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι διὰ τὴν Δυτικὴν. Ὁ Ἰμπρατῆς ἔκαμε ντεσμπάρκο καὶ εἰς τὴν Σφακτηρίαν, καὶ ἐσκοτώθη καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καθὼς καὶ ὁ Τσαμαδός. Ἐπιάσθησαν εἰς τὴν Σφακτηρίαν μερικοὶ ζωντανοί, ὁ Π. Ζαφειρόπουλος ἐπιάσθη σκλάβος· εἰς τὸ Κρεμῦδι, πηγαίνει καὶ ὁ Κ. Ζαφειρόπουλος, πιάνεται καὶ αὐτός, καὶ ὁ Χατζῆ Χρήστος. Τὸ Νεόκαστρον σὰν ἐστενοχωρήθη πολὺ, ἔκαμε συνθήκας καὶ παρεδόθηκεν· ὁ ἐχθρὸς τοὺς μὲν στρατιώτας, χωρὶς τὰ ἄρματα τους, τοὺς ἀφησεν ἐλευθέρους, εἰς τοὺς ἀξιωματικούς τοὺς τὰ ἀφῆσε, καὶ μόνον ἐβάσταξε αἰ-

χμαλώτους τὸν Γεωργάκη Μαυρομιχάλην καὶ Παναγιώτην Γιατράκον.

Μανθάνοντας ὁ Κουντουριώτης ὅτι τρατάρει τὸ Νεόκαστρον ἐμβαρκαρίσθηκεν εἰς τὸ Ἄλμυρὸ καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκεῖ ἐκατέβημεν καὶ ἡμεῖς. Σὰν εἶδαν τὸν κίνδυνον τῆς Πατρίδος καὶ τὴν ἐπιμονὴν ὅπου ἔδειχνεν ὁ λαὸς διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν, μᾶς ἐλευθέρωσαν. Ἦλθαμεν εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἐρχόμενοι εἰς τὸ Ναύπλιον ὠρκοθήκαμεν τὸ Βουλευτικόν, τὸ Ἐκτελεστικόν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι νὰ ἀφήσωμεν τὰ περασμένα νὰ τὰ λησμονήσωμεν, νὰ ἐνωθῶμεν καὶ νὰ μὴν ἔχωμεν ἄλλην ἰδέαν παρὰ νὰ δουλεύσωμεν τὴν πατρίδα μας. Ἔτσι μ' ἔκαμαν γενικὸν ἀρχηγόν· ἐσυνάχθηκε τότε τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν εἰς ἓνα μέρος καὶ ἐπῆγα καὶ ἐγώ.

Εἰς τὴν Ὑδραν εὐρισκόμεθα ὁ Κολοκοτρῶνης, ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, Κανέλος Δεληγιάννης, Νικολάκης καὶ Δημητράκης Δεληγιάννης, Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης Νοταρᾶς, Γέρο Σισίνης, Χρῦσανθος Σισίνης υἱὸς του, Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Γρίτζαλης, ὁ Ἀναστάσης Κατσαρός, ὁ Δημήτριος Παπατσώνης, ὁ Θεόδωρος Γρίβας.

Εἰς τὴν Σφακτηρίαν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἦτον ἀρχηγός, ὁ Ἀναστάσης Τσαμαδὸς μὲ δέκα κομμάτια καραβία εἶχε τὴν θάλασσαν.

Η΄.

Καθὼς ἐσυνάχθηκε τὸ Ἐκτελεστικὸ καὶ Βουλευτικὸ μὲ προσκάλεσαν ἐμέ, κ' ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Σεβαστὴ Διοίκησις, ν' ἀκούσετε τὴν γνώμην μου ὅπου θέλει σᾶς εἰπῶ· ἴσθην Πάτρα, ἴσθην Κορώνην καὶ ἴστα Μοθοκόρωνα Τούρκος νὰ μὴν ἀκούετε πουθενά, μόνον νὰ

είναι ὄλο ἑλληνικό· τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ κάστρο πρέπει νὰ τὸ χαλάσωμε, διατι δὲν συμφέρει μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ ἦναι μία τέτοια μάνδρα, διατι βγάνει ἀπὸ μέσα ὄλο ἐμφυλίους πολέμους, καὶ ὄχι τώρα ὁποῦ ὁ Ἰμπραϊμης εἶναι μὲ πενήντα χιλιάδες στρατεύμα εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ κρατεῖ τὰ κάστρα τῆς Μεσσηνίας τρία, καὶ κρατεῖ καὶ τὴν Πάτραν, καὶ ἔκαμε καὶ τόσαις νίκαις εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐσκότωσε καὶ τὸν Φλέσαν μὲ τοὺς πεντακοσίους, καὶ ὁ Φλέσας ἤμπορεῖ νὰ ἐσκότωσε 1000, καὶ ἔκαψε καὶ τὴν Καλαμάτα καὶ τὰ στρατεύματα ἔφυγαν, καὶ ἔχει τόσαις νίκαις καμωμέναις· θὰ ἔλθῃ καὶ ἔστην Τριπολιτσά, καὶ σὰν ἔλθῃ ἔστην Τριπολιτσά πιάνει καὶ τὸ κάστρο, καὶ τότε χαλάει καὶ ὄλην τὴν Πελοπόννησον, διατι εἶναι εἰς τὸ κέντρον.» Μὲ ἀπεκρίθησαν: «Δὲν ἔχουν ἔξοδα.» Ἀπεκρίθηκα ἐγὼ: «Δότε μου τὴν ἀδειαν, καὶ μὲ τὸν λαὸν τὸ χαλῶ διὰ πέντε ἡμέραις· καὶ τότε δὲν εὐρίσκει ὁ Μπραϊμης νὰ κάμῃ φωλιά· καὶ τὸν κτυπῶ ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη.» Ἄν πιᾶσῃ τὴν Τριπολιτσά, δὲν τοῦ χρειάζεται ἄλλη φωλιά διὰ νὰ χαλάσῃ τὴν Πελοπόννησον· ἐὰν καὶ χαλάσωμεν τὴν Τριπολιτσά, δὲν εὐρίσκει φωλιά καὶ τὸν κατατρέχω μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Πελοποννήσου· τότε ἐνώνονται τὰ στρατεύματα, ἀλλέως δὲν θὰ ἐνώνονται διατι θὰ φοβοῦνται ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη.» Καθὼς καὶ ἔγεινε.

Αὐτοὶ ὑπωπτεύθησαν ὅτι ἔχω μῖσος νὰ χαλάσῃ ἡ Τριπολιτσά τὰ τείχη, καὶ ἀπεκρίθησαν: «Νὰ ἰδοῦμεν.» Ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος, ἔκαμα ἀναφορὰν, ἔκαμαν καὶ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, καὶ δὲν ἀκούσθηκα. Τότενες ἔμασα 8000 στρατεύμα· ἦλθαν τὰ στρατεύματα εἰς συναπάντησίν μου. Οἱ Ἄργῖται εἰς τὸ Ναύπλιον, οἱ Τριπολιτσῶται εἰς τὸ Ἄργος· τοὺς ἔλεγα: «Τρέ-

ξατε ἀδελφιά μου, νὰ μὴν μᾶς πάρουν σκλάβους οἱ Ἀρχπαδες, δὲν ἔχομεν βοήθειαν εἰμὴ ἀπὸ τὰ ἄρματα μᾶς.»—Δοξολογίαις εἰς τὸν ὕψιστον ἄνδρες καὶ γυναῖκες.— Ἔστειλα διαταγὴν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐσυνάχθησαν διὰ τρεῖς ἡμέραις 8000.

Ὅταν ἤμουν ἀκόμα ἔστην Τριπολιτσὰ ἦλθεν ἡ εἰδησις τοῦ Φλέσα. Ἐκαψε τὴν Καλαμάτα ὁ ἐχθρός, δυνατός· ἐκυρίευσεν τὴν Μεσσηνίαν. Ἐγὼ ἔπιασα τὰ Δερβένια, ἐπέρασα καὶ ἀπὸ τὸ Λιοντάρι, ἔφτειασα φούρνους, διὰ νὰ κουβαλοῦν τροφὰς εἰς τὸ Δερβένι, ἔφτειασα ταμπούρι δυνατὸ διὰ νὰ τὸν πολεμήσουν. Αὐτὸς εἶχε κατασκόπους, καὶ εἶδε ὅτι ἤθελε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Δερβένια μὲ χαλασμόν. Ἐνας Τοῦρκος Λιονταρίτης, σκλάβος εἰς τὴν Μπολιανήν, ἦτον φευγάτος εἰς τὸν Ἰμπρατμην, εἶπε: «Ἐγὼ ἠξεύρω ἓνα τόπον νὰ πάμεν ἀπὸ τοῖς πλάταις, νὰ ἀναβοῦμεν εἰς τὸν ἀπάνω κάμπον.» Ἔτσι ἐγὼ μὴν ἠξεύροντας ὅτι θὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μονοπάτι, ὅπου ἐγὼ δὲν ἤλπιζα ποτέ·— ὅμως μὲ παρεκίνησε ὅτι οἱ Μεσσήνιοι ἦτον τραθημένοι εἰς τὰ βδυνά, καὶ ἐκίνησα, νὰ πιάσω ἐκείνην τὴν θέσιν ὅπου ἐπέρασε.

Οἱ Τοῦρκοι ἐντόπιοι σκλάβοι ἔφευγαν καὶ ὠδηγοῦσαν τὸν Μπρατμην. Ἔστειλα τὰ ἀνιψίδια μου νὰ τὸ πιάσουν· ἐγὼ ἐκίνησα εἰς τὰ Σαμπάζικα μὲ 80 ἀνθρώπους νὰ μαζώξω τὰ χωριά, νὰ πιάσω τὰς θέσεις· Ἐξημέρωσα εἰς ἓνα χωριό, εἰς τὸν Ἀκοβο, ἦλθαν καὶ ἀπὸ ἄλλα χωριά νὰ πιάσωμεν τὴν θέσιν· δὲν ἔφθασαν τρεῖς ὥραις τῆς ἡμέρας, καὶ μὲ τοὺς ὀδηγοὺς τοὺς Τοῦρκους ἔπιασε τὸ βουνὸ πρὶν νὰ πάμεν ἡμεῖς μὲ στράτευμα. Ὁ κόσμος ὅπου ἦτον εἰς τὸ χωριὸν σὰν εἶδαν καὶ ἐκαθαλίκευε τὸ βουνό, ἐτσάκισαν κ' ἔφευγαν· καὶ ἐγὼ ἤμουν σὲ μίαν βράχην, κ' ἔφευγαν ἀπὸ ἔμπροσθά μου.

Οί Τούρκοι έμβαίνουν εις τήν Μπολιανήν, χωριό από 250 οικογένειαις· οί πεζοί έβαλαν φωτιά εις τó χωριό, οί καθαλλαρατοί έκυνηγοῦσαν τὰ παιδιὰ νὰ τὰ σκλαβώσουν, άπ' όπίσω ήρχετο τó στρατεύμα. 'Ρήνω μιὰ μπαταριά τουφέκια· οί Τούρκοι έφοβήθησαν και έγλύτωσαν εκείνος ό λαός, και ήτον τó μεσημέρι. 'Εκείνο τó βουνό όπου ήμουν έγώ ήτον δυνατό, και τής εύθής έστειλα διαταγήν εις τó Δερβένι νὰ γυρίση όλο τó στρατεύμα κατ' έμέ, διατι οί Τούρκοι ήλθαν άπό τήν Μπολιανήν, και τρέξατε νὰ μήν πιάσουν τόν κάμπον. Τó στρατεύμα ήτον ώραις εξ μακράν· ένύκτωσε· και έγώ έμεινα τοποτηρητής, νὰ ιδώ οί Τούρκοι ποῦ θά κάμουν. Λαβαίνοντας τó γράμμα μου έκίνησεν ό Γ. Γιατράκος με 800, και τὰ άλλα εκίνησαν άπό κοντά, Γενναίος, Κολιόπουλος, Κανέλος Δεληγιάννης, Παπατσώνης, 'Αρκαδινοί, Γκρίτζαλης, οί Τριπολιτσώταις, ό Κολιός (έσκοτώθη). 'Εγώ ώπισθοδρόμησα μιάν ώραν κατὰ τόν δρόμον όπου ήρχονταν οί δικοί μας. Με τὰ χαράγματα έφθασε ό Γιατράκος, έκαμε νὰ πιάση ένα χωριό, Δυρράχι, επειδή ύπωπτεύθηκε μὴ περάσουν οί Τούρκοι κατὰ τó Μιστρα· άνεχώρησε και επήγε. 'Εγώ έμεινα εις τήν ιδίαν τοποθεσίαν. 'Ο 'Αντώνης ό Κολοκοτρώνης ποῦ ήξευρε τόν τόπον επέρασεν άπό ένα μονοπάτι και έβγήκε μπροστά άπό τούς Τούρκους. Τὰ στρατεύματά μας έρχόντανε κομματιαστά. 'Ηλθαν άλλοι 1000 και τούς έστειλα και επιασαν κάτι καταράχια, καρσί των 500 (Κανέλος, Γενναίος, Γρίτζαλης, Παπατσώνης,) ό Κολιόπουλος έρχόντουσε άπό κοντά με τούς 'Αρκαδινούς και με άλλα στρατεύματα, οί Τούρκοι έβγήκαν πρωτ και έκαμαν κατὰ μας· όχι κατὰ τó Δυρράχιον· άπαντήθησαν, και τὰ δικά μας δέν τούς βάσταξαν, και εκκμην ρετιράδα κατ' έμένα.

Ἐρχόμενοι εἰς ἐμένα τοὺς ἀποφασίζω, στέλνω 3000 εἰς τὴν ῥάχην νὰ τοὺς βαστάξωμεν ἐδῶ. Οἱ Τοῦρκοι ἦλθαν ἴσια μὲ τὸν Γενναῖον καὶ ἐστάθηκαν. Δὲν τοὺς ἔδιδε χέρι νὰ περάσουν ἐμπρός, διότι ἄφιναν τὸ στράτευμα πίσω. Ἐπιάσθησαν πόλεμον μὲ Γενναῖον, Κανέλλον καὶ λοιπούς. Οἱ δικοὶ μας ἔφτειασαν ταμπούρια οἱ 3000, καὶ τοὺς ἔβαλε εὐθὺς τὸ κανόνι, μὰ δὲν τοὺς ἔκαμε τίποτες. Ἐγὼ ἐπέρασα μισὴν ὥραν μακρυά, διὰ νὰ ἦμαι ἀγνάντια τοῦ πολέμου, καὶ ἐπρόσταξα τὸν Κολιόπουλον νὰ πάγη βοήθεια εἰς τὸ πρόποδον τοῦ βουνοῦ, πού ἦτον ὁ Γενναῖος ἀπάνω, καὶ ἐπῆγε καὶ ἐπολέμαε καὶ ὁ Κολιόπουλος μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ Γενναῖος κατεβαίνει καὶ τοῦ λέγει: «Μπαρμπα, τραβήξου ἀπ' αὐτὴν τὴν θέσιν, καὶ πήγαίνε 'ς τοῦ πατέρα μου, νὰ δυναμώσετε ἐκεῖ.» Ἦλθε ὁ Κολιόπουλος εἰς ἐμέ· ἦλθαν καὶ Ἀρκαδιανοί, καὶ εἰμεθα ἓνα σῶμα καλὸ. Ὁ Γενναῖος μὲ τὸ στράτευμά του πολεμεῖ ὄλην τὴν ἡμέρα· ἔρρηχναν μπόμπαις καὶ κανόνια, πολεμᾷν ὄλην τὴν ἡμέραν. Ὁ Γιατράκος ὅπου ἦτον εἰς τὸ χωριὸ σὰν ἤκουσε τὸν πόλεμον ἦλθε μεντάτι ἀπὸ ἓνα μέρος· καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τοῦ ἔπεσαν ἐπάνω καὶ τὸν χάλασαν. Δὲν μᾶς βόλειε νὰ τοῦ δώσωμεν βοήθειαν, διότι ἦτον βράχοι 'ς τὴν μέσσην. Λαβῶθηκε ὁ Γιατράκος, ἐσκόρπισε ἐκεῖνο τὸ στράτευμα. Περιμένομεν βοήθειαν καὶ ἀπὸ τᾶλλα χωριά, πλὴν δὲν ἦλθαν. Ὁ Γενναῖος μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ καταράχι ἐπολέμησε καὶ ὄλην τὴν νύκτα· μὰ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆραν τὰ ὀμπρός.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν στέλνω τοὺς Ἀρκαδινούς νὰ πιάσουν ἓνα μονοπάτι, διατὶ εἶδα τοὺς Τούρκους καὶ ἔπιασαν ὅλα τὰ καταράχια. Βλέποντας ὅτι ἔστειλα νὰ πιάσω τὸ μονοπάτι, ἐκίνησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖ. Οἱ Ἀρκαδινοὶ ἀφοῦ ἐπολέμησαν δὲν τοὺς βάσταξαν καὶ

ἦλθαν κατ' ἐμένα. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὸν κάμπον. Ἡ καθαλλαρία ἢ τουρκικὴ ἦλθεν ἕως εἰς τὸ Λεοντάρι, καίοντας τὰ χωριά. Καμμιά δεκαριά χιλιάδες ἐτέντωσαν ἀπὸ ταῖς πλάταις τοῦ Γενναίου ἔς τὸν κάμπον. Βλέποντας ἐγὼ ἐκείνους ὅτι ἐπλεύρωσαν τὰ στρατεύματα τὰ ἐδικὰ μας, ἐκατέβηκα μὲ τὸν Κολιόπουλον ἕνα κάρτο μακρὰν ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ τοὺς φοβίσω. Δύο μέραις καὶ τρεῖς νύχτες ἅπαντα ὁ πόλεμος. Σὰν εἶδα ὅτι δὲν ἐμποροῦσα νὰ τοὺς κάμω βοήθεια, — μιὰ βρυσούλα ἦτον, δὲν ἐκότταγαν νὰ στείλουν νὰ πάρουν νερό, διατὶ τοὺς ἔφευγαν· δὲν εἶχα πολεμεφόδια τροφὰς καὶ νερό — τοὺς ἔκαμα σινιάλο νὰ φύγουν μὲ φωτιαῖς. Εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἐσκοτώθηκαν πέντε δικοί μας, Τοῦρκοι ἄρκετοί· ἔφυγαν οἱ ἐδικοί μας καὶ ἐτραβῆξαν κατὰ τοῦ Τουρκολέκα, κ' ἐπῆραν τὰ Δερβένια. Ἡμεῖς ἐτραβηχθῆκαμεν κατὰ τὴν Καρύταιναν, ὅπου ἦτον τόπος δυνατός. Οἱ Τοῦρκοι ἐτραβῆξαν κατὰ τὴν Τριπολιτσα, ἐμπῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτσα. Ὅταν ἐφύγαμεν τὸ βράδυ ἔστειλα νὰ κάψω τὴν Τριπολιτσα τὸν Τσώκρη, καὶ δὲν ἐπρόφθασε. Ἀρχίνισε νὰ κάψῃ τὴν πόλιν, ἔφθασε ὁ Μπρατίμης καὶ ἐπῆρε τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ πρᾶγμα ὅλο.

Ἐκατσε ἡμέραις δέκα διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν τὰ στρατεύματά του. Ἐκεῖναις ταῖς δέκα ἡμέραις ἐγὼ ἐσύναξα Κολιόπουλον, Κανέλλον Δεληγιάννην, Παπατσώνην — τὴν γύχτα ὅπου ἔφυγαν ἐσκοτώθηκε ὁ Κολιός, ὅχι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς — καὶ ἐγινήκαμεν ὡς 4500. Ἐζυγώσαμεν κοντὰ διὰ νὰ πιάσωμεν τὰ πόστα, νὰ μὴν τραβῆξῃ κατὰ τὴν Καρύταιναν καὶ χαλάσῃ ταῖς χώρας. Ὁ Ζατίμης καὶ τὸ Ἀρχοντόπουλον ἦτον εἰς εἰς τὸ Τορνίκι, ὡς 2000. Οἱ Μιστριώταις καὶ οἱ Ἀγιοπετρίταις μὲ τὸν Ζαφειρόπουλον καὶ μὲ τὸν Π. Μπαρπιτσιώτην. Ὁ Ἰμπρατίμης ἐκίνησε, καὶ πάγει εἰς τὸ

Ἄργος. Ἀφίνει στράτευμα εἰς τὴν Τριπολιτσαίαν, πάγει εἰς τὴν Γλυκεῖαν (περιβόλι τοῦ Μιαοῦλη).

Ἡμεῖς σὺν ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Μπρατιμης ἐκατέβηκε εἰς τὸ Ἄργος, τοὺς ἕκαμα ἕνα στρατήγημα νὰ ἐβγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσαίαν, νὰ τοὺς πολεμήσωμεν καὶ πηδήσωμεν μέσα· ἔστειλα τὸν Κολιόπουλον μὲ 1000 νὰ πιάσῃ τὴν μάκρην τοῦ νεροῦ κρυφίως, ποῦ νὰ μὴ φανεταὶ τὸ στράτευμά του· τὸν Γενναῖον εἰς τὸ Περιθῶρι μὲ 2000, καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιαάννην, Παπατσώννην καὶ λοιποὺς εἰς τὸ κέντρον, ψηλὰ εἰς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τὴν πόρταν, κρυμμένοι κ' ἐκεῖνοι· ἐγὼ στεκούμουν εἰς τὸ κέντρον. Ὁ Κανέλλος, ὅπου ἦτον εἰς τὴν μέσην, νὰ βγάλλῃ πενήντα ἀνθρώπους. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντές τους ὀλίγους νὰ βγοῦν· ὁ Κολιόπουλος, Γενναῖος νὰ ἐμβοῦν ἀνάμεσα Τοῦρκους καὶ Τριπολιτσαίαν, καὶ νὰ ἐμβοῦν μέσα ἀπὸ τοῦ Λεονταριοῦ τὴν πόρταν. Τὸ στρατήγημά μου ἔγεινε ἀνωφελές. Οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν ὀλίγοι καὶ δὲν ἄφησαν τὸ κάστρο. Ἐγεινε κάμμιὰ ὥρα ἀκροβολισμός, εἶδαν οἱ Ἕλληνας ὅτι δὲν ἔβγαιναν καὶ ἐφανερῶθησαν, κ' ἔπιασαν ταῖς τάμπαις οἱ Τοῦρκοι.

Τὴν ἰδίαν ὥραν λαβαίνω ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Ἡ Κυβέρνησις μᾶς ἔγραφε ὅτι ὁ Ἰμπρατιμης πάγει εἰς τὴν Ἀκροκόρινθον, καὶ τὰ στρατεύματά μας νὰ πᾶν κοντά. Ἡμεῖς οὔτε πολεμοφόδια εἶχαμεν οὔτε τροφάς, ἐτρώγαμεν κριάρια καὶ ψάνη, διατὶ τὰ χωριὰ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν τρομάραν τους. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτσαίας γράφουν εἰς τὸν Ἰμπρατιμην νὰ φθάσῃ. Σὺν ἔλαβα καὶ τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, διορίζω τὸν Δημήτριον τὸν Κολιόπουλον νὰ πᾶμε εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, νὰ πάρωμε τζοπχανέ καὶ τροφαῖς. Ἀφίνω τὸν Κανέλλον καὶ τὸν Παπατσώννην μὲ 1500, νὰ φοβίζουσι τοὺς

Τούρκους· ἐγὼ μὲ 300 ἐκίνησα νὰ κάμω κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔρρηξε ἓνα νερὸ καὶ ἔγεινε ἓνα πέλαγος. Οἱ ἄνθρωποι περνοῦν ἀπὸ μερικὰ χωριά, πίνουν κρασί, τοὺς πιάνει καὶ ἐμέθυσαν, καὶ ἀργοπόρησαν νὰ θγοῦν εἰς τὸ Παρθένι. Ἔστειλα τὸν Κωνσταντῖνον Ζαφειρόπουλον, νὰ μετρήσῃ τ' ἀσκέρι τοῦ Κολιόπουλου ἀπὸ κοντά· ἐπῆγα καὶ ἐγὼ. Ἐτράβηξα νὰ ξεμεσημεριάσωμεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον. Ἐγὼ ἐκατέβηκα εἰς τὸ χάνι τοῦ Ἀχλαδόκαμπου, νὰ ξανασάνουν τὰ στρατεύματα καὶ ἐγὼ νὰ κινήσω. Ἐγραψα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μοῦ βγάλουν τσοπχανέδες καὶ ψωμί εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, νὰ πάγῃ ἔπειτα εἰς τὴν Ἀκροκόρινθον.

Ὁ Ἰπραίμης ἐκίνησε ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ἐκοιμήθηκε εἰς τὰ Βρυτάκια· ὁ τόπος ἦτον σκάπετα· ὅταν ἐστείλαμεν τοὺς ταχυδρόμους, αὐτοὶ συναπαντήθηκαν μὲ τὴν μπροστέλαν τοῦ Ἰπραίμης, καὶ ἐγύρισαν φεύγοντας ὀπίσω, καὶ μᾶς εἶπαν ὅτι ἔφθασαν οἱ Τούρκοι. Ὁργάνισα εἰς τέσσερες κολώναις τὸ στράτευμα· τὸν Βασίλην τὸν τουρμπειτέρη τὸν ἔστειλα νὰ μᾶς κάμῃ σημάδι· ἂν οἱ Τούρκοι εἶναι ὀλίγοι, νὰ βαρέσῃ τὴν τρουμπέτα, ἂν ὅλο τὸ στράτευμα, νὰ ῥῆξῃ ἓνα ντουφέκι. Ἐπῆγε κ' ἔρρηξε τὸ ντουφέκι. Ὁ Κολιόπουλος νὰ πάγῃ εἰς τὴν Γύρα, ὁ Γ. Ἀλωνιστιώτης νὰ πάγῃ ἔς τοῦ Μπέγη τὴν σκάλαν, καὶ ὁ Γενναῖος νὰ πιᾶσῃ τοῦ Παρθενιοῦ τὴν στρατάν, καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἄκραν. Βλέπομεν καὶ ξαγναντάει ὅλο τὸ στράτευμα τοῦ Ἰπραίμης ἕως 3000, καὶ ἔπρεσε ἔς τὸν κάμπον τοῦ Ἀχλαδόκαμπου. Τοὺς ἔκαμε τέσσερες κολώναις κ' ἐκεῖνος, ἐμοίρασε τὴν πλειότερη καθάλλαια κατὰ τὴν Γύρα.

Οἱ Ἕλληνες ἔμου ἀποσταμένοι, ἔμου δὲν εἶχαν

ταμπούρια, έπείκασα ότι θά χαλασθούμε. "Αν είχαμεν τήν είδησιν από τήν νύχτα, και ήθελε ταμπουρωθούμε και έλθη και ο Ζαήμης θά έπολεμούσαμε καλά. Έστοχάσθηκα, τὸ στρατεύμα νηστικό και χωρίς τσοπχανέ· έβάρεσα ριτηράδα να γλυτώσω τὸ στρατεύμα. Ο Κολιόπουλος έτράβηξε κατά τὸ μοναστήρι τὸν άγιον Νικόλα, όπου ήτον δυνατός ο τόπος. Βαρῶ τήν τρουμπέτα να σηκωθῆ και ο Γενναίος, δέν θέλει να σηκωθῆ. Βλέποντας ο Ίμπραήμης αυτό ότι μένει, έβαλε κολώναις κολώναις εις τὸν άγριον τόπον· έγὼ εκ νέου διέταξα τήν ριτιράδα. Βγαίνοντας εις τὸ Παρθένι με κάμμια είκοσαρια κάβαλλαραιούς έπήγα να πιῶ νερό εις ένα χωριό, 'στὰ Περτσοβά. Ο Γενναίος έπιασε έν κατάραχι αντίκρυ τοῦ χωριοῦ 'στην κορφήν τοῦ βουνοῦ με 1500· εκεί ποῦ έπήγα να πιῶ νερό δέν εὔρα, και ήτον σκάπετα μιὰ βρυσούλα, και έπήγα να πιῶ νερό. Οί Τοῦρκοι έστάθηκαν 'ς τάμπέλια τὰ Μπερτσοβίτικα, έως όπου να βγοῦν ὄλοι· και ή καθαλλαρια ή τούρκικη έσκόρπισε 'στὸν κόμπον, και μες πλάκωσαν 'στην βρύσιν. Τοὺς βάλλομεν 'στὸ τουφέκι, κ' έφυγαν. Έτουφεκίσθημεν, 'στους Άγίους έπήγα και εκάθισα αντίκρυ τοῦ Γενναίου. Οί Τοῦρκοι δέν εκστράτευσαν· έμειναν εκεί 'ς τάμπέλια· τὸν έβλεπαν τὸν Γενναίον, και δέν τοῦ πήγαν άπάνω. Τὸ δειλινὸ εκάλεσα τὸν Γενναίον με τήν τρουμπέτα να έλθουν 'ς έμεις, και με τὸ έσπέρας ανταμωθήκαμεν· ανταμώνοντας τοὺς λέγω : «Ο Κανέλλος είναι εκεί θαρρεμένος και ο Παπατσώνης ότι οί Τοῦρκοι είναι ὀλίγοι, να πάμε έμπρός να τοὺς σηλώσωμεν, δια να μην τοὺς κλείσουν οί Τοῦρκοι.» Έφθάσαμεν, τὸν έσηκώσαμεν, και έπήγαμεν κατά τήν Άλωνίσταινα ὄλοι.

Ο Ίμπραήμης έμεινε 'στην Τριπολιτσά· έγραψα εις ταις έπαρχιαίς και έσυνάχθησαν εις τὰ Δερβένια 7000.

ἦλθε τὸ Ἀρχοντόπουλο, ὁ Ζαΐμης, καὶ ὁ Λόντος, καὶ εἶχαν τὸ Λεβίδι μὲ 2000 καὶ ἐγὼ εἶχα 5000· τὸν Κολιόπουλον, τὸν Κανέλλον, τὸν Παπατσώνην, καὶ τὰ καρυτινὰ στρατεύματα μὲ τὸν Γενναῖον. Ἐμάθαμεν ἀπὸ ἑνα Τοῦρκον, ὅτι τοῦ ἦλθε μεντάτι ὁ γαμβρός του μὲ στρατεύματα εἰς τὴν Μοθώνην, καὶ θέ νὰ κινηθῆ διὰ βοήθειαν τοῦ Ἰμπρατμη· καὶ τότε ἔστειλα νὰ πιάσουν τὰ Δερβένια, διὰ νὰ μὴ περάσῃ πρὸς βοήθειαν. Ἐγράψα ἕνα γράμμα εἰς τὰ Δερβένια, νὰ ἔλθουν κ' ἐκεῖνοι εἰς βοήθειαν, διατὶ θὰ πιάσω τὰ Βέρβενια, καὶ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν, τόσον καὶ τοῦ Ζαΐμη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Πάνω Χρέπα, καὶ τὸν Κολιόπουλον τὸν ἔστειλα μὲ 2000 νὰ πιάσῃ τὰ Βαλτέτσια, καὶ τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Παπατσώνην τὸν ἔστειλα νὰ πιάσουν τὰ Τρίκορφα.

Καὶ τὸ βράδυ ἦλθε ὁ Ζαΐμης εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπα καὶ ἀναψαν φωτιαῖς, ταῖς εἶδαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσάν, καὶ ὑπωπεύθησαν μήπως πιάσουν τὰ Τρίκορφα οἱ Ἕλληνες, καὶ τὴν αὐγὴν ἀπεφάσισε ὁ Ἰμπρατμης, καὶ ἔστειλε ἕνα δύο χιλιάδες νὰ πιάσουν διὰ νυκτὸς τὰ Τρίκορφα. Ὁ Γενναῖος ἐκίνησε, δὲν ἐπρόφθασε νὰ πιάσῃ τὰ ταμπούρια ὄλα, παρὰ τὰ μισά, καὶ τὰ μισά ἔπιασε ὁ Μπρατμης· ἀρχίνησε τὸν πόλεμον· ἐγὼ ἤμουν εἰς τὴν Πάνω Χρέπα, ὅπου εὐρίσκοντο τὰ καλαβρυτινὰ καὶ κορινθιακὰ στρατεύματα· ὁ Κολιόπουλος ἐκίνησε νὰ ἔλθῃ μεντάτι εἰς τὸν Γενναῖον. Ἐστειλε ὁ Μπρατμης τὴν καθαλλαρίαν, ὅπου ἐθέρισε ἔς τὸν κάμπον. Ἐπῆγε ἔς τὴν Σύλιμνα ὠπισθογύρισε τὸν Κολιόπουλον· ἤτον κάμπος καὶ δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀντισταθῆ ὁ Κολιόπουλος. Τὰ στρατεύματα ἦσαν εἰς τὰ Βέρβενια 7000· ἄκουσαν τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἦλθαν εἰς βοήθειαν· ἂν αὐτοὶ ἤρχοντο εἰς βοήθειαν, δὲν ἔστελνε ὁ Μπρατμης ὄλον τὸ στρα-

τευμα έναντίον τοῦ Γενναίου. Ὁ Ἱμπραήμης ὄσον ἔστελνε ἀπὸ Τριπολιτσᾶ βοήθειαν, τόσον ἔστελνα κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸ ἄλλο εἰς βοήθειαν τῶν ἐδικῶν μας. Ὁ πόλεμος διήρκεσε ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως δύο μετὰ τὸ μεσημέρι, ἐννιά ὥραις· κανόνια ἔρρηχναν ἐναντίον τὸ ταμπούρι τοῦ Γενναίου· ὁ Γενναῖος ἐβγήκε δύο φοραῖς ἀπὸ ταμπούρι διὰ νὰ τοὺς πάρῃ κανόνια· ἀλλ' εὗρισκε πολλὴν δύναμιν καὶ ἐγύρισε ὀπίσω. Τὰ κανόνια τῶν ἐχθρῶν δὲν ἐπροξενούσαν βλάβην. Εἰς τὸ ταμπούρι ἐσκοτώθη ὁ Παπατσώνης, καὶ ἄλλοι δύο τρεῖς σημαντικοί.

Τὰ στρατεύματα τοῦ Ἱμπραήμη ἦτον ἕως 20000· τὸ ταμπούρι ὅπου ἦτον ὁ Γενναῖος δὲν εἶχε φόβον, καὶ ἀφοῦ εἶδαν οἱ Τούρκοι ὅτι δὲν κάμνουν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐξαπλώθηκε εἰς ταῖς πτέρυγες. Ὁ Παναγιωτάκης Νοταρᾶς ὅπου βαστοῦσε τὴν πλάτην τοῦ Γενναίου ἀνεχώρησε καὶ ἔτσι ἔφυγε καὶ ὁ Γιάννης Νοταρᾶς μὲ μεγάλον κίνδυνον· ἐπῆραν τὰ ὀπίσθια τοῦ Γενναίου, καὶ ἀφοῦ εἶδαν, ἔφυγαν ἀπὸ τὸ ταμπούρι καὶ ἔκαμαν κατὰ μᾶς. Ἡ καβαλλαρία τοὺς ἔφθασε, καὶ ἐκεῖ ἐχάθηκαν 180, καὶ πολλοὶ σημαντικοὶ ἀξιωματικοί, καθὼς Γεώργιος Ἀλωνιστιώτης, Κώστας Μπούρα, Ν. Ταμβακόπουλος, Χριστόδουλος Ναύτης, Χρῆστος Παναγούλιας, καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἦτον διαλεκτοί, 110 ἀπὸ τὴν Καρύταιναν, καὶ 70 ἀπὸ ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις· ἔστειλα ἕναν μπαϊρακτάρην Μιχαλάκην τοῦ Ζαήμη μὲ 30 ἀνθρώπους· ἐβάσταξε τοὺς Τούρκους, καὶ ἐγλύτωσαν οἱ ἐδικοὶ μας. Τὸ βράδυ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα.

Ὁ Ἱμπραήμης ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἦτον ἐκεῖ στρατεύματα ἑλληνικά, ἔπιασε τὴν Πιάνα καὶ τὸ Χρυσοβίτσι μίαν ὥραν μακρὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ εἰς τὴν μέση εἶναι οἱ μῦλοι τῆς Νταβιάς· ἄφηκε τὸν

Σουλειμάν μπέη με 5000, και ἔφκειασε δώδεκα ταμπούρια, διὰ νὰ φυλάγη τοὺς μύλους· ὁ Ἰμπρατμης ἐξάπλωθηκε εἰς τοὺς κάμπους και ἐθέρισε τὰ γεννήματα, και τὰ ἔμβασε εἰς τὴν Τριπολιτσα, και ἐπῆγε και αὐτὸς ἐκεῖ. Εἰς τὴν Ἀλωνίσταινα ἐβγήκαν 100 Ἀράπηδες, τοὺς ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες και τοὺς ἐσκότωσαν ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ τρεῖς τέσσερους ὁποῦ ἔφυγαν και ἔδωσαν τὴν εἶδησιν. Ὁ Ἰμπρατμης ἔμαθε ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς Ἀλωνίσταινα, ἐκίνησε με ὄλον του τὸ στρατευμα εἰς πέντε κολώναις, καθάλλαραιούς και πεζοὺς· εἶχαμεν σκοπὸν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Δημιτσαῖναν, ἀλλὰ δὲν ἐκαταφθάσαμεν.

Τὴν αὐγὴν ἐφύγαμεν και ἀφήκαμεν τὸν Κολιόπουλον με 1000, και ἐκεῖ δὲν ἐμπόρεσε νὰ βαστάξῃ και ἦλθε ἔς τὴν Βυτίνα, και ἀπὸ τὴν Βυτίνα εἰς τὰ Μαγούλιανα. Ὁ Ἰμπρατμης ἔκαψε τὴν Βυτίνα και ἦλθε εἰς τὰ Μαγούλιανα· ἐκεῖ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ τὸν βαστάξωμεν και τὸ στρατευμα ἐσκορπίσθη. Οἱ Καρυτινοί, σὰν ἐμβῆκεν ὁ Ἰμπρατμης εἰς τὴν ἐπαρχίαν τους, ἐπῆγε ὁ καθένας νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν φαμελιάν του· οἱ Κορινθιοὶ ἀνεχώρησαν· ὁ Λόντος ἀνεχώρησε και αὐτὸς, ἐμείναμεν κατὰ περίστασιν ἐγώ, ὁ Ζαήμης, Κανέλλος Δεληγιάννης, Κολιόπουλος, Ἀναγνώστης Παπασταθόπουλος, και Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης. Ἐπῆγαμεν εἰς τὰ Λαγκάδια. Ἦλθε ὁ Ζαχαριάδης με τὰ γράμματα, διὰ νὰ ὑπογράψωμεν τὴν ἀναφοράν, και νὰ ζητήσωμεν τὴν ὑπεράσπισιν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἐπειδὴ και δὲν ἠμπορούσαμεν ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων νὰ ἐνωθοῦμεν ὅλοι και νὰ ὑπογράψωμεν τὴν ἀναφοράν, ὑπογράψαμεν οἱ ἕξ και ἐβάλαμεν και ὄλων τῶν ἄλλων τὰς ὑπογραφάς. Εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν εἶμεθα ἀπελπισμένοι, τὰ ὑπογράψαμεν, τὰ ἐδόσαμεν εἰς τὸν ἀπεσταλαμένον ἄνθρωπον, και ἐπῆγε ἔς τὴν Ζάκυν-

θον. Ὁ Ζαήμης ἀνεχώρησε διὰ τὰ Καλάβρυτα· ὁ Γενναῖος ἐπῆγε διὰ τὰ εὐρῆ τὸν υἱὸν μου Κωνσταντῖνον εἰς τοῦ Ψάθαρη μὲ τὸν Κανέλλον καὶ ἐπῆγαν, ἐπῆραν ταῖς φαμελιαῖς, καὶ ταῖς ἐπῆγαν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Κολιόπουλος ἐπῆγε εἰς τὸ Παλούμπα, ἐπῆρε τὴν φαμελιάν του καὶ ἐπῆγε ἔστην Μονεμβασία, καὶ ἔτσι διελύθη αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ ἔμεινα μὲ 30 ἀνθρώπους, καὶ ἐπέρασα κατὰ τὸ Φανάρι.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλα διαταγὰς, καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐμαζώχθησαν 2000· ἐκεῖνο ὅπου ἐχάλαγε τὸ μυαλὸ τοῦ Μπρατμη ἦτον ποῦ μοῦ χάλαγεν ἓνα στρατόπεδον καὶ εἰς δύο ἡμέρας ἐσύσταινα ἄλλο. Ὁ Ἰμπρατμης ἐπῆγε ἔστην ἐπαρχίαν Καρύταινα, ἐπῆγε ἔως ἔτὰ Καλάβρυτα, Στρέζοβα, καίοντας καὶ σκλαβόνωντας· ἐλεηλάτησε ἔως ἐκεῖ, καὶ ἐγύρισε ὀπίσω ἔστην Τριπολιτσά· ἀπὸ ἐκεῖ μονονυχτὶς ἐπῆγε εἰς τὸν Μιστρά, ἐσκλάβωσε, ἐλεηλάτησε, καὶ ἐκεῖ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκίνησε διὰ τὰ Μοθοκόρωνα· ἀφῆκα ταῖς 2000 εἰς ταῖς Καρυαῖς· ἐπῆγα ἐγὼ εἰς τὰ Βέρβена, διὰ τὰ ἐμποδίσω τὰ διαλυθοῦν οἱ 5000 συναγμένοι· ἐκεῖ μόνις εἶδαν τοὺς Τούρκους ἐτσάκισαν· εἰς τὰ Βέρβена ἐκλείσθησαν καὶ μερικοί· ὁ Ἀνδρέας παιδὶ τοῦ Κοντάκη, ἐπολέμησαν, ἐσκότωσαν 15, καὶ οἱ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἐπῆγαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, καὶ διελύθη τὸ στράτευμα. Ὁ Ἰμπρατμης καταβαίνοντας εἰς τὰ Μοθοκόρωνα, ἐκτύπησε τὸ στράτευμα ὅπου εἶχα ἀφήση εἰς ταῖς Καρυαῖς· τοὺς ἐκτύπησε, δὲν τοὺς ἔκαμε τίποτες, καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Κορώνην. Ἐσκοτώθησαν Τούρκοι 70.

Ἴδου πῶς ἐστάθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναφορᾶς διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀγγλίας· μία φορὰ ἔλαβα ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Ῥώμαν, καὶ μοῦ ἔλεγε· ὅτι ὠμίλησε μὲ τὸν Ἄδαμ. Ὁ Ἄδαμ τοῦ εἶπε· «Δὲν ἦτο δυνατὸν

νὰ ἀποσπάσωμεν τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸν κόμμα ;» Τὸ κόμμα αὐτὸ ἐνομιζέτο ἀγγλοδιωκτικὸ καὶ ῥωσσολάτρικο καὶ αὐτὸ τὸ διέδιδαν οἱ Μαυροκορδατισταί. Μοῦ ἔγραψε ὁ Ῥώμας καὶ μοῦ ἔλεγε τὰ ὅσα τοῦ εἶπε, καὶ νὰ τοῦ γράψω ἰδιοχείρως τὸ φρόνημά μου· ἐγὼ τοῦ ἀπεκρίθηκα, ὅτι: «Δὲν εἶμαι ἀγγλοδιωκτικὸς καὶ ῥωσσολάτρης, ἀλλὰ εἶμαι φίλος ἐκείνου ὁποῦ θέλει νὰ κάμῃ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος μου καὶ γίνου ἐγγυητὴς εἰς τὴν ἐξοχότητά του τὸν Ἄδαμ, καὶ ὁ Ἄδαμ ἄς γείνη εἰς τὴν αὐλήν του διὰ τὰ φρονήματά μου.» Ὁ Ἄδαμ ἔστειλεν εἰδήσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ μερικὸν καιρὸν ἔκραξε τὸν Ῥώμα, ἐκλείσθηκε δύο ἡμέραις, ἔκαμε τὸ σχέδιον τῶν ἀναφορῶν, καὶ τὴν ἔστειλε τὴν μίαν νὰ τὴν ὑπογράψω ἐγὼ, καὶ τὴν ἄλλην ὁ Μιαούλης· τὴν ὑπογράψαμεν. Ἐννοεῖτο τὸ ἔθνος συνασμένον εἰς Συνέλευσιν, καὶ ἔτσι τὸ Βουλευτικὸ τὸ Ἐκτελεστικὸ ὑπόγραψαν ὡς ἄτομα, ὄχι ὡς διοικήσεις· ἔλεγε ὅτι τὸν παρόντα νόμον νὰ ἐκτελέσουν οἱ πρόεδροι τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης· ὑπογράφηκα Πρόεδρος τῶν ἐνωμένων ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος· Μιαούλης πρόεδρος τῶν νήσων, καὶ ναύαρχος τῶν κατὰ θάλασσαν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Αὐτὴν τὴν πράξιν τῆς ἀναφορᾶς διὰ τὴν Λόνδραν, τὴν ἐπικύρωσε τὸ ἔθνος εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Τροιζῆνος.

Ἐκαμα διαταγαῖς Μιστρά, Μονεμβασιά, Ἅγιο Πέτρο καὶ ἐσύναξα δέκα χιλιάδες, καὶ ἦλθα καὶ ἔπιασα τὰ Βέρβενα, καὶ ἡ γερόντισσα ἡ μάνα μου (εἶχα ἓνα καπετάνιο Χιμαριώτη μαζί της) ἦλθε ἔστὸ Γεωργίτσι καὶ ἐπέρασε ἔστην ἀκραν τοῦ Μιστρά, διὰ νὰ περάσῃ ἔστ' Ἀνάπλι, καὶ εἶχαμε καὶ τὰ δύο τοῦ Σε-νετζίμπεϊ παιδιὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσὰ ἐνέχυρον, τὰ

ἔβαλα εἰς ἓνα τόπον καὶ ἐφυλάχθησαν ἕως ποῦ τ' ἀλλάξαμεν μὲ τοὺς δύο Ζαφειρόπουλους ἀπὸ τὸν Ἰμπρατ-
μη, καὶ ἐπῆγα καὶ ἄφηκα τὸ στράτευμα εἰς τὰ Βέρ-
βена, καὶ ἐπῆγα νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν φαρμελιάν μας· δύο
ῶραις τὰ Βέρβена ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον. Τὸ στρά-
τευμα εἶδε μπουχὸ τῆς Τριπολιτσᾶς ἔστον κάμπο καὶ
εἶπε πῶς εἶναι στράτευμα, καὶ ἐσκόρπισαν, καὶ ὅταν
ἐγύρισα τοὺς ἀπάντησα· εἶδα ὅτι δὲν ἔκανα δουλειά,
ἔστειλα εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι νὰ κάμουν στρατιώ-
τας ἔστ' Ἀνάπλι, καὶ νὰ δώσουν τοῦ Λόντου, Γενναίου
Κανέλλου πληρωματικούς καὶ τότε στέλνω, ἔχοντας
ἐκτελεστικὴ δύναμι, καὶ μαζώνω καὶ ἄλλα στρατεύ-
ματα. Ἔτσι ἦλθαν καὶ ἐσυναχθήμεν ἕως τέσσερες
χιλιάδες· ἦλθε ὁ Λόντος, ὁ Κανέλλος, κ' ἐγινήκαμεν
ὡς τέσσαρες χιλιάδες· ἦτον εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον.

Τότενες ἔδωκα διαταγὴ τοῦ Ἀντώνη Κολοκοτρώνη
τοῦ νὰ ἔρχωνται νὰ παίρουν τσοπχανέδες, νὰ κτυ-
ποῦν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη· καὶ ἔπαιρναν σημαίαις, ἐσκό-
τωναν, μᾶς ἤφερναν κεφάλια, καὶ ἐπλήρωνα ἓνα τά-
λαρο τὸ κεφάλι· ἓνα ἀλλὰρο τ' ἀγόραζα ἀπὸ τοὺς
στρατιώτας, καὶ τὰ ἔστελνα. Καὶ τότενες ἦλθε ὁ
Μπρατμης μὲ ὄλον του τὸ στράτευμα εἰς τὴν Τριπο-
λιτσά, καὶ ἄφηκε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς Μύλους Δα-
βιά, καὶ εἰς τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἐκίνησε μὲ τριάντα
χιλιάδες κατὰ τοῦ Μιστρᾶ. Ἐγὼ ἐκεῖναις ταῖς ῶραις
ἔτυχα νὰ ἦμαι ἔστ' Ἀνάπλι, διὰ ὑπόθεσιν τοῦ στρα-
τεύματος καὶ νὰ δώσω γνώμην καὶ τῆς Κυβερνήσεως
διὰ τροφᾶς καὶ πολεμεφόδια. καὶ ἔτσι ἀποφάσισα μίαν
ἐπιτροπὴν τὸν Κωνσταντῖνον Δεληγιάννη κ' ἓναν ἄλλον
Ῥουμελιώτην μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ Ἀναστάση Λόν-
τον, καὶ τοὺς ἔστειλαν εἰς τὸ Ἄστρος καὶ ἔκαναν
τρσφαῖς καὶ ἐπλήρωναν καὶ τοὺς λουφεντζίδες, καὶ

όσοι μπουλουξίδες ἔρχοντο, τὸ μηνιάτικό τους ἔπερναν τεσκερέ, καὶ ἐπληρώνονταν εἰς τὸ Ἄστρος.

Ἐγὼ ἐβγήκα εἰς τὸ Ἄστρος· ἐκεῖ μου ἦλθε ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Ἰμπρατμης πάει εἰς τὸν Μιστρά, καὶ ἔγραψα τοῦ στρατεύματος νὰ κινήσῃ διὰ τὸν Μιστρά· καὶ ἐμβήκα εἰς ἕνα κατκι, καὶ ἐβγήκα εἰς τὸ Λενίδι διὰ νὰ συνάξω στρατεύματα. Ἔτσι ἠκολούθησε· ὅταν ἐπῆγα εἰς τὸ Λενίδι ἔκαμα 200 Λενιδιώταις, καὶ ἐβγήκα ἐμπρός, καὶ ἀντάμωσα καὶ τὸ ἄλλο στρατεύμα, ἕως 4000· Ζαήμης, Λόντος, Γενναῖος, Παναγιωτάκης Νοταρᾶς. Ὁ Ἰμπρατμης ἐπῆγε ἕως ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Μονεμβασία καίοντας· ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀπιδιά, ἐχώρισε τὸν γαμβρόν του μὲ 1000, καὶ ἦλθε εἰς ἕνα χωριό· ἡμεῖς τὸν ἐβαρέσαμεν, τέσσερες σκοτωμένοι, καὶ ἐτράβηξε ἔς ἕνα βουνό· ἔκαμε σενιάλο, καὶ ἦλθε τακτικὸ εἰς βοήθειάν του· ἐπολέμησε μὲ τὸν Γενναῖον, καὶ τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶ.

Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ στρατεύματα τὰ τούρκικα ἐκινήθηκαν εἰς τὸ Γεράκι, καὶ οἱ ἐδικοί μας εἰς τοῦ Κοσμά· ἐδιέταξα ὅλα τὰ στρατεύματα κατὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον νὰ ἀναχωρήσουν καὶ νὰ ἐτοιμασθῶμεν εἰς πόλεμον· ὅλοι οἱ μισθωτοὶ ἀνεχώρησαν μὲ τὰ φορτηγὰ ἕως 3000, καὶ ἐμείναμεν μόνον μὲ 1000· οἱ Τούρκοι δὲν ἦλθαν νὰ πολεμήσωμεν· ἐτράβηξαν εἰς τὸ Μαραθωνήσι, ἐπῆγε εἰς τὸν Πολυτζάραβον· ἐκεῖ ἀπάντησαν τοὺς Μανιάταις, ἔκαμαν πόλεμον δυνατὸν, καὶ οἱ Τούρκοι ὠπισθοδρόμησαν· εἰς διάφορα μέρη δυνατὰ ἐκλείσθησαν οἱ ἐδικοί μας, καὶ πολέμησαν χωρὶς νὰ τοὺς κάμουν οἱ Τούρκοι τίποτε· Ἐτράβηξαν ἔπειτα διὰ τὴν Τριπολιτσα, ἐβγήκαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ Βέρβена καὶ τότε ἀνεχώρησε ὁ Ζαήμης κατὰ τὰ Καλάβρυτα, ὁ Νοταρᾶς διὰ τὴν Κόρινθον καὶ ἐσύναζαν στρατιώτας διὰ νὰ ἀντισταθοῦν τοὺς Τούρκους ἂν

πήγαιναν εις τὰς ἐπαρχίας των· ἕως ὅπου ἔπιασαν τὰ Τσιπιανὰ Κορίνθιοι· ἐγώ, ὁ Γενναῖός καὶ ὁ Λόντος ἐμείναμεν εἰς τὰ Βέρβена. Ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ναύπλιον μὲ 300 ἀνθρώπους εἰς τὰ Δολιανὰ.

Τότε ἀποφάσισα καὶ πέρνω 200 ἀνθρώπους διὰ νὰ πᾶω εἰς τοὺς Μύλους τῆς Δαβιάς· ἄφηκα τὸν Γενναῖον, τὸν Λόντο καὶ τὸν Κανέλλον εἰς τὰ Βέρβена καὶ τοὺς εἶπα, ὅτι: «Εἰς τόσαις ἡμέραις θὰ ἰδῆτε φωτιαῖς, νὰ ἔχετε βάρδια καὶ ὅσαις φωτιαῖς ἔδῃτε μὲ τόσαις χιλιάδες εἶμαι καὶ νὰ κάμετε καὶ σεις φωτιαῖς διὰ νὰ καταλάβωμε ὅτι τὰς εἶδατε. Καὶ αὐγὴν θὰ κτυπήσω τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐσεῖς ὀλονυκτὶς νὰ πιᾶσετε τὰ Τρίκορφα, καὶ νὰ ἐμποδίζετε κάθε βοήθεια ὅπου θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά.» Ἐπῆγα εἰς τὰ Δολιανὰ, ἐπῆρα τὸν Θ. Γρίβα κοντὰ μὲ τοὺς 300 ἀπὸ τὰ Δολιανὰ, ἐπέρασα εἰς τὰ Τσιπιανὰ καὶ τοὺς εἶπα: «Ἄν ἰδῆτε εἰς τὸ δεῖνα βουνὸ φωτιαῖς νὰ κινήσῃ ἐκεῖνο τὸ στράτευμα διὰ νὰ πιάσῃ τὴν Πάνω Χρόπεα.» Ἐπῆγα εἰς Ἀλωνίσταινα, ἔστειλα πεζοδρόμον εἰς τὸν Ζαήμην ὅπου ἦτον εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ τοῦ ἔγραφα, μιὰ ὥρα ἀρχήτερα νὰ ἔλθῃ μὲ ὄσους εἰμπορέσῃ· ἦλθε μὲ 600 ὁ Ζαήμης καὶ εἶχα καὶ 1400 καὶ ἐγινῆκαμεν 2000. Εἶχα σκοπὸν γὰ κτυπήσω τοὺς Μύλους τῆς Δαβιάς διὰ νὰ τοὺς κόψω ταῖς ζωοτροφιαῖς· ἐρώτησα μερικοὺς Τούρκους, ὅπου ἔπιασαν οἱ Ἕλληνες, πόσοι ἦτον εἰς τὰ ταμπούρια τὰ τούρκικα, καὶ μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦτον μόνον 800.

Ἐκαμα τὰ σημεῖα καὶ τὰ διάφορα στρατεύματα ἦλθαν καὶ ἔπιασαν τὰς θέσεις ὅπου τοὺς εἶχα εἰπῆ, μὲ τὰ χαράματα. Ὁ Θ. Γρίβας ἐζήτησε τὴν θέσιν ὅπου ἦτον ὁ Χασάνμπεης, τοῦ ἔδωσα ὁδηγούς καὶ ἐπῆγε· ὁ Βασίλης Ἀλωνιστιώτης μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώτας ἐ-

πήγε εις τὸ πλευρό του, καὶ τὸν Ἀντώνη τὸν Κολοκοτρῶνη τὸν ἔστειλα εἰς τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 500 διὰ νὰ τοὺς πέσουν ἀποπάνω ἂν δοκιμάσουν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐβγοῦν ἀπὸ τὰ ταμπούρια διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς βοήθειαν τῶν ἄλλων Τούρκων ὅπου ἔμελλε νὰ κτυπήσῃ ὁ Κωνσταντῖνος Ἀναστόπουλος, τῆς ἀδελφῆς μου τὸ παιδί. Ἐγὼ καὶ ὁ Ζαήμης μὲ 200 ἐσταθήκαμεν εἰς τὴν μέσην τῆς Πιάνας καὶ τῶν Ἀλωνιστιωτῶν ἐμοιρασθήκαμεν εἰς πέντε θέσεις. Εἰς τὴν Πιάνα εἶναι ἓνας παλιόπυργος καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν εἶχαν φκείασει ὡς κάστρο· ἦτον 130 Τοῦρκοι· ἐκείνους εἶχα εἰπῆ νὰ βαρέσουν τὴν νύκτα ἢ εἰς τὴν ῥάχην ἢ εἰς τὸ χωριό· ἢ μιὰ θέσις ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅπου ἐβαστούσαμεν ἦτον μακριὰ δέκα λεπτά.

Ὁ Κωνσταντῆς καὶ ὁ Λεχουρίτης ἐκατέβηκαν μὲ τὰ χαράματα εἰς τὸ χωριό, τὸ ὅποιον ἦτον χαλασμένον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπίτηδες, διὰ νὰ μὴ τὸ πιάσουν οἱ Ἕλληνες· εἰς τὰ πρόποδα τοῦ χωριοῦ ἦταν δύο λόχοι Τοῦρκοι.

Ἄνοιξε τὸ τουφέκι εἰς τὴν Πιάνα, ἡμεῖς ἐκινήσαμεν εἰς βοήθειαν, οἱ δύο λόχοι ἦλθαν ἐπάνω εἰς ἡμᾶς. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντας ἡμᾶς δέκα καθαλλαραίους ἐνόμισαν πῶς εἴμεθα πολλοὶ καὶ ἐτρήθηζαν· οἱ Ἀλωνιστιωταὶς ἦλθαν ἀπὸ ταῖς πλάταις τῶν Τουρκῶν, ὁ Γρίβας δὲν ἐστάθηκε νὰ πολεμήσῃ ἀφ' οὐ εἶδε τὸν Σουλεϊμάνμπεη· ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρῶνης μὲ τὸν κολφῖνον Πετιμεζᾶ ἐρρήχθησαν νὰ πιάσουν τὸ Κεφαλόβρυσον, τοὺς Μύλους· δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὰ τούρκικα ταμπούρια· ὁ μπαϊρακτάρης ὁ ἐδικός μου καὶ τοῦ Ζαήμη πλησιάζουν εἰς τὰς πτέρυγας τῶν Τούρκων, ὁ μπαϊρακτάρης τοῦ Ζαήμη τοὺς ἐπρωτοτσάκισε, ἀφοῦ ἐσχότωσε τρεῖς μὲ τὴν λόγχην τοῦ μπαϊρακιοῦ· Οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς ἀταξίαν, ἀπὸ τοὺς δύο λό-

χους τέσσαροι μόνον ἐγλύτωσαν, ἐπήραμεν δεκαέξη ταμπούρλα καὶ τὴν σημαίαν των· οἱ Τοῦρκοι ὅπου ἦτον κλεισμένοι εἰς τὸν παληόπουργο ἐτσάκισαν, καὶ τοὺς ἐσκοτώσαν ὅλους, 130.

Τὸ σῶμα τῶν Βερβένων ἦλθε εἰς τὴν προσδιωρισμένην θέσιν τῶν Τρικόρφων· ἦτον ἀρχηγοὶ Λόντος, Γιατράκος, Κανέλλος, Γενναῖος καὶ Χατζῆ Μιχάλης μὲ τὴν καθαλλαριάν. Εἴκοσι καθαλλαραῖοι ἦτον ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἀρχήσαμεν νὰ κάμωμεν καθαλλαριάν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκίνησαν εἰς βοήθειαν τῶν Τούρκων ὅπου ἐπολεμούσαμεν ἡμεῖς· ἐκτυπήθηκαν καὶ ὠπισθοδρόμησαν ἀπὸ τὴν καθαλλαριάν τὴν ἐδικήν μας. Τότε ἐπρόφθασε καὶ ὁ Νοταρᾶς εἰς τὴν Ἀπάνω Χρέπα· ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶ καὶ ἀπὸ τὴν Συλίμνα ἐβγήκαν καὶ ἐκτύπησαν τὸν Γενναῖον εἰς τὰ Τρίκορφα ἀντικρυ τῆς Συλίμνας· ἔπειτα ἀπὸ μίαν πεισματώδη μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐσκοτώθηκαν ἕως 70· ἐπιάσθησαν ἑννιά καὶ τέσσερα ταμπούρλα· τοὺς ἐπήραν καὶ ἑνδεκα ταμπούρια καὶ τὸ καστράκι τῆς Συλίμνας· ἀπὸ τὸν χαλασμόν των δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶ.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἔστειλε τέσσερους καθαλλαραῖους διὰ νὰ δώσῃ εἰδήσιν τοῦ Ἰμπρατῆ, ὁ ὁποῖος εὗρίσκετο εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐτοιμάζετο νὰ πάῃ νὰ χαλάσῃ τὰ Σουλιμοχώρια. Ὁ Ἰμπρατῆς ἐκίνησε εἰς βοήθειαν τῶν ἀποκλεισμένων Τούρκων εἰς τὴν Δαβιά. Ὁ Γενναῖος δὲν εἶχε πλέον πολεμοφόδια καὶ ψωμί καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἐγὼ εἰς τὸ διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας. Τὴν τρίτην ἡμέραν διέταξα τὸν Γενναῖον νὰ πάρῃ τὸ σῶμά του καὶ νὰ πάῃ εἰς τοὺς κάτω Μύλους κατὰ τὴν Συλίμνα. Ἐκεῖ ἐπῆγε, ἐπολέμησε τέσσεραις ὥραις καὶ ἐκυρίευσεν τὰ ὀχυρώματα

καίοντας και τούς Μύλους. Ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τούς πενήντα και ἐκυρίευσαν τὰ ταμπούρια.

Τὸ ἄλλο μέρος ἡμεῖς και ὁ Ἄντωνης Κολοκοτρώνης, Γκολφίνος, Γρίβας, Νοταρόπουλο, Τσώκρης ἐχαλάσαμεν τούς ἐπιλοίπους μύλους, και τούς ἐκλείσαμεν εἰς ἓνα παληόκαστρο, εἰς ἓνα βράχο ὁποῦ ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀνέβῃ κανένας· εἶχαμεν γνώμη νὰ τούς κόψωμεν τὸ νερὸ και εἰς δύο ἡμέρας νὰ προσκυνήσουν. Ἄλλ' εἰς αὐτὴν τὴν στιγμὴν μᾶς κάμνει φανὸς ὁ Γενναῖος ὅτι ἔφθασε ὁ Ἰμπρατμης, και ἐτραβήξε κατὰ τὰ Βέρβена ὁ Γενναῖος· ἦλθαν 2000 καβαλλαρατοῖ, ἐπήσαν τούς Τούρκους τούς κλεισμένους και τὰ στρατεύματα τούς ἐπήγαῖναν πολεμῶντας ἀπὸ τὰ πισινά· ἐπήγαμεν, ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὰ Βέρβена, και τὸ Νοταρόπουλο και ὁ Τσώκρης ἔμειναν εἰς τὰ Τσιπιανά. Εἰς τὸν κάμπον τῆς Ταβιάς ἐχαλάσαμεν ὀκτὼ ἡέννια μύλους· ἀπὸ ἐκεῖ ἄλεθαν και ἐπήγαῖναν εἰς τὴν Τριπολιτσά. Τακτικοὶ Τούρκοι ἐχάθησαν εἰς τρεῖς ἡμέρας και εἰς τὰς διαφόρους θέσεις 500, ταμποῦρλα 20, πολλὰ μουσκέτα, σημαίαις τέσσερες, ἄλογα, ἀξιωματικοὶ πολλοί.

Ἡμεῖς ἐπολεμούσαμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ μέρη, εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἐκτυποῦντο οἱ Τούρκοι και δὲν ἔλειπε ἡμέρα ὁποῦ νὰ μὴ σκοτώνωνται Τούρκοι. Γράφω ἐγὼ ὅμως ἐδῶ ὅσας μάχας ἤμουν παρῶν και ὠδηγοῦσα ἐγὼ. Αὐτὸς ἦτον ὁ μόνος τρόπος νὰ κτυποῦν τούς Τούρκους, ἐπειδὴ διὰ νὰ συστήσω γενικὸν στρατόπεδον δὲν ἤμποροῦσα, α' διότι δὲν εἶχα ζωοτροφίας, β' πολεμοφόδια και γ' διότι ἦτο τὸ μόνον ἀδύνατον νὰ νικήσωμεν τούς Τούρκους μὲ παρατεταγμένη μάχη διὰ τὸ πολυἀριθμον τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλὰ εἶχα δῶση ὠδηγίας νὰ κτυποῦν πάντοτε τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ ἐμπρός, ἀπὸ πίσω, ἀπὸ τὰ πλευρά, τὴν νύκτα νὰ τούς πέφτουν εἰς

τὸ ὄρδι, νὰ καίουν οἱ ἐδικοί μας ταῖς ζωοτροφίαις ὅταν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ταῖς πάρουν διὰ νὰ μὴ ταῖς ἀφήσουν εἰς τοὺς Τούρκους· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐχαλιῶντο πολλοὶ Τούρκοι χωρὶς νὰ χάσωμεν Ἑλληνας.

Πολλοὶ ἐφώναζαν τότε, καὶ ἡ ἴδια ἡ Κυβέρνησις μὲ ἔγραφε νὰ συστήσω γενικὸν στρατόπεδον, καὶ νὰ καμῶ ἓνα γενικὸν πόλεμον· αὐτοὶ ὅμως δὲν ἤξευραν τὴν κατάστασίν μας· διότι οἱ Τούρκοι εἶχαν πιάσῃ τὸ κέντρον καὶ δὲν μᾶς ἄφηναν ποτὲ νὰ συγκεντρωθούμεν δέκα καὶ δεκαπέντε χιλιάδες νὰ ἀντιπαραταχθούμεν εἰς τὸν ἐχθρόν· κάθε ἐπαρχία ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑπεράσπισίν της· ἔπειτα ὁ τόπος εἶχε ἐρημωθῆ, ὁ πόλεμος δὲν ἄφινε νὰ καλλιεργῆται, ψωμί δὲν εὑρισκόμεν, ἡ Κυβέρνησις ἦτον μόνον διὰ τὸ ὄνομα, διότι δὲν εἶχε καὶ ἐκείνη καὶ δὲν μᾶς ἔστελνε μόνον μὲ ἀστάχυα, ψάνι, καὶ μὲ κρέας ἐζούσαμεν εἴκοσι καὶ τριάντα ἡμέραις. Καὶ ἐκάμναμεν καὶ ἓνα γενικὸν πόλεμον καὶ ἐχάνοντο τέσσερες ἢ πέντε χιλιάδες· ἦτον ἀδύνατον νὰ ματαμαζεύσω στρατεύμα, ἐν ᾧ ἐὰν ἐχάνοντο καὶ δέκα, δεκαπέντε χιλιάδες παλιαραπάδες ἔφερνε ἀλλοὺς ὁ Ἰμπράιμης.

Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν οἱ τσοπάνιδες μᾶς ἐβοήθησαν πολλοὶ, διατὶ ὅλο μὲ τὰ ζωντανὰ τοῦ κόσμου ἐβαστιέτο στρατόπεδο. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀκροβολιστικούς πολέμους ὅλοι εὐδοκίμησαν, ὅλοι πλὴν κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἄντωνάκης Κολοκοτρῶνης, ὁ Κορέλας ἀπὸ τὸ Ἄρκοδόρεμμα, ὁ Παπᾶ Δημήτρης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι· ἐσχότωναν πότε 20, πότε 30, 40, 50. Εἰς ὅλαις ταῖς ἐπαρχίαις ἀπαντοῦσε ἀντίστασι· οἱ Ἀρκαδινοὶ καὶ οἱ Κοντοβουνήσιοι καὶ ὅλοι οἱ Μεσσήνιοι ἐπήγαιναν εἰς τὰ Μοθωκόρωνα καὶ τοὺς ἐκτυποῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐσχότωναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν πότε

20, πότε 30, 40 μουλάρια, και έτσι έζοϋσαν, διατί μισθόν οί Πελοποννήσιοι δέν έπῆραν παρὰ από τὰ τούρκικα λάφυρα έζοϋσαν. Οί κάτοικοι τῶν έπαρχιῶν έπήγαιναν εις ένα βουνό, έρχόντανε οί Τουρκοί, έφευγαν και έπήγαιναν εις άλλο βουνό, όλα αὐτὰ έγινοντο εις τὰ 1862.

Έπειδὴ τοῦ έχάλασα τούς μύλανς τοῦ Ἰμπραίμη δέν είχε πλέον πῶς νὰ έχη ζωοτροφίαις· άνοιξε δρόμον από τὰ Μοθωκόρωνα έως τὴν Τριπολιτσά, και από τὴν Μεσσηνίαν έστελνε φορτηγὰ με ζωοτροφίαις, έπιασε εις τοῦ Ἰσσαρι και έκαμε στρατόπεδον. Ἀφοῦ με αὐτὸν τὸν τρόπον έφοδίασε διὰ κάμποσον καιρὸν τὴν Τριπολιτσά και άφηκε και 5000 φρουρά, αὐτὸς έσυνάχθηκε εις τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια.

Ἀφοῦ έμαθα από ζωντανούς άράπιδες ποῦ έπιαναν οί Ἕλληνες ὅτι ὁ Ἰμπραίμης έτοιμάζεται διὰ νὰ περράση από τὴν Γαστούνην και νὰ υπάγη εις τὸ Μισολόγγι, έγραψα εις τὴν Κυβέρνησιν και τούς έδιδα γνώμην με δύο γράμματά μου, ὅτι νὰ μοῦ δώσουν τὴν άδειαν νὰ υπάγω εις τὴν Γαστούνην ἢ άλλον νὰ στείλουν διὰ νὰ σηκώσουν ὅλαις ταῖς ζωοτροφίαις ὅποῦ εύρίσκοντο εις τὴν Γαστούνην και νὰ ταῖς έμβάσουν εις τὸ Μισολόγγι, και αν ἤθελαν με άκούση, ὁ θεὸς ἡξεύρει πῶς ἤθελε γυρίσουν τὰ πράματα, διατί τὸ Μισολόγγι δέν ἤθελε πέση έχοντας ζωοτροφίας. Εἶχεν καιρὸν είκοσι ἡμέραις, τούς έδοσα τὴν είδησιν προτήτερα. Έφοδίασε τὰ τρία φρούρια με στρατεύματα και ζωοτροφίας, και έκίνησε διὰ τὴν Γαστούνην· οί Γαστουναῖοι, άλλοι έπῆραν τὰ βουνά, και άλλοι εκλείσθησαν εις τὸ Χλομουτζι, από ταῖς ζωοτροφίαις άλλαις έκαψε και άλλαις έβάσταξε και ταῖς έπῆρε ἔς τὸ Μισολόγγι.

Τότενες οί Γαστουναῖοι σάν εκλείσθησαν εις τὸ

Χλουμούτζι δὲν εἶχαν τ' ἀναγκαῖα, καὶ εἶχαν πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὀλίγαις τροφαῖς. Βλέποντας ἀπὸ τὸ Χλουμούτζι οἱ Γαστουναῖοι ὅτι εἶναι πολιορκημένοι, ἀπεφάσισαν τριακόσιοι νὰ πέσουν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ ἐχθροῦ, νὰ πέσουν ἔξαφνα, νὰ βαρέσουν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ κάστρο. Καὶ τοὺς ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐχάλασαν πολλοὺς· ὁμῶς ἔπιασε ἓνα ναρὸ τὸ βράδῳ, καὶ ἐγύρισαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς ἓνα χωριὸ καὶ τοὺς ἔκοψαν ὅλους. Τούρκους ἐσκότωσαν ὅσους ἠμπόρεσαν καὶ ἐκεῖνοι ἐχάθησαν, ἐπαρὰδόθησαν καὶ εἰς τὸ Χλουμούτζι· ἦτον καὶ ὁ Μιχαλάκης Σισίνης ἐκεῖ.

Ἐσύναξε τ' ἄρματα τοῦ ὁ Ἰμπραίμης κ' ἐπῆγε 'ς τὸ Μισολόγγι· τὸ τί ἐγένηκε 'ς τὸ Μισολόγγι εἶναι γνωστό, καὶ ἄλλη ἱστορία τὸ λέγει. Ἐσμίξε μὲ τὸν Κιουτάγιαν· ἄλλη ἱστορία θέλει σημειώσῃ τὴν γενναϊότητα τοῦ Μισολογγίου. Παίρνοντας τὸ Μισολόγγι ἐχασομέρησε πολλὰ ὀλίγαις ἡμέραις. Ἡμεῖς εἶχαμεν συνέλευσιν εἰς τὴν Πιάδα.

Ὄντας ὁ ἐχθρὸς ἔλειπε 'ς τὸ Μισολόγγι, ἐπεριφερόμουν ἓνα γύρο τὴν Τριπολιτσά, καὶ ἐπῆγα καὶ εὔρηκα τὸ στεγὸ ἀπὸ τὰ Ἀγιγεωργίτηκα καὶ Μπερτζοβά, ἀκαγα τὰ σπῖτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους· ἐμέτρησα διὰ νὰ κάμω ὄρδι ἐκεῖ, διατὶ ἦτον χειμῶνας, καὶ ἐκατέβηκα 'ς τοὺς Μυλοὺς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ ἔστειλα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μὲ δώκῃ τροφάς, καὶ πολεμοφόδια, νὰ συνάξω στρατιώτας εἰς ἐκεῖνα τὰ χωριά, ποῦ εἶναι μιὰμιση ὥρα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, ποῦ νὰ εὔρω καιρὸν νὰ πηδῆσω μέσα. Καὶ ἡ Κυβέρνησις μοῦ εἶπε νὰ ἐμβῶ μέσα εἰς τὸ Ἀνάπλι· καὶ ἐγὼ τῆς ἀπεκρίθηκα:

«Δὲν εἶναι ὥρα νὰ ἐμβῶ εἰς τὸ Ἀνάπλι, πλὴν ἂν μοῦ δίνετε ἐκεῖνο ποῦ θὰ εἰπῶ, διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ κάμω βλάβην εἰς τὸν ἐχθρὸν, εἰς τὴν Τριπολιτσά» — Καὶ

ἔτσι μου ὑπεσχέθηκαν, καὶ ἄρχισαν νὰ μου στέλνουν ζαῖρέ, καὶ τὸν ἐμετακόμιζα εἰς τὸ χωριὸ ἐκεῖνο, ποῦ ἔφτειανα τὰ ὄρδι.

Ἐκαμα προσταγὴ εἰς ὄλαις ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐσυναζοντο, τὴν μίαν μεριά ἐσυναζαν στρατιῶτας, καὶ τὴν ἄλλην τοὺς ἔστελναν τροφάς· τότενες εἶχαν τὸν Κωνσταντὴ Μαυρομιχάλη στελμένον, ποῦ ἦτον ἓνα μέλος τῆς Διοικήσεως, με κάμμιὰ ἐκκτοστὴ ἀνθρώπους, καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπο ἔστην μέσσην καὶ τοῦ ἔδιδα κ' ἐκείνου τροφαῖς, καὶ ἀκούοντας οἱ ἐφημερίδες ὅτι μου στέλνουν ζαῖρέδες διὰ τὴν Τριπολιτσά — διὰ τὸ βεσάλτο — τὸ ἔβαλαν ἔσταῖς ἐφημερίδες καὶ ἔλεγαν, ὅτι ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς ἐσυμφώνησε με τὴν Κυβέρνησιν νὰ τοῦ δώσουν ζαῖρέ καὶ πολεμοφύδια νὰ βεσαλτάρη τὴν Τριπολιτσά, καὶ οἱ ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν πρὶν ἐτοιμασθῶ τέτοια μυστικότητα εἶχαν, ἔδιδαν εἰδήσιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐκεῖναις ταῖς ἡμέραις ποῦ ἐγὼ ἐσυναζα τὰ στρατεύματα στέλνουν γράμματα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ υἱὸς του Γεωργάκης, ποῦ εἶχαν συμφωνήσῃ εἰς τὸ Νιόκαστρον ὅταν τὸν ἀλικότησαν ὅτι με τρόπον κατὰ τὸν σκοπὸν τοὺς ἐστάλθη ἀνθρωπος, διὰ νὰ τοὺς ξεπατήσῃ εἰς τὴν Τριπολιτσά· (ἐδώκαμεν τοὺς δύο πιασάδες, καὶ ἐπῆραν τὸν Γεωργάκην Μαυρομιχάλην καὶ Γιατράκον). Στέλνουν τὸν Φιλῆμονα καὶ περνάει ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ πάγει ἐκεῖ ὅπου ἦτον ὁ Κωνσταντὴς ὁ Μαυρομιχάλης με τὰ γράμματα καὶ κάθεται ἓνα ἡμερόνυχτο εἰς τὴν Τριπολιτσά νὰ τοῦ κἀμῃ τὴν ἀπάντησιν ὁ Τοῦρκος κουμντάτης ὅπου ἦτον ἐκεῖ. Καὶ τοὺς ἔκαμε τὴν ἀπόκρισιν κλειστήν, ὡς τοῦ ἔγραφαν καὶ ἐκεῖνοι, καὶ ἐγύρισε εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον με τὰ γράμματα καὶ ἦλθε νὰ ἐμπαρκαρισθῇ εἰς τοὺς Μύλους διὰ τ' Ἀνάπλι.

Ἐγὼ τὸν ἐρώτησα: «Ποῦ ἦσουν;» — «Εἰς τὴν Τριπολιτσά μὲ γράμματα» — «Ποιὸς σ' ἔστειλε;» — «Ἡ Κυβέρνησις.» Τότενες εἶπα ὅτι: «Ἐγὼ συναζῶ στρατεύματα καὶ τροφαῖς καὶ εἶμαι ἀρχηγός, καὶ κάνει μυστικὰς ὁμιλίαις μὲ τοὺς Τούρκους;» Σχίζω τὰ γράμματα, δέρνω καὶ τὸν Φιλήμονα. Ἀκούοντας ἡ Κυβέρνησις ὅτι ἔκαμα τοιοῦτο πρᾶγμα, τῆς κακοφάνηκε καὶ μοῦ ἔγραψε πληκτικὸ γράμμα· ἐγὼ τοὺς ἀπεκρίθηκα, ὅτι τὸ χρέος μου εἶναι ὡς ἀρχηγός νὰ γνωρίζω τί κάνει ἡ Κυβέρνησις μὲ τὸν ἐχθρόν· ἐγὼ νὰ παιδεύωμαι....

Ἐγὼ ἀρχισα τὴν δουλειάν μου καὶ εἶχα συναγμέναις 5000 στράτευμα, καὶ σκάλαις καὶ ἀνέβηκα ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ διαμοίρασα μίαν ἡμέραν, ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, γιὰτὶ ἦτο σκάπετα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά τὸ στράτευμα τὸ δικό μας, ἐμοίρασα τὸ στράτευμα μὲ ἀρχηγούς· ἔστειλα τὸν Νικήτα ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ Μιστρᾶ, τὸν Γενναῖον ἀπὸ τῆς Καρύταινας τὴν πόρταν, τὸν Κωνσταντὴ Μαυρομιχάλη ἀπὸ τῶν Καλαβρύτων τὴν πόρταν καὶ τὸν Παναγιώτην Ζαφειρόπουλον μὲ τοὺς Ἀγιοπετρίταις ἀπὸ τοῦ Σαραιοῦ τὴν πόρταν, καὶ ταῖς ἄλλαις πόρταις μὲ ἄλλα κουμάντα, καὶ ἐδιαμοίρασα ταῖς σκάλαις εἰς τὰ κουμάντα, ὁποῦ ν' ἀνεβούν εἰς τὸ κάστρο, καὶ ἐγὼ ἔμεινα μ' ἓνα σῶμα διὰ νὰ δίδω βοήθειαν. Καὶ ἐκινήσαμεν ὄλοιμαζί, καὶ ὅταν ἐζυγώσαμεν εἰς τὴν Τριπολιτσά κάποιοι προδόταις, ἦτον νύκτα, ἔρριψαν δύο ντουφέκια, σενιάλε τοῦ ἐχθροῦ· ἐμπῆκαν καὶ δύο Βούλγαροι, ποιὸς τοὺς ἔστειλε, ἄγνωθ' εἶπαν οἱ προδόταις: «Ἀπόψε θὰ σὰς γένη ρισάλτο». Ἐβγήκαν οἱ Τούρκοι ἐς τὰ τεῖχη, παιδιά, γυναῖκες καὶ ἔσκουζαν ὡς τὴν αὐγὴν. Ὁ Νικήτας ἔβαλεν ἀποκάτω σκάλαις· — καὶ βλέποντας ὅτι εἴμεθα προδομένοι μὲ τὰ ξημερώματα ριτιράραμεν. Οἱ Τούρκοι τὸ πρῶτ' εἶδαν ὅτι δὲν εἶναι στρατεύματα,

καὶ ἐκτόπησαν τοὺς Τριπολιτσιώταις Λάμπρο, Ῥιζιώτην· ὁ Γενναῖος τοὺς ἐπῆγε μεντάτι, εἶχαν σκοτωθῆ ἀπὸ τοὺς Τριπολιτσιώταις δέκα· ὁ Γενναῖος ἀπὸ ταῖς Ῥίζαις βλέποντας ἐκίνησε μεντάτι. Ἔτσι ἀπετύχασμεν ἀπὸ ταῖς προδοσιαῖς, δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ κάμωμεν δουλειά. Ἐσυναχθήμεν ὀπίσω εἰς τὰ χωριά, καὶ ἀρχισε ὁ κόσμος νὰ φεύγη.

Ἐγὼ ἐτράβηξα νὰ κατεβῶ εἰς τὸ Ἀνάπλι, νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ νὰ κάμωμεν Συνέλευσιν, διότι ἡ Κυβέρνησις στατικῶς ἕναν χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν διορίαν ἐκυβέρνησε. Νὰ εἰπῶ: «Τί προδοσιαῖς εἶναι τούταις;» καὶ νὰ ὀμιλήσωμεν τὸν κίνδυνον τῆς Πατρίδος. Ἡ Κυβέρνησις κάνει μίαν διαταγὴν, ὅτι κανεὶς στρατιωτικὸς νὰ μὴν πάγη ἔς τὸ Ἀνάπλι, διότι δὲν εἶναι δεκτός. Τότενες, βλέποντας τὴν διαταγὴν, ἔγραψα εἰς τὸν Ζαῖμην καὶ εἰς ταῖς ἐπαρχίας νὰ συναχθοῦν νὰ κάμωμεν Συνέλευσιν εἰς τὸ Ἄργος· ἀρχήνισαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι, ἤρχοντο εἰς τὸ Ἄργος καὶ συνακουσθήμεν νὰ πάμεν εἰς τὴν Πιάδα, καὶ ἐκινήσαμεν καὶ ἐπήγαμεν· ἦλθαν καὶ ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, καὶ ἐκάμαμεν Συνέλευσιν — τότε ἐκαταράσθη ἡ Συνέλευσις τὸν Ὑψηλάντην.

Ἐρχόμενοι ἐκεῖ ἀρχίσαμεν ταῖς ἐργασίας, καὶ εἴχαμεν ἐκτελεστικὴν δύναμιν τὸν Ἀνδρέα Λόντον, πρόεδρον τὸν Γέρο Πανοῦτσον, — διατὶ ἤθελαν μέρος νὰ βάλουν τὸν Πετρόμπεην, μέρος τὸν Ζαῖμην, διὰ νὰ παύσουν τὴν φαγωμάρα ἐβάλαμεν τὸν Πανοῦτσον πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως. Καὶ εἰς ταῖς ἐργασίας ἐπάνω εἶχε μέρος Ῥουμελιώταις εἰς τὸ μέρος του καὶ εἶπε ὁ Ὑψηλάντης: «Δὲν δεχόμεθα τὴν πρόσκλησιν ὅπου ἐκάματε ἔς τὴν Λόνδραν». Μὲ μιὰ φωνὴ ἀπεκρίθησαν: «Τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ὅπου θέλει ἔκαμε, καὶ ἐκεῖνος δὲν μπορεῖ νὰ κάμη τῆς γνώμης του πράγματα.» — Δὲν τὸν ἔ-

θελαν με τελειότητα δια "Ελληνα" οι "Ρουμελιώταις με τον "Υψηλάντην, ηταν ο Γκούρας κτλ.

Τότε εσηκώθηκα ορθός και είπα: «Δέν είναι δίκαιον να καταδιώξωμεν τον "Υψηλάντην" διότι, με φαίνεται, αρχής να έχετε γραμμα από τον μακαρίτην τον αδελφόν του, και πως να καταργήσωμεν τον αδελφόν του από την "Ελλάδα";» Και με άλλους λόγους τούς κατέπεισα: «'Αλήθεια αντιστάθηκε, άλλ' ας ιδούμεν και τὰ καλά.»—'Εκατόρθωσα και έγεινε συγκατάβασις, έπεριωρίσθη εις ένα χρόνον η καταργησις, και ακολουθούσαμεν τὰς πράξεις μας.

Την ημέραν των Βαίων έκαμαν γιουρούσι 'ς τὸ Μισολόγγι οι ήρωες του Μισολογγιου, σε τόσαις χιλιάδες ασκέρι, σε τόσα κανόνια, χαντάκια, καθαλλαριά· εγλύτωσαν 2000, και τὸ γυναικόπαιδο έγεινε θυμα· μας ήλθε ειδησις, μεγάλη Τετράδη, εις τὸ δειλινό, που είχε παύση η Συνέλευσις, και εμειθα εις κάτι Ιακίους. Μας ήλθε ειδησις οτι τὸ Μισολόγγι έχαθη. "Ετσι εβάλαμεν τὰ μαῦρα ὅλοι, μισή ὠρα εστάθη σιωπή που δέν έκρινε κανένας, άλλ' έμέτραε καθένας με τον νοῦν του τον αφανισμόν μας. Βλέποντας εγώ την σιωπήν εσηκώθηκα εις τὸ πόδι, και τούς ὠμίλησα λόγια δια να έμψυχωθούν· τούς είπα οτι τὸ Μισολόγγι έχαθη ενδόξως, και θα μείνη αιώνας αιώνων η ανδρεία· εάν βάλωμεν τὰ μαῦρα και ὀκνεύσωμεν θα πάρωμεν τὸ ανάθεμα και θα πάρωμεν τὸ αμάρτημα των αδυνατων ὄλων. Με απέκριθησαν: «Τί να κάμωμεν τώρα, Κολοκοτρώνη;» «Τί να κάμωμεν, τούς λέγω; Την αύγήν να κάμωμεν συνέλευσι, να αποφασίσωμεν Κυβέρνησιν πέντε, έξη, ὀκτώ άτομα δια να μας κυβερνήσουν, και να διαλέξωμεν και άτομα να αποφασίσουν να ανταποκρίνωνται με τὰ έξωτερικά, (που τότε ητο περασμένος και ὁ μινίστρος Κάνιγγ εις την Κωνσταν-

νούπολιν·) ἡ ἐπιτροπὴ τῆς συνελεύσεως διὰ τὰ ἐξωτερικὰ νὰ δίδῃ λόγον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ εἰς τὸν λαόν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ σκορπίσωμεν εἰς ταῖς ἐπαρχίαις καὶ νὰ πιάσωμεν γενικῶς τὰ ἄρματα, ὡς τὰ πρωτοπιάσαμεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.»

Καὶ ἔτσι τὴν αὐγὴν, τὴν μεγάλην Πέμπτην, ἐσυνεδριάσαμεν καὶ ἀποφασίσασαμεν ἔνδεκα μέλη ἐπιτροπὴν Κυβερνήσεως, καὶ πρόεδρον τὸν Ζατμην, Π. Μαυρομιχάλην, Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, Γεώργιον Σισίνην, Ἀν. Χ. Ἀναργύρου, Δ. Τσαμαδόν, Σ. Τρικούπην, Α. Μοναρχίδην, καὶ Π. Δημητρακόπουλον, Ἀνδρέαν Ἴσκον καὶ Ἰωάννην Βλάχον· ἡ διάρκεια τῆς Ἐπιτροπῆς ἕως εἰς τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1826· καὶ τότε, ἂν γλυτώσωμεν, συναζόμεθα καὶ τελειώνομεν τὴν συνέλευσιν.
—26 Ἀπριλίου ἡ προκήρυξις. Ἐκαμαν καὶ μίαν ἄλλην Ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται μὲ τὰς ξένας δυνάμεις, Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, Ἄρτας Πορφύριον, Π. Νοταρᾶν, Α. Κοπανίτσαν, Ἀναστ. Λόντον, Γ. Δαρειώτην, Σ. Καλογερόπουλον, Γ. Αἰνιάν, Βασ. Μπουδούρην, Ἐμ. Ξένον, Ν. Ρενιέρην.

Θ'.

Εἶχαμεν τὸν Γενναῖον εἰς τὸ Ἀνάπλι διὰ νὰ μὴν γείνη ἀντίστασις· ἡ νέα Κυβέρνησις δὲν ἀπάντησεν ἐναντιότητα καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸ Ἀνάπλι· μπαίνοντας μέσα ἀρχίνησαν τὰ ἐδικὰ τους. Ἐβγήκα ἔς τὸ Ἄργος, ἐσύναξα στρατεύματα καὶ πάω ἐμπρός· ἔταξαν τοῦ Γενναίου νὰ τὸν κάμουν φρούραρχον καὶ τότε ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν Λόντον. Ἐγραψα τοῦ Γενναίου: «Ἐβγα νὰ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα, καὶ αὐτοὶ ὅτι θέλουσιν ἄς κάμουν.» Καὶ ἔτσι ἐκίνησε καὶ ὁ Γενναῖος. Ἐσύναξα

ἕως χιλίους στρατιώτας καὶ ἔπιασα ἓνα χωριὸ εἰς τὸ Μπουγιάτι, ἔξ ὧρας ἀπὸ τὸ Ἄργος, κατὰ τὴν. Ἀπόλυσα τοκουσάδες καὶ ἐμάζωναν σφακτά, ἔγραψα καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους νὰ συναχθοῦν, διότι ὁ Ἱμπραίμης πασῶς θὰ ἐβγῆ ἀπὸ τὸ Μισολόγγι. Ὁ Ἱμπραίμης ἐβγῆκε μὲ ὄλο του τὸ στρατεύμα εἰς τὴν Πάτρα καὶ εἰπώθηκε ὅτι ἐβγῆκε καὶ μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ· εἶδησις ψεύτικη, γιατί ὁ Κιουταχῆς ἐκίνησε διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Σὰν ἐπέρασε ὄλο τὸ στρατεύμα εἰς τὴν Πάτρα, ἐκίνησεν ἀμέσως καὶ ἔκαμε ὄλα του τὰ στρατεύματα κατὰ τὴν Πάτρα· ὁ κόσμος καὶ ὁ λαὸς ἐσυναχθῆκε καὶ ἔπιασε τὰ βουνὰ μὲ παιδιὰ τους, γυναικὸπαιδιὰ τους καὶ πράγματά τους, καὶ ἔφυγαν δύο Τοῦρκοι Πελοποννήσιοι ἀπὸ τὸ βουνὸ Χελμὸ καὶ ἐπρόδοσαν εἰς τὸν Ἱμπραίμην. Ἐπῆγε ὁ Ἱμπραίμης εἰς τὸ Χελμὸ καὶ τουφέκι δὲν ἀπάντησε πουθενά, καὶ ἐσκλάβωσε περίπου ἀπὸ δύο χιλιάδες γυναῖκες καὶ παιδιὰ, καὶ ἐπῆρε καὶ 4000. καὶ ἄλλοι ἀνεμοσκορπίσθησαν, καὶ ἐδόθηκε φήμη ὅτι ἐσκότωσαν 5000. Οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὴν Καρύταινα, εἰς τὸ Λεοντάρι, εἰς τὴν Μάνην κατέφευγαν οἱ ἐπαρχίαις καὶ ἐπῆρε φρίκη ὅλη ἡ Πελοπόννησος, καὶ ὁ Ἱμπραίμης ἦλθε εἰς τὴν Τριπολιτσά. Καὶ ἐγὼ μαθαίνοντας τὴν εἶδησιν τούτην εἶχα δύο χιλιάδες καὶ ἐπεράσαμεν ἀντίκρυ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, νὰ ἰδοῦμεν ποῦ θὰ κινηθῆ, καὶ ἐτραβήξαμεν ἔς τῆς Καρύταινας τὴν ἐπαρχίαν.

Ὁ Ἱμπραίμης μὲ τὸ στρατεύμα κατέβηκε Καρύταινας κάμπο καὶ Λεονταριοῦ· ἐγὼ ἔστειλα τὸν Γενναῖον μὲ 500 νομάτους καὶ ἔπιασαν τὴν Στεμνίτσα, χωροπούλα δυνατὴ, διὰ νὰ κλεισθῆ μέσα, ἂν ἔλθῃ ὁ Ἱμπραίμης ἀπάνω του. Ἀπὸ τὴν Στεμνίτσα ἕως τὸ ὄρδι τέσσερες ὥραις. Καὶ ἐγὼ ἐκρύφθηκα μὲ τὸ λοιπὸ

στράτευμα, ἂν ἰδῶ τοὺς Τούρκους νὰ κτυπήσουν τὸν Γενναῖον, νὰ τοὺς πάρω ἀπὸ πίσω. Ὁ Ἰμπρατῆς δὲν ἤλθε διὰ τὸν Γενναῖον· ἔμαθε ὅτι τὰ γυναικόπαιδα ἐπῆγαν κατὰ τὴν Μάνην καὶ ἐκεῖ ἀκολούθησε τὸ ὄρδι τὸ εἶχε εἰς τὸν κάμπον. Ὁ λαὸς ἀκούοντας ὅτι ὁ Ἰμπρατῆς ἐβγήκε εἰς τὰ πισινὰ χωριὰ καίοντας, ἐτραβήξαν κατὰ τὴν Μάνην, ὡς ὅπου ἐγύρισε τὸ στράτευμά του· ἐτραβήξε διὰ τὴν Μεσσηνίαν, καὶ Ἀρκάδιοι καὶ οἱ Ἀνδρουτσάνοι ἀκούοντας τὴν φθορὰν τοῦ ἀπάνω κάμπου, ἐτραβοῦσαν κατὰ τὴν Μάνην· κάπου ἔγεινε καὶ τουφέκι, κάπου ἐσκλάβωνε· ἔρρηξε τὸ ὄρδι του εἰς τὸ Νησί τῆς Καλαμάτας.

Ὅταν ἔλειπε ὁ Ἰμπρατῆς εἰς τὸ Μισολόγγι, οἱ Μανιάταις ἔφκειασαν εἰς τὸν Ἀρμυρό, ὅπου εἶναι τῶν Καπετανιάνων τὰ σπίτια, ἓνα ταμπούρι δυνατὸ ἀπὸ τὸ πέλαγος ἕως εἰς τὸν βράχον, ἐκράτειε ἕως ἓνα μίλλι, καὶ ἐκίνησε μία φορὰ καὶ ἐπῆγε καὶ τὸν ἀντέκρουσαν οἱ Μανιάταις, καὶ ἐσχότωσαν ἀρκετούς, καὶ ὠπισθοδρόμησεν. Ἐγὼ ἐκατέβηκα μὲ τὸ στράτευμα ἕως 3000 εἰς τὰ Δερθένια, καὶ τοὺς ἄφηκα ἐκεῖ, καὶ ἐπῆρα μόνον 80 ἀνθρώπους καὶ ἐκατέβηκα εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐτραβήξα ὅλο τὴν ἄκρη, διότι ἦτον τὸ ὄρδι τοῦ Ἰμπρατῆ εἰς τὸ Νησί. Καὶ εἰς τὸν δρόμον ποῦ ἐπάγαινα ἔβανα τὴν τρουμπέτα διὰ νὰ μὲ γνωρίσῃ ὁ κόσμος, καὶ μὲ ἐγνώρισαν καὶ τοὺς ἐμψύχωνα νὰ πᾶνε πίσω ἔς τὰ σπίτια τους, καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἀρμυρό καὶ ἔγραψα εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι γυρίζουν εἰς ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ ἔτσι ἐγύρισαν ὅλοι, τὰ γυναικόπαιδα ἔς τὰ σπίτια, οἱ ἄνδρες εἰς τὸν πόλεμον.

Ἐστάθηκα ὀκτῶ ἡμέραις μὴ ματαδοκιμάσῃ ὁ Ἰμπρατῆς νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν βέργα. Ὁ Ἰμπρατῆς ἐτραβήθη καὶ ἐπῆγε εἰς τὰ κάστρα διὰ νὰ ἀνασάνῃ τὸ

στράτευμά του και να αφήσουν τὰ γυναικόπαιδα. Ἐγὼ ἐγκαρδίωσα μὲ λόγους τοὺς Μανιάταις καὶ ἐσυναχθῆκαν πολλοὶ εἰς τὸ Ἄρμυρό, καὶ ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὸ στράτευμα, ἔστὰ Δερβένια τοῦ Λεονταριοῦ, καὶ τὸ ἐσήκωσα τὸ στράτευμα καὶ ἐπῆγα εἰς τοῦ Μάνεσι, ἀνάμεσα Λεονταριοῦ καὶ Μιστρά, καὶ ἔστειλα καὶ ἦλθαν τὰ στρατεύματα τὰ μιστριώτικα, ὅλοι ἡμεθα 4000· τροφὰς εἶχα ἀπὸ τὸ Μιστρά.

Ὁ Ἰμπρατῆς ἔστειλε τὸν κεχαγιά του νὰ ματακτυπήσῃ τὴν βέργα εἰς τὸ Ἄρμυρό, καὶ ἀπὸ πίσω ἔστειλε δύναμι ἕως νὰ ἐβγῆ καὶ ὁ ἴδιος. Μαθαίνοντας ὅτι ὁ Ἰμπρατῆς ἔχει νὰ πάγῃ εἰς τὴν βέργαν νὰ πολεμήσῃ, ὅτι «ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται ἐπάνω μας καὶ νὰ ἐλθῆτε μεντάτι» λαβαίνοντας τὴν εἰδησιν τούτην ἐκίνησα μὲ 2000· τὸ διάστημα ὅμως εἶναι μακρινό, δέκα ὥραις. Τὴν εἰδησιν μοῦ ἔστειλαν.— Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν, ἀντικρούσθησαν ἀπὸ τοὺς Μανιάταις καὶ ὠπισθοδρόμησαν—οἱ Τοῦρκοι μισὴν ὥραν ἀπὸ τὴν βέργαν κατὰ τὴν Καλαμάταν.— Ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Γιάννιτσα, μακρὰ ἀπὸ τὸ στράτευμα τὸ τούρκικο μίαν ὥρα. Κινῶντας ἡμεῖς, ἐβάρεσα τὴν τρουμπέτα διὰ νὰ κινήσῃ τὸ στράτευμά μας· δὲν ἠλπίζαμεν νὰ ἀκούσουν οἱ Τοῦρκοι τὴν τρουμπέτα, διότι ἦτον σκάπετο. Ἀκούοντας οἱ Τοῦρκοι τὴν τρουμπέτα ἐτραβήχθησαν μίαν ὥραν μακρύτερα εἰς τὸ ποτάμι τῆς Καλαμάτας, ὅπου ἦτον κάμπος. Ἄν ἐπρόφθανα εἰς τὸν κειρὸν ὅπου ἐπολεμοῦσαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τοὺς Μανιάταις ἠθέλαμεν τοὺς κλείσῃ καὶ ἠθελαν σκοτωθῆ πολλοί.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ δύο ἡμέρας ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Νησί. Ἀνεχώρησα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Μάνεσι ὅπου εἶχα τὸ ἐπίλοιπο στράτευμα, διὰ τὴν δὲν εἶχα τροφὰς νὰ σταθῶ ἐκεῖ. Περᾶσοντας δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμέρας ὁ Ἰμπρατῆς ἐκίνησε τὴν καθάλλαριαν νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν

Μόνην ἀπὸ τὸ Ἄρμυρό· καὶ τὸ πεζικὸν στράτευμα τὸ ἐμβαρκάρισε εἰς τὰ καράβια καὶ τὸ ἐξεμπαρκάρισε εἰς τὸ Βηρό, εἰς τὴν Τσίμοβαν πλευρά. Οἱ Μανιάταις ἐπετάχθησαν καὶ οἱ γυναῖκες, καὶ ἐπελάγωσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔκαμαν πολὺ ἀφανισμόν. Ἄντεστάθησαν καὶ εἰς τὴν βέργαν εἰς τὴν καβαλλαριάν, καὶ ἀφοῦ εἶδε ὁ Ἱμπρατῆς ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἐτραβήχθη εἰς τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια.

Εἰς τὸ Μάνεσι ἔκαμα δέκα ἡμέραις. Ἐκεὶ ἔλαβα ἓνα γράμμα ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς τοὺς Ῥουμελιώταις, ὅπου ἦτον εἰς τὸ Ναύπλιον· Καραϊσκάκης, Τζαβέλας, Κώστας Μπότζαρης, Λάμπρος Βέϊκος, Γεώργιος Δράκος καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ Μισολογγοῦ, καὶ μὲ ἔγραψαν νὰ ὑπάγω νὰ ὀμιλήσωμεν νὰ ἐνωθοῦμεν ὅλοι, καὶ νὰ πάρωμεν μέτρα ὅλοι συμφώνως, καὶ νὰ βαρέσωμε τὸν ἐχθρόν. Ἄφηκα ἀντιπρόσωπόν μου εἰς αὐτὸ τὸ στράτευμα τὸν Γεωργάκην Γιατράκο, καὶ ἐγὼ ἐπῆρα πενήντα νομάτους καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Ἄργος. Ἐκεὶ ἔστειλα εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἦλθε εἰς τὸ Ἄργος ὁ Καραϊσκάκης, Τζαβέλας καὶ λοιποὶ· ὁ Κώστας Μπότζαρης καὶ μερικοὶ ἄλλοι τοὺς κράτησε ὁ Ζατῆς καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ μὴν ἐλθοῦν νὰ ἐνωθοῦμεν τὰ στρατεύματα. Οἱ σταφίδες ἐκόντευαν νὰ γενοῦν, ὁ Γιάννης καὶ ὁ Παναγιώτης Νοταράδες ἄρχισαν νὰ τρώγουνται· ἡ αἰτία ἦτον, αὐτὴ ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου· τὸ μεγαλύτερον μέρος ἤθελε ἀρχηγὸν τὸν Παναγιώτην, ὁ Γιάννης ἐπῆρε μισθωτοὺς καὶ ὑποστηριγμένους καὶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἤθελε νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν ἐπαρχίαν νὰ εἶναι ὑπὸ αὐτόν, καὶ ὄχι ὑπὸ τὸν Παναγιωτάκη, καὶ ἔτσι ἄρχισαν καὶ πολεμοῦσαν ἀνάμεσόν των.

Μὲ ἔκραξε ἡ Κυβέρνησις νὰ πάω μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐγὼ τοὺς εἶπα ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐμβῶ μέσα,

ἀλλὰ νὰ ἐλθοῦν εἰς τὴν Ἄρεια νὰ ὁμιλήσωμεν· ἦλθε ὁ Ζαῖμης, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, Βασίλης Μπουδούρης, καὶ ἄλλοι διοικηταὶ ἦλθαν εἰς τὴν Ἄρεια. Μοῦ ἐζήτησαν γνώμην τοῦ νὰ ἔβγῃ ὁ Ζαῖμης νὰ πάῃ νὰ σβύσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐγὼ τοὺς εἶπα, νὰ μὴν ἔβγῃ ὁ Ζαῖμης, ἀλλὰ νὰ γράψουν μίαν διαταγὴν εἰς τὸν Γιάννη, καὶ μιὰ εἰς τὸν Παναγιώτη, καὶ νὰ λέγῃ ὅτι: «Αὐτοῦ ἔρχεται ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς καὶ νὰ τὸν ἀκούσετε εἰς ὅτι σᾶς εἶπῃ· καὶ ὁ Ζαῖμης ὡς πρόεδρος νὰ μὴν εὐγῇ διὰ νὰ μὴ χαλάσῃ καὶ ὄχι νὰ φκείαση». Δὲν μὲ ἀκουσαν. Πηγαίνοντες μέσα ὀρδίνιασαν τὰ στρατεύματα τὰ Ῥουμελιώτικα, καὶ ἐκίνησε ὁ Ζαῖμης νὰ πάῃ εἰς τὴν Κόρινθο. Ἐγὼ ἔμεινα εἰς τὸ Ἄργος.

Ὅταν ἀνταμώσαμεν μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ λοιποὺς ὀπλαρχηγούς, ὠρμισθήκαμεν νὰ εἰμεθα ὅλοι ἐνωμένοι, νὰ νικήσωμεν τὸν ἐχθρόν, νὰ στείλωμεν μίαν ἐπιτροπὴν εἰς τὴν Βοστίτσα καὶ Κόρινθον, καὶ ὅσα συναχθοῦν νὰ πληρωθοῦν ὅσοι κινήσουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἰμπρατῆμης ἦλθε τότε εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἐκίνησε κατὰ τὸν Ἅγιο Πέτρο καὶ ἐκατέβηκε εἰς τὸ Ἄστρος· ὁ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος μὲ ἔδωσε εἰδησιν, ἔστειλα τὸν Νικήτα μὲ 200 καὶ ἐκλείσθηκε εἰς τὸ Καστράκι. Οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν ὅλον τὴν Τζακωνιά πλαστρί· ἐγὼ παίρνω 100 ἀνθρώπους καὶ πηγαίνω εἰς τὰ χωριὰ τῆς Κορίνθου ὅπου εἶχα γράψῃ νὰ ἔλθῃ ὁ Γενναῖος καὶ Κολιόπουλος· τὸν Γενναῖον τὸν ἔστειλα μὲ 1000 εἰς βοήθειαν εἰς τὸ Ἄστρος, ἦλθε καὶ ὁ Κολιόπουλος μὲ ἄλλους 1000, τὸν ἔστειλα καὶ αὐτὸν, ἔφθασε καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μὲ 500· τριακοσίους ἔστειλε εἰς βοήθειαν τοῦ Παναγιωτάκη, διότι οἱ Δεληγιανναῖοι ἐβοηθοῦσαν τὸν Παναγιωτάκη ἐ-

πειδὴ τὸν εἶχαν συμπέθερο, καὶ ὁ Ζαῦτης καὶ Λόντος τὸν Γιάννη.

Εἰς τὰ Κλημεντοκαίσαρα ἐσμίξαμε μὲ τὸν Ζαῦτη καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἀρχηγούς, ὁ Καραϊσκάκης εἶχε κινήσῃ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥούμελης.—Ὁ Παναγιώτης εἶχε μερικοὺς ἀνθρώπους του εἰς τὸ Σοφικό, πηγαίνει ὁ Γιάννης καὶ διὰ νὰ τοὺς βγάλῃ καίει ὄλο τὸ χωριὸ τοιοῦτης λογῆς ἐφέροντο. Ἐπιάσαμεν ὀμιλίαν διὰ τὴν σταφίδα· οἱ στρατιωτικοὶ ὅπου ἦτον βγαλμένοι ἀπὸ τὸ Μισολόγγι, ἤλπιζαν νὰ λάβουν τοὺς μισθοὺς των ἀπὸ ταῖς σταφίδες, διατὶ ἄλλον πόρον δὲν εἶχαμεν. Τοὺς εἶπα νὰ στείλωμεν μίαν ἐπιτροπὴν νὰ τὰ συνάξῃ, καὶ ἡμεῖς νὰ μετρηθοῦμεν, ὅπου εἴμεθα ἕως ἑξῆ χιλιάδες, καὶ νὰ πᾶμε κοντὰ εἰς τὸν ἐχθρό, καθὼς ἔστειλα τὸν Γενναῖο, τὸν Κολιόπουλο καὶ τὸν Νικήτα, καὶ ἔταν κτυπήσωμεν τοὺς Τούρκους, ὅποιος δουλεύσῃ νὰ πάρῃ τὸν μισθὸν του. Δὲν ἐστέρχθησαν τὴν γνώμην μου, μόνον εἶπαν: «Νὰ μεινώμεν ἐδῶ νὰ πάρωμεν τοὺς λουφέδες μας, καὶ στερνὰ ἐνωνόμεθα καὶ πᾶμε κοντὰ εἰς τοὺς Τούρκους.» Ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ πᾶμε ὅπου καίουν οἱ Τούρκοι τὰ χωριὰ καὶ σὰν τὰ κάψουν τί χρειάζεται νὰ πᾶμε.»

Ἐμαλλώσαμεν μὲ τὸν κῦρ Ἀνδρέα, καὶ ἤλθαμεν εἰς λόγια. «Διατὶ κῦρ Ἀνδρέα δὲν ἔστειλες εἰς τὸν ἀνεψιόν σου τὸν Γιάννη νὰ μὴν κάψῃ τὸ Σοφικό ὅπου ἦτον τὸ πρῶτο χωριὸ τῆς ἐπαρχίας;» Μὲ ἀπεκρίθηκε ὅτι δὲν εἶχε ἀνθρωπὸν νὰ στείλῃ. Τοῦ λέγω: «Τίνος τὰ λὲς αὐτά, κῦρ Ἀνδρέα; Ἐσὺ εἶχες μαζί σου 4000 ἀνθρώπους καὶ δὲν ἔστειλες ἕνα καβαλλάρη διὰ νὰ μὴν καοῦν 200 σπίτια;» Ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ἄλλα, μοῦ εἶπε, ἐμπρὸς εἰς ὄλους τοὺς ὄπλαρχηγούς: «Κολοκοτρῶνη, Κολοκοτρῶνη, ἕξην χρόνους πασχίζεις νὰ ἐνώσῃς τὰ ἄρματα καὶ εἶδὲ σὲ ἀφῆσα νὰ τὰ ἐνώ-

σης είδε θέλει σέ αφήσω.» Δέν τοῦ ὠμίλησε κανείς. Τοῦ ἐβάρεσα τὰ παλαμάκια, (ἐχειροκρότησα) λέγοντάς του: «Εὕγε, καλὲ πατριώτη, ὅπου δέν ἀφίνεις νὰ ἐνωθοῦν τὰ ἄρματα, καὶ ἂν ἦτον ἐνωμένα δέν ἔκαιε ὁ Ἰμπρατμης τὰ χωριά καὶ νὰ σκλαβώνη τὸν κόσμον.» Εἶδα ὅτι δέν εἶχα διάφορο ἀπὸ αὐτούς. Τότε μὲ ἔστειλε ὁ Ζατμης τὸν Κίτσο Τζαβέλα, καὶ τὸν Νότη Μπότζαρη καὶ ἄλλους, καὶ μὲ εἶπαν νὰ πάρω 70 χιλιάδαις γρόσια διὰ τὰ ἐξοδά μου ἀπὸ ταῖς σταφίδες. Τοὺς εἶπα ὅτι ὄχι μόνον 70 χιλιάδαις νὰ εἶναι, οὔτε 70 μιλλιούνια νὰ εἶναι δέν παίρνω, ἐδούλευσα τὸν τόσον καιρὸν χωρὶς μισθὸν τὴν Πατρίδα μου, θὰ τὴν δουλεύσω καὶ τώρα, τὸ κατὰ δύναμίν μου. Ἐμεινα πέντε ἐξ ἡμέραις καὶ ἀγεχώρησα. Εἶχα τὸν Χατζῆ Μιχάλη μὲ πενήντα καθαλλαραίους μαζί μου. Αὐτοὶ ἔμειναν, ἐμάζωξαν 400 χιλιάδες γρόσια καὶ τὰ ἐμοιράσθηκαν.

